8845

విషయానుక్రమణిక

ఆగస్టు 1959

సెప్టెంబర్ సంచికలో

విశ్వనాథ మధ్యాక్కఱలు: శ్రీగిరి శతకము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

త్రొక్కుళ్లు నెక్కుళ్లు మఱి దిగుళ్లు నీధూళి దర్శన మం
దొక్కసారిగ శ్రమయంతయుం జోవు వోయి మహోష్ణ
ప్రుక్కిపోవుచు నెండ నడచి పెనుమ్రాని సులభశీతలతం
జొక్కుదునట్లు శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

అనుభవ పరమార్థహీన భావమ్ము లవియెల్లఁ గూర్చి
తనర వారును వారు చెప్పినట్టి శబ్దమ్ము లర్థములు
నిను నేను బొగడ నీపెదవిపై నవ్వు నెరసు చూపవును
సునిభృతమహాన శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

నాగుండె పెకలించుకొంచు నా ప్రాణనాళముల్ చీల్చు
వాగర్థములతోడ నిన్నుఁ బిలువ నీపరమ విశ్వాత్మత
లోఁ గిలఁగా నన్న తరగవాల నీలలోహిత కదలు
సాగ కన్పడు నె శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

స్వామి నాలో నేను గుబ్బిసాడి భావము లుబ్బవలయు
నీమేలిక దలిక లేని క్రొవ్వెల్లు నీరధిలోన
నేమేమొ తరగలు లేవవలయునా యివి నేనుగాఁగ
సోమించవలయు శ్రీశైల మల్లికార్జునమహాలింగ!

సర్వతర్కంబులు సర్వశాస్త్రముల్ సంసార మిద్ది
శర్వ! యనాదిగాఁ జెప్ప మఱియును సాంతంబుగాఁగ
పర్వదు పొసగింపు నాకు దానితోఁ బనియేమిలే య
జుర్వేద వినుత శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ!

తొలివెలుంగా నీవు నన్నురక్షింపఁ దూగుచున్నావు
కెలనఁ జేరినయట్టి కొన్ని గ్రహములు కిట్టిలువెట్టు
తలచిన యుపకృతి భావముననుండి తగ్గిపోవకువ
సులభఘృణాక! శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ.

అంత దట్టమ్ముగాఁ గ్రమ్మియున్న నీయంధకాసురుఁడు
కొంతగా నప్పటప్పటికి నీనాగాలకోటి ఘూకములఁ
గ్రంతలు తూట్లైన మేనఁగన్పించుఁ గన్పించకుండ
నుంత, మ్రందించు శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

మనసులోపలఁ ద్రవ్వి నిన్ను వెలిఁదీయు మాదిరి కాక
తనగుండెలోనుండి నీవుగా మనోదర్పణంబునను
గనిపించు తెరువు కలుగునట్టులుగాఁ గలిపింపనే క
రుణ కాంవ్వకట్టి శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

జ్ఞానాగ్ని దగ్ధకర్మ్ములని కొంత యాశాద్యోతకముగఁ
బూని చెప్పఁబడెకాని యీశ! ప్రారబ్ధమ్ముల్ వీడ వెపుడు
లేనిలే దాగామి సంచితంబు కాలినబొగ్గు పరమ
సూనృత తేజ! శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

నియమనంబు లవి నేనియుందు నాబుద్ధి నీమీఁద నిలచి
భ్రమియింపకుండునో యవ్వి చాల స్వల్పపు సంఖ్యకలవి
తమము తక్కినయవి యివ్వి వెలుఁగన్న ధైర్యము కాక
సుమనస్స్వరూప! శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

అలసి ధీవరుఁడైనవాఁడు మరిదేనినైన గ్రహించు
తలఁపుతో వలవేయు నీవువేసిన దయలేని మాయ
వలదేని కనివేసినట్లు జీవులు వణఁకిపోవుటకు
సొలసిపోవుటకు శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

కేవల యోగ్యాదిసరదనుపలబ్ధి కృతవాదసరణి
లేవని యున్నావటంచుఁ జిఱుధూళిలేపుట యది, య
భావమ్ము చెప్పుటకాదు కృచ్ఛ్రలభ్యత వచించెదు య
శోవేద్యమాన శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

సూరిమనోవేద్య పడగ పగపాము చుట్టమన్నట్లు
తూఱి నిన్ నీవు లేవనుచుఁ దెగఁ జెప్పుదురు నిన్నుఁ గొలుచు
వారి ప్రహ్లాదముఖ్యులను బిట్టుసంభావింతురేమి
చోరలక్షణము శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

విడతలు విడతలు గాగ భావనావేశంబు తెత్తు
వడియున్నయప్పుడు గుండెలో పట్టఁబట్టి పాలార్తు
విడిపోయినప్పుడు దీనుఁడై యెంత పిలచిన రావు
సుడియాడినట్లు శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ!

ఒంటి మోదము చెప్పినట్టినా చెప్పకుండఁ జెప్పెదను
చెంది చిదంబరవీథిలో శివు చేసినానంద
కందళాస్యమ్ము సస్పందనవార్ధాభిఘటనంబు పరమ
సుందరమూర్తి శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

మాటలు క్రొత్త యేమున్నదో స్వామి మఱి నా యెడంద
గాటంపు బాధయే యిచ్చటాం క్రొత్తగాని తానింత
పాటిబాధయు క్రొత్తగాదునా, నిక్కపాదృష్టి క్రొత్త
చోట నాయందు శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

ఊరకయుండినవానిఁ గొనిపోవు లోక సంతలోనఁ
గూరుచుండఁగఁ బెట్టులే పదార్థంబు కోరరాదనుట
కోరినచోఁ దలకొట్టుకొని తెచ్చికొన్నట్టి యేమి
శూరత్వ మిద్ది శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

ఈవె పోయితి సంతచూతమనుచు నా దేమున్న దనెదో
యావు వచ్చితి వట్టి వచ్చినావు నాయీ పెత్తనంబు
కైవనంబును జేసికొంటి వందుచేఁ గైమోడ్తు నీకుఁ
ద్రోవచూపు మని శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

ప్రతిదినంబును సూర్యుఁ డస్తగిరిపైనఁ బవ్వళించెడిని
బ్రతుకులో నేదియో పెద్దబగ్గైన పగిది భాసించు
శితికంఠ నాగుండెమీఁద నృత్యమ్ము చేయుదో యేమొ
చ్యుతసంధికముగ శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

స్నానంబు చేయుచుఁ దుడుచుకొంచును జపము సేయుచును
ప్రాణాలు తేలిపో నీవు కనిపించు భాగ్యమున్నదియె
యా నా కటంచు నేనెంతగాఁ దపియింతు నీవెఱుఁగు
చో నాకుఁజాలు శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ!

శక్తి: శక్తము

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి

నిత్య వ్యవహారంలో మన మందరమూ 'శక్తి' అనే మాటను ఎన్నో అర్థాలలో వాడతాం. కాని ఆ శక్తిని ఎవరయినా చూచారా? చూడకపోయినా వాడుకలో ఉన్న ఆ శక్తి అందరకూ అనుభవంలో ఉన్నది. లేకపోతే—'నాకు ఆ బరువు మోయగల శక్తి ఉన్నది, నాకు ఉపన్యాసం చెప్పగల శక్తి లేదు గాని పుస్తకం వ్రాయగలశక్తి ఉన్నది, ఈ మొదలుగా ఎన్నో శక్తులను ఎందులకు పేర్కొంటాం? సామాన్యంగా సామర్థ్యాన్ని తెలపడానికి శక్తిపదం మనకు ఊత.

కార్యాన్ని పుట్టించగల ధర్మం కారణంలో ఉండి ఉండవలె కాబట్టి 'కారణంలో ఉండే అలాటి ధర్మం శక్తి' అని తార్కికులంటారు. నిప్పు ముట్టుకుంటే బొబ్బ ఎక్కింది. బొబ్బ లెక్కించగల ధర్మం నిప్పులో ఉండిఉండవలె అని ఊహిస్తాం.

అయితే మణిమంత్రాదులవల్ల బొబ్బ లెక్కవు. అప్పుడేమంటారు?

కార్యప్రతిబంధకం ఏమీ లేని కారణ ధర్మాన్నే శక్తి అని అంటారు. ప్రతి కార్యానికీ ఏదో ఒక ప్రతిబంధకం ఉండవచ్చు. ప్రతిబంధకం లేకపోవడమనేది కార్యకారణభావంలోనే అంగీకరించాలి.

ప్రాభాకరులు అనుమాన ప్రమాణంచేత వ్యతిరేక ముఖంగా శక్తిని ఇట్లా సాధిస్తారు: నిప్పూ చేయీ కలిసినపుడు చేతికి బొబ్బలెత్తుతున్నవి. మణి మంత్రాది సన్నిధానంలో ఆ చేయే ఆ నిప్పే కలిసినా బొబ్బలు కనిపించడంలేదు. కాబట్టి—'ఏది లేకపోతే కార్యం కలుగదో అది శక్తి.' అని ఒప్పుకోవాలి. కాగా కారణంలో శక్తి అనేది ఉన్నది.

సరే, ఈ శక్తి అనేది ఏమిటి?

ఇది గుణాలలోనూ సామాన్యాదులలోనూ కనబడుతూంది, కార్యం పుట్టగానే గిట్టిపోతూంది. కాబట్టి ఇది గుణమూ కాదు, కర్మా కాదు, ద్రవ్యమూ కాదు, సామాన్యాదులలో ఏ ఒకటిన్నీ కాదు. ఇక ఇది వేరె ఒక పదార్థం.*

కొన్ని మతాలు శక్తి అనేది దేవత అనిన్నీ అది ఇచ్ఛాశక్తి జ్ఞానశక్తి క్రియాశక్తి అని మూడు విధాల శక్తిగా, గౌరీ బ్రాహ్మీ వైష్ణవీ రూపంలో ఆవిర్భవిస్తుందనిన్నీ చెపుతాయి.

యోగులు ఇలా చెబుతారు:- దేనివల్ల క్రియ కలుగునో అది శక్తి, క్రియ అంటే అవస్థాంతరం. అభివ్యక్తమైన అవస్థ క్రియ; అభివ్యక్తంకాని అవస్థ శక్తి. అభివ్యక్తమైనది ద్రవ్యం కూడా. ద్రవ్యం అభివ్యక్తమవడానికి కారణం క్రియ. ఆ క్రియకు కారణం శక్తి. కాగా మూలకారణం శక్తి.

క్రియ కనబడగానే, 'ఇది దేని క్రియ?' అని ఆకాంక్ష కలుగుతుంది.

ఇక విలోమంగా కార్యకారణభావదృష్టి పెట్టుకొని చూచి—"కార్య ద్రవ్యం అభివ్యక్త మవడానికి శక్తి కారణం" అని అనుమానిస్తాం.

అట్టి ఈ శక్తి రెండు విధాలు. ఒకటి చేతనశక్తి, రెండు అచేతన శక్తి.

ప్రాణుల క్రియలన్నీ చేతన శక్తి. ఉదా: మనః కార్యములగు చింతాదులు, జ్ఞానేంద్రియ కార్యములు కర్మేంద్రియ కార్యములు ప్రాణకార్యములు. వీని అన్నిటికీ మూలంలో క్రియ ఉన్నది. అది చేతనశక్తిది.

అగ్ని, వాయువు, మొదలయినవాని క్రియలు అచేతనశక్తి. తగులబెట్టడం మొదలయినవి వీవడం మొదలయినవి వీని క్రియలు. ఈ క్రియలనే దాహకశక్తి, దలనశక్తి అని అంటారు.

ఇక శక్తు డెవడు? లేక అశక్తికల ద్రవ్యమేది?

ఎవనికి శక్తి ఉన్నదో వాడే శక్తుడు లేక దేనికి శక్తి ఉన్నదో అదే శక్తం. కాబట్టి ఈ ప్రశ్నలో ఏమి చెప్పదలచినదున్నది? అని అనవచ్చు. అంటే—'అన్ని విధములైన చేతన శక్తులకూ అన్ని విధాలయిన జడ శక్తులకూ మూలమేది?' అని యీ ప్రశ్న.

---

* నద్రవ్యం గుణవృత్తిత్వా ద్గుణకర్మ బహిష్కృతా, సామాన్యాదిషు సత్త్వేన సిద్ధా భావాంతరం హి సా.

శక్తి : శక్తము

చేతనశక్తికి మూలం, 'నేను' 'ఎటులు'?

'నే నిశ్చయిస్తున్నాను' అనినా, 'నేను చూస్తున్నాను' అనినా, 'నేను వినుతున్నాను' అనినా, 'నేను ప్రాణధారణాదులు చేస్తున్నాను' అనినా ఎవరికిబడితే వారికి అనుభవమే. ఇవన్నీ 'నేను' యొక్కయే క్రియలు. కాబట్టి 'నేను' అనేది చేతనశక్తికి మూలపదార్థం.

అచేతన ద్రవ్యానికి మూలం ప్రకాశ క్రియా స్థితులు. ప్రకాశం అనగా అన్నివిధములయిన జ్ఞానజ్ఞేయాలు. క్రియ అనగా అన్నివిధములయిన క్రియలూ కార్యములూ. స్థితి అనగా అన్నివిధములయిన సంస్కారాలూ ధార్యభావాలూ.

బాహ్యప్రపంచం అంతా గ్రహణ గ్రాహ్య రూపంగా ద్వివిధం. గ్రహణం=ఇంద్రియాలన్నీ. గ్రాహ్యం=విషయాలన్నీ. గ్రహణం విషయజ్ఞాన, చాలన, ధారణాలు చేస్తుంది. శబ్దాదులు జ్ఞేయవిషయాలు, వాక్యాదులు కార్యవిషయాలు, శరీర వ్యూహాదులు ధార్యవిషయాలు. శబ్దం అనే విషయాన్ని విడదీస్తే శబ్దజ్ఞానరూపమైన ప్రకాశమూ, కంపనరూపమైన క్రియా, ఆ కంపనానికి శక్తిరూపమైన స్థితీ ఈ మూడూ కనబడుతవి.

కర్మేంద్రియాలు చూదాం. వాక్కు పలుకుతుంది. అది వర్ణాదులుగా పరిణమిస్తుంది. ఇదే వాక్యరూపమైన కార్యవిషయం. దీనిలోనూ ప్రకాశాది త్రయం ఉన్నది. తమః ప్రధానమైన విషయంలో గూడా ఇట్లాగే ప్రకాశాదిత్రితయం కనబడుతుంది.

కరణముల నన్నిటినీ విడగొట్టితే ఈ మూడూ ఉంటవి. చెవిని పట్టుకుందాం. దీనిలో శబ్దరూప జ్ఞానము ప్రకాశభావం. బయటి వీణాదుల కంపనం వలన చెవికి ఉద్రేకం కలుగుతుంది, ఇతరాలూ కొన్ని-దోరబెట్టకోవడంలాటివి; ఇదంతా క్రియ. ఏది మేలుకొంటే జ్ఞానంగా పరిణామం కలుగుతుందో అట్టి స్నాయువులందూ పేశ్యాదులందూ ఉండే శక్తి స్థితిభావం.

ఇవి బాహ్యకరణాలు. అంతఃకరణంలో గూడా ప్రకాశ క్రియాస్థితులు ప్రఖ్యాప్రవృత్తిస్థితిరూపంగా ఉన్నవి. ప్రఖ్య అంటే ప్రకాశశీలత, ప్రవృత్తి అంటే క్రియాశీలత, స్థితి అంటే క్రియా ప్రకాశ నిరోధశీలత లేక సంస్కారం. ఇవే మనో[illegible]స్సులు. ప్రఖ్యారూప చిత్తసత్వానికి [illegible]స్సులు కొలదిగా అంటితే ఐశ్వర్యాది విషయాలలో అది మగ్నం అవుతుంది. రజోమాత్రం అంటితే ధర్మజ్ఞానాదులలోనూ తమస్సు అంటితే అధర్మ-అజ్ఞానాదులలోనూ పడిఉంటుంది.

అచేతన శక్తికి మూలం ఏది అని విచారించుకుంటూపోతే పరమాణువులకు పోయి అంతటితో ఆగిపోవలసివస్తుంది. ఆ పరమాణువులకు చలనశక్తి కలదనీ అవి చలనగుణాలనీ అనుమానప్రమాణంచే తెలుసుకుంటాం.

శక్తి లేకుండా క్రియ అనేది జరగదు. క్రియ అనేది జరగకుండా ద్రవ్యమనేది పొసగదు.

క్రియ ఉంటే దానికి వెనుకా ముందూ జడత్వం ఉండకమానదు. ఆ జడత్వం శబ్దస్పర్శరూప రసగంధాలుగా ప్రకాశం పొందక తప్పదు. కాబట్టే ప్రకాశ-క్రియా-స్థితులు గ్రాహ్య లేక బాహ్య మూలాలు. ఇవే బాహ్యమూల శక్తులుగూడా.

శక్తి యీరీతిగా చేతనశక్తి లేక చితిశక్తి అనినీ అచేతనశక్తి దృశ్యశక్తి అనినీ రెండువిధాలు. చితిశక్తి లేక దృక్ఛక్తి జ్ఞస్వరూపం; ఇది ప్రపంచానికి అపరిణామి కారణం. దృశ్యశక్తి లేక జరాశక్తి ప్రపంచానికి పరిణామకారణం. బాహ్యాభ్యంతర క్రియకు శక్యరూపావస్థయే జరాశక్తి లేక అచేతనశక్తి. అనగా ఇది క్రియకు వెనుక గాని ముందు గాని ఉంటుంది కాబట్టి మనకు కనబడని అవస్థ. గ్రాహ్యమైన ప్రతి ద్రవ్యమూ శక్తివల్ల అభివ్యక్తమవుతుంది. క్రియకు పర్యవసానంగా శక్తిలోనే లయిస్తుంది.

అంతరశక్తి మానసికమైన శక్యావస్థ (psychical latency). ఇది సంస్కార రూపం. అనుమాన ప్రమాణంచే సిద్ధం చేయదగిన క్రియాశక్యావస్థ బాహ్యశక్తి.

క్రియ అంటే జరాశక్తియొక్క లేక అచేతన శక్తియొక్క ప్రత్యక్షావస్థ. ఈ క్రియ కూడా అంతరక్రియ అనినీ బాహ్యక్రియ అనినీ రెండువిధాలు. అంతరక్రియ కాలికం. బాహ్యక్రియ దైశికమూ మరి కాలికమూనూ.

ఇదంతా కలిపి చూస్తే కార్యద్రవ్యమూలమూ కారణమూలమూ శక్తిమూలమూ ప్రకాశ క్రియా

[illegible] వరిస్తున్నవి. మూలానికి పోగా శక్తి శక్తమూ [illegible]గానే కనబడుతూంది.

ఇప్పుడు చేతనశక్తమైన అస్మితను లేక 'నేను' ఎవరు? అని విచారిద్దాం. 'నేను'లో జ్ఞానచేష్టా సంస్కారాలు కనబడుతున్నవి. కాబట్టి ఈ మూడూ 'నేను'—శక్తులు. ఈ శక్తులు దేనిలో ఉన్నవో ఆ 'నేనును' కనుక్కోవడం ఎల్లా? 'నేను' అనేది జ్ఞానచేష్టా సంస్కారత్రయరూపమే అయితే శక్తుడనబడేవాడు విడిగా దొరకడు.

'నేను'ను విశ్లేషిద్దాం. 'నేను విషయాలను ఎరుగుదునని', ఒకానొకప్పుడు శరీరము నేననీ ఇంకొకప్పుడు ఇంద్రియములు నేననీ మరొకప్పుడు మనస్సు నేననీ ఈ అనుభవం సర్వసామాన్యం. కాగా జ్ఞాత+జ్ఞేయము కలిసి 'నేను' అని అన్నమాట. ఇందు జ్ఞాత విషయి, జ్ఞేయము విషయము. విషయము (Object), విషయి (Subject), ఒకటి కావనీ ఈ రెండూ వేర్వేరు పదార్థాలనీ అందరికీ అనుభవమే. జ్ఞాతచేత జ్ఞేయమంతా ప్రకాశింపజేయబడినది లేక తెలియబడినది. కాగా జ్ఞేయానికి జ్ఞాత ప్రకాశకుడు. ప్రకాశకుని ప్రకాశింపజేయడానికి వేరే ఒక ప్రకాశకుడితో పని ఉండదు. దీపాన్ని ఇంకో దీపంతో చూడాలా? కాన జ్ఞాత స్వప్రకాశుడు. లోకంలో దీపమూ చంద్రుడూ సూర్యుడూ మొదలయిన ప్రకాశాలన్నీ ప్రకాశక ప్రకాశ్యయోగం వల్లనైన ప్రకాశాలు. ఈ రీతిగా 'నేను'లో—'అస్మిత'లో స్వప్రకాశుడైన ద్రష్టా లేక జ్ఞాతా, అతనిచే ప్రకాశింపజేయదగిన దృశ్యమూ లేక జ్ఞేయమూ ఉన్నవన్నమాట. ఈ దృశ్యము—జ్ఞానచేష్టా సంస్కారములనే స్వభూతశక్తిత్రయరూపంగా అభివ్యక్తం అవుతుంది.

కార్యద్రవ్యానికి కారణం శక్తి అని వెనుక సిద్ధపరచాం. కారణం రెండు విధాలు—నిమిత్త కారణం ఒకటి. ఉపాదానకారణం మరియొకటి. వీనిలో ఉపాదాన కారణం వికృతమై కార్యంగా పరిణమిస్తుంది. నిమిత్త కారణం పరిణమించదు. జ్ఞాత ఎన్నటికీ జ్ఞాతే కాన అతడు నిర్వికారకారణం, లేక హేతువు. జ్ఞానచేష్టా సంస్కారాలు అనబడే అంతఃకరణంయొక్క మూలధాతుత్రయమూ ప్రకాశక్రియాస్థితులని అనబడే సత్వరజస్తమో గుణాల తారతమ్యంవల్ల ఐనవి కాబట్టి ఈ జ్ఞానచేష్టాసంస్కారాలకు త్రిగుణాలు మూలోపాదానకారణం. అనగా జ్ఞాన చేష్టా సంస్కారాలు త్రిగుణ వికారాలు. మరి జ్ఞానచేష్టా సంస్కార రూపమైన అంతఃకరణశక్తికి శక్తం ఏది?

వేని తారతమ్యంవల్ల ఆ కేవలప్రకాశమైన జ్ఞానచేష్టా సంస్కారాలు కలుగునో అట్టి ప్రకాశశీలమైన సత్వం క్రియాశీలమైన రజస్సు స్థితిశీలమైన తమస్సు అనబడే త్రైగుణ్యమే దీనికి మూలోపాదాన రూపమైన శక్తం.

ఇంతేకాదు, ఈ త్రిగుణాలు జ్ఞానాది రూపకార్యాలకు మూలోపాదానం కాబట్టి శక్తిలక్షణంలో కూడా చేరిపోతుంది. కాబట్టి మూలానికిపోతే అక్కడ శక్తి శక్తమూ అభిన్నమై ఉపపదిస్తుంది. అంటే శక్తహీనమైన శక్తే అవుతుంది. ఇల్లా అయితే సమస్త కార్యాలకూ సమస్తాభివ్యక్తికీ శక్తి మూలోపాదానం అని శక్తిలక్షణం తేలుతుంది. ఇంక మూలంలో శక్తిశక్తాలకు భేదం కల్పించడానికి అవకాశం దొరకదు. కాగా ఈ సంబంధ పదాలు మూలం దగ్గర నిరర్థకాలు. కాని ప్రత్యేక వ్యక్తిభావం అంతా శక్తిశక్త రూపంగానే నిర్ణయింపబడాలి.

'కార్యవస్తువుకు అనుమేయకారణం శక్తి' అనే లక్షణంలో చితి లేక నిర్వికార జ్ఞాత కూడా శక్తే. ఎల్లాగంటే ఈ నిర్వికార జ్ఞాత జ్ఞానచేష్టాదులయిన వ్యక్తద్రవ్యాలకు నిమిత్తకారణం. కాబట్టి నిమిత్త కారణం చితిశక్తి లేక దృక్ శక్తి. ఉపాదాన కారణం ప్రకృతిశక్తి. ఇది త్రిగుణరూపం. సాంఖ్యయోగదర్శనాలలో జ్ఞానమూలమూ దృశ్యప్రకాశకమూ నిర్వికారమూ ఐన జ్ఞమాత్రాన్ని చితిశక్తి అని దృక్శక్తి అనీ దృశిమాత్రమనీ వాడతారు.

ధర్మము ధర్మి మరి గుణమూ గుణీ అనే విషయం ముందు సంచికలో చూదాం.

స్వరజతి

శ్రీ "మంజీర"

రైలుబండి జీవితంలో సుఖమయిన రోజులు వరుసగట్టినట్లు పరుగెడుతోంది. రావుగారికి మాత్రం రాయపూర్ ఎక్స్‌ప్రెస్ మెయిల్‌కి బండి ఎప్పుడు వస్తుందో తెలీదు. సామానులన్నీ ఇదివరకే సర్దుకుని సిద్ధంగా కూర్చున్నారు, ఆగగానే దిగడానికి. ఇలా ఆగగానే దిగి, అలా ప్రక్క ప్లాట్‌ఫారంలో ఉన్న మరో బండి ఎక్కకపోతే కూర్చోడానికి కూడా స్థలం దొరకడం సున్న.

ముందుగా పోయి ఖాళీగా ఉన్న స్థలంలో పక్క పరిస్తే, తరువాత విషయం చూసుకోవచ్చుననే, ప్రతీ వాడికీ ధ్యాస.

తను కాళ్ళు సాచుకు పడుకుంటే చాలు, ప్రక్కనే పదిమంది నిలుచుని చూస్తున్నా కనపడదు. నిద్ర రాకపోయినా కళ్ళు మూసుకుని పడుకుంటాడు తనకేమీ తెలీనట్లు. లేకపోతే అలా కాళ్ళు సాచుకుని పడుకునే, ఏ చుట్టో కాల్చుకుంటూ, పుస్తకం తిరగవేస్తూంటాడు అసలు ఈ ప్రపంచంతో సంబంధం లేనట్లు.

ఆ మాటకొస్తే, ఈ నవనాగరికతా ప్రతినిధుల కన్న, నాటుపల్లెటూరి మనుషులే నయం. వారి మాటలు మనస్సుల్లోనే, కాస్త మానవత్వం, సోదర స్వభావం స్ఫురిస్తాయి. స్వార్థదృష్టీ, పరోపేక్షను, ఈ చదువుల్లోనూ, సంస్కారంలోనూ, నాగరికతలోనూ, కరుడు కట్టుకుపోయినట్లు ప్రవర్తిస్తున్నారు.

మన రావుగారుమాత్రం ఈ విషయాలకు ఏమంత అతీతులు గారు. పచ్చటి అరటిపండుచాయ శరీరము, కండపుష్టిగల గుండ్రని మోము, మెత్తమయిన కళ్ళ అద్దాలనుండి తొంగిచూసే విశాలమయిన కళ్లూ, ఆజానుబాహువయిన ఆ విగ్రహం చూస్తే, ఎంతవాడికయినా అమాంతంగా గౌరవం పుట్టుకొస్తుంది.

ఆయన ప్రయాణం చేసేది మూడో క్లాసులో నయినాసరే, దాన్ని ఆయన ఒకటవ తరగతి అనుకుంటాడు. ఆ మూడవ తరగతి పెట్టికి ఆ ఒకటవ తరగతి కళ వచ్చిపడి ఊరుకుంటుంది నిజంగానే రావుగారి దర్శనమాత్రంచేత.

పరుగు పందెంలో సిద్ధంగా ఉన్నవాళ్ళలాగా, ఆ ప్లాట్‌ఫారంమీద చురుగ్గా నిలబడిఉన్న లైసెన్సు కూలీలు; రైలుమీదకన్న ఎక్కువ సందడికలుగజేసే కాఫీ, టీ, అమ్మేవాళ్ళు; హడావుడిగా అటూ, ఇటూ తిరిగే రైల్వే అధికారులూ; మిఠాయిమీద ఈగల్లా ఉన్న ప్రయాణీకుల్నీ చూసేసరికి రావుగారు ఈలోకానికి తిరిగి వచ్చారు.

భార్యామణివైపు ఓ ఓరకన్ను వేశారు.

ఆమె మాత్రం రావుగారి కేవిధ కేమాత్రం తీసిపోదు. అందం, నాజూకుతనం, ఔదార్యం, చదువూ, సంస్కారం అన్నీ ప్రతిఫలిస్తున్నాయి ఆమె ముఖంలో. అచ్చంగా రావుగారికి తగిన భార్య అనిపించుకుంటుంది. "రావుగారి భార్య యెవర్రా?" అంటే వెతుక్కుంటూ ఆమె ముందు వాలవలసిందే అక్కర్లేకుండానే.

పువ్వులా తయారయి ముద్దొస్తూ కూర్చుంది.

ఆమెను చూచుకుని రావుగారు లోలోపల కాస్త గర్వపడ్డారు.

బండి ఆగీ ఆగడంతోనే "ఇలా రా" అని ఆయన అన్నాడో లేదో, పుట్టిమునిగిపోయినట్లు పుట్టలోనుండి చీమలు పైకివచ్చినట్లు, వచ్చి పడ్డారా పెట్టెలోకి లైసెన్సు కూలీలు.

అలా పోటీపడ్డట్లు ఎంతమంది ముందుకు తోసుకొచ్చినా, కావలసినది మాత్రం ఒక్కడే అనీ, ముగ్గురు మొయ్యాల్సిన సామానున్నా, అది తప్పకుండా ఒక్కడి నెత్తికే ఎక్కుతుందనీ; జీవితమంతా ఈ రైలుబండ్లలోనించి దిగే ప్రయాణీకుల సామానులకు అంకితంచేసిన ఆ కూలీలకూ తెలుసు: ఒక్కడు మొయ్యగలిగిన సామాను ఉన్నా నల్గురు కూలీలకు సరిపడిన మొత్తం అడుగుతాడనీ, అడిగినంతా ఇచ్చినా సంతృప్తిపడడనీ, రైలు కదిలేవరకూ బేరం ఆడుతూ వాడి పీడ వదిలించుకోవచ్చునని ఆ ప్రయాణీకుడికీ తెలుసు. ఇద్దరికీ ఈ సంబంధాలు, రైలు మనుగడమీద పడ్డప్పటే సంభవించాయి. మొత్తానికి ఎవరి జాగ్రత్తలో వాళ్ళున్నారు.

జీవితంలో రోజు రోజుకూ క్రుంగిపోతూ, క్లిష్టతర సమస్యలు నిముష నిముషానికీ ఆసన్నమవుతున్నా, నిర్లక్ష్యంగా, బాధ్యత పట్టించుకోకుండా, మామూలు ధోరణిలోనే కాలం గడుపుతుంటప్ప, కాస్త ఆలోచించుకోడానికి కూడా ఏమాత్రం ప్రయత్నించని

జారేస్తుంది. కొంచెమో, గొప్పో, ఈ అనుభూతి ప్రతీవ్యక్తి హృదయంలో మెదులుతుంది.

కాని సామానులు మోయించుకుని డబ్బులు ఇచ్చేటప్పుడు మాత్రం కనపడదు. ఒకవేళ అలాంటి సానుభూతిపరులు న్యాయదృష్టితో కొస్త ఎక్కువ డబ్బు ఇచ్చినా వీళ్లుమాత్రం అదేం గమనించకుండా ఇంకా ఎక్కువ లాగడానికి అనంత ప్రయత్నాలు చెయ్యక మానరు. చివరకు మిగిలేది: అతనిలోఉన్న ఆ కొస్త సానుభూతీ ఖూనీ కావడం. అతని హృదయం గడ్డ కట్టడం మాత్రమే.

"ఇదిగో ఇంతే సామాను" అన్నారు రావు గారు కూర్చునే బల్లమీద పేర్చిన సామాను చూపుతూ.

"నేను తీసుకువెడతాను. నేను తీసుకువెడతాను" అని ఎగబడుతున్న ఆ కూలివాళ్లను చూసేసరికి, రావు గారికి అలా మౌనంగా ఊరుకోవడం చిన్నతనం అని పించిందో ఏమోగాని, అకస్మాత్తుగా, అప్రయత్నంగా వాళ్లమీద విరుచుకుపడ్డారు. తిట్టవలసినవి నాలుగూ, గౌరవప్రదంగానే, తమకు వచ్చీరాని ఆ హిందీలోనే ఎలాగో తిట్టి వేటకుక్కలా తరిమారు తమకు కావలసిన ఒక్కణ్ణీ తప్ప మిగతా వాళ్ళని.

వాడి నెత్తీ, భుజం, చేతులూ పట్టినంతసామాను అతికించి తీవిగా బయలుదేరాడు ప్రక్క ప్లాట్ ఫారంలోఉన్న బండికి. వెనకాలే శ్రీమతిగారూ ముసి ముసి నవ్వులతో పెళ్ళినడకలు నడుస్తూన్నారు.

సామానంతా భద్రంగా రైలుపెట్టెలో పెట్టించి ఆ కూలివాడిచేతనే పైన సామానులు పెట్టుకునే బల్ల మీద తన పరుపు వేయించుకొని, క్రిందబల్లమీద పెళ్లాన్ని పక్క పరచుకోమని చెప్పి, కూలివానితో బేరానికి ఉటంకించారు. చాదని వాడూ, చాలుతుం దని వీరూ హోరాహోరీని పదినిముషాలు యుద్ధం చేశారు. ప్రక్కన తటస్థంగావున్న పెద్దమనుషులు ఇక వూరుకుంటే లాభం లేదనుకున్నారో యేమో ఇద్దరినీ కొస్త సముదాయించి తునితగవులా సర్దేసి పారేశారు.

వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటూ, గొణుగుకుంటూ వాడు వెళ్ళాడు. తనలాంటి వ్యక్తి ఏదో వెధవ రెండణాలకి, ఇంత రాద్ధాంత సిద్ధాంతం ఎలా పెంచాడురా అని ప్రక్కవాళ్ళు అనుకుంటారేమో అనుకుని, రావుగారు తమ మనస్సుని చివుక్కుమనిపించుకుని, ముఖమంతా నల్లబరచుకుని, ఆ ముఖాన్ని ఇతరులకు చూపించడానికి ఇష్టపడలేక, తన సామానులో సర్ద డానికి ఏమీ లేకపోయినా, సర్దుకుంటూన్నట్లు నటన మొదలుపెట్టారు. కొంతకాలం గడిచేసరికి, వారి ఉద్రేకవాయువులు ఘనీభవించి వారి చుట్టూ చల్లటి వాతావరణం ఏర్పడింది. రావుగారి మనస్సు తిరిగి నిశ్చలత పొందింది. వారి ఆకృతి గంభీరత దాల్చింది. చిరునవ్వుతో భార్యామణిప్రక్క కూర్చున్నారు.

ఆ పెట్టెలో మనుషులు ఎక్కుతూనే ఉన్నారు. ఈలాంటి సంఘర్షణలు జరుగుతూనే ఉన్నాయి. హాయిగా కూర్చుని రావుగారు గంభీరముద్రతో ఆ మనుషుల మూర్ఖతకి చిరునవ్వు నవ్వుకుంటూనే ఉన్నారు.

అంతలోనే వంగదేశీయులు అల్లకల్లోలంగా అల్లరి చేసుకుంటూ ఆ పెట్టెలోనే ఎక్కారు. "వాళ్ళంతా కూడా దీన్లోనె తప్పవేస్తారు కాబోలు" అనుకున్నారు రావుగారు మనస్సులో. రావుగారు కూర్చున్న బెంచీమీదనే దంపతులూ, ఓ పిల్లాడూ ఆసీనులయ్యారు. మిగతా వాళ్ళు కొందరువీరును అంటూ వాళ్ళ చుట్టూ చేరి నుంచున్నారు; వాళ్ళని దిగబెట్ట డానికి వచ్చినట్లున్నారు.

ఈ కల్లోలాన్నంతా కలవరపరుస్తూ, రైలుబండి వెడతానంటూన్న గార్దభస్వరం వినపడింది.

అంతా వాళ్ళదగ్గర శెలవు తీసుకుని దిగిపోయారు. ఆ భార్యా, భర్తలు, వారి పిల్లాడూ, వారి కెదరల ఒక ప్రయాణికుడూ మాత్రం మిగిలారు ఆ బెంచీమీద. ఆ బంధుమిత్రబృందాన్నీ ఆ దంపతుల్నీ చూస్తే, వాళ్ళెవరో కొస్త కలవారి పిల్లలలాగే కనపడు తున్నారు.

వాళ్ళకు దూరంగా, ఎడంగా కూర్చున్న వ్యక్తి మాత్రం అంత నాగరకుడుగా ఉన్నట్లు లేదు. ముఖం బాగా చిక్కి నీరోడుతూన్నట్లుంది. వేసుకున్న బట్టలు తెగమాసి నల్లగా ఉన్నాయి. చేతిలోఉన్న మూట విప్పి దానిలోని మలినాంబరాలు ఒకటే ఒకట తీసి, చిన్నపక్కలా పరచి కాళ్ళూ చేతులూ కడుపు లోకి ముడుచుకుని పడుకున్నాడు.

రావుగారి దృష్టిమాత్రం వాడిమీద పడకుండా ఉండలేదు.

"వెధవ టికెట్టు లేకపోయినా తీవిగా పడు కున్నాడు" అని మనసులో మథనపడ్డారు. రైలుబండి అంతా కలయజూశారు. అందరూ పడుకోవడం ఎలాగా అన్న సమస్యలో కొట్టుకుంటూండడమే కనిపించింది. ఆ బెంగాలీమిథునంమాత్రం మాటల్లో నిమగ్నం అయింది.

రావుగారికి వాడిమీద ఎక్కడలేనికోపం, వీళ్ళ మీద ఎక్కడలేని సానుభూతి కలిగాయి.

"ఇదిగో ఇలా చూడూ" అన్నారు భార్యామణిని పిలుస్తూ.

ఆమె మాట్లాడుతుండగా, యాంత్రికంగా, తన మొహాన్ని రావుగారివైపు త్రిప్పి తెలివితక్కువగా ఆయన నయనాలలోకి చూసింది.

"మన రైలుబండి ఈ రాత్రంతా ఈ వడ్డీదేశంలోనే ప్రయాణం చేస్తుంది."

"అయితే యేం చెయ్యమంటారు?" అన్నట్లుగా మొహం పెట్టిందావిడ.

"ఇక్కడ దొంగలు చాలా హెచ్చు. కన్ను మూస్తే, చేతికి దొరికిందే దక్కించుకుని మాయమవుతారు. చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. తెలిసిందా?" అన్నారు రావుగారు, మరెక్కడా దొంగలు లేనట్లు, మిగతా దేశం అంతటా ధర్మం నాలుగుపాదాలా తాండవిస్తున్నట్లు.

మౌనంగా తలూపింది ఆ లలితాంగి.

"నీకు నిద్దరొస్తే, పడుకోవాలనుకుంటే నన్ను లేపెయ్యి. అంతేకాని కన్నుమూస్తే యీ సామానులు మనవి కావు. పాడుదేశం!" అన్నారాయన కళ్ళు పెద్దవిచేసి తిప్పుతూ.

"అలాగే లెండి" అందామె ఒయ్యారంగా మొగం త్రిప్పుతూ.

ప్రక్కన కూర్చున్న బెంగాలీయువకుడు, అప్రయత్నంగా యీ మాట వినపడిన ప్రక్కకు ఓ కన్ను త్రిప్పాడు. భార్యతో మాట్లాడుతూన్న మాటలు సాగుతూనే ఉన్నాయి.

రైలు అప్పటికప్పుడే రెండుమూడు స్టేషనులు దాటింది. రైలింజను గోల లయ తప్పకుండా సౌష్ఠవంగా అవుతూనే ఉంది.

కిటికీలోనుంచి, ఆకాశంవైపు చూస్తే, చుక్కలన్నీ ఒకదాన్నొకటి పట్టుకుందామా అన్నట్లు పరుగెడుతున్నాయి. చంద్రుడు తన వెన్నెలతో తరుముతున్నాడు రైలుబండిని. తప్పించుకుందామని తెగపరుగెడుతోంది రైలుబండి పట్టుదలతో. రావుగారు పై బల్లమీదకి ఎక్కి మేను వాల్చేశారు. వారి భార్యామణిమాత్రం కిటికీలోనుండి బయటకు చూస్తూ కూర్చుంది.

రైలుబండి తన త్వరితగమనాన్ని యథాతథంగా కొనసాగిస్తూంది. స్టేషనులు వస్తున్నాయి; పోతున్నాయి. మనుషులు ఎక్కుతున్నారు; దిగుతున్నారు.

శ్రీమతిగారు వచ్చే నిద్రని బలవంతంగా ఆపుకుంటూ, ఆ పెట్టెలో జరిగే మిగతా విషయాల ప్రసక్తి లేకుండా నిశ్చింతగా, నిర్వికారంగా కూర్చుంది.

ప్రక్కనే కూర్చున్న వంగదేశపు మిథునం ఎప్పుడు దిగారో కూడా ఆమె గమనించలేదు. ఆమె హృదయం ఏ మధురమయిన ఆలోచనల్లో మునిగి ఉందో!

బండి కుదుపునకో ఎందుకో రావుగారికి నిద్రాభంగం అయింది. మెల్లగా కన్నువిప్పి చూశారు. సతీమణి మెలకువగానే ఉన్నందుకు హర్షపులకితాంతరంగులయారు. ఆలోచనల్లో మునిగివున్న అందమయిన ఆ అమ్మాయి వదనాన్ని తిలకిస్తే ఆయనకి కొంత జాలి పుట్టింది. "పాపం" అనుకున్నారు మనస్సులో. ఆ నిర్వేదం, జాలిలో తన్నుతానే మరచిపోయేటంత ప్రేమ పొంగి ప్రవహించింది. ఆమెకీ తనకీ మధ్యవున్న దూరం సైతం విస్మరించారు. అమాంతంగా ఆమెను తన రెండు చేతులమధ్య ఇరికించి గాఢంగా ఆమె చుబుకాన్ని చుంబిద్దామా అనుకున్నారు. హఠాత్తుగా పెట్టెలోఉన్న మిగతా మనుషుల్ని చూసి అదిరిపడ్డారు. భ్రమపోయింది. వాస్తవిక ప్రపంచంలోకి వచ్చారు.

ఆయన దృష్టి పెట్టె నలుమూలలా పరుగెట్టింది. తన సామాను క్షేమంగా ఉందో లేదో కూడా చూచుకోవడం మరచిపోలేదు. ఆ తరువాత ఆ బెంగాలీ దంపతులు ఖాళీచేసిన స్థలంమీదకు, ఆ ప్రక్కనే పడుకున్న అనామకవ్యక్తిమీదకు ప్రసరించింది వారిదృష్టి.

ఆ ఖాళీస్థలంలో, తన భార్యామణికి ప్రక్కగా పడివున్న ఐదుసెల్లుల బ్యాటరీలైటు ఎవరిదనే ప్రశ్నమీద తర్జన భర్జన జరుగుతున్నట్లు ఆయనకు స్పష్టమయింది. "ఎవరిదయితే మనకెందుకులే! వెధవగొడవ!" అని గొణుక్కుంటూ ఆయన మళ్ళీ కళ్ళుమూశారు; తనకు తెలీకుండానే నిద్రాదేవికి లొంగిపోయారు.

మళ్ళీ కొంతకాలం గడిచినాక ఆయన మేలుకొన్నారు. ఎదురుగా ఆ బ్యాటరీలైటు అక్కడనే వుంది. కాని ఇదివరలో దానికి దూరంగా పడుకొని ఉన్న వ్యక్తిమాత్రం దగ్గరగా జరిగినట్లు గోచరించింది.

వాడిని రావుగారు మొదటినుండీ అనుమానిస్తున్నారు. అదేమిటో గాని మొదటినుండీ రావుగారి మనస్సులో వాడు దొంగ అనే అభిప్రాయం కదలి మెదలసాగింది.

వెంటనే లేచి వాడిదగ్గర టిక్కెట్టు ఉందో లేదో అడిగేద్దాం అనుకున్నారు. తీరా టిక్కెట్టుందా అని తను అడిగేసరికి "నువ్వెవడివి అడగడానికి" అని ఎదురు తిరిగి కొట్టవస్తే తన గతేంకాను. అలాంటి నీచమానవుడితోనా తను నోరూ నాలుకా కలపడం! తన కెంత అప్రతిష్ఠ! అగౌరవం! చిన్నతనం! నిలువునా ప్రాణంపోదూ!

"ఎందుకులే మనకీ అక్కరలేని అధికప్రసంగాలు?" అనుకుని తన సామానంతా ఏగానిగా పరీక్షగా చూసుకుని, మనసు కుదుటపరచుకున్నారు. అదే గాకుండా వారిభార్యామణి అలాగే కూర్చొని ఉందాయో కళ్ళుకుంటూ.

"మన సామానుకొచ్చిన భయమేమీ లేదు. మిగతా గొడవలు మనకెందుకు?" అని ధైర్యం తెచ్చుకుని మళ్ళీ కళ్ళుమూశారు కంటికునిద్ర పట్టింది.

రావుగారిది కోడికునుకు. ఆయన మనస్సుకు మాత్రం ప్రశాంతి ఏదీ? ఆయనకో గంటతర్వాత మళ్ళా మెలకువ వచ్చింది.

క్రిందికి చూశారుగదా ఇంకేముంది ఆ బ్యాటరీ లైటు అక్కడలేదు. మాయ మయ్యింది. తన సామానంతా కనపడకపోయినా సరే రానంత విచారం వచ్చింది. మనస్సు వేధించకుపోయింది. ఆ పడుకున్న వ్యక్తి తన ప్రక్కబట్టలని శుభ్రంగా మడిచి పెట్టుకుని చక్కగా మూటకట్టుకుని, నిశ్చింతగా చుట్టపొగ నగుల్తూ కూర్చున్నాడు. రావుగారు కొంగ చూపులతో ఆ వ్యక్తివైపూ, ఆ మూటవైపూ, తనదృష్టిని ప్రదక్షిణం చేయిస్తున్నారు.

అతను, హఠాత్తుగా తనవైపు రావుగారి చూపుతో సమావేశం అయేసరికి, శరీరాన్నంతా కుంచించుకుని, అనుమానంగా అటూ ఇటూ చూసి, తన మొగాన్ని కిటికీవైపుకు త్రిప్పేసుకుని, కదలకుండా విగ్రహంలాగ కూర్చున్నాడు.

రావుగారి దృష్టి మళ్ళీ అతనిమూటవైపుకు మరలింది.

"ఆ మూట సరిగా ఆ బ్యాటరీలైటంత పొడుగుగానే ఉంది" అని అనుకున్నారు మనస్సులో రావుగారు.

ఆ బ్యాటరీలైటు తెల్లగా, మిల మిల మెరుస్తూ, ఆ మూటలోనుండి, ఆ గుడ్డల దళసరి మడతల మధ్య నుండి, రావుగారివైపు చూస్తూ నవ్వుతూన్నట్లు, వారి మనోనేత్రాలకు అగపడింది.

"దాన్లో పెట్టి కట్టేసుకుని ఉంటాడు...అయినా మనవస్తువు కానప్పుడు మనకెందుకు యీ బాధ?... ఎవడి వస్తువయితే వాడే నిలదీసి అడుగుతాడు" అని సముద్రంపొంగు పొంగుతోంది రావుగారి హృదయంలో.

ఆ వ్యక్తి ఆ మూటవేపు చూడకుండానే, అప్రయత్నంగా ఆ మూటమీద తనచేయి వేసుకుని, ఆమూట దగ్గరగా లాక్కున్నాడు. ఆప్యాయంగా తల్లి తనపిల్లను దగ్గరకుతీసుకున్నట్టు.

"అమ్మ దొంగవెధవోయ్. ఆ పదిహేను రూపాయల బ్యాటరీలైటు కాజేస్తున్నాడటరోయ్!" అని అరచింది రావుగారి మనస్సు హఠాత్తుగా వారి చెవులు బ్రద్దలయ్యేలాగ.

"అయినా అది పోతేనేమి? పదిమందినీ పిలిచి చెప్పేద్దామా" అంటూ ఊగులాడారు రావుగారు లోలోపలనే. ఆ మాట వారికి చివరకు వచ్చేసింది కూడా.

అయినా రావుగారంత గంభీరవ్యక్తి, గౌరవనీయుడు, పెద్దమనిషి ఇంతలోనే మనస్సంక్షోభానికి లొంగిపోతారా?

"మనది కానప్పుడు మనకెందుకులే యీ వెధవ గొడవ? ఎవడిదయితే వాడే చూసుకుంటాడు. మన కెందుకులే? ఊరుకో... ఊరుకో. నీ సామానయితే నువ్వేం చేస్తావు? ఏమనకుండా దొంగాడు పట్టుకుపోతూంటే చూస్తూ వూరుకుంటావా? నీ సామానైతే ఏంచేస్తావో, అదే చెయ్యి..." అంటూ రావుగారి మనస్సు, ఆయన వ్యక్తిత్వం, వాదంలో పడ్డాయి ఆయన తలపులమలుపుల్లో.

"వాడిని పట్టించేద్దాం. తెగులు తీరుతుంది" అనే దృఢనిశ్చయానికి వచ్చేశారు.

కాని ఆయన సంస్కారం, సంప్రదాయం, పరువూ, ప్రతిష్ఠా అన్నీ ఒక్కుమ్మడిగా పరుగెత్తుకుని వచ్చి ఆయన్ని నులకతాళ్ళలా చుట్టేసుకున్నాయి. తెగించలేకపోయారు.

"మనదికానప్పుడు మనకెందుకులే తాపత్రయం?? ఇంతాచేస్తే అది ఎవడిదో వాడికే వస్తుంది. ఎవడిదో తెలీకపోతే ఎవడికో దక్కుతుంది. కోర్టులవెంట, పోలీసుల వెంట తిరగడానికి మనఖర్మం ఏంటి?" అంటూ రావుగారి వ్యక్తిత్వం ఘోషించింది.

మొత్తానికి రావుగారి వ్యక్తిత్వం జయించింది. వారిమనస్సు ఇనప్పెట్టెలాంటి వారి కపాలంలోనే అణగిపోయింది.

ఓసారి శ్రీమతిగారివైపు క్రీగంట చూశారు. ఆమె అలాగే కిటికీలోనుండి పైకిచూస్తూ కూర్చుంది. రావుగారు సంతృప్తిపొందారు. కాని అంతలోనే ఆమె కళ్ళునులుపుకుంటూ వారిని వీక్షించింది. రావుగారు మందహాసం చేశారు. దేవిగారి కళ్ళలో ఎలెక్ట్రిక్ దీపాలు దేదీప్యమానంగా వెలిగిపోతున్నాయి. ఆ కాంతి రావుగారి కళ్ళలోకికూడా చొరుచుకు వచ్చింది.

"నిద్ర లేచారా?" అన్నట్లు మధురాతి మధురమయిన ఓ చిరునవ్వు వారిమీదకు విసరిందావిడ.

దాంతో వారు సర్వం విస్మరించి, ఓఉరుకుతో వచ్చి అమాంతంగా ప్రియపత్ని ప్రక్క చేరగిలబడ్డారు. ఆయనకు బాగా తనశరీరం ఒత్తుకునేలాగ ఆమె

దగ్గరగా జరిగి కూర్చుంది. రావుగారికి రైలుబండిలో ఉన్నట్లే లేదు.

"మీరు మళ్ళీ మళ్ళీ లేస్తూనే పడుకున్నారు" అంది మాటల్లో తేనెలూరిస్తూ.

రావుగారు ఉలిక్కిపడ్డారు.

"పక్కవాడి మనస్సంతా సామానుమీదే ఉంటే నిద్ర ఎలాపడుతుంది?"

"నేను మేలుకునే ఉన్నాగా" అందామె క్రీగంటచూస్తూ.

"అయితే నువ్వు కునుకు తియ్యి. నేను మెలకువగా ఉంటా."

"నాకుమాత్రం నిద్ర రావటం లేదు. మీరు పడుకోండి" అంటూ ప్రోత్సాహపరిచిందామె.

రావుగారు భార్యమాట కాదనలేక వెంటనే పైకెక్కి తను యథాస్థానంలో కాళ్ళు సామానుకుని కళ్లు మూసుకుని సంతుష్టాంతరంగులయి నిద్రపోయారు.

మళ్ళీ ఈసారి రావుగారికి మెలకువ వచ్చేసరికి బండి సరాసరి వారు దిగవలసిన ఊరు సమీపిస్తోంది.

శ్రీమతిగారు మాత్రం గాఢనిద్రాపరవశులయి ఉన్నారు.

రావుగారు క్రిందకుదిగి ప్రక్కవాళ్ళని వాకబు చేసుకొని, తన ప్రక్కచుట్ట పెట్టె సామానులన్నీ ఉన్నాయో లేవో మళ్ళీ మళ్ళీ తనిఖీ చేసి, ఆ సామానంతా దిగవలసిన ద్వారంవద్ద సర్దేసి భార్యామణికి మేలుకొలుపు పాడారు. శ్రీమతీజీ లేవటం, బండి ఆగటం ఒకేసారి జరిగాయి.

సామాను లన్నీ దింపించి, అవతలకు తీసుకుపోయి, బండిమాట్లాడి అందులో పడేయించారు. భార్యా, ఆయనా దాన్లోకి ఎక్కారు. బండి ఇంటి ముఖం పట్టింది.

ఇంటికి పోతున్నాం అన్న సంతోషం రావుగారి మోములో ప్రస్ఫుటిస్తోంది. హృదయం ఆనందముతో గంతులేస్తోంది. బండి కుదుపులో శ్రీమతి గారి మృదువయిన, అందమయిన, నున్నటి సుకుమారశరీరం తమకు తగులుతూంటే అవ్యక్త మధురానుభూతులు పొందుతున్నారు. గతుకులరోడ్డు, బండికుదుపు అన్న గుర్తే తెలీటంలేదు.

ఉన్నట్టుండి రావుగారు మెరుస్తూన్న నేత్రాలతో భార్యామణివైపు చూస్తూ "మాలావూ" అన్నారు.

"ఆమె తెలివి తక్కువగా నాలుగువైపులా చూసింది. ఏమీ కనపడలేదు. ఆఖరికి "ఏం" అన్నట్లు ప్రశ్నార్థకంగా వారి ముఖంలోకి చూసింది.

"నీ ప్రక్కను కూర్చున్నాడు చూశావూ, వాడి దృష్టంతా మన సామానుపైనే ఉంది సుమా"

"అహా" అన్నట్టు ఆశ్చర్యం ప్రకటించిందామె.

"నాకు మెలకువ వచ్చినప్పుడల్లా, వాణ్ణి కనిపెడుతూనే ఉన్నాను. వాడు అస్తమానం మన సామానులవైపే, నీవైపే చూస్తూ కూర్చున్నాడు; దొంగ వెధవ."

"నేను మెలకువగానే ఉన్నాలెండి" అందామె కొంత గర్వంగా సామానంతా ఉందన్న ధైర్యంలో.

"వాడెక్కడ దిగిపోయాడు? నాకు మెలకువ వచ్చేసరికి నువ్వు కళ్ళుపెడుతూ నిద్రపోతూన్నావు. వాడు మన పెట్టె జేడా కొంతా సర్దేసి మరీ చెక్కాపోయి ఉంటాడనుకున్నాను. కాని" అని ఆయన ముగించకుండానే అందుకుందామె.

"వాడు దిగిపోయాకే నేను పడుకున్నాను లెండి. అప్పటికి బాగా తెల్లారిపోయింది. రాత్రంతా లేచి మెలకువగానే ఉన్నాను. అందుకే నేను నిద్రపోయాను" అంది సంతృప్తిగా.

"కాని దొంగవెధవ నిష్కారణంగా ఆ అయిదు సెల్లుల బ్యాటరీలైటు కొట్టేశాడు సుమా" అన్నారు రావుగారు తమ స్వంత వస్తువును పోగొట్టుకొన్నంత విచారాన్ని ఒలకబోస్తూ.

"మనకి దొరకలేదనా మీ విచారం" అందామె సన్నని నవ్వు వదులుతూ.

"వాడి బటలమూట చూస్తేగానే అనుకున్నాను. దాన్లో చుట్టేసుకుని మాట్లాడకుండా కూర్చున్నాడని. వాడికి టిక్కెట్టు ఉందో లేదో అడిగేద్దాం అనుకున్నా సుమీ నిజం చెప్పాలంటే"

"వాడికి టిక్కెట్టు ఎందుకులేదూ. టిక్కెట్టు కలెక్టరు అడిగినప్పుడు చూపిస్తోంటేగా నే చూశాను కూడా." అని కోకిలకంఠం మ్రోగించింది.

"వాణ్ణి పట్టుకుని, నలుగురిలోనూ ఆ బ్యాటరీ లైటు తీయించి, పోలీసుకి అప్పగిద్దాం అనుకున్నాను. కాని యీ వెర్రివెర్రి గొడవలన్నీ మనకెందుకులే అని ఊరుకున్నా."

"యింకా నయమే! అలా చేశారు కాదు. లేనిపోని గొడవలు వచ్చిపడును." అందామె వచ్చే నవ్వును నోట్లో కుక్కుకుంటూ.

"అందుకే నేనూ ఊరుకున్నాను."

"మంచిపని చేశారు" అందామె ఒయ్యారంగా.

రావుగారు సంతృప్తిపడ్డారు భార్యామణి యిచ్చిన ఆ ప్రశంసావాక్యానికి. శ్రీమతిగారు పెట్టె మీదవున్న సంచీ తన దగ్గరగా లాగుకుని దాన్లోనుంచి మెరుస్తూవున్న బ్యాటరీలైటు పైకి తీసింది. రావుగారి కళ్ళు తిరిగాయి. ఒళ్ళు చెమట్లు క్రమ్మింది. ఒక్కసారిగా ఏడవాలో నవ్వాలో తెలీని పరిస్థితిలో పడ్డారు. కాస్సేపు ఉక్కిరిబిక్కిరి అయిపోయారు.

"అయితే నువ్వు దొంగతనం చేశావా?" అన్నారు నెమ్మదిగా బండివాడు వినిపోతాడేమోనన్న భయంతో. రావుగారి ఆత్మగౌరవం దెబ్బతింది. అయినా బ్యాటరీలైటు తెల్లగా మిలమిల మెఱసి పోతూనే వుంది శ్రీమతిగారి చేతిలో.

శ్రీమతిగారి ముఖారవిందం అరుణరేఖలు దాల్చింది. ఆ కోపంలో ఆమె ముఖం మరీ అందంగా కన్పిస్తోంది.

"దొంగతనం ఖర్మం యేమిటి? అందరిలో నే తీసుకున్నాను" అంది ఆ కలకంఠి. అందరి ముఖం ఎదురుగానే తెలిసీ తెలియకుండా దోపిడినీ, దొంగతనాన్నీ అవిచ్ఛిన్నంగా సాగనిచ్చే సాంఘిక వ్యవస్థ బలం, ఆ మాటలో, ఆమెకు తెలీకుండానే ఉట్టిపడింది.

"అయితే అంతా కోరుకున్నారా?" అన్నాడాయన తెల్ల మొహం వేసి.

"ఊరుకోక ఉరివెట్టుకుంటారా ఏం?" అందామె ఆయన ముఖం చూడకుండానే.

ఆయన గంభీర ప్రసన్నవదనం విషాద మేఘావృతమయింది. మాట్లాడలేకపోయారు. దయ్యంపట్టిన వ్యక్తిలా, దిగాలుపడి ఆమె ముఖంలోకి వెర్రిగా చూస్తూ కూర్చున్నారు.

ఆమె ఆయనవైపు చూడలేదు. దించిన తల ఎత్తలేదు. మెల్లగా మాట్లాడసాగింది తనలోతను మాట్లాడుకున్నట్లు; చుట్టూ ఎవ్వరూ లేనట్లు.

"అందరూ మాదికాదు: అంటే మాదికాదు అన్నారు. ఎవరితన్న వారే దాన్ని ఏదో భూతం, నిప్పు, పామూ అన్నంత భయంతోచూసి, దూర దూరంగా పోయారు. నేను మాట్లాడలేదు సరికదా వారి మాటలు వినపడనట్లుగా వాళ్ళవైపు చూడకుండా కూర్చున్నాను. నాకు సంబంధం లేదని ఊరుకున్నాను."

"నిజం కూడా అంతేగా!" అన్నాడాయన కాస్త తొందరపడి.

"సరిగా అప్పుడే నిద్రనుంచి కళ్ళు నులుపుకుంటూ లేచాడు ఆ పక్కగానే పడుకున్న వ్యక్తి. ఆ సంభాషణంతా సరీగా విన్నాడో లేదో తెలీదు. తను పడుకున్న ప్రక్కబట్టలన్నీ సరీగా మడతపెట్టుకుని, శుభ్రంగా కట్టుకున్నాడు. "అమ్మా—అమ్మా" అంటూ నన్ను రెండుమూడుసార్లు కాబోలు పిలిచాడు. నేను వాడివైపు చూశాను. అందరూ మా వైపు చూశారు. అంతవరకూ నేనుమాత్రం ఆ బ్యాటరీలైటువైపు కన్నెత్తి చూడనే లేదు. వాడు నా వైపు చాలా గౌరవమర్యాదలు ఉట్టిపడుతూన్నట్లు చూసి "బ్యాటరీలైటు మరచిపోయినట్లున్నారు. తీసి జాగ్రత్తచెయ్యండి" అన్నాడు. అందరూ అది వాడిదే అయినట్లు మాట్లాడలేదు. నేను వాడివైపు కృతజ్ఞతా సూచకంగా ఓ చిరునవ్వు విసరి, ఆ బ్యాటరీలైటు తీసి మన సంచీలో సర్దేశాను. అంతే. అంతా ఆనందపడ్డట్టు నిశ్శబ్దంగా, సంతృప్తిగా కూర్చున్నారు. అరుణోదయం అవుతోందనగా, ఆ ఏదో స్టేషనులో బండి ఆగింది. వాడు దిగిపోయాడు. మళ్ళీ బండి కదిలింది. నేను నిద్రపోయాను నిశ్చింతగా. ఇదీ కథ" అందామె.

"హమ్మయ్య" అంటూ ఓ చిన్న నిట్టూర్పు విడచారు రావుగారు. పోయిన ఆత్మగౌరవం తిరిగివచ్చింది. ఆయన వదనంలో గాంభీర్యం, ప్రసన్నత తిరిగి వచ్చి పడ్డాయి.

ఆమె సంకోచంతో, మెలమెల్లగా తనముఖం పైకెత్తి చూచింది. ఆయన అనురాగపూరితమయిన దృక్కులు ఆమెమీదకు విసురుతూ చిరుహాసం చేశారు. శ్రీమతిగారుకూడా ఓ మందహాసాన్ని విదజల్లారు.

"హరి దొంగా" అంటూ ఓ చిన్న చిటిక ఆమె బుగ్గమీద వేశారు రావుగారు ఆమెను అభినందిస్తున్నట్లు.

ఈ చిన్న ప్రక్రియలో బ్రిటిషువారు నాలుగు వందల సంవత్సరాలు ఏలి భారతజాతికి ప్రసాదించిన, నాగరికతా, సంస్కారం, సంస్కృతీ ఉట్టిపడ్డాయి.

తనపనికి తగినశిక్ష పడిందనీ, ప్రతిఫలం దక్కిందనీ సంతృప్తిపడిందామె ఆ బండికుదుపులో.

రాయల గయశాసనము జయశాసనమా ?

శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మ

డాక్టరు నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు నేనాంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికలో ప్రకటించిన 'ముక్కుతిమ్మన గయశాసనమును' మరల ఫిబ్రవరి నెల భారతిలో 'కృష్ణరాయల గయశాసనము' అను శీర్షికతో చక్కగ పరిష్కరించి ఆంధ్రుల కృతజ్ఞతకు మిక్కిలి పాత్రులైరి.

ఇక నేను నా శాసనమునకు ముక్కుతిమ్మన గయశాసనమని నామకరణము చేయుటకు, శాసనమునందె 'కృష్ణదేవమహారాయలు వేయించిన విజయ శాసన'మని యుండినను అది యాత్రా విజయమే గాని విజయ యాత్ర కానేరదని వ్రాయుటకును గల కారణములు మనవి చేసికొందును.

గతసంవత్సరము డాక్టరు దినేశచంద్ర సర్కారుగారు గయనుండి సుమారిరువది శాసన ప్రతిబింబములను దీయించి తెచ్చిరి. అందు కొన్ని తెలుగు, కన్నడ లిపులలో నుండుటచే పరిశీలింపవలసినదిగా నాకిచ్చిరి. గయయందలి ప్రసిద్ధమయిన విష్ణుపాదాలయావరణములోనే పది, పదిహేను శాసనములు గలవు. వానిలో నాలుగుశాసనములు మాత్రము మిక్కిలి ముఖ్యమైనవి. (i) సంస్కృతభాషలో నాగరి లిపిలో కాకతి మొదటి ప్రతాపరుద్రుని పేర్కొనుచున్నది. (ii) కన్నడభాషలో హొయసళ వీరనరసింహుని దెల్పుచున్నది. (iii) తెలుగులో విజయనగర శ్రీ కృష్ణదేవరాయల శాసనము. (iv) తెలుగులో విజయనగర అచ్యుతదేవరాయలశాసనము. శాసనములలో గల కాలములుగూడ సరిగా ఆయా రాజుల కాలములకు సరిపోవుచున్నవి. కాలమునకు తగినట్లే లిపి, భాషకూడ నున్నవి. ఈ నాలుగు శాసనములును విష్ణుపాదాలయావరణలోనే గలవు. నా చేతనైనంతవఱకు వాని మూలములను వ్రాసికొని శ్రీ సర్కారుగారికి చదివి వినిపించితిని. వెంటనే వారు చిరునగవుతో "ఈ నాలుగుశాసనములలో పేర్కొనబడిన రాజులు దక్షిణ హిందూ దేశమును పాలించినవారేగదా! వీరికిని గయకును ఎట్టిసంబంధమును లేదే?" యనిరి. "అందులకే నా కాశ్చర్యముగనున్నది. ఈ శాసనములను సమన్వయించుట యెట్లు? పోనీ అబద్ధపు శాసనములని త్రోసివేయుదమన్న గయలో నీ అబద్ధపు శాసనమును వేయవలసిన యగత్యమేమి? మరియు వాని లిపి కాలము, భాష అందు పేర్కొనబడిన అంశములు గూడ సత్యముగ గాన్పించుచున్నవే?" యంటిని. దానికి వారు "శాసనము లెప్పుడును సత్యమైనవియే కాని వానిని మనము సమన్వయించు కొనుటలోనే భేదాభిప్రాయము లుండును" అనుచు నిట్లు చెప్పిరి. "వెనుక ఆచార్య శ్రీ టి. వి. మహాలింగముగారు కాంచీపురపు అరుళాళప్పెరుమాళ్ళ ఆలయములో చోళరాజులకాలమునగల, తూర్పు గాంగవంశజుఁడగు ననంగభీముని శాసనములను రెండింటినిఁ జూచి అతడు చోళులపై దండెత్తి వారలను జయించెనని అపోహపడి ఎపిగ్రాఫియా యిండికాలో[1] నొక వ్యాసమును ప్రకటించిరి. అది అసంభవమనియు సుప్రసిద్ధ పుణ్యక్షేత్రములగల శాసనములపై మాత్రమే ఆధారపడి మన మెట్టి నిర్ధారణచేయరాదనియు దెల్పుచు కొన్ని యుదాహరణములనుఁ జూపితిని.[2] (అట్టి శాసనములను ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికలో నేనును పేర్కొంటినిగాని డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారు వాటిని తలపెట్టలేదు.) ఆనా వాదమును స్థిరపఱుచుటకీ నాలుగుశాసనములును చాల ముఖ్యమైనవిగాన వీటిని సమిష్టిగా 'గయ శాసనములు' (Inscriptions from Gaya) అను శీర్షికతో ప్రకటింపగలము" అనిరి. అట్లే మా యిరువురచే నివి ఎపిగ్రాఫియా యిండికాలో సవ్యాఖ్యాన, సప్రతిబింబకము ప్రకటింపబడుచున్నవి.[3] తరువాత నేను శ్రీ కృష్ణదేవరాయలశాసనమును తెలుగున ప్రకటించుట కనుజ్ఞ

---

1. ఎపిగ్రాఫియా యిండికా; 31 సంపుటము, పుటలు 94-98.

2. డిటో ,, పుటలు 99-102.

3. ఎపిగ్రాఫియా యిండికా; 33 సంపుటము, పుటలు 103-116.

గయాశాసన ప్రతికృతి

స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శా
లివాహన శక వర్షంబులు
౧౪౩౪ అగు నేంటి వృష సం
వత్సర ఆషాఢ బహుళ ౧౩ మ
శ్రీమన్మహా రాజాధిరాజ రాజ
పరమేశ్వర వీరప్రతాప వీర
కృష్ణదేవ మహారాయలు
వెలయించిన విజయశాసన
ము॥ తిరుమల దేవీవల్లభక (క)[1]
రుణామయ హృదయ రాజకం
ఠీరవ ఈశ్వర నరసభూపురందర
వరనందన యాశా
బాసద సనము
వ్యవర [3] ముక్కు
గంధ్వం తిమ్మయ
కా॥[2] వ్రాసెను.

1. 'క' అనవసరము.

2. పారిజాతాపహరణమునుండి ద్వి. ఆ. 108.

3. మహిషాసుర మర్దనివలె కాన్పించు చున్నది.

కోరగా వారు "దీనిని నీవు ప్రత్యేకముగ 'కృష్ణదేవ రాయల గయాశాసనము'ను శీర్షికతో ప్రకటించిన మీ ఆంధ్రులు కొంచెము కొందరపాటు వారు, వెంటనే యెవరైనా ఏవో ప్రబంధములలోనివిగాని చాటుపద్యములనుగాని యెత్తిచూపుచు శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు గయను జయించి విజయస్తంభమును ప్రతిష్ఠించెనని తీర్మానము చేయుదురు. కాన వనవ్యాసము బయటపడువఱకు నీవు దీనిని ప్రకటింపవల"దనిరి. దానికి నేను "అయ్యా శ్రీ కృష్ణదేవరాయల గయా విజయమునకంటె ముఖ్యమైనది మా ముక్కు తిమ్మనకవి శాసనములో నుండుట. అతని పేరైనను బయట పడనీయుం"డని కోరగా వారు సరే నీయిష్టమనిరి. ఈ కారణముచే శ్రీ కృష్ణదేవరాయల గయ శాసనముయొక్క విలువను డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారు చెప్పినట్లు 'ముక్కు తిమ్మన గయాశాసన'మని నేను తేల్చివేసినమాట వాస్తవమే.

ఇక శ్రీ కృష్ణదేవరాయల గయ శాసనమునాట చెవిని సోకగనే ప్రతి మనుచరిత్ర పాఠకునకి అందును డాక్టరు రమణయ్యగారివంటివారికి పెద్దనగారి "ఉదయాచలేంద్రంబు మొదలకెవ్వని" సీసపద్య పాదములు

స్మరణకు వచ్చుట సహజము. అందు ప్రస్తావింపబడిన నిగూఢ చరిత్రాంశములను శ్రీ శేషులయిన శ్రీ కోమర్రాజు వేంకటలక్ష్మణరావు పంతులుగారు అర్ధశతాబ్దమునకు ముందే గుర్తించి వివరించుటయు గొప్ప విశేషము. కాని దాదాపు దశాబ్దము క్రిందటనే సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులగు శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు పై యంశములను గూర్చి యిట్లు తెల్పియున్నారు.

"పెద్దనార్యుని యీ పద్యములో గొంత యతిశయోక్తి యున్నదని నా యభిప్రాయము. అపంచగౌడపద మిట్టిదే. (లక్ష్మణరావుగారు చెప్పినట్టిది.) నర్మదానది తీరమునకూడ రాయలవిహారప్రదేశమున్నదని యంగీకరించినను మేమిది యప్పటి ఢిల్లీ చక్రవర్తుల యధికారప్రదేశములకు వ్యాపించియుండెనని తలంపవలసియున్నది. ఇం దతిశయోక్తి యుండిన నుండుగాక! ఆ కాలమున నా ప్రదేశము 'లోడీ' వంశీయుల యధికారముక్రింద నున్నది. లోడీ వంశీయులలో 'సికందర్ లోడీ' యను నతడొకడున్నాడు. అతడు క్రీ. శ. 1489 లో సింహాసన మధిరోహించి, యాగ్రాను నివాసముగా నేర్పరచుకొని 1517 వఱకు పరిపాలనము సాగించినాడు. ఇతనినే పెద్దనార్యుడు పై పద్యములో సూచించినాడని నా యభిప్రాయము. ఈ సికందర్ లోడీ రాయల కరికాపు గాకపోయిన పోవచ్చును. కాని రాయల శౌర్యప్రతాపాద్యులను వర్ణించుటలో పెద్దనార్యుడు స్వాతంత్ర్యమును గనపఱచియుండెనని తలంపవచ్చును. మూడు నెలలు మాత్రమే రాజ్యము చేసిన గుజరాతు సికిందరు నరిగాపునుగా జేసినాడనుట కంటె నొక చక్రవర్తి నరిగాపుగా జేసెననుట సమంజసము.

నా వ్రాతపతి యొద్దగో తెలిసిన నీ చిక్కు కొంత విడిపోవచ్చును. కాని తెలియదు.

* * *

గోలకొండ, విజాపురము, అహమ్మదు నగరములు రాజధానులుగాఁ బరిపాలనము చేయుచున్న కుతుబ్ షాహీ, అదిల్ (ఏదుల) షాహీ, నిజామ్ షాహీలకు తోడుగ నాగ్రా పరిపాలకులు కూడ రాయలకు భయపడుచున్నట్లు కృష్ణరాయ విజయమునందలి యీ క్రింది పద్యము చెప్పుచున్నది.

ఉ. ఆ గజవాజి బృందముల
కా భటకోటుల కా నృపాలు బా
హాటక శౌర్య ధైర్యముల
కాత్మఁ గలంగుచు నిన్ను మాత్ర నా
హా! గణుతింప శక్యమె య
హర్నిశమున్ భయమందియుండి ర
య్యాగరి (ఆగ్రా) నాముదానగరి
యందు (అహమ్మదు నగరము) విజాపురి
గోలకొండలోన్.

కృష్ణదేవరాయలు ఆగ్రాపై దండెత్తి యా ప్రభువు నోడింపకపోయినను అతడు సహాయ మొనర్చిన నిజామ్ షాహ్, ఏదుల షాహ్, కుతుబ్ షాహీలను జయించి మూడురాయర గండడను బిరుదమును గైకొని యున్నాడనుటచే నాగ్రాధిపతియగు సికిందర్ లోడీని గూడ జయించినట్లు పెద్దనార్యుడు వ్రాసి యుండెనని తలంపవచ్చును."[4]

కృష్ణదేవరాయలు జయించెనని యూహింపబడు 'సికిందర్ లోడీ'ని గురించి రెండు మాటలు తెల్పుట యసంగతము కానేరదు.

"After Buhlul's death, his second son, Nizam khan, was proclaimed king at Jalali, under the title of Sultan sikander shah. on the 17th July, 1489...Endowed with considerable energy and vigour, Sikander amply justified the choice of the minority among the nobles. He made earnest efforts to increase the strength of the kingdom by removing the disorders and confusion into which it had been thrown during the preceding reigns, due largely to the refractoriness of the provincial governors, chieftains, and zamindars He took care also to check the accounts of the leading Afghan Jagirdars, much against their will. Marching to Tirhut and Bihar, he asserted his authority as far as the confines of Bengal; appointed Dariya Khan to the government of Bihar; compelled the Raja of Tirhut to pay him tribute; and concluded a treaty with 'Ala-ud-din Husain shah of Bengal, by which both agreed not to encroach on each other's dominion. The chiefs of Dholpur, Chanderi, and some

4. ఆంధ్రకవి తరంగిణి; సప్తమ సంపుటము, పుటలు 154-155.

other places, also tendered submission to him. With the object of controlling the chiefs of Etawah, Biyana, Koil, Gwalior and Dholpur in an effective manner, he founded a new town in 1504 on the site where the modern city of Agra stands. Striving till his last days to enforce obedience from the hostile chiefs, the Sultan breathed his last at Agra on the 21 st November, A. D. 1517.

Sikandar was undoubtedly the ablest of the three rulers of his dynasty."[5]

శ్రీకృష్ణదేవరాయ లంతటి గొప్పవాడు కాకపోయినను సికిందర్ లోడి సామాన్యుడు మాత్రము కాడు. ఇంచుమించుగా నుత్తరదేశమున కంతకును సార్వభౌముడు. నిజమునకు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు ఆగ్రాపై దండెత్తి సికిందర్ లోడీని యోడించిన పక్షమున సుమారు హిందూదేశమునకంతకు నేకచ్ఛత్రాధిపతియే యగును గదా! అట్టి సికిందర్ దిగ్విజయమును, ఆవగింజంత యున్న దానిని గుమ్మడికాయంత చేసి వర్ణించు మన ప్రబంధకవులు చిన్న సీసపద్య పాదార్ధములో తేల్చివేయుటలో గల సారస్యమేమి?

ఇక "అపంచగౌడధాత్రీతలంబు"లోని 'అప్' ప్రత్యయమునకు శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు చెప్పిన 'మర్యాద' యను నర్థమే యుచితము. దానినే శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారును అంగీకరించిరి. రాయల రాయచూర్ దండయాత్రలనే పెద్దన యీరీతిగ వర్ణించెనేమో!

ఇది యంతయు పెద్దన పేర్కొనిన 'శికందరుడు' ఆగ్రా పరిపాలకుడగు సికిందర్ లోడియైన పక్షమున గదా! పై చర్చావిషయమునుగూర్చి శ్రీ డాక్టరు రమణయ్యగారొకప్పు డిట్లు వ్రాసిరి.

"It is interesting to note that a Sikandar is mentioned as one of the adversaries of the Gajapati pratapa rudra in a Sanskrit drama called the Jagannatha Vallabha natakam (M. G.O.M. Library R. 4198). The Velicerla grant of Prataparudra Gajapati refers to him as 'Pancagaud - adhi-nayaka (J. A. H. R. S. ix, P. 56). The 'apanca - gauda - dhatripada' of Peddana perhaps refers to the dominions of the Gajapati which Krisnaraya invaded."[6]

ఈ వాద మంగీకరించినను మనుచరిత్ర రచనాకాలమునకు ముందే శ్రీకృష్ణదేవరాయలకు 'అపంచగౌడధాత్రీతలమ'నగా కటకమునకటుగల భూభాగమంతయు వశివాలుగా చేరునట్టి బయలే యయినది. ఏరు దీనిని మార్చుకొనవలసిన యవసరమిప్పుడు కన్పట్టదు. సికిందర్ నామధేయు లింకను కొంతమందిగలరు.[7] వారిలో రాయల సమకాలికు డెవడైనను పెద్దన పేర్కొనిన 'శికందరుడు' కావచ్చును.

మరియు ప్రబంధములలోని యిట్టి పద్యములను బట్టి చరిత్రాంశములను సిద్ధాంతీకరించుట కూడ ప్రమాదము. మనుచరిత్రలోనిదే యీ క్రింది పద్యము చూడుడు.

"కుకుర కాశ కురు కరూశ కోసలాంధ్ర సింధు బా
హ్లిక శకాంగ వంగ సింహళేశ కన్యకామణి
ప్రకర పాణిఘటిత రత్న పాదుకా కలాచికా
ముకుర పీఠికాకరండ ముఖ్య రాజనందనా."

దీనిబట్టి కుకుర, కాశ, కురు, కరూశ, కోసల, ఆంధ్ర, సింధు, బాహ్లిక, అంగ, వంగ, సింహళ దేశాధీశుల రాజకుమార్తెలు కృష్ణరాయల కూడిగము చేయుట యెంత యథార్థమో, పై సీసపద్యములోని నావాడపతి, శికందర, సింధురాశ్వత్థు లరిగాపులగుట కూడ నట్టిదే కావచ్చును.

ఢిల్లిని గూర్చిన ప్రసక్తియు రాయవాచకమందును, రెండు మూడు చాటుపద్యములలోను గలదు.

(1) కూలె బెజవాడ కంపించె గొండపల్లి
పగిలెఁ గటకంబు గగ్గోలుపడియె ఢిల్లి
ఏకధాటిగ నీవు దండెత్తినపుడు
కీర్తిలోపాయ ధారేయ కృష్ణరాయ.

2. గడగల్ బల్లిదుమయ్యె ఢిల్లికిని మ
క్కాకోట మేలయ్యె మం
డుకున్ ప్రాత్తిగ క్రొత్త పెంబు లమరెన్
బోలేరు చండేగులన్
దవసం బెక్కె దిశందకోట పురకాం
తాగర్భనిర్భేదన

---

5. An Advanced History of India; Page 341.

6. Further Sources of Vijayanagara History, Vol I. Page 216.

7. An Advanced History of India.

రాయల గయశాసనము జయశాసనమా?

ప్రతాపంకైన భవత్ప్రియాణ జయవా
ర్తన్ కృష్ణ రాయాధిపా!

ఇట్లే మహాబలపరాక్రమవంతుడైన గజపతి కపిలేశ్వరుని విజయములను వర్ణించు సందర్భమున కూడ కలవు.

1. "కలుబరిగా విముక్త తురగా ఢిల్లీచ ఢిల్లీశ్వరా"
   (వెలిగలని, చిఱుగోలి తామ్రశాసనములు)
2. "గౌడమర్ధి భ్రమర భరనృపో
   గ్రస్త ఢిల్లీంద్ర గర్వః"
   (గోపీనాథపుర శాసనము)
3. "గజయాత్రముల గట్టికంబాలు కంబాలు
   పట్టణంబు కురాలపల్లె ఢిల్లి"

ఆయారాజుల శౌర్యప్రతాపములను విని ఢిల్లీ సుల్తానులు కూడ భయపడుచుండిరని వర్ణించుట యాకాలమున నొక విశేషమేమో!

గయ శాసనకాలమునకు ఢిల్లీ సింహాసనమునందు సికిందర్ నామధేయుడెవ్వడును లేడు. ఇక ఇబ్రహీం లోడి తండ్రియగు సికిందరు మరణమునకు ముందొక పర్యాయము అనగా క్రీ॥ శ॥ 1517 నకు పూర్వము, తిరుపతి క్రీ॥ శ॥ 1521 వ సంవత్సరమున సికిందర్ కృష్ణరాయలకు గప్పముకట్ట నొప్పుకొని చేసికొనిన యొడంబడిక ప్రకారము అతని కుమారుడు ప్రవర్తింపక పోవుటవలననో మరి యే కారణము వలననో మరల కృష్ణరాయలు ఉత్తరహిందూస్థానముపై దాడువెడలినట్లున్నదను డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారి యూహాల కేమియు నాధారము కాన్పించదు. ఈ వేయించిన విజయశాసనమైనను ఢిల్లీ వద్దనో, ఆగ్రావద్దనో యుండినట్లయిన కొంతవరకట్లూహింప వచ్చును. మరియు నీ శాసనములో సికిందర్ విజయము, యెవరిపై విజయమను ప్రశ్నలకు సమాధానమే లేదు. కృష్ణదేవరాయల సింహాద్రి, పొట్నూరు, గుల్బర్గ విజయస్తంభములను గూర్చి యనేక గ్రంథములు, శాసనములు చాటుచున్నవిగదా, దీనిని గూర్చి తెల్పకుండుటకు గల కారణమేమి?

ఈ శాసనకాలము క్రీ. శ. 1521 సంవత్సరము తర్వాత కృష్ణదేవరాయలింకను 9 సంవత్సరములు జీవించియుండెను. ఈ కాలమున అతని శాసనములు దక్షిణదేశమున కొన్నివందలు గలవు. అందు గజపతులను, గోలకొండ, విజాపుర, అహమ్మదునగర సుల్తానుల నోడించినట్లే తెలియుచున్నది గాని గయా విజయమును గూర్చి, లేదా ఢిల్లీని గురించిన ప్రసక్తియే కానరాదు. ఆముక్తమాల్యదా కావ్యప్రాంత పద్యములలోఁ దన విజయములన్నింటిని వర్ణించుకొనుటచే గయావిజయమునుగాని, సికిందర్ నామమునుగాని పేర్కొనకుండుటకు గల కారణ మేమై యుండును.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు తిమ్మరుసుని గయకు పంపెనను విషయమును గూర్చి చూతము. గయా మాహాత్మ్యము, గయాశ్రాద్ధములను గురించి విపులముగ ననేకగ్రంథములు గలవు. గయయందెల్ల కాలములను, యెవరిచేతనైనను, నామగోత్రములు చెప్పి యెవ్వరికైనను శ్రాద్ధము చేయవచ్చునని యీ క్రింది శ్లోకములు చాటును.8

1. గయాయాం సర్వకాలేషు
   పిండం దద్యా ద్విచక్షణః,
2. ఏష్టవ్యా బహవః పుత్రా
   యద్యేకోఽపి గయాం వ్రజేత్.
   యజేత వాశ్వమేధేన
   నీలం వా వృష ముత్సృజేత్.
3. గయాశిరసి యత్కించి
   న్నామ్నా పిండంతు నిర్వపేత్.
   నరకస్థా దివం యాంతి
   స్వర్గస్థా మోక్ష మాప్నుయుః.
4. ఆత్మజో వ్యన్యజో వాపి
   గయాభూమౌ యదా తదా,
   యన్నామ్నా పాతయే త్పిండం
   తం నయే ద్బ్రహ్మ శాశ్వతం,
5. నామగోత్రే సముచ్చార్య
   పిండపాతన మిష్యతే.
   యేనకేనాఽపి కస్మైచి
   త్సగచ్ఛతి పరమాం గతిం."

విష్ణుపాదావరణలో దొరకిన శాసనములన్నియు గయాశ్రాద్ధమును, దానములను గూర్చియే తెల్పుచున్నవి.

1 కాకతి మొదటిప్రతాపరుద్రుని కాలమునాటి శాసనములో వారిని గురువులగు మల్లికార్జున సూరి భార్య గౌరి యనునామె తన బంధువులకు భర్తకుగూడ గయాశ్రాద్ధమును నిర్విఘ్నముగా జరిపించెనని గలదు.

---

8. History of Dharmasastra by P. V. Kane Vol IV Chapter XIV pages 643-679.

"శ్రీమ న్నిఖిల భూపాలమౌళి రత్నా లసత్పదః,
అస్తి ప్రతాప రుద్రాఖ్యో రాజా రాజశిరోమణిః
* * *
తస్య త్రిభువనవిద్యాచక్రవర్తిరితి విశ్రుతాః,
గురవః సన్తి లోకేఽస్మిన్ మల్లికార్జున సూరయః.
*
గౌరీ గుణవతీ తస్య విద్వజ్జన వినోదినః,
ధర్మపత్నీ గయాశ్రాద్ధం కీర్తిమిచ్ఛ న్యకారయత్."

ii హొయసళ వీరనరసింహుని పురోహితుడగు పద్మనాభ భట్టోపాధ్యాయుని కొడుకు అప్పణ్ణ గయయందొక మఠమును గట్టించి దేవ, పితృ, మనుష్య ఋణములను తీర్చుకొనెను.

"శ్రీహొయసణ శ్రీ వీర నారసింగదేవన పురోహి-
త ఆచార్య పద్మనాభ భట్టోపాధ్యాయర
మగ మప్పణ్ణను గయా ప్రజన మఠవ
మాడి దేవరిణ పితృరిణ మనుష్యరిణ వను
కళెదను"—

iii శ్రీ కృష్ణదేవరాయల శాసనము.

iv విజయనగర శ్రీ అచ్యుతదేవరాయల శాసనము. ఇందు తిమ్మణంన విజయనగర సింహాసన కర్తలను గయాముక్తి చేసెనని గలదు. శాసనములో తిమ్మయ, ఈశ్వర, నారసింహ అని పేర్లున్నవి. వీరు అచ్యుతరాయల పితృపితామహులు.

"......................
శ్రీ మన్మహారాజాధిరాజ రా
జపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప హిం
దూరాజ్యస్థాపనా చార్యేణ య
దుకుల తిలక తిమ్మయ ఈ
శ్వరనారసింహ మండలే
శ్వర శ్రీ వీర అచ్యుతరాయ మ
హారాయుల ధర్మశాసనం। తిం
మణంన విజయనగర సింహా
సనకర్తల గయాముక్తం చేసెను."

ఇట్లు తమకు మారుగ కాశీరామేశ్వరాది క్షేత్రముల కితరులను పంపు నాచారమునకు నిదర్శనములుగా మరికొన్ని శాసనములు గూడ గలవు.

1. "శ్రీమతు బాచయ బొప్పనికి వితయకూనై
నారాయణుని అర్వపేరమాడిని వారణాసికిం బుచ్చి
బాణసముద్రం వనకం బెట్టిన ప్రవృత్తి మ.౨"[9]

2. "సోమయ పెద్దింగారికి సేతువన్ననమున్ను
సముద్ర స్నానమున్ను సేయించిన దక్షిణ
మహాతులు। శ్రీవత్సగోత్రులైన ఆలేటి పోతిమ
ఘటశాసులకు తిమక్క శ్రీ పర్వతి ప్రదక్షిణము
సేయించిన దక్షిణ నుప్పాతికి ।...తిమ్మక్క
కిగాల్పటకి మాసాసను గుంగాప్రవ అంగు స్నా
నాలు సేయించిన దక్షిణ మహాతులు..."[10].

మొదటి శాసనమున కాలములేదు. రెండవ శాసనము మాన్యాయింపడియది. కాలము క్రీ. శ. 1272. కృష్ణదేవరాయలకు పూర్వము, 2, 3 శతాబ్దములనుండి యిట్టి ఆచారముండినట్లు శాసనములే చెప్పుచున్నవి. అచ్యుతరాయల గయాశాసనమా విషయము మరింత స్పష్టము సేయుచున్నది గదా! శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు గొప్ప వైష్ణవభక్తుడు, అన్ని సంప్రదాయములయందు విశ్వాసము గలవాడు. స్వయముగ నీతడు కంచి, కాళహస్తి, కుంభకోణము, తంజావూరు, రామేశ్వరము, మధుర, గోకర్ణము, శ్రీరంగము, శ్రీశైలము, అమరావతి, శ్రీకాకుళము, బెజవాడ, రాజమహేంద్రవరము, సింహాచలము, శ్రీకూర్మము మున్నగు దక్షిణదేశమునందలి ప్రధానపుణ్యక్షేత్రముల నన్నింటిని దర్శించి, యా దేవస్థానముల కనేకదానముల నొసంగియుండెను. తిరుమల శ్రీ వెంకటేశ్వరు డితని యిష్టదైవము. తన దిగ్విజయము లన్నియు నా దేవుని యనుగ్రహముకలననే లభించుచున్నవని యాతని నమ్మకము. అయిన మేము నూరుకైన నాస్వామిని దర్శించిన ట్లిప్పటి శాసనములే చెప్పుచున్నవి. అతని తీర్థయాత్రాభిలాష, ఆగమోక్తమైన కర్మలయం దాదరము నాతని శాసనములలో గల యీ క్రింది శ్లోకమే చాటుచున్నది.

"కాంచీ శ్రీశైల శోణాచల కనక సభా
వేంకటాద్రిప్రముఖ్యే
ష్వావర్త్యావర్త్య సర్వేష్వతనుత విధివత్
భూయసీ శ్రేయసే యః,
దేవస్థానేషు తీర్థేష్వపి కనక తులా
పూరుషాదీని నానా

---

9. హైదరాబాదు శాసన సంపుటములు (A corpus of Inscriptions in the Telingana Districts) No- 13 part II page 141.

10 డిటో ,, ,, పేజి 147—148.

దానాస్యోపదానైరపి సమ మఖిలై
రాగమాన్తాని తాని."

రాయలు తల్లిదండ్రులగు నాగమాంబా నరసా నాయకుల పేర ననేక ధర్మములు చేసిన వితరణశాలి. హైందవసంప్రదాయానుసారము మాతా పితల సుకృతార్థము తిమ్మకవి గనుక పంపాసనముల ఐశ్వర్యమేమి? ఇల్లిన తిమ్మన నియోగిబిడ్డ. ఆంధ్రులలో కవి. కనుక నే శ్రీకృష్ణదేవరాయల విజయశాసనమిని రచియించినాడు. నిజమునకు కృష్ణరాయలే యుత్సాహింపగా స్థానముపై దండెత్తి యపూర్వ దిగ్విజయమును సాధించి ప్రఖ్యాతినొందిన తిమ్మకవిని జూచి "జయం యేరీతి?"—అని విజయశాసనము వ్రాయమని యుండిన

"నరసింహ కృష్ణరాయా
దురమున నీ కేళి తేజి తురకల గ్రుంకెన్"

"రాయగ్రామణి కృష్ణరాయా! భవదు
గ్ర క్రూర ఖడ్గాహిచేఁ
గాయంబూన్చి కళింగదేశ నృపతుల్
కానిల్చిరి పోవణే..."

అనుచు వినక తాను చెప్పినట్లు వీరరస ముట్టిపడున ట్లుంచెదలెగాని నీరసముగా "తిరుమల దేవీ వల్లభ" అని పాడిపట్టి పారిజాతాపహరణములోని పద్యమూ అక్కడ చెప్పునే? ఇక డాక్టరు వేంకటరమణయ్య గారు చెప్పినటువంటి విశేషాంశ మేమో యీ కంద పద్యపు ఆఖరిపాదము "బాస దప్పవు గండాంకా"లో నున్న దనుకొనుటకంటె మొదటి పాదము "తిరుమలదేవీ వల్లభ" అను సంబోధనలోనే యున్నదని నా యభిప్రాయము. 'భాషకు దప్పువ రాయరగండ' అనునది కృష్ణరాయల శాసనములలో నమమును నూరింటిలోనైన గలదు. ముక్కు తిమ్మన కవిని తిరుమలదేవి కామె పుట్టినింటివా రరణముగా నిచ్చినారనిగదా లోకములో ప్రతీతి. ఇందు సత్యాసత్యము లెట్లున్నను తిరుమలదేవి యందు తిమ్మకవికి ప్రీతి యుండుననుటకీ శాసన మొక్కటియే సాక్షి. అట్టి తిరుమలదేవి కృష్ణరాయల కృపవలననే తనకీ యపూర్వ తీర్థయాత్ర లభించినది. కనుకనే ఆ పవిత్రస్థలములో నెట్లైనను తిరుమలదేవి పేరువచ్చుటకే యిట్టి సంబోధనార్థమైన పద్యమును గూర్చుట. మరియు "ఈశ్వర నరసభూపురందర" యనుటలో కృష్ణదేవరాయల తండ్రి తాతలు పేర్లు రెండును గలవు.

విజయనగర రాజ్యములో తిమ్మన నామధేయులు చాలమంది గలరు. డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణ రావుగారు లోకప్పను పారిజాతాపహరణమును గూర్చి వ్రాయుచు "తిమ్మన్న మంచి లౌక్యుడు; ఆర్వేల నియోగి బిడ్డడు. కృష్ణరాయని రాజ్యములో మంచి పలుకుబడి సంపాదించుకొన్నాడు. మాన్యాలు కూడా సంపాదించుకొన్నాడు. సంపాదించినవానిలో యితరులకు ఇచ్చిన వదాన్యుడు కూడాను. కృష్ణరాయానంతరము అచ్యుతరాయల కాలములో శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర శ్రీ రాజా చినతిరుమలరాజు మహారాజుల కార్యకర్తగా ఉండి నెల్లూరిజిల్లా, నెల్లూరితాలూకా, కొమ్మిపూడి గ్రామమును శక ౧౪౪౮ (క్రీ. శ. 1526) సంవత్సరము ఉత్థానద్వాదశినాడు శ్రీ వేదాద్రి నరసింహస్వామికి దానముచేసినాడు...ఒకవేళ అతడు నెల్లూరుజిల్లావాడేమో! తిమ్మన్న కడపజిల్లా, బద్వేలు తాలూకా, కత్తెరగండ్ల గ్రామములోని పన్నును శ్రీ సదాశివరాయల అనుమతిమీద శక ౧౪౬౯ (క్రీ. శ. 1547) సంవత్సరమున తొలగించినాడు."11 అనుచు విజయనగర రాజుల శాసనములలో కనబడు తిమ్మన్నలందరు ముక్కు తిమ్మన్నలే యని, అతడే నూరు నూట యేభైయేండ్లు జీవించియుండినట్లుగా అభిప్రాయపడ్డారు. ఇలాంటి పొరపాటులు రాకుండుటకే గాబోలు మన తిమ్మకవి శాసనములో పారిజాతాపహరణములోని పద్యమే కాకుండ 'ముక్కు' శబ్దమును గూడ ముద్రగా తన పేరునకు ముందుంచుకొనినాడు.

నా యీ వ్యాసము నెంతమాత్రము డాక్టరు వేలూరి వేంకటరమణయ్య గారి వ్యాసముపై విమర్శగా తలంచరాదని ప్రార్థించుచున్నాను. వారి అమూల్యమైన గ్రంథములు, వ్యాసములే నాకు చరిత్ర నభ్యసించుటకు సాధనములు. నాకేకాదు వారి గ్రంథములు, వ్యాసములు చదివిన యే ఆంధ్రునకైనను వారి యందు విశేషగౌరవము కలుగుననియే నా విశ్వాసము. ఈ శాసనమునుబట్టి వారూహించిన కృష్ణదేవరాయల విజయము కూడ భావి పరిశోధన ఫలితమున సత్యమగునేమో!

"ఋషీణాం పునరాద్యానాం వాచమర్థోనుధావతి."

---

11. భారతి అష్టాదశసంపుటము; ద్వితీయ భాగము పుట 2.

గోరువంకల లోకసభ

శ్రీ నాయని సుబ్బారావు

గోరువంకల లోకసభా
వరణము నిర్మల శాంతి పరిణతశోభా
భరిత మయి పవళ్లిల్లను
పరమ మునీశ్వరు సమాధిభావము దాల్చున్.

సాయంకాలమునన్ వికర్తనతనూసౌవర్ణరశ్మిచ్ఛటా
శ్రీయుక్తిన్ కొనసాగు రథ్యాంబరిన్ హృద్యాంగ సౌందర్య రే
ఖా యోగాంచితరమ్యరూపములు పక్షప్రస్ఫురత్కాళికా
భూయిష్ఠమ్ములు వచ్చునప్పటికి గుంపుల్ గుంపులై శారికల్.

ఒకకొన్ని పైకి క్రిందికి లేచి పడు నబ్ధి యలల చందమున నుయ్యాల లూగి
పఱచి లక్ష్యము చింది తిరిగి తూణముదూఱు నమ్ములక్రియ కొన్ని హాయిపు సూపి
మఱికొన్ని ప్రౌఢజాలరి హస్తముకొలంది విసరిన వలమాడ్కి విరియబాఱి
రయ సుదర్శన సుదర్శన లీల కొన్ని చిత్తాకర్షముగ వలయములు తిరిగి
సాధిత విచిత్రగతి విశేషములు దిగిభకర్ణ తర్పిత కలకూజకములు పక్షు
లన్నియును పిండుగట్టి సభాంగణమ్ము వెలుగు కలికలుగా నిండుకొలువుదీఱు.

వెలి కర్మాగారపు రే
కుల కప్పే వాని కొలువుకూటము బిరుసై
దళమైన కేశముల నా
ర్కుల తలవలె నొప్పునది మొగుళ్లు దిగుళ్లై.

అచట నవి కొలువుదీరి యున్నంతసేపు
సామగానమ్ము మునరిన చాయ విశ్వ
భృన్మహామంత్రము పునశ్చరించి నట్టు
లచటు కలనాద ముఖరితమ్మై తనర్చు.

ఎదురింటి పంచలో నే
నిదియంతయు గనుచు తన్మయీభావ సమా

గౌరవంకల లోకసభ

హృదయచిత్తస్ఫూర్తినై స
మ్మదాతిరేకమున నేను మురియుచు నుంటిన్.

ఒక సాయంకాలమున శా
లిక యొకడు సహాసమాధుర దృక్కుల గను గ
ప్పక వీక్షించి మహాశ్చ
ర్యాకరమానుషోక్తి నిట్టులనియెన్.

దినబత్తెమ్ములు లేవు లేవు ఘనబత్తెమ్ముల్ ప్రయాణార్థమై
ధనధాన్యగ్రహణాలు లేవు లేవు నెలజీతం బిట్టిదయ్యెన్ సదం
చనదారాన్వయ పరితచిత్తమున సేవాసక్తినన్ నాగలు పె
ట్టిన వపమ్మున పోయిన రీతిగ తిండ్రీ! యెవ్వరో చెప్పనే!

పగలెల్లన్ గిము మీఱ పాట్లకొఱకే పట్లో పడంగా నలెన్
మగనల్ పూగూషు లబ్బికుల్ ముదుక లన్యజ్ఞాతి సర్వమ్ము దు
గ్భగులై సోమరిపోతులై పుడమికిన్ భారమ్ముగా నిట్టనీ
లుగులుంబోయెడి యగ్భవిష్యులిక మాలో నెవ్వరో చెప్పనే!

ఈ నానాంచిత జాతివేళనము నీ విన్నాణ్ణళ్లుగా చూతువున్
వేనుల్ నిండుకొనంగ నానననముల్ మీసాల్ మెలింబెట్టుచున్
గాని యెన్నడు గాని నోరు మెదపంగా చేతగానట్టిరా
మానస్వామివకేమ్యు లెవ్వరిచటన్ మావారిలో చెప్పనే!

సముదాటోపక బేగ్ని వ్యర్థముగు చర్చల్ సేయ మోసమ్మునం
ద్రిమ భావోద్ధతి నత్సభాజనతిరస్కారమ్ముగా రోష సి
ష్టామునాంబున్ బొనరింప మేమెపుడు స్వార్థప్రక్రియల్ లేవక్రో
త్రిమమై గుండెల గూర్చుకట్టుకొని జాతిక్షేమమే యెంచుటన్.

ఒండొండున్ సహకారభావమున శ్రేయోమార్గ విక్షేపముల్
నండీనాది బహుప్రచారగతి విస్తారాధ్యముల్ పక్షముల్
రెండే మా కవిమార్గసంచరణకేళిన్ జాతిసౌభాగ్యమున్
తుండెల్ తుండెలు సేయు పక్షముల చేతోయమ్మునన్ పెంచమున్.

మాకును పెద్దలు గుం ర
య్యా! కంఠేకాల కల్పులైన మహాత్ముల్

చేకొని మము దర్శింప విప
పాశార్తిని బ్రాగ్గ్రహింప బ్రతిపాలింపన్.

పరపీడనమే పాపము
పరోపకారమ్మె పుణ్య వర్తనము చే
సిరి నా నాన దేశము న
న్నిరంతరమ్మనగ మము పునీతుల జేయన్.

అనుగ్రహమంత్ర మిట్లు సాయంతనము
ననుదినమ్మును నైకకంఠ్యముగ మేము
నిగ్రహించుచు గోరి జపింతు మిదియె
తెలియుమ లోకసభ ప్రవర్తిల్లు వెలుగు.

మీకున్ తారకమంత్ర మొక్కటి సమీచీన్య మార్గమ్మునన్
శ్రీకళ్యాణగుణాకరమ్ముగ ననుగ్రహించెన్ గదా మీగురుం
డా కీర్తిప్రజ్వలదివ్యమోక్ష పరిశోభాధ్రష్టులై జాతి సే
వా కార్యత్వర మానసాదిమముల మీవారెల్ల వర్తింతురా ?

పిడికిలి నిజంగు గుత్తిలేని పిట్టలము గ
దయ్య! మనుష్యులా వాగ్యలఖండధర్మ
మార్గ సంస్థాపకుండవు మనువు కొలము
వాగు మీ కేమి చెప్పెడి వారమయ్య!

అదె కాంక్షతిషిద్ధరోచు నగుచుం దస్తాగతుండయ్యెడిన్
పదముల్ తొట్రిల పిల్లచీకటులు వెంపర్లాడు సంధ్యానతీ
మృదు ఫాలాంకిత రమ్యకుంకుమరుచుల్ త్రిమింగన్ కులాయమ్ముల౦
దొదుగంగా తెలియమ్యె మాకు సెలవిమ్మా మానవశ్రీనిధీ!

అని యిటుల్ పక్షి మాటాడినంత సేపు
మైకమున బడినట్లున్న మానసమ్ము
తేటి యరమోడ్పు కన్నులు తెఱచి చూడ
నచట గోరువంక యొక్కటియైన లేదు.

గోరువంకల లోకసభా
వరణము తెలిమంచు ముసుగు వలిపమున మనో
హార రూపత రేల్లెను
పరమశివాంగమ్ములీల ప్రతిభాసించున్.

మనకు గల విధులు

శ్రీ కామరాజుగడ్డ రామచంద్రరావు

సర్వవిధముల్లో తను బ్రతకటం మొదటి విధి. తనవాళ్లను బ్రతికేటట్టు చేయటం యింకో విధి. తనకోసం పాటుపడటం, తనవారికోసం శ్రమించటం ముఖ్యతమం. ఈ ఆశయంకోసం కొందర్ని స్నేహితులుగాను, కొందర్ని అధికార్లుగానూ, కొందర్ని ఆప్తులుగాను మనం పరిగణిస్తాము. ఇలా మానవుడు పరిగణించటం తన మనుగడకోసం, తనవారి మనుగడకోసం అవసరం. ఎందుచేతనంటే ఇతడు తనను స్నేహితునిగా అధికారిగా ఆప్తుడుగా పరిగణించటం తను బ్రతుకుటకు అవసరం. ఒక క్రూరమృగం బ్రతికినట్టు మనుష్యుడు బ్రతకలేడు. అతడు సంఘజీవి. ఇచ్చి పుచ్చుకుంటాడు. తను మర్యాదగా ప్రవర్తించినప్పుడే తను యితరులచేత మర్యాదగా చూడబడగలడు. ఇది సంఘజీవి లక్షణం. సంఘజీవితం మనిషికి లక్షణం.

కట్టుబాట్లు

బ్రతుకులో ఫలాపేక్షలు అనేకం. ప్రతిమానవునికీ యీ ఫలాపేక్షలు సామాన్యమే. వీటిని సంరక్షించుకోవటం ప్రతిమనుష్యునికి అవసరమే అంతే గాదు. తన ఫలాపేక్షలే కాక యితరుని ఫలాపేక్షలను సంరక్షించటం కూడా అతడు కోరుతాడు. ఎందుచేత? తన ఫలాపేక్షలను సంరక్షించుటకు ఇతరుని సాయం తనకు కావాలి కనక. ఈ విధంగా ఒకనికి, మరొకనికి గల సంబంధం కట్టుబాటయి నిలుస్తుంది. ఈ కట్టుబాటు వల్లనే సమాజం లేక సంఘం అనేవి యేర్పడ్డాయి ఈ సంఘం ఆశయం ప్రతిమనుష్యుని ఫలాపేక్షలను సంరక్షించటమే. ఈ సమాజం మనుష్యుని నెత్తిపై కొన్ని విధులున్నట్లు భావిస్తుంది. ఎలాగంటే,—తన యింటి కసువూడ్చి ప్రక్కయింటివాడి గుమ్మంలో పొయ్యరాదు. ఎందుచేతనంటే అలా పోయటంవల్ల ప్రక్కింటి వానికి, బ్రతుకటానికి కొంత విఘ్నమైన ఆటంకం కదా! అలా పోయకుండా ఉంచటం మొదటివాని విధి. ఈ విధి అంటే యేమిటో విచారించాలి ముందర.

విధి అంటే ఒకడు మరియొకడికొరకు చెయ్యవలసిన పని కావచ్చు. ఒకడు మరొకడి విషయంలో ఒక పనిని చేయకుండవలసిన అవసరం కావచ్చు. ఉదాహరణకు ఒకరు రెండవవారిని కొట్టరాదు. కొట్టకుండ వుండటం ఆ రెండవ వాని బ్రతుకుకు అత్యవసరమైనది గదా! ఇలా ఒకడిచేత కొన్ని పనులు చేయించటం, కొన్ని పనులు చేయకుండా మాన్పటం సంఘం చేస్తుంది. ఆ పనులు చెయ్యవలసిన బాధ్యత వ్యక్తి విధి అయివుంది.

విధి నిర్వచనం

'గ్రే' అనే ఆయన విధిని ఇలా నిర్వచించాడు: "సంఘంచేత ఆదేశింపబడి ఒక మనుష్యుడు యేదైనా పని చెయ్యవలసివుంటే, లేదా ఒక పనిచేయకుండా వుండవలసివుంటే, ఆ చెయ్యవలసిన పని, లేదా ఆ చేయకుండా వుండవలసిన అవసరం అతడి విధి అవుతుంది" అని. సంఘంచేత "ఆదేశింపబడి" అనే మాటలో కొంత విశిష్టత వుంది. విధిని వ్యక్తిచేత నిర్వర్తింపచేయటం సంఘం పని గనుక సంఘం ఆదేశించటంలో ఆ పనిని అతడు చేసి తీరవలెను-లేదా ఆ పనిని అతడు చేయకుండానే వుండి తీరవలెను అనే ఒత్తిడి గమనించ తగింది. భోజనానంతరం మంచి నీరు త్రాగవలెను. ఇది సంఘం ఆదేశించినపని అనము. ఎందుచేత? ఎవడైనా మంచి నీరు త్రాగకపోతే సంఘం పట్టి బలవంతాన త్రాగించదు గనుక. అందువలన మంచినీరు త్రాగటం అనేది వ్యావహారిక విధి (Legal duty) కాదు. కల్లు త్రాగరాదు అని సంఘం నిర్ణయించిందనుకోండి. ఎవడైనా కల్లు త్రాగితే, సంఘం వూరుకోదు. అందుచేత కల్లు త్రాగకుండ వుండటం వ్యావహారిక విధి అవుతుంది. ఈ నిర్బంధం ఎలా అమలు జరుగుతుంది అనే విషయం వేరు. పోలీసులద్వారానో ఎలానో సంఘం అమలు జరిపిస్తుంది. పై నిర్వచనంలో ఈ భాగాన్ని నొక్కుతూ "హిబ్బర్టు" అనే ఆయన విధికి మరొక నిర్వచన మిచ్చాడు. అందులో సంఘం అనే మాటకు బదులు శాసనం (లేకపోతే 'లా') అనే మాట వాడేశాడు. దీనికి కారణం,—పూర్వకాలంలో సంఘం ఒక్కటే విధులను వ్యక్తులచేత నిర్వర్తింప చేస్తుండేది. మరి యిప్పుడు సుమారు ప్రతి విధికూడ ఒక శాసనపూర్వకంగా లేక కోర్టు నిర్ణయించిన 'లా' పూర్వకంగా నిర్వర్తింపబడుతోంది గదా! ఆయన నిర్వచనం ఇది: "ఒకడు, 'లా' తనను ఆదేశించిన పని జరుపకుండా వున్నట్లయితే లా చేతనే నిర్బంధపెట్టబడి వ్యావహారికమైన శిక్షకు బాధ్యుడౌతాడు.

"ఆ బాధ్యతయే విధి" అని. శిక్ష అన్నంతమాత్రంచేత జైలు ప్రాప్తి, ఉరితీయటం, జుల్మానాలు మాత్రమే కావు. పాఠం చదవక పోతే, ఉపాధ్యాయు డేం చేస్తాడు? నిలబెట్టి చదివిస్తాడు. అలాగే తను చేయ మన్న పని చేయకపోతే, సంఘం అనేక విధాల ఆ పని అతనిచేత చేయింపజేస్తుంది. ఈ చేయింపజేయటంలో కలిగిన ఒత్తిడే – నిర్బంధమే – శిక్ష. వ్యావహారిక మైన శిక్షకు ఆ మాత్రం నిర్బంధం – ఒత్తిడి – చాలు. జుల్మానామే వేయవలయునని లేదు. ఉరితీయ టమే జరగాలని లేదు. జైలుప్రాప్తియే కావలె నని లేదు.

పై నిర్వచనం మూలకంగా సంఘం (ఇకనిప్పుడు 'లా' అని వుపయోగించవచ్చు ననుకొంటాను) ఎక్క డెక్కడైనే నిర్దిష్టమైనపనులు చేయించటానికి మను ష్యునిపై ఒత్తిడి తెస్తుందో అక్కడెల్లా విధివుండి నిర్వర్తింప బడలేదని అర్థం. అదికాక, ఎక్కడ బాట తప్పటం జరిగిందో ఎక్కడ తప్పిదం కలిగిందో ఎక్కడ నేరం జరిగిందో అక్కడెల్లా యీ వ్యవహారపు ఒత్తిడి (Legal sanction) నిలా ఏర్పాటుచేస్తుంది కనుక అక్కడ విధి నిర్వర్తింపబడలేదని చెప్పవచ్చు. ఒక విధంగా, ఆలోచిస్తే మనం తలక్రిందుగా పడుకొని పైకి ప్రాకు తున్నట్లనిపిస్తుంది. 'శాసనం చేసే కారణమేమంటే విధి నిర్వర్తింపజేయటానికి.' అశాసనంచేయటానికి ముందు విధిని నిర్దిష్టంగా తెలుసుకొని, దానికి శిక్ష లేక అది చేయటానికి తగిన ఒత్తిడిని ఏర్పాటుచేస్తారు. కాని మనం ముందు శాసనంలో శిక్ష యెక్కడ వుందో చూస్తాము. అక్కడనే విధి అనేది ఒకటి వున్నదని గమనిస్తాము. ఎలా తెలుసుకున్నా రెండూ విడి విడిగా తెలుసుకోవాలి. విధి తెలిస్తే ఒత్తిడి యెలా చెయ్యాలి అన్నదానికీ ఒత్తిడి చేయటమేమిటో తెలిస్తే విధి యేమిటీ అనేదానికీ కూడ శాసనంగాని, కోర్టులు నిర్ణయించి పెట్టిన యితర 'లా' గాని చూడవలసి వుంటుంది.

విధుల వైవిధ్యం

విధులు రక రకాలు. ఆ రకాలన్నీ తెలుసుకొని తర్జన భర్జనచేస్తేనే కాని వాటి విలువ తెలియదు. ప్రతి చిన్నవిషయం శీర్ణ విశీర్ణంచేసి పరీక్షించినప్పుడు గాని ఒక శాస్త్రవిషయం మనసుల్లో నిలవదు. గులాబీ పువ్వు ఎఱ్ఱగా మెత్తగా మంచి సువాసన నిస్తూ వున్నదనే విషయం స్థూలదృష్టికి తేలిగ్గా తెలుస్తుంది. శాస్త్రదృష్టికి తెలిసేది ఇంకా కొంచెం విశిష్టమైనదై వుంటుంది. గులాబీపువ్వు యక్షిణీయంత్రం (మైక్రో స్కోపు) క్రింద పెట్టిచూస్తే కొన్ని వేల రంధ్రాలు ప్రతి రేకులోనూ కన్పిస్తాయి. నీటికణాలు దాని శరీరంలో తిరుగుతూ వుంటాయి. ఇవన్నీ ఆ గులాబీ పువ్వు ననుభవించేందుకు అవసరమైన విషయా లేనాఅంటే, నిజం కాకపోవచ్చు. అయితే, ఆ విషయాలు, గులాబీ మొక్కల్ని పెంచటానికీ, గులాబీ రేకల్లో రంగుల్ని కలిగించి అనుభవాల్ని అత్యధికం చెయ్య టానికీ అవసరమైనవే ననిపిస్తుంది. అలాగే విధులు అనేక ప్రాకారాలంటే, ఏమేమిటో తెలిసికొంటే అది వచ్చినచోటల్లా యిది ఫలానా రకమని చెప్పి దాని గుణగణాలున్నా, అందులో పుట్టిన హక్కు గుణగణా లున్నా తెలుసుకోవచ్చు. కొన్ని రకాలు చూదాం.

(I) క్రియాపూర్వకవిధులు-తద్వ్యతిరేకాలు

తండ్రి బిడ్డకు భోజనం సంపాదించిపెట్టాలనేది ఆ తండ్రి చేయవలసిన విధి. అలా పెట్టకపోతే అతడు తన విధిని నిర్వర్తించినవాడు కాడు. భార్య భర్తతో సంసారము చేయాలి. అలా సంసారముచేయక దూరముగపోతే, భార్య తన విధి నిర్వర్తించక పోయిన దవుతుంది. ఆ బిడ్డ తండ్రిచేత, సంఘము ద్వారా అనగా 'లా' ప్రకారం తన భోజనమునకు ఏర్పాటు చేయింపజేయవచ్చును. ఆ తండ్రి కిష్టము లేకపోయినా తిట్టుకొంటూనైనా అలాంటి యేర్పాటు చేయక తీరదు. ఆ భర్త కోర్టుద్వారా తన భార్యను రప్పించి తన ఆధీనం చేయించుకొన వచ్చును. ఆమె యిష్టాయిష్టముల నెవరూ మార్చలేక పోవచ్చునుగాని ఆమె శారీరకంగా తీసికొనిరాబడి భర్తచేత కప్పగించబడవచ్చును. ఈ విధులలో, చేయ వలసిన క్రియ ఒకటి యేదో వుండితీరుతుంది. అందు చేతనే యివి క్రియచే చేయవలసిన విధులు. లేక క్రియా పూర్వకవిధులు (Positive duties) అని అంటాము.

చేయవలసిన క్రియ యేదిలేని విధులు కొన్ని ఉం టాయి. అవి పై చెప్పిన విధులకు వ్యతిరేకమైనవి. ఏవో కొన్నిపనులు చేయకుండ వుండటమే విధి. అంచేత అవి వ్యతిరేక విధులు (Negativc duties). అవెలాంటి వంటే, ఈ యిల్లు నాదయితే మీ రెవరూ తద్వ్యతిరేకంగా నడువరాదు. అంటె ఆ యింటిని మీదనుకోవటం, అలా ప్రవర్తించటం చెయ్యరాదు. అనగా ఇతరులకు చెందిన ఆస్తిపై తను భోగ్యం కలుగ చేసుకోకుండా వుండాలి. ఇక్కడ హక్కుకు వ్యతి రేకమయిన క్రియ యేదిన్నీ చేయకుండావుండవలసిన అవసరం వుంది. అలాంటివే వ్యతిరేక విధులు. అలాం

టిని చేస్తే యేమవుతుంది? చేసినపనినిబట్టి వుంటుంది దాని పర్యవసానం. నా యింట్లో అక్రమంగా ఒక రంగయ్య ప్రవేశిస్తే, అతడిని కోర్టువారు లేవగొట్టుతారు. నా స్థలంలో మరొక సాగుగయ్య గోడకట్టితే కోర్టువారు దాన్ని పడగొట్టించి, అందుకయిన ఖర్చు గూడా అతడివద్దనుంచి వసూలుచేస్తారు. ఒక పొగరు బోతు ఒక అమాయకుణ్ణి కొట్టితే, కోర్టువారు ఆ కొట్టిన వాణ్ణి శిక్షిస్తారు. [illegible] ఖర్చు [illegible] నష్టం [illegible] యిస్తారు. ఈ కోర్టుల్లో [illegible] వ్యవహారం యిదే!!

(2) ప్రధాన విధులు-అనుసరణ విధులు

ప్రధానమైన విధులు స్వతంత్రంగా [illegible] అవి నిలిచి వుంటాయి; ఇతర విధులమీద ఆధారపడవు. ఆ ఆధారపడే విధులు రెండోరకపు విధులు; ఇవి ఇతరవిధులను అనుసరించి వుంటాయి. ఒకరు మరొకని నెత్తిన మొట్టరాదు. ఇది ప్రధానమైన విధి. ఒకరు [illegible] వ్రాసిన [illegible] హరించరాదు. [illegible] సొత్తు దోచుకొని పోరాదు. ఇవన్నీకూడా ప్రధానమైన విధులనవచ్చు (Primary duties). ఇవి మరొక విధిపై ఆధారపడేలేవు.

ఇక అనుసరణ విధులంటే (Secondary duties) ఒక ప్రధానవిధి ననుసరించివుండే విధులు. ఒకరు ఇంకొకరి నెత్తిన మొట్టినా అనుకోండి. అతను తన ప్రధానవిధి నిర్వర్తించలేదు. అందుచేత ఒక అనుసరణ విధి ఆ మొట్టినవానిపై పడుతుంది. అది యేమిటంటే ఆ మొట్టబడినవానికి నష్టపరిహారం క్రింద కొంత ద్రవ్యం యివ్వవలసివుంటుంది. అది తన విధి అవుతుంది. కోర్టువారు యీ విధినే నిర్వర్తింపజేస్తారు. ఒకడు మరొకని సొత్తు ఎత్తుకొనిపోయినా అనుకోండి. అప్పుడు తనపై మరియొక అనుసరణ విధి వచ్చిపడింది. ఏమిటంటే, ఆ ఆస్తి తను కొన్నాళ్ళనుభవించినందుకు నష్టపరిహారం యిచ్చుకోవాలి. తనవద్దనున్న ఆ ఆస్తి త్రిప్పి యీయవలెను. కనుక అనుసరణ విధులు సాధారణంగా తగాదా పరిష్కారంకోసం వుపయోగిస్తూ వుంటాయి (Remedial duty). నష్టపరిహారం యిప్పించవలసిరావటం (damages), ఆస్తి పునఃస్థాపనం చేయవలసిరావటం (Restitution), శిక్షానుభవయోగం పొందటం (sanctioning duty) లాంటివి పరిష్కారమార్గాలు.

(3) సర్వత్ర విధులు-సాంబంధిక విధులు

కొన్ని విధులు చాల ఘాటుగ వుంటాయి. అవి చెయ్యకపోతే కొంప మునుగుతుం దన్నమాట. అవి నిర్వర్తించకపోతే, ఒక నేరం చేసినట్లు భావించి శిక్షిస్తూ వుండవచ్చు. ఉదాహరణకు: ప్రభుత్వానికి పన్ను కట్టవలెను. ఆత్మహత్యాప్రయత్నము చెయ్యరాదు. గోచీమీద [illegible] సంచరించరాదు. మరొకర్ని చంపరాదు. ఈవిధమైన వెన్నో వున్నాయి. వీటిని చేసినందుకుగాను మరియొక వ్యక్తికియున్న [illegible] తన హక్కు [illegible] ఉల్లంఘించిన్నదని చెప్పలేము. కాని సంఘంమాత్రం వీటి నసలు సహించదు. సంఘం అనేకులు యిప్పుడు ప్రభుత్వం అనవచ్చు. ఆత్మహత్య చేసుకొంటే యెవరికి నష్టం? [illegible] సంఘానికికూడా నష్టమే. ప్రభుత్వం అలాంటి ప్రయత్నాల్ని వారిస్తుంది. అలాంటి ప్రయత్నం చేసినవారిని శిక్షిస్తుంది. అలాగే [illegible] ఒక మాతా [illegible] చెయరాదు అని "లా" వుంటే, యీ నేరం జరగకుండా వుండబడవలసిన హక్కు వున్నదని అనాలనా? లేదు. ఎందుకంటే వ్యవహారికపు హక్కులు (Legal rights) మనుష్యులకు మాత్రమే వుంటాయి. [మనుష్యులు అంటే అర్థం, 'లా' దృష్టిలో మనుష్యులు అని అర్థం. సన్యాసి మనుష్యుడు కాడు. ఎందుచేతనంటే అతడు సర్వసంగపరిత్యాగి. హక్కుల ప్రసక్తి అతని కక్కర్లేదు. ఐతే ఒక కంపెనీ హక్కుల్ని కలిగివుండవచ్చు. ఒక సంస్థ హక్కులను కలిగివుండవచ్చు. అందుచేత యీ కంపెనీలు, సంస్థలు అన్నీ మనుష్యులే. 'లా' దృష్టిలో మనుష్యులన్నమాట (Juristic persons.)] అయినా ప్రభుత్వం కొన్ని సందర్భాల్లో వైనాటిని నేరాలుగా పరిగణించి శిక్షణ విధిస్తూవుంటుంది. కనక ఇలాంటి విధులు ప్రత్యేకమైన హక్కులు పుట్టటానికి ఆధారం కాకపోయిన సమయంలో కూడా అవి విధులుగానే గుర్తించబడి విధులుగానే నెరవేర్చబడుతవి. అందుకనే అవి 'Absolute duties' అని అన్నారు. సర్వత్ర, అవి విధులుగా పరిగణింపబడతాయి కనక మనం వాటిని సర్వత్ర విధు లనవచ్చునేమో!

మిగతా విధులు ప్రత్యేకమైన హక్కు ను పుట్టింపజేసేవి. అవి హక్కునకు సంబంధించిన విధులు. సాంబంధిక విధులనవచ్చు. అనగా relative

duties అన్నమాట. ఏదో ఒక హక్కునకు సంబంధించి వుంటాయని.

విధి, హక్కు కవలపిల్లలు

ఈ విధిని నిర్వర్తింపజేయటం అనేదాన్ని సంఘం ఎందుకు నెత్తిన పెట్టుకుంది? వ్యక్తుల ఫలాపేక్షలు రక్షించేటందుకు. ఆ ఫలాపేక్షలు, యీ విధి నిర్వర్తించేవాడిని వదలి మిగతావాని వెవరివైనా కావచ్చు. ఒక శరభయ్య తన విధిని నిర్వర్తించకపోతే, మరొక శంకరయ్య సంఘంలో ఫిర్యాదుచేసి లేదా 'లా' చెలాయించే కోర్టులలో ఫిర్యాదుచేసి ఆ విధిని సంఘంద్వారా, లేదా ఆ కోర్టులద్వారా నిర్వర్తింప జేస్తాడు. అలా నిర్వర్తింపజేసేటందుకు ఆ శంకరయ్యకు హక్కు వున్నదంటాం. ఈ శంకరయ్య హక్కు ఆ శరభయ్యకున్న విధి ఒక్కసారే పుట్టినయి. అంచేత అవి ఒకటి విడిచి ఒకటి వుండవు. (చూడుడు. భారతి 1959 ఏప్రిల్ నెల సంచిక "మనకున్న హక్కులు" అనే శీర్షిక క్రింద.)

పర్యవసానం

ఇంతకూ చెప్పవచ్చేదేమిటంటే ఒకడు తనపైనున్న విధి నెప్పుడు నిర్వర్తించలేదో ఆ విధిలో పుట్టిన హక్కు దెబ్బతింటుంది. ఆ హక్కు మరొకడిది అయివుంటుందిగదా! అతడు 'లబో' 'లబో' మని గోలపెట్టుతాడు. ఎక్కడ? కోర్టులో. కోర్టువారికి, యీ నిర్వర్తింపబడని విధిని లేదా దాని అనుసరణ విధిని నిర్వర్తింపజేయగలిగిన అధికారం వుంది. వారు సాక్ష్యం విని యీ ఫిర్యాది చెప్పేదంతా నిజమయితే, వెంటనే అమీనాలు పోలీసులద్వారా ఒత్తిడితెచ్చి మొదటివానిచేత విధిని నిర్వర్తింపజేస్తారు. ఆ నిర్వర్తింపజేసేది పైన చెప్పినట్టు వెనక అతడు చేయవలసిన విధియే అయియుండకపోవచ్చు. మరియొక అనుసరణ విధియై యుండవచ్చు. అనగా ఏ నష్టపరిహారమైనా యిప్పించవచ్చు. కట్టిన గోడ పగలగొట్టించటం—యిలాటి పనులు చేయిస్తారు. కోర్టువారు ఆ విషయంలో చెప్పినపనులన్నీ చేయటం అతడి బాధ్యత అవుతుంది. ఆ బాధ్యతను ధరించక తప్పదు. దానినతడు వద్దన్నా కోర్టువారు వదిలిపెట్టరు. ఏతావతా—ఒకడు తన విధి చెయ్యకపోతే, ఇంకొకడి హక్కు దెబ్బతింటుంది. కోర్టులచే అధికారం చెలాయింపబడుతుంది. కోర్టులు చెప్పినపనులు అన్నీ చెయ్యవలసిన బాధ్యత ఆ మొదటివాడు స్వీకరించవలసి వుంటుంది.

హక్కులు కాపాడుకోకపోతే....

హక్కులు కాపాడుకోకపోతే ఏమవుతుంది? దెబ్బతిన్న హక్కులు కాపాడబడటానికి అధికారం చెలాయించబడదన్న మాట. అప్పుడు బాధ్యతను స్వీకరించవలసిన పని యెవరికీ వుండదు. ఎవని హక్కయితే దెబ్బతిన్నదో అతడు వెర్రివాడనబడతాడు. బజారులో ఒక ఆసామీని పట్టుకొని యింకొకడు పిలక లాగుతాడనుకోండి. హాస్యంకొఱకు కొంతసేపు వూరుకుంటాడు. హాస్యం వదిలింతర్వాతకూడ వూరుకొని నవ్వుతూ బాధ అనుభవిస్తూ వుండేవాణ్ణి మనమంతా వెర్రివాడంటలేదూ? ఎంచేత? తన హక్కును తను కాపాడుకోలేనివాడయిపోతున్నాడతడు. అంచేత వెర్రివాడు. కాకపోతే సన్యాసి అయివుంటాడేమో. (అనగా Civil death - ఐహికమైన మరణాన్ని పొందినవాడన్నమాట.) లేదా వట్టి అసమర్థుడున్నూ 'సినికు' న్నూ అయియుండవచ్చు. అలా వెర్రివాడనిపించుకోకుండా, సినిక్ కాకుండా వుండాలంటే తన విధులు నిర్వర్తించి, తన హక్కులు అనుభవించి అవసరమైతే అధికారాన్ని చెలాయింపజెయ్యాలి. దాని కోసం వ్యవహారశాస్త్రం తెలుసుకోవాలి సాధ్యమైనంతవరకు.

ఐతే రాజ్యపాలకులకు (అనగా ప్రభుత్వము, కోర్టులు, శాసనసభలు కలిపినది) కూడ యీ హక్కులు, యీ విధులు, యీ బాధ్యతలూ వున్నాయా? ఇది ప్రస్తుతం వ్యవహారశాస్త్రంలో ఖరాఖండిగా తేలని సమస్య. దీని విషయం విచారించి చూడండి ఏమని మీ మనస్సుకు తడుతుందో !!

అపరోక్ష ధర్మము

శ్రీ హారీత శివశర్మ

ఇది ఇది కాదు కాదు, గదియించిన డెందము చక్కనెందు నా
యది యని లేదు లేదు, నెవ డే నిట్లైతిని, సంగభావ వి
ద్యాదశని పాత తాడిత మహో! మరి యీ శివంపు బుద్ధికే
యదియని లేదు, లేదు నని యాడగరాదు, విచిత్రమై చనన్.

నే నెవ్వండను, నాకు నెవ్వరు, స్పృహా నిర్భర్త్సన క్రీతుడన్
నే నెవ్వండను, నాకు నెవ్వరు, వ్యథానిష్టా వినష్టాత్ముడన్
నాకున్ నేన, మరెవ్వరుండురును, నానాభార సంక్లిష్టమై
సోకన్ నా తనువుం బొలంబుల నహోహో దుఃఖసంకల్పముల్.

ఇవి చేతులా? కావు; ఎవరికే నొకరికి బానిసత్వముచేయు బ్రతుకుదార్లు,
ఇదియు మస్తిష్కమా? ఇదియును బుద్ధియా? ఆకురాళ్ళకు నమ్ముడైన ముద్ద;
ఇది శరీరమ్మ కానే కాదు; గొడ్డుసంసారమ్ము సీదు పంజరము తేప;
ఇదియును జీవితంబెంతయుగాదు, నింతయగు కూటికొరకై త్రచ్చు నుదధి;
ఇంకలో నే నటన్న గుర్తిందుగలదు? కలదు ఒక్కటి పరమ దుఃఖమ్ము మాత్ర
మదియు సుఖమానో, దుఃఖమే యానో నాకు తేల్చి చెప్పగలాని ప్రార్థింతు సతము.

నాదని చెప్పకో ననువు నానని యట్టిది; నిత్యకష్ట ఝుం
ఝూవళితంబునై, విధుర మార్గణ దత్తశరీర యాత్రయై
ఆదరి యీదరిన్ తెలియనట్టిదియై, అతిభారమై, అహో
ఈ దురితంపు దుఃఖమున నీదను తేలను లేని జన్మమై.

నే గుడికట్టుకొంటి నిట నేనను చీకటి యెల్లలోపలన్
త్రేగయి 'నేను'కున్ పయిన నీగుగ నేమియు లేనిచట్లుగా
లోగితి కామక్రోధ మదలోభములన్, గడియించినట్లుగా
త్రాగితి సర్వగంగ్రము స్వతంత్రము దివ్యసుధామధూక్తినాన్.

గడివోని హృదయ సంఘారామ సీమలో కలలు రేపితి తథాగతుడననుచు
నిత్య నూతన నవోన్మిషిత భావములోన రమణించితిని ఉరుక్రముడ ననుచు
సన్యసించిని సమస్తమును కర్మముగూడ నద్వైతసుధ త్రాగినట్లుగాగ
తలను చుట్టితిని వల్కలకల్పితము పాగ రిక్తజాతుల నుద్ధరించు బుద్ధి

duties అన్నమాట. ఏదో ఒక హక్కునకు సంబంధించి వుంటాయవి.

విధి, హక్కు కవలపిల్లలు

ఈ విధిని నిర్వర్తింపజేయుటం అనేదాన్ని సంఘం ఎందుకు నెత్తిన పెట్టుకుంది? వ్యక్తుల ఫలాపేక్షలు రక్షించేటందుకు. ఆ ఫలాపేక్షలు, యీ విధి నిర్వర్తించేవాడివి వదలి మిగతావాని వెవరివైనా కావచ్చు. ఒక శరభయ్య తన విధిని నిర్వర్తించకపోతే, మరొక శంకరయ్య సంఘంతో ఫిర్యాదుచేసి లేదా 'లా' చెలాయించే కోర్టులలో ఫిర్యాదుచేసి ఆ విధిని సంఘంద్వారా, లేదా ఆ కోర్టులద్వారా నిర్వర్తింపజేస్తాడు. అలా నిర్వర్తింపజేసేటందుకు ఆ శంకరయ్యకు హక్కు వున్నదంటాం. ఈ శంకరయ్య హక్కు ఆ శరభయ్యకున్న విధి ఒక్కసారే పుటినయి. అంచేత అవి ఒకటి విడిచి ఒకటి వుండవు. (చూడుడు. భారతి 1959 ఏప్రిల్ నెల సంచిక "మనకున్న హక్కులు" అనే శీర్షిక క్రింద.)

పర్యవసానం

ఇంతకూ చెప్పవచ్చేదేమిటంటే ఒకడు తనపైనున్న విధి ఎప్పుడు నిర్వర్తించలేదో ఆ విధిలో పుట్టిన హక్కు దెబ్బతింటుంది. ఆ హక్కు మరొకడిది అయివుంటుందికదా! అతను 'లబో' 'లబో' మని గోలపెట్టుతాడు. ఎక్కడ? కోర్టులో. కోర్టువారికి, యీ నిర్వర్తింపబడని విధిని లేదా దాని అనుసరణ విధిని నిర్వర్తింపజేయగలిగిన అధికారం వుంది. వారు సాక్ష్యం విని యీ ఫిర్యాది చెప్పేదంతా నిజమయితే, వెంటనే అమీనాలు పోలీసులద్వారా ఒత్తిడితెచ్చి మొదటివానిచేత విధిని నిర్వర్తింపజేస్తారు. ఆ నిర్వర్తింపజేసేది పైన చెప్పినట్టు వెనక అతడు చేయవలసిన విధియే అయియుండకపోవచ్చు. మరియొక అనుసరణ విధియై యుండవచ్చు. అనగా ఏ నష్టపరిహారమైనా యిప్పించవచ్చు. కట్టిన గోడ పగలగొట్టించటం—యిలాటి పనులు చేయిస్తారు. కోర్టువారు ఆ సమయంలో చెప్పినపనులన్నీ చేయటం అతడి బాధ్యత అవుతుంది. ఆ బాధ్యతను భరించక తప్పదు. దాని నతడు వద్దన్నా కోర్టువారు వదిలిపెట్టరు. ఏతావతా—ఒకడు తన విధి చెయ్యకపోతే, ఇంకొకడి హక్కు దెబ్బతింటుంది. కోర్టులకి అధికారం చెలాయింపబడుతుంది. కోర్టులు చెప్పినపనులు అన్నీ చెయ్యవలసిన బాధ్యత ఆ మొదటివాడు స్వీకరించవలసి వుంటుంది.

హక్కులు కాపాడుకోకపోతే....

హక్కులు కాపాడుకోకపోతే ఏమవుతుంది? దెబ్బతిన్న హక్కులు కాపాడబడటానికి అధికారం చెలాయించబడదన్న మాట. అప్పుడు బాధ్యతను స్వీకరించవలసిన పని యెవరికీ వుండదు. ఎవని హక్కయితే దెబ్బతిన్నదో అతను వెర్రివాడనబడతాడు. బజారులో ఒక ఆసామీని పట్టుకొని యింకొకడు పిలక లాగుతాడనుకోండి. హాస్యంకొఱకు కొంతసేపు వూరుకొంటాడు. హాస్యం వదిలింతర్వాతకూడ వూరుకొని నవ్వుతూ బాధ అనుభవిస్తూ వుండేవాణ్ణి మనమంతా వెర్రివాడంటల్లేదూ? ఎంచేత? తన హక్కును తను కాపాడుకోలేనివాడయిపోతున్నాడతను. అంచేత వెర్రివాడు. కాకపోతే సన్యాసి అయివుంటాడేమో. (అనగా Civil death - ఐహికమైన మరణాన్ని పొందినవాడన్నమాట.) లేదా వట్టి అసమర్థుడున్నా 'సినికు' న్నా అయియుండవచ్చు. అలా వెర్రివాడనిపించుకోకుండా, సినిక్ కాకుండా వుండాలంటే తన విధులు నిర్వర్తించి, తన హక్కులు అనుభవించి అవసరమైతే అధికారాన్ని చెలాయింపజెయ్యాలి. దానికోసం వ్యవహారశాస్త్రం తెలుసుకోవాలి సాధ్యమైనంతవరకు.

ఐతే రాజ్యపాలకులకు (అనగా ప్రభుత్వము, కోర్టులు, శాసనసభలు కలిపినది) కూడ యీ హక్కులు, యీ విధులు, యీ బాధ్యతలూ వున్నాయా? ఇది ప్రస్తుతం వ్యవహారశాస్త్రంలో ఖరాఖండీగా తేలని సమస్య. దీని విషయం విచారించి చూడండి ఏమని మీ మనస్సుకు తడుతుందో!!

అపరోక్ష ధర్మము

శ్రీ హారీత శివశర్మ

ఇది ఇది కాదు కాదు, గదియించిన డెందము చక్కనెందు నా
యది యని లేదు లేదు, నెవ డే నిటులైతిని, సంగభావ వి
ద్యుదశని పాత తాడిత మహో! మరి యీ శివంపు బుద్ధికే
యదియని లేదు, లేదు నని యాడగరాదు, విచిత్రమై చనన్.

నే నెవ్వాండను, నాకు నెవ్వరు, స్పృహా నిర్భర్త్సన క్రీతుడన్
నే నెవ్వాండను, నాకు నెవ్వరు, వ్యథానిష్టా వినష్టాత్ముడన్
నాకున్ నేన, మరెవ్వరుందురును, నానాభార సంక్లిష్టమై
పోకన్ నా తనువుం బొలంబుల నహో దుఃఖసంకల్పముల్.

ఇవి చేతులా? కావు; ఎవరికే నొకరికి బానిసత్వముచేయు బ్రతుకుదార్లు,
ఇదియు మస్తిష్కమా? ఇదియును బుద్ధియా? ఆకురాళ్ళకు నమ్ముడైన ముద్ద;
ఇది శరీరమ్మ కానే కాదు; గొడ్డుసంసారమ్మ సీదు పంజరము తేప;
ఇదియును జీవితం బెంతయుగాదు, నింతయగు కూటికొరకై త్రచ్చు నుదధి;
ఇంతలో నే నటన్న గుర్తెందుగలదు? కలదు ఒక్కటి పరమ దుఃఖమ్మ మాత్ర
మదియు సుఖమానొ, దుఃఖమే యానొ నాకు తేల్చి చెప్పగలాని ప్రార్థింతు సతము.

నాదని చెప్పకో నసువు నానని యట్టిది; నిత్యకష్ట ఝం
ఝూవళితంబునై, విధుర మార్గణ దత్తశరీర యాత్రమై
ఆదరి యీదరిన్ తెలియనట్టిదియై, అతిభారమై, అహో
ఈ దురితంపు దుఃఖమున నీదను తేలనులేని జన్మమై.

నే గుడికట్టుకొంటి నిట నేనను చీకటి యెల్లలోపలన్
వ్రేగయి 'వేను'కున్ పయిన నేగఁగ నేమియు లేనియట్లుగా
లోగితి కామక్రోధ మదలోభముఁగన్, గడియించినట్లుగా
త్రాగితి సర్వసంగ్రగము స్వతంత్రము దివ్యసుధామధూక్తినాన్.

గడివోని హృదయ సంఘారామ సీమలో కలలు రేపితి తథాగతుడ ననుచు
నిత్య నూతన నవోన్మిషిత భావములోన రమణించితిని ఉరుక్రముడ ననుచు
సన్న్యసించిని సమస్తమును కర్మముగూడ నద్వైతసుధ త్రాగినట్లుగాగ
తలను చుట్టితిని వక్కలకల్పితము పాగ రిక్తజాతుల నుద్ధరించు బుద్ధి

కడకు సాధించినదియ, నా కన్ను నేను పొడిచికొనినట్లైనది; పాదంబు దశ్శ
వారి నిగచినను నలువైపు విషాద గీతికలు వచ్చు నావలై కీచుచున్నవి.

ఈ సంక్షమ్ములు మేఘముల్ వలెను నా యూహ వేసుకొంచెల్ల నా
నా దౌర్గత్యపు ధ్యానముల్ చివుకు నంతన్ నేను నేన్నైతినా?
ఈ సంక్షమ్ములు నీకు? నీ కనకనం చెందేవు చింతించగా
ప్రాముఖ్యానము చెందెనగ్ని శిఖలై రాజస్యముల ధ్యానముల్.

నే నివ్వాంఛను, నాకు నివ్వాశ, స్వర్గానందమున్నన్ చేయుతున్నవన్;
నే నివ్వాంఛను, నాకు నివ్వాశ, స్వధానిష్ఠానిష్ఠామ్యపన్;
నాకున్ నే ననుబంధ మూలికసిపో; నైతిన్ మహాకర్మ నీ
తూ కల్యాణ ధురంధరుండను, జగత్ప్రాణాత్ర చంపాణ్యనన్.

కర్మమ్ము సర్వజగత్తు సాక్షిగ వశగామిగాగ,
వర్మమ్ము రీతి రక్షించి వద్దిల్లుచుండునదైన,
ధర్మమ్ము కర్మమ్ము, మరియునర కర్మశక్తియునగును
కర్మమ్ము నేను, జగమున కర్మశక్తియుగూడ నేను.

కర్మమ్ము, కర్మశక్తియును కళ్యాణప్రదముచుయుండున
ధర్మమ్ము ప్రోవల ప్రోక్కి, ధరలోన నిష్యావనేని;
మర్మమ్ము విడిచి చెప్పెదను మరి మూడులోకముల్ లేవు
కూర్మిదైవములును లేవు కొల్చి ప్రార్థించుటకును.

కర్మమ్ము కర్మశక్తియునుగాక ధర్మముల్ లేవు లోకముల
కర్మముల్; కర్మను నేను; కర్మమ్ము, కర్మశక్తియును
కర్మమ్ముచేయు కార్మికుడ; ధర్మమ్ము నిద్దియ; మరియు
మర్మమ్ము విట్టి నెరుకినదైన మరి వేరు ధర్మమ్ము వొరదు.

కర్మమ్ము, కర్మశక్తి మరి కర్మదగు ఫలంబు నెప్డు
కార్మికాయత్తతజెంది ఘనఫలదాయకమగును,
కర్మమ్ము ధర్మమ్ము నదియు ధరలోన శాంతియు నదియు
దుర్మార్గుడగు కలి చెందు దుర్మరణముగూడ నదియు.

ఎల్లపరోక్షధర్మముల నెక్కటి నెత్తిన దాల్చి లోన వ
ర్తిల్లెడి లోభమోహ మద తీవ్రతలన్ బడి, చిల్లరేగి, ధూ
ర్తిల్లిన మార్గముల్ వదలి తేకువబట్టుదు, సర్వలోక ర
క్షోల్లసితంబు కార్మికము నుత్తమమౌ అపరోక్ష ధర్మమున్.

భారతీయ వాస్తు విజ్ఞానము

శ్రీ గడియారం రామకృష్ణశర్మ

1

భారతీయుల వాస్తుశిల్పము కళగా పరిగణింపబడినది. 'కళ' అనగా అంశము. 'క' కారము బ్రహ్మవాచకము మగుటవలన సృష్టిని, 'ల' కారము లయమును సూచించుచున్నందున కళయనగా సృష్టి, స్థితి, సంహార రూపమైనది. అక్షరమాలయందలి వ్యంజనాక్షరములకు మొదటి 'క' కారము; అంత్యము 'ల' కారమగుట వలనను, వర్ణములు ప్రాణస్వరూపము లగుటవలనను క—ల అను అక్షరములలో లలితా త్రిపురసుందరీ స్వరూపము నిర్దిష్టమైయున్నది.1 శ్రీవిద్యోపాసనా మహావాక్యక్రమమందు చంద్రునియందలి షోడశకళల నుపాసించుచున్నప్పుడు ముఖ్యమైన 'సాదా'ఖ్య కలయే త్రిపురసుందరి స్వరూపము. ఈ పదునారు కళలనుండియే చతుష్షష్టికళలు, అక్షరములు పుట్టినవి. కావున శ్రీవిద్యాస్వరూపమైన వేదమే సర్వకళలకును మూలము.

భారతీయసంప్రదాయముప్రకారము కళలు అరువదినాల్గు. బౌద్ధ, జైన, పురాణ, కామసూత్రాది వాఙ్మయమునందు కళలనుగూర్చి విస్తరముగ తెలుపబడినది. పురాణములలో శ్రీమద్భాగవత, హరివంశ, విష్ణుపురాణములందును, లలిత విస్తర (బౌద్ధగ్రంథము), ఉత్తరాధ్యయనసూత్ర (జైనగ్రంథము), వాత్స్యాయన కామసూత్ర, శుక్రనీతిసారములందును ఈ విషయములు చెప్పబడినవి. భాగవతాదులు కళలసంఖ్య అరువదినాలుగు అనినవి. కాని, వాని వివరములు తెలుపలేదు. భాగవత వ్యాఖ్యాతలలో విశ్వనాథ చక్రవర్తి, శ్రీధరస్వామి, వల్లభాచార్యులు మాత్రము అరువదినాలుగు కళల పేర్లను పేర్కొనకపోయినను ఇవి 'శైవతంత్రము'న వివరింపబడినట్లు వ్రాసినారు. సుఖదేవుడను మరొక వ్యాఖ్యాత కళలను దెల్పు 'విద్యాసంగ్రహ నిబంధము'ను పేర్కొన్నాడు. ఇంతకంటె మనకు పురాణములనుండి విశేషముగ తెలియుటలేదు.

బౌద్ధవాఙ్మయమునందలి 'లలిత విస్తర'మున 86–విధములైన కళలు, వాని పేర్లు పేర్కొనబడినవి.2 కాని అందు వాస్తువిద్య చేర్చబడలేదు. జైనగ్రంథమగు 'ప్రబంధకోశము'నందు 72 కళల నామము లొసగబడినవి. అందు 35 వ కళ "ప్రాసాద లక్షణం."

'శుక్రనీతిసారము'నందు 64 కళలు, వాని పద్ధతులు చెప్పబడినవి. వానిలో 27 వది 'తటాకవాపీ ప్రాసాద సమభూమిక్రియా'. వాత్స్యాయన కామసూత్రములలో ప్రథమాధికరణమునందు స్త్రీ పురుషు లభ్యసింపవలసిన చతుష్షష్టి కళలు, మరికొన్ని ఉపకళలు సవిస్తరముగ తెలుపబడినవి. వానిలో 38 వ కళ "వాస్తువిద్యా". 'కామసూత్ర' వ్యాఖ్యాత 'యశోధరుడు' తన వ్యాఖ్యలో 64 మూలకళలనియు, వాని సూక్ష్మవిభాగములు చేసినచో 518 కళలగుననియు చెప్పినాడు.

ప్రాచీన భారతమున 64 కళలతోబాటు 32 విద్యలను వ్యవహారమునందు ప్రతివాడు విధిగా అభ్యసింపవలసియుండెను. పై 32 విద్యలలో 'శిల్పశాస్త్రము' కూడ కలదు.

32 విద్యలు:— వేదములు నాలుగు: ఋగ్యజుస్సామాథర్వములు.

ఉపవేదములు నాలుగు: ఆయుర్వేద, ధనుర్వేద, గాంధర్వ వేద, తంత్రములు.

వేదాంగము లారు: శిక్షాకల్ప వ్యాకరణ నిరుక్త జ్యోతిష ఛందస్సులు.

ముఖ్యశాస్త్రము లైదు: మీమాంసా, తర్క, సాంఖ్య యోగ వేదాంతములు.

ఇతరశాస్త్రములు పదునారు: ఇతిహాస, పురాణ, స్మృతి, నాస్తికమతి, అర్థశాస్త్ర, శిల్పశాస్త్ర, అలంకార, కావ్య, దేశభాషా, స్వగోక్తి, యవనమత, దేశాది-ధర్మశాస్త్రములు.

ఈ శాస్త్రములలో ఆయా విషయములకు సంబంధించిన లక్షణములు నిర్వచింపబడినవి. ఇవన్నియు భారతీయుల ప్రతిభ అన్నిరంగములలో ఎట్టిస్థితిలో నుండెనో చాటుచున్నవి.

2

భారతీయ వాస్తు విజ్ఞానమును నేను ఆధునిక ప్రపంచమునకు పరిచయము చేయుటకు తగిన కృషి

---

1. అకచటతపయాద్యైః సప్తభిర్వర్ణవర్గైః విరచిత ముఖబాహూపాద మధ్యాఖ్యహృత్కా। సకల జగదధీశా శాశ్వతా విశ్వయోనిః వితరతు పరిశుద్ధిం చేతసః శారదా వః॥ "ప్రపంచ సార".

2. ప్రాచీన భారత్ కే కలాత్మక్ వినోద్ (హిందీ)

జరుగుటలేదు. పాశ్చాత్య వాస్తుశాస్త్రము నధ్యయనము చేసిన దేశీయ, విదేశీయ పండితులు భారతీయ నిర్మాణములను చూచి వెరగందుచుండిరేగాని వానిని గూర్చి తుణ్ణముగ తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించుటలేదు.

మన వాస్తువిశేషములను గ్రహించుటకు కృషి చేసిన పాశ్చాత్యులలో కొందరు సహృదయులు లేకపోలేదు. "బి. ఆర్. హారింగ్టన్" అను సివిల్ ఇంజనీయరు తన వాస్తుగ్రంథమునకు తొలిపలుకు వ్రాయుచు "భారతవర్షమునకు వచ్చిపోవుచున్న వేలకొలది ఆంగ్లేయులలో నే ఒకరిద్దరైన భారతీయ వాస్తుశిల్పకలా విశిష్టతను, భారతీయుల సౌందర్యోపాసనను గ్రహించినవారు కలరో లేరో చెప్పజాలము."3 అని సత్యమునుచాటినాడు. ప్రొఫెసర్ ఫ్లెచర్ "ప్రాచ్యకళమా దృక్పథమును విశాల మొనర్చుచున్నది. కాని అందలి మాతృస్థర, నవీనశైలులు మాకు అంతు చిక్కుటలేదు. భారతేతరములైన ఏకళలలోను ఇంతటి కళాకౌశల్యము మేము కాంచలేదు" అని వ్రాసినాడు.4

అగాధమైన భారతీయ వాస్తుశాస్త్ర మహాసాగరమున ప్రవేశించి అనర్ఘమణుల వెలిదీయుటకు విశేషకృషి జరుగవలసియున్నది. అనంతాంధకార కాల గర్భమున దాగియున్న ప్రాచీన వాస్తు విజ్ఞానమును దర్శించుటకు జ్ఞానజ్యోతులవలె అపౌరుషేయవైదిక సాహిత్యము, పురాణాగమ శిల్పశాస్త్రములు ఇంకను మిగిలియున్నవి. నేటికిని నష్టావశిష్టములైయున్న ప్రాచీననిర్మాణములు మన కళావిశిష్టత వెలుగెత్తి చాటుచున్నవి.

పాశ్చాత్యులును, వారి అడుగుజాడలలోని దేశీయ పండితులును నేటికిని సృష్టి ప్రారంభకాలము 6000 ఏండ్లకంటె చాల ప్రాచీనమని అంగీకరించు స్థితిలో లేరు. వారు సూచించు ఈ కాలము సత్యముగ మన కలియుగారంభముతప్ప అన్యము కాదు. అజ్ఞానచ్ఛన్నులైన వారి కన్నుల దెరపించుటకై మన శాస్త్ర పరిశోధనకు బూనుట అవశ్యకర్తవ్యము.

భారతీయ వాస్తువిజ్ఞాన ముత్కృష్టమైనది; ఉదాత్తమైనది. మన ఆధ్యాత్మ వికాసమున కనుగుణముగా ఆయా ప్రయోజనములతో కూడిన ఆరాధనలు, ఉపాసనలు, వానికి తగిన దేవతలు, దేవాగారములు వెలసినవి. ప్రపంచ వాఙ్మయముగ ప్రాచీనతమమగు వేదోపనిషత్తులలో దేవమూర్తులు, దేవాగారములు, పూజలు ప్రస్తావించబడినవి.

వేదకాలమునాడు జనులు గుహలలో గాక సుందరహర్మ్యములలో నివసించుచుండిరని అథర్వ వేదము చెప్పుచున్నది. వేదములలో రాజులకు ప్రాసాదములును, రాజోద్యోగులకు "శాలా, హర్మ్యము"లును ఉండినట్లు కానవచ్చుచున్నది. తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణమున నొక బ్రాహ్మణ గృహవర్ణన కలదు. అప్పటి బ్రాహ్మణగృహమునకు నడుమ అగ్నిశాల, దానికిరు ప్రక్కల "హవిర్ధాన—పత్నీసదనము"లును, లోన నశేకములైన గదులును, ముందుభాగమున వరాండా ఉండెనట.5 శతపథ బ్రాహ్మణమున శ్మశానవాటికలు, వానిలోని శవదహనముచేయు వేదికలు, అచటి శిలాఫలకములపై గీయబడిన చిత్తరువులు, చెక్కబడిన విగ్రహములు వర్ణింపబడినవి.6

ఋగ్వేదమున వేయి స్తంభములు వేయిద్వారములుగల ఒక రాజు ప్రస్తావించబడినాడు.7 మిత్రావరుణులు 100 స్తంభములు, 100 ద్వారములుగల భవనముల నాక్రమించుకొనియుండిరి.8 ఒక ఆయసపురము కూడ ఋగ్వేదమున కానవచ్చుచున్నది. తైత్తిరీయ సంహితలో వివిధాకృతులలోనుండు చితులు వర్ణింపబడినవి. బోధాయనాపస్తంబులు చితుల ఆకృతులను వివరముగ తెలిపినారు. 5 ఇటుకల వరుసలతో మోకాలి ఎత్తు వేదికలను, 15 వరుసల ఎత్తు వేదికలనుగూర్చి తెలుపబడినది. ఈ చిత్రాలు 10 విధములు కలవు. 'చతురశ్రశ్యేనచిత్, కంకచిత్, అజ్జచిత్, ప్రాగాచిత్, ఉభయతఃప్రాగాచిత్, రథచక్రచిత్, ద్రోణచిత్, పరిచర్యాచిత్, సామూహ్యచిత్, కూర్మచిత్' అనునవి. ప్రతివరుసలో 200 ఇటుకలుండును. ఒక్కొక్క ఇటుకకు ప్రత్యేకనామము కలదు.

వేదవాఙ్మయము తరువాతిది సింధులోయ నాగరికత అని వ్యవహరింపబడుచున్న "మొహంజోదారో—హరప్పా" త్రవ్వకాలలో బయల్పడిన ప్రాచీన నగరశిథిలములు, దేవప్రతిమలు, ఇవి భారతీయ వాస్తుశాస్త్రోత్కృష్టతకు ప్రబల నిదర్శనములై ఉన్నవి. భారతీయౌన్నత్యమును సహింపలేని మాత్సర్యపూర్ణులగు పాశ్చాత్య చరిత్రకారులు ఈ శిథిల నగరములను ప్రాగ్వైదిక, అనార్యసభ్యతతో చేర్చి వితండవాదము చేయుచున్నారు. శ్రీ వినోద విహారి రాయ్ వేదరత్న అను వంగదేశీయ విద్వాంసుడు "హరప్పా" ఋగ్వేదమున ప్రస్తావించబడిన "హరియూపియ" అను ఆర్యనగరమని అచటి అవశేషములను వేద మంత్రములతో సమన్వయించి నిరూపించినాడు.9

---

3. Ancient Indian Architecture

4. The History of Comparative Architecture.

5. తై. బ్రా. I 2-3-1. 6. శ. బ్రా. XIII 8-1, 2. 7. ఋ. వే. II 818. 8. ఋ. వే. 8-2-2.

9. ఇండియన్ అంటిక్వేరి 1925 జనవరి సంచిక.

భారతీయ వాస్తు విజ్ఞానము

ప్రాచీన కావ్యేతిహాసములలో భారతదేశ మహా నగరములు, విజయతోరణములు, మహాప్రాసాదములు, ఉద్యానములు, ప్రాకారములు, పరిఖలు వైభవోపేతముగా వర్ణింపబడినవి. రామాయణమునందలి బాలకాండమున అయోధ్యానగర వర్ణనము, సుందరకాండమున లంకానగర వర్ణనము మనోహరముగనుండి గమనింపదగియున్నవి.

మహాభారతమునందలి ద్వారక, ఇంద్రప్రస్థ వర్ణనలును, మయసభా విశేషములును ఆశ్చర్యమును గొలుపుచున్నవి.

తరువాతి కౌటిలీయార్థశాస్త్ర, రాజతరంగిణీ, హర్షచరిత్రాది గ్రంథములలో గూడ వాస్తువిషయ వర్ణనలు కానవచ్చుచున్నవి. కావ్యములకంటె పురాణ వాఙ్మయమున వాస్తువిశేషములు చాల వివరింపబడినవి.

అష్టాదశ పురాణములలో తొమ్మిది పురాణములు వాస్తులక్షణములను శాస్త్రీయముగ దెలిపి తరువాత వచ్చిన శిల్పశాస్త్రములకు తగిన సామగ్రి నందించినవి. మత్స్యపురాణమున 252, 255, 257, 258, 262, 263, 269, 270 అధ్యాయములలోను, గరుడ పురాణమునందలి 45, 46, 47, 48 అధ్యాయములలోను, స్కాందపురాణమునందలి మాహేశ్వరఖండలో 24 వ అధ్యాయము, వైష్ణవఖండలో 25 వ అధ్యాయములోను, నారద పురాణమున 18 వ అధ్యాయమునను, బ్రహ్మాండపురాణమున 7 వ అధ్యాయమునను, భవిష్యపురాణమున 12, 130, 131, 132 అధ్యాయములలోను, లింగపురాణమున 48వ అధ్యాయములో, వాయుపురాణమున 39 వ అధ్యాయములో, అగ్నిపురాణమున 42–43–44–45–46–49–50–51–52–53–54–55–60–62–104–106 అధ్యాయములలోను వాస్తువిషయములు వివరింపబడినవి.

సుప్రసిద్ధ ఖగోళశాస్త్రాచార్యుడు వరాహమిహిరుడు విశ్వకోశమనదగిన "బృహత్సంహిత"లో 53 (వాస్తు విద్యా), 56 (ప్రాసాదలక్షణం), 57 (వజ్రలేప లక్షణం), 58 (ప్రతిమా లక్షణము) అధ్యాయములను వివరించినాడు.

వేదకావ్యేతిహాసములలో వర్ణింపబడిన 'నగర గృహదేవాయతనము'ల నిర్మాణ పద్ధతులు స్పష్టముగ తెలియకపోయినను ఆగమ, వాస్తుశాస్త్రములవలన మన వాస్తువిజ్ఞానము సలక్షణముగ, సమగ్రముగ తెలియుచున్నది.

3

పురాణములు ప్రాస్తావికముగ మాత్రమే శిల్పశాస్త్రమును తడవినవి. శిల్పశాస్త్రమునకు ఆగమములు ఆధారములు. ఇందు శాస్త్రీయ చర్చకలదు. ఆగమములలో ప్రధానలక్షణములైన భూపరీక్ష, స్థలపరీక్ష, మాన, దిక్సాధన, స్థలవర్తక, హార్మ్యలక్షణ, ప్రాసాద నిర్మాణపద్ధతులన్నియు సప్రమాణముగ నిరూపింపబడినవి.

ఆగమములు వేదతుల్యములు. ఇవి యోగసంబంధముగ శివోపాసన కుద్దేశింపబడినవి. శక్తి, శివపూజా సంబంధవాఙ్మయమును దాక్షిణాత్యులు ఆగమములనెదరు. పురాణములకంటె ఇవి విస్తృతరూపమున నున్నవి. ఇట్టి ఆగమములు 28 అంగీకరింపబడినవి.10 ఇవి వేదములంత ప్రాచీనములు గాకపోయినను తక్కినవానికంటె ప్రాచీనములనియే చెప్పవచ్చును. వీనిలో ప్రత్యేకముగ గ్రామ, నగర, దేవాయతనాది నిర్మాణములకు అవసరమైన వాస్తులక్షణములన్నియు విశేషముగ వివరింపబడినవి. వీనిలో కామికాగమమున 58 పటలములు, కారణాగమమున 41 పటలములును, వైఖానసాగమమున 2 పటలములును, సుప్రభేదాగమమున 17 పటలములును, వాస్తుశిల్ప విధులను తెలుపుచున్నవి.

ఇవిగాక ప్రత్యేక వాస్తుశిల్పశాస్త్రములు కలవు. వీనిలో చాల భాగము వ్రాతప్రతులలోనున్నవి. ఈ శాస్త్రముల నెరిగిన పండితు లత్యల్పసంఖ్యలో నున్నారు. అనేక గ్రంథములు విదేశీయ గ్రంథాలయములలో భద్రపరచబడియున్నవి. భారతీయ వాస్తుశాస్త్ర మహోదధిని మథించిన దేశీయ విద్వాంసులును లేకపోలేదు. వారిలో ప్రథముడు రామరాజు. ఇతడు వందసంవత్సరముల క్రిందట 'రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటి' సభ్యుడు. 'రిచర్డు క్లర్కు' అను ఆంగ్లేయుని ప్రోత్సాహముచే భారతీయ వాస్తుశాస్త్ర విషయములు పాశ్చాత్యులు తెలిసికొనుటకు వీలుగా ఇంగ్లీషులో నొక వ్యాసమును వ్రాసి ప్రకటించెను11. దానియందు రామరాజు మానసార, మయమత, కాశ్యప, వైఖానస, సకలాధికార, విశ్వకర్మీయ, సనత్కుమార, సారస్వత్య, పాంచరాత్రములను వాస్తుశాస్త్రగ్రంథములను పేర్కొని వానిలోని విషయములను సంగ్రహముగ తెలిపెను. శ్రీ అనంతాళ్వార్ తన గ్రంథమున పై శాస్త్రములనేగాక శైవసంహిత, విశ్వామిత్ర సంహిత, ఆయాదిలక్షణ, మనుష్యాలయ విధి, వాస్తువిధాన, మత్స్యంనాశిక, సనత్కుమార సంహితలను స్మరించి

---

10. ఆగమములు : కామికాగమ, సుప్రభేదాగమ, యోగజాగమ, చింత్యాగమ, కారణాగమ, అజితాగమ, దీప్తాగమ, సూక్ష్మాగమ, సహస్రాగమ, అంశుమానాగమ, విజయాగమ, విశ్వాసాగమ, స్వాయంభువాగమ, అనితాగమ, విరాగాగమ, రౌరవాగమ, మకుటాగమ, విమలాగమ, చంద్రజ్ఞానాగమ, బింబాగమ, ప్రోద్గీతాగమ, లలితాగమ, సిద్ధాగమ (వైఖానసాగమ), సంతానాగమ, సర్వోక్తాగమ, పరమేశ్వరాగమ, వాతూలాగమములు.

11. Hindu Architecture.

నారు.12 శ్రీ యస్. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు 'వాస్తువిద్యా, శిల్పరత్న, అభిలషితార్థ చింతామణి, సమరాంగణ సూత్రధార, వాస్తురత్నావలీ, ప్రతిమాలక్షణ, ప్రతిమా మాన లక్షణ, రూపమండన, వాస్తుమండన గ్రంథములను పేర్కొన్నారు13. శ్రీ పి. కె. ఆచార్య విశేషశ్రమచేసి ప్రపంచదేశములలోని గ్రంథాలయముల గ్రంథపట్టికల నాధారము చేసికొని తమ విశ్వకోశములో 150 వాస్తుశాస్త్రగ్రంథముల పేర్లను, వానిలో కొన్నిటి విషయానుక్రమణికతో ప్రకటించినారు14. ఆంధ్రదేశమున తెలుగు పద్యములలో వ్రాయబడిన 'కృష్ణవాస్తువు' వాడుకలోనున్నది.

ఈ ప్రసిద్ధాప్రసిద్ధ వాస్తుగ్రంథము లన్నిటిలో "మానసారము" ముఖ్యలక్షణములను తెల్పుచు దేవాలయ గ్రామ నిర్మాణాదికములను వివరించు ఉత్తమశిల్పశాస్త్రము. ఇందు 70 అధ్యాయము లున్నవి. దీనిని దాక్షిణాత్యులు పరమప్రమాణగ్రంథముగ పరిగణింతురు. ఇది నిగమాగమములకంటె ప్రాచీనము కాకపోవచ్చును. పాశ్చాత్యులు మానసారమును రచించిన మానసారఋషి క్రీ.పూ. 3వ శతాబ్దమునకుముందు నుండినవానిగ అంగీకరించినారు. ఈ శిల్పశాస్త్రము నాధారము చేసికొని వాస్తువిశేషములను సంగ్రహముగ తెలిపెదను.

'చిత్రసారము'నందలి "శిల్పతంత్ర ప్రకరణము"లో నీ శిల్పశాస్త్రము ద్వాదశలక్ష గ్రంథాత్మకమని తెలుపబడినది15. ఈ 12 లక్షల గ్రంథములను పలువురు మహర్షులు విరచించిరి.

4

భారతీయశిల్పి సకలశాస్త్రవేత్త; విద్యాపరిపచ్ఛిక్షితుడు. మతతత్వశాస్త్రము లతనికి కరతలామలకములు. యోగవిద్యారహస్యముల నతి దీక్షానుష్ఠానముచే సాధించిన మహానుభావుడు. ఎందరో శిల్పులు దేవాయతన నిర్మాణమునకై తమ జీవితముల నంకితము చేసినారు. వారు సంప్రదాయాభిజ్ఞు లగుటవలన దేవాలయములలో నాయామూర్తులను విధివిహితముగ ప్రతిష్ఠించినారు. వారిని ప్రోత్సహించు రాజులు, శ్రీమంతులు గూడ మతధర్మ విశ్వాసముల కలవారే అయియుండిరి.

ఇంచుమించుగ అన్ని దేవాలయముల నే మహాశిల్పులు కట్టిరో తెలియుటలేదు. హొయసల దేవాలయములలో మాత్రము శిల్పులపేర్లు కానవచ్చుచున్నవి. ఉండవల్లి, బాదామి, అలంపురము మొదలైన శిల్పకళాక్షేత్రములలోని ఆలయములను కట్టిన శిల్పులు మారుపేర్లతో వ్యవహరింపబడినారు. తక్కిన బౌద్ధ, జైన, బ్రాహ్మణ మతములకు సంబంధించిన ఆలయములు శిల్పకళాదృష్టితో నుత్కృష్టములయ్యును తన్నిర్మాతలెవరో నేటికిని అజ్ఞాతముగ నుండుటకు శిల్పుల నిర్లిప్తతయే కారణము కావచ్చును. శ్రీ ప్రసన్నకుమార ఆచార్య తమ "వాస్తుపరిభాషాకోశము" నందు ఇంతవరకు ప్రకటితములైన శిలాశాసనములను శోధించి యేబదిమంది శిల్పుల పేర్లను, వారి బిరుదములను తెలిపినారు 16. భారతీయ శిల్పుల ధ్యేయము భగవంతునకు, ప్రభువునకు, ప్రజలకు సేవ చేయుటయే గాని స్వార్థము కాదు.

భారతీయ శిల్పులలో నాలుగు తెగలు కలవు. ఈ నాలుగు తెగలవారును బ్రహ్మసంతతి వారని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. మహాభారతమున దేవ[illegible]శిల్పి విశ్వకర్మ ఈ తెగలకు మూలపురుషుడని చెప్పబడెను. అతడే విశ్వనిర్మాత. "మానసారము" శిల్పుల తెగలను, వారి యోగ్యతలను గూర్చి ఈ విధముగ దెలుపుచున్నది: పరబ్రహ్మకు పంచముఖము లుండెను. ఆ సృష్టికర్తకు నాలుగు ముఖములనుండి విశ్వకర్మ, మయుడు, త్వష్ట, మనువు లుద్భవించిరి. వారికే విశ్వకర్మ, విశ్వసా, విశ్వస్థ, విశ్వస్రష్టలను పేర్లును కలవు. విశ్వకర్మ (పూర్వ ముఖోద్భవుడు) ఇంద్రపుత్రికయగు బ్రహ్మ[illegible]ను పెండ్లాడెను. మయుడు (దక్షిణ ముఖోద్భవుడు) రాకుసపుత్రి [illegible] బెండ్లాడెను. త్వష్ట (పశ్చిమ ముఖోద్భవుడు) కుబేరపుత్రి [illegible]ను పెండ్లాడెను, మనువు (ఉత్తర ముఖోద్భవుడు) నలపుత్రి [illegible]ను వివాహమాడెను. ఈ నలుగురు దంపతులకు వరుసగా స్థపతి, సూత్రగ్రాహి, వర్ధకి, తక్షకులను పుత్రులు కలిగిరి. వీరిలో స్థపతి సకలశాస్త్రపారంగతుడైన ప్రధాన పర్యవేక్షకుడు (Chief Architect), [illegible]; నిర్మాణ పథకముల నిర్ణయించువాడు. సూత్రగ్రాహికూడ వేదశాస్త్రజ్ఞుడు; మానకౌశల్యము, వాస్తుపరిజ్ఞానము కలవాడు; పథక నిర్మాణదక్షుడు (Draftsman). వర్ధకి నిర్మాణవస్తువుల శక్తి నెఱిగినవాడు; చిత్రకళాకోవిదుడు. తక్షకుడు [illegible]లో నిపుణుడు. రాయి, కఱ్ఱ, లోహము, రాగి, ఇత్తడి, వెండి, బంగారముల పని చేయుటలో నేర్పరి. ఈ నాలుగు తెగల శిల్పులచేతనే, భారతీయ వాస్తువిద్యాప్రచారము, గృహ, దేవాయతన, దుర్గ, నగర, వాపీ కూప తటాకాదుల నిర్మాణము కొనసాగింపబడినది.

---

12. Indian Architecture-Vol I.

13. భారతీయ సంస్కృతి.

14. An Encyclopaedia of Hindu Architecture.

15. "చిత్ర తంత్రాది సంఖ్యాతు లక్ష ద్వాదశకా మతా"—చిత్రసారము.

16. An Encyclopaedia of Hindu Architecture.

విచిత్ర మేళనము

శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి

చేదులోన స్వాదుతా విచిత్ర రుచి ప్రేరణమ్ము
అవ్యక్తములోన వ్యక్తతా వ్యథా ప్రతారణమ్ము
అశ్రుసిక్త పక్ష్మమ్ముల నగ్నిశిఖా ఖేలనమ్ము
ఏమిటీ అపూర్వానుభవామృత విషమేళనమ్ము.

నొసట వ్రేలు ముంగురులం దుసిగొల్పెడి ఉన్మాదము
నుసిరాల్చెడు దివ్వెలలో మసిలిపోవు ఉన్మోదము
ప్రసవదళమ్ముల కన్నుల పగటికలల కీలనమ్ము
ఏమిటీ అపూర్వానుభవామృతవిషమేళనమ్ము.

మంచు పొగలలో రేగిన మించుకాగడా మిన్కులు
మధురయామినుల మూగిన విధుర జీవితపు కున్కులు
గాలితరగలందు గడ్డకట్టిన మధుపాలనమ్ము
ఏమిటీ అపూర్వానుభవామృత విషమేళనమ్ము.

నిట్టూర్పుల తీగెల స్పందించెను మోహనరాగము
నీడల పెదవులపై పారాడెను కాంతిపరాగము
నీలో నా లోపలి సంధ్యాలయ సంచాలనమ్ము
ఏమిటీ అపూర్వానుభవామృత విషమేళనమ్ము.

రాళ్ళపల్లివారి వచనరచన

శ్రీ సాళ్వ కృష్ణమూర్తి

ప్రశాంత చిత్తముతో వ్రాసిన వ్రాత ఏదైనను ప్రసన్నల తనువుతో తరితీపుగా నుండును. తెలుగున ఒకపుడు తేటగా వ్రాయనేర్చిన కొద్దిమంది విద్వాంసులలో శ్రీమాన్ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారొకరు. ఆయన రచనలు చదివి ఆహ్లాదపడనివారుండరు. తేటతనముతో నాహ్లాదపరచి ఒకపుడు నవ్వించగల్గుట ఆయన నేర్చిన, కాదు ఆయన కబ్బిన విద్య.

శర్మగారిది మంచివాసన తుందిలమైన మాట సరళి; వార్తికమైన వాక్యరచన. అది ఆత్మవిభూతి నిర్వ్యాజ మార్మికతల క్రీడాఫలము. ఆయన విశిష్ట రచనలో ప్రకాశితమగు ఆత్మవిభూతి సహజముగ తక్కిన యన్నిపదార్థములవలె వేరుపరచి చూపరానిది— కాని దాని యునికి మాత్రము మనకు గోచరించు చుండును. దొరకని ఆ దానిని పట్టుకొన ప్రయత్నించుటకు మారుగా ఆయన రచనకు మూలమైన క్రమసంగతిని నే నిట్లూహింతును: ఆత్మాగామిత, దానికైన చిత్తశుద్ధి, చిత్తశుద్ధితో విధిగా చేరివచ్చెడి స్వాతంత్ర్యము, స్వాతంత్ర్యమువలని సమ్యక్ దృష్టి, సమ్యక్ దృష్టి కారణముగా నిస్పృహానగ్నము, నిస్పృహలోని లీలాలోలత, లీలాలోలత కంగములైన హాస్యమాధుర్యములు. ఆయన రచనలో ఈ యుదారగుణములన్నియు అంతట వ్యాపించియుండుటయే దాని యరుదైన గుణము.

ఎదుటివానిని తన తలపుదాకి త్రిప్పుటయే రచనకు ప్రయోజనము. దానికి పాఠకుని మన్నించుట, విశ్వాసము చూరగొనుట ముఖ్యము. శర్మగారి రచనలో తమకు తెలిసినది పాఠకునికి తెలియదను దృష్టిగాని, తెలిసినదానినంతయు వాని తలపై రుద్దవలెనను తొందరగాని కాన్పింపవు. తొలుతగా సాత్త్వికమైన ఆలోచన గనుక రచనలో తంపు గేటగా నగలును. దాని కాయన వినయధర్మము నన్నె వేయును. నిజముగా ఎంతయున్నను పాండిత్యభారమున క్రుంగినవారని, ఉన్న దానిని బరువునకు గాక రెక్కలలో నీకలవలె ఎదుగుటకు మాత్రముపయోగించుకొనగల, వారిలో శర్మగారొకరు.

తరువాత, ఆయన రచనకు విశిష్టగుణము కూర్చునది ఆయన మనసుకు సంబంధించిన నాగరకత (Urbanity), దాని వెంటవెంటే కాన్పించెడి నిక్కుచూడని నిరాడంబరత (Simplicity).

'సత్యం బ్్రూయాత్ ప్రియం బ్రూయాత్
న బ్రూయాత్ సత్యమప్రియమ్,
నాఽనృతంచ ప్రియంబ్రూయా
దేష ధర్మస్సనాతనః.'

ఈ ధర్మము నాశ్రయించిన శర్మగారి దితగుల నొప్పింపని నొప్పింపరాదను మనసు తీరు—వాద తీవ్రతలో గూడ దీనికి తప్పినవారు కారాయన. అనృతమును ప్రియమని చెప్పనే చెప్పరుసరికదా అప్రియమైన సత్యమును ప్రియముగానే చెప్ప బ్రయత్నింతురు. ఇట్టి విషయములందాయన జాగ్రత్త యెట్టిదో ఈ వాక్యమును పరిశీలించిన తెలియును. 'మఱియు బసవేశ్వరుడు బోధించిన పండ్రెండు వేల యింటిజంగాల కథల వంటివి చూచినచో కామపురుషార్థ విషయమున, వేశ్యాసహవాసవిషయమున, ఇతరుల దృష్టికన్న కొంత భిన్నముగా ఉదారముగా నుండునని మనకు తోపక తప్పదు.' ఇది పొగడికయు తెగడికయు రెండును గాని యథార్థవాదము.

ఎంత ప్రశాంత చిత్తముతో వ్రాసినను శర్మగారు భావలోలురే. సహజముగవచ్చిన సత్త్వగుణము, సాధించిన ప్రశాంతత ఆయనలో నున్నవి గనుకనే ఆయన రచనలకు విలువ—కలసినప్పుడు రచనలోగూడ భావమునకు లొంగివచ్చుటచే ఆయనకును మనకును ఒక ఆప్తత ఏర్పడును. 'అస్తసామ్రాజ్యము'ను స్మరించుచు రాయల వైదుష్యమును వ్యాసమున శర్మగారు వ్రాసిన ఈ వాక్యము లెట్లు కపటెంపవలె కరకరలాడు చున్నవో చూతుడు:

'వానిలో మన మేపని యొంతమాత్ర మిప్పుడు చేయగలిగియున్నామనుమాట పోనిండు. అతడు చేసి పెట్టి పోయిచ్చినవానిలో నే మేమి యెంతెంత మాత్రము మిగిలించుకొనియున్నాము? ఆ సింహాసనము తిప్పయైనది. ఆ దానశాసనములు విఱిగిన బండలతో చిలిమిన రేకులతో సర్కారువారి మ్యూజియములలోనో దరిద్రకాపుల యింటి గోడలలోనో పడియున్నవి. ఆ గ్రంథములలో ముక్కాలుమువ్వీసము పురుగులు తినిపోయినవి. ఆ విద్యలు కథలైనవి. ఆ సామ్రాజ్యము చట్టుబండలైనది. ఆ లక్ష్మి యెవ్వరువారి చేతబిడ్డయై

రాళ్లపల్లివారి వచనరచన

యెగిపోయినది. ఆ కట్టడముల కంబములు గోడలుగూడ మన వెన్నుముకలవలెనే తునిగి పడిపోయినవి.'

చల్లని ఆరంభము సాగినకొలది ఉసుకొక్క- చివరకది ఆ స్వరాజ్యముమీది ఆరాటమో మనతోడి పోరాటమో అనిపించుచున్నది. రచనలో ప్రయోజనాభిముఖముగ పనిచేయునవి ఉపమారూపకములు. అవి ఒక దృష్టికైన రచనలో నాయకపుపట్టులనుటకు పద్యమునకేమి వచనమునకేమి వానికిగల ప్రాముఖ్యమే చాలును. శర్మగారు సకృత్తుగా నీ యలంకారముల వాడుదురు. వాడినచోట వాని ప్రయోజనమా రచనా భాగమునకు ప్రాణముపోసి నిలబెట్టి ప్రకృతోపయోగిగా చేయుట. పై వాక్యములలో చివర 'మన వెన్నుముకలవలెనె తునిగి పడిపోయిన'వని వ్రాసిన శర్మగారి యుపమ ఆయన ఆరాటమును ప్రకృతము మనతోడి పోరాటముగా మార్చుచున్నది. మనము నేల ప్రయోజకులము గాకలేనటయేగదా ఆయన పోరాటమునకు పరమార్థము!

ఆరాటము పోరాటములైన పిదప హాస్యము కలదా? హాస్యపురీతులలో సన్నివేశజన్యమైన హాస్యము మేలురకము. ఉద్దేశపూర్వకముగ నాడెడి హాస్యము కంటె ఓరకయన్న మాటలలోనుండి యది యూరి వచ్చుటయే సొగసు. రెండింటికి రెండుదాహరణములు చిత్తగింపుడు. శర్మగారు వేమన ఉంచిన యూరి వివాదము నిట్లు పరిసమాప్తి చేసినారు: 'ఇంక నే యితర స్థలములందుగాని వేమన వసించినట్లు ఇంతకంటె ప్రబలమైన సాధనములుండెనేని, యవి నాకు దెలిసిన వెంటనే, అవశ్యముగా మీ యూరికి వెంచేయుమని వేమన్నను పల్లకిలో మోసి యక్కడికి సాగనంపుటకు నేను మొదటి బోయీగా నిలుతును.' ఇందలి హాస్యము కొఱవుచేత కన్పించునది. 'అవి నాకు తెలిసినవెంటనే' 'అవశ్యముగా' 'వెంచేయుమని' అను ఈ మాటలే మాలిన్యములేని హాస్యమును కొఱవలసినచో వెటకారమును పుట్టింపగలవు. ఇంక ఓరకయన్న మాటలలోనుండి యూరిపడెడి హాస్యము: నాచన సోముని గురించి వడకుగుటి వీరరాజు పంతులుగారికిని శర్మగారికిని జరిగిన వివాద సందర్భమున శర్మగారు వ్రాసిన యొక వాక్యమిది: 'నేను వ్రాసిన నలుబదిరెండు పుటల వ్యాసమందు ప్రత్యక్షరము ఖండనీయమని తలచినవారు వీరరాజుగారు'. ఈ వాక్యమున 'ఖండనీయమని', 'వీరరాజుగారు' అను పదముల అనుద్దిష్ట సంబంధ మొకటి స్ఫురింపగా ఎఱుగకయన్న మాట గనుక ఇంచుక నవ్వువచ్చును. తెలుగున వాక్యము చిగర మకుటముగ నొక పదము నిలిపి పాఠకుని అథవా శ్రోతదృష్టి నాకర్షించి నవ్వు పుట్టించుట ఉత్ప్రాస మార్గములలో నొకటి—పులిమీద పుట్రగా నిచట ఈ యుత్ప్రాసముగూడ నున్నదేమో అనిపించును. ఇవింతయు ఆయన యుద్దేశింపకయే! ఉద్దేశింపలేదని యెట్లందు నందురా వాద విషయమును స్పృశించి యారంభించు ఘట్టములోనిది గదా ఈ వాక్యము—తక్కిన భాగమంతయు—అభిప్రాయ భేదము తెల్పుచున్నను—శర్మగారు పంతులుగారియెడ గౌరవము చూపి వ్రాసినవారే కదా?

ఇక శర్మగారి వాక్యము లాలంకారికుల మాటలలో జెప్పవలెనన్నచో మార్ద్వీకప్రాయములు. ఈ పాకపాడి మాటల వలన రచనకు ప్రసాదము, మాధుర్యము అను గుణము లేర్పడినవి. వాక్యమున క్లుప్తత మెఱయుచుండుట శర్మగారి రచనలోని యొక పద్ధతి. దీనితో మాటల శక్తికి విలువ యేర్పడుటయేగాక విషయమునకు గాంభీర్యముగూడ వచ్చును; వాక్యము తాను చిన్నదిగనుండి విషయవిస్తృతిని వ్యంజించును. ఉదాహరణముగా నీ వాక్యమును చూడుడు: 'దృష్టిని దెలిసికొన్నచో సిద్ధిని దెలిసికొన్నట్లే.' రాయలకాలము వారి దృష్టి యిట్టిదని తెలిసికొన్నంతమాత్రమున వారు సాధించిన సిద్ధి ఇంత యని మనము లెక్కకట్టి చెప్పగలమనుట హేతుసహితముగా గాన్పింపదు. దృష్టికి సిద్ధికి మధ్య శక్తి సామగ్రి లున్నవిగా! కనుకనే సాధింపగలిగినవారైన సాధించితీరుదురని ఆయనయే వివరించి హద్దు గీచినారు. ఒకజాతి సాధించిన సిద్ధిని లెక్కవేయుటకు వ్యక్తులను వారి శక్తిసామర్థ్యములను కూడవేసి చెప్పుటకంటె ఊహించి చూచుటయే సరియైన పద్ధతి. కనుకనే శర్మగారి వాక్యము హేతువాదమునకు నిలువనిదైనను సత్యదూరము మాత్రము కాదు.

వాక్యములు చలితాంశలతోగూడి పొడవుగా సాగినపుడుకూడ శర్మగారి రచనలో అది తలపునకు నొక్కులు దీర్పుటకో, అతివ్యాప్త్యవ్యాప్తుల నరికట్టుటకో వచ్చును. తీర్చిన తలపుతో పదములు ఎడతెగక ముడివడియుండుట, ఫలితముగ వ్యర్థపదములు లేకపోవుట ఆయన రచనలోని మరియొక గుణము. వచనము వ్రాయుటనుగురించి చెప్పునపుడు వ్యర్థపదము లుండవని చెప్పగలుగుట చాలమంది విషయమున సాధ్యమే కాని పని.

నిసర్గసౌందర్యముగల రచనకు లయసహజము. వాక్యమున చలితాంశలు, విరతిస్థానములు ఉండును.

ఉత్తమరచన తీరుపులోని భాగ మెక్కడికాగిన తానక్కడి కాగుచు, చదివెడువానికి సుఖముగ నుండు నట్లు, శ్వాస కవకాశమిచ్చుచు గ్రుక్క త్రిప్పుకొన వీలుండునట్లుగా నుండవలెను. శర్మగారి రచనలో ఈ శ్వాసగతి ననుసరించెడి వాక్యవిన్యాసము గమనింప దగినది. లయననుసరించి ముందు మనవి చేయుదును.

పోల్చి చెప్పదలసిన విషయములో శర్మగారి వచనము తిక్కన రచనవంటిది. ఇరువురిలోను కొన్ని సమాన ధర్మములున్నవి—వాక్యముల కూర్పునను, పదముల కంటె తలపు నొత్తిచెప్పుపద్ధతి, ఇమిడిక. తలపు ప్రధానమైనపుడు మాటల తేటగా నుంచజేయుట రచన లోని యొక మర్మము. అట్లే నొక్కి చెప్పదలచిన భాగమున దానికి కలుగునట్లు అక్షరావృత్తి చూపించు టయో లేక స్ఫుటముగా వచనమైనను యతి వేయు టయో తిక్కన వ్రాత వాడుక. శర్మగారి వాక్యముల బరిశీలించుటకు ముందుగా చేతికివచ్చిన కవి బ్రహ్మ వాక్యమును నించుక చిత్తగింపుడు.

“అనిన విని రథికవరు లందఱు ‘సహదేవుం డింత యొప్పవాడు నీ సాత్యకికి పలుకు లిట్లుండునే! తక్కటివి యొక్క సరి మాటలు? పగవారి నడిగికొనం బోవుట యుచితంబె? కయ్యంబు కర్జంబుగాదె? ధర్మంబు నీగికొనం దగదె?’ అనునివి మొదలుగా ననేకు లనేక ప్రకారంబుల వీరాలాపంబులం గొలువెల్ల నొక్క మ్రోతగా చెలంగిన యెలుంగులు నింగి ముట్టె.”

(ఉద్యో. 3. ఆశ్వా.)

ఈ వాక్యమునందు మొదట సామాన్యమగు అక్షరావృత్తి. రెండవచోట రెండు చిన్నవాక్యము లుగ విరిచి వ్రాయుట సహదేవసాత్యకులకు తుల్యత నేర్పరచుటకు. మూడవచోట ఉద్రేకము. నాల్గవ చోట ప్రతిపదము నూది చెప్పుటచే పదాదిలో కకారా వృత్తి. చివరి వాక్యమున ప్రతిసుధగత్వమునకై ‘మొదలుగా’ ‘మ్రోతగా’ అనుచోట్ల యతి వేయబడి నది. ఇందలి తత్తత్ స్థానములందలి న, ల, ర, ల ద్విరావృత్తి, ‘చెలంగిన ఎలుంగులు నింగి ముట్టె’ నను చోట్ల బిందుపూర్వక గకారావృత్తి పాఠకుని కప్పటి కలకలమును దాని కఱకుదనమును మనసుకు తట్టించు ననుటలో సందేహ మేమి?

శర్మగారి రచనలో ఇట్టి అక్షరావృత్తి వాక్య మును పట్టాలమీద రైలుబండి నడచినంత సుఖముగా నడిపించును. సామాన్యముగ వ్రాసిన ఈ వాక్యమున గల అక్షరావృత్తిని గమనింపుడు: ‘కారణ మేమనగా వారాకలికి భుజించువారే కాని మోమోటమునకు గాని పద్ధతి ప్రకారముగాని ఇష్టము లేకున్నను భుజించు వారు కారు.’

పాఠకుని మనసు ప్రత్యగ్రముగ తలపుపై నిలువ వలెనన్నచో అక్షరావృత్తిలో వైవిధ్యముండితీర వలెను. ఆ యక్షరావృత్తియు నా వాక్యమునందలి ఏ చలితాంశ కా చలితాంశలోనే పరిమితముగ నుండవలెను. ఈ వాక్యమును చిత్తగింపుడు.

‘విష్ణుచిత్తుడంత విరక్తసంసారియై ‘అబుద్ధేక్షు ధనుఃపరిశ్రుతుడైనను, వానకాలమున భార్య వంటచేసిన పాక దగిలి యామె కన్నులు నొచ్చునేయని ముందుగానే వంకాయ బొంగ్లముల నెంపించి సిద్ధముగా జేసి పెట్టుకొనవలసెను.” ఇందలి మొదటి చలితాంశలో సగము వ్యాసకర్తది. తక్కిన సగము కృష్ణరాయలది. తన సగములో ‘వి’ ద్విరావృత్తమైనది. ప్రధాన వాక్యమున రెండుచోట్ల యతి వేసినారు. తొలి చలి తాంశలోని రెండవసగమునగల మాటలు రాయలవి గనుక రాయలదే అయిన ప్రధానవాక్యార్థమునకు చెందిన ‘కన్నులు’లోని ‘ను’ వర్ణముతో ‘ఇక్షుధనుః పరిశ్రుతు’నచోటి ‘ను’వర్ణమునకు ఆవృత్తి చూపినారు.

ఇట్లు, అక్షరావృత్తియో యతియో అన్ని చోటుల నిర్వహించినను అది బయటికి పొక్కక అణగియుండుటయే రచనలోని గొప్పదనము. తిక్కన పదమధ్యాక్షరములతో యతిని నిర్వహించినట్లుగ శర్మ గారును పదమధ్యాక్షరములతోనే రెండుచోటుల గాకున్న ఒకచోటనైనను ఆవృత్తియో, యతియో చూపినారు. ఈ చిన్నవాక్యమును చూడుడు:

‘వరూధిని యెన్నిమాఱులు జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొన్నను తాను దేవత యను విషయము మఱచి పదేపదే మనవలె చెమర్చును.’

‘వరూధిని’యన్న పదములోని వకారమునకు ‘దేవత’యన్న పదమధ్య వకారముతో యతి. ‘తెచ్చుకొన్నను’ అను దాని యాద్యక్షరమునకు ‘పదేపదే’ లోని రెండవ నాల్గవ యక్షరములతో యతి. ‘మాఱులు’ ‘మఱచి’ ‘మనవలె’ అనుచోట్ల పదాద్యక్షరముల కావృత్తి కన్పట్టి వాక్యార్థము స్ఫుటప్రతీతికి సహకరించును.

రాళ్లపల్లివారి వచనరచన

తలపు నొక్కి చెప్పినచోట శర్మగారి వాక్యములు తిక్కన ననుసరించి పదాద్యక్షర మైత్రినే పాటించును; చూడుడు:

'రాజులుకూడ ఇట్టి భావములకు కొంతలోపడి యుండినను ఇంతకన్న నుదారమైన ధర్మదృష్టి యతని నొక ప్రక్కలో బలముగా నొత్తిడి చేయుచుండుటచే తాను సత్కృతికి లోగక తప్పించుకొని ధన్యుడైనాడు.'

ఈ వాక్యమున 'కూడ' 'కొంత' అను మాటలు తలపునకు నొక్కులు దీర్ఘముగా, 'భావములకు', 'లోపడి' అనుచోట్లగల కూడ ఆ చోటికి మాత్రమే పరిమితమై నిలువగా, 'ఉదారమైన ధర్మదృష్టి' 'ఒక ప్రక్కలో' 'ఒత్తిడిచేయుగా' అనువాని పదాద్యక్షర మైత్రి ఇంముకు దూరదూరమునుండి ప్రధాన కారణమును పైకి దెచ్చి చూపింపగా, 'తాను సత్కృతికి లోగక తప్పించుకొని ధన్యుడైనాడు' అను ప్రధాన వాక్యభాగము అన్యవహితమైన పదాద్యక్షర మైత్రిచే అర్థమును ముద్రవేసినట్లుగ చెప్పుటకు సహకరించుచున్నది.

సాధారణముగ వచనమున—అందునను ఉపన్యాసములకుగా వ్రాసినదానిలో-వక్రోక్తియే ప్రయోజన సిద్ధి కుపయోగించునది. కేవలము దర్పణమే అంది వచ్చినట్టి ధ్వని వచనమున నుండుట గొప్పగుణమే కాని అంతట మన అక్కర తీర్చునట్టిది గాదేమో! శర్మగారి రచనలో సద్యస్స్ఫూర్తిగల వక్రోక్తి పలుతావుల గాన్పించును. మచ్చునకు: 'ఒక వేళ నాశపడినను మన మేమి ఒకరిపై పూనికొనగలమా? మన దేహములు మన అధీనములా? వడ్డివాని కమ్ముకొన్నవి! వాడు మన కష్టనిర్బంధనము చేసి మనస్వేదపరిమళమును మన దేహముమీదనే భద్రముగ రక్షించి పెట్టుచున్నాడు.' ఇందలి తొలివాక్యములలోని కాకువ్యాక్షిప్తమైన వక్రోక్తిని గమనింపుడు.

తిక్కన రచనవలెనె శర్మగారి రచనయు ఒక్కొకచోట ఎక్కడలేని ఇమిడిక చూపును. 'అల్పాక్షరముల ననల్పార్థ రచన' చేయుటమని చెప్పిన వారెంతమాత్రము చేసిరో చెప్పుట కష్టమేగాని వాటి తిక్కనయు నేటి శర్మగారును చేసినారని చెప్పవచ్చును. ఈ వాక్యము చూడుడు: 'ఉండునది ఉండవచ్చునట్టిది ఉండవలయునట్టిదియు నగు వస్తువును బ్రదర్శించుటతోడనే కళలన్నియు మొదలు పెట్టును.' ఇందలి మొదటి మూడుపదములకు కళలపరముగ మూడు పేజీల వ్యాఖ్యానము వ్రాయవచ్చునుగదా!

అంతేకాదు ఆ యిమిడిక కొన్నిసార్లు మనకు పరిచితముగాని వాక్యవిన్యాసమును కల్పించి చమత్కారము చూపించును.

"అట్లైన మన కింత తలనొప్పి లేకుండ 'విశ్వకర్మ వంశ్య వినుర వేమ' యనియే వేమన వ్రాయవచ్చుగానుండెనుకదా!"

వాక్యరచనలోని విశేషములకు వచ్చినచో నింక, మనము సాధారణముగా వాడెడు చేదర్థక సముచ్చయార్థకములు లేకయే పని గడుపుకొని పోగలరు'...'వారింటి వానికి వేమన జీవితమును తెలిసికొనవలెనన్నపుడు కలుగు కష్టము చెప్పలేము.'

మనము నిరంతరా మర్థములేని పదముల క్రింద జమకట్టి వాడు మాటలను అదికినట్లుగ వాడుట శర్మగారి అలవాటు. 'అక్కడికిని వారు కోపము నవలనియోపల నిగుడురికిని (తలుముగలదు) విడుగడ గావలసినదే.'

మరి 'శబ్దశాస్త్ర నియమాలను ఎదిరించె దొమ్మగాళ్ళు అప్పుడప్పుడుంటేనే ఏ భాషైనా ప్రవాహినిగా నడుస్తుం'దని 'త్యాగయ్య వాదసుధారసము'న వ్రాసిన శర్మగారు ఆ దొమ్మ తాముకూడ తగినంతగా చూపినవారే. పుస్తకములలో గ్రామ్యప్రకృతికములుగా నున్న అన్యాయము లెన్నియో వ్యవహారమున కెక్కినవి. శర్మగారు వ్యవహారమునుబట్టి రచన సాగించినారు. అట్లే సాధారణముగ షష్ఠీవర్ణమునకు ముందు నకారము వాడకపోవుట, 'లోపము' మొదలగు ప్రయోగములు ఆయన కిష్టములు. వ్యవహారముగూడ నంతే. కొందరు సరళాదిగ వాడు దిద్దు, గడప మొదలగు శబ్దములను తిద్దు, కడప ఇత్యాదిగ వాడుట శర్మగారి స్వమాండలికాభిమాన ఫలమనుకొందును.

వ్యవహారము ననుసరించి భాషకు జీవముపోసి గ్రాంథిక వ్యావహారిక భాషలకు భేదములేదని చూపిన శర్మగారి చేయి తిరుగులేనిది. నేను పరిశీలన కొగినంత వరకే ఆయన రచనలోని విశేషముల బ్రదర్శింప బ్రయత్నించితిని. అందలి తెనుగుతన మొక్కటే మాత్రము విస్తృతిచేతనేమి, వైవిధ్యముచేతనేమి సులభముగా వ్యాసములకు లొంగునదికాదు. శక్తిగలవారి చేతిలో తెలుగొక మహత్పదార్థమువంటిది. దానిని ప్రదర్శింప నేర్చిన శర్మగారికి నమస్కరించుటతప్ప చేయగల ప్రయత్నము కాన్పింపదు.

కన్నె తలపులు

శ్రీమతి ఆర్. నాంచారమ్మ

నిలువు టద్దము ముందు నిలబడి
ఏమనో మరి చూపు త్రిప్పదు
ఏమి చూచెనో తనలో తానే
నవ్వ మంజులతన్ !

చంచలమ్ములునైన కన్నులు
నిశ్చలంబులు నయ్యె నయ్యెడ
ఎంత చూచిన తనివి తీరని
అంద మెయ్యదియో !

ఆమె మోమున మెరయు సంతత
ముగ్ధ మోహన హాస రేఖలు
తన్మయం బొనరించు తలపు ల
కెంత తియ్యనివో !

అంతలోననె విన్నబోవును
వాలిపోవును వదనపద్మము
ఎవ్వరెరుగుదు రామె హృదయపు
వింత వైఖరులన్ ?

గాలి పాటలో క్రొత్తయందము
పూవు తావిలో నవ్యభావము
చంద్రకాంతిలో నూతనత్వము
సృష్టియే కొంగ్రొత్తకే.

తళుక్కు తళుక్కున మెరయు నెడదలో
తా నెరుంగని భావ మేదో
మబ్బుచాటున తారకాళి మ
యూఖముల వోలెన్ !

విశ్వనాథవారి మేనకా విశ్వామిత్రము

శ్రీ యస్వీ జోగారావు

కింపురుషాష్ట్రల కవితాశిల్ప సుందరనందనారామములో కల్పవృక్షము రామాయణము. ఆ కల్పవృక్షస్కంధశాఖయందలరారు నొక మధుకోశము మేనకా విశ్వామిత్ర ఘట్టము. వారి రామాయణమున వివిధఘట్టములందలి తీరు వేరు, దీనితీరు వేరు. ఇది విశ్వామిత్రుని కథయయినను ఆ పాత్రశీలము నతివిశిష్ట శిల్పముగా మలచియున్నను విశ్వనాథవారు దీనిని విశ్వామిత్రుని కథయనుటకంటె మేనక కథ యనుట కెక్కువ మోజు పడుదురు. ఏతత్కథా ప్రధానశ్రోత రాముడు. కథ యంతయు విని లక్ష్మణునితో

"అన్ని యంతమ్ములును జెప్పినట్టి తీరు
వేరు; మేనక కథ తీరు వేరుగాదె"

అని వక్కాణించినాడు. అట్టిది కవి అభినివేశము.

మూలమున పది యనుష్టుప్పులుగా నున్న కథ ముప్పది పద్యములుగా నిందు ముచ్చటింపబడినది. ఈ ప్రపంచీకరణము ప్రధాన కథా కలితార్థయుక్తికి భంజకమని భావింతురేమో కొందరు భావుకులు. వాల్మీకి వాఙ్మయమర్యాద నిందు డిందు వడినదనియును వారనుదురు గాక. కాని యీకథ శృంగారకథ. చెప్పుచున్నది శతానందుడు; జనక పురోహితుడు; అహల్యా గౌతముల అపత్యము. వినుచున్నది పదునారేడుల రాచబిడ్డలు రామలక్ష్మణులు. రాజర్షి జనకుడును ఒక శ్రోత. మరియు 'మహర్షి పరివృఢగురు డైన విశ్వామిత్రుని సముఖముననే కథనము సాగుచున్నది. ఇది యెంత మేనక కథయైనను నిందతను నొక పాత్రయగును గదా! అట్టిచో ఔచిత్య నిర్వహణ మెట అసిధారావ్రతమని వేర చెప్పనక్కరలేదు. ఇచటి రచన మాత్రము ఇది కవి యభినివేశము నాచికొన్న ఉజ్జ్వల రసవద్ఘట్ట మగుట నేమో వారన్నటులే కడముట్టుల రచన నతిశయించినది. అవ్యుత్క్రమాన్యమై పూటిగా సర్వతస్సుందరమై సాగినది — ప్రతిపద్య చమత్కృతిగ, ప్రతిపద మధురముగ, రస ప్రసన్నముగ

'మాకంద తరుశాఖికా కోకిలాలాప
కాహళాలంకార కలనజేసి
ప్రాంత ప్రసూనాయాత శీతానిలాహూత
సాంద్రపల్లవహస్త సంజ్ఞజేసి
రేఖాగ్రవద్వారి శాఖానదీవేణి
కా ప్రశంసిత దుకూల కాంతిఁజేసి
సామోద కహ్లార సంఫుల్ల నీరేరు
హాసక రాత్రి మోహనత జేసి
తరుణ శాలీన కోమలాతప విహారి
హృదయవాంఛా ప్రవృత్తిసమరేఖ జేసి
కలిత మరాళ కూజహాసంబుగా వ
సంతి వనశోభి వచ్చె నప్సరసవోలె"

వసంతి వనశోభి అప్సరవోలె వచ్చినదట! ఇదియొక అందమైన అవశ్యంభావి అవ్యవహితభావి కావ్యార్థ సూచన. అదియుగాక ప్రతి సంవత్సర జాతకంబున బుధ ప్రత్యగ్ర యోగంబుగా వచ్చునది వసంతము. అట్టి తపమొనరించు ఋషులకడ కింద్ర ప్రేరితలై అప్సరలు వచ్చుటయు సహజమను విషయ మిట సూచితము. సందర్భసుందరము, అలంకార చారువు, చమత్కార సమగ్రమునైన వర్ణన యిది. ఆ సీసపద్యపు నడకలో 'రసప్రసిద్ధధారాధుని' శ్రీనాథుని కైవారపు హుందాగిరీ యున్నది. ఆ వచ్చిన వసంతము మూనద్యము పరిమితమైన సామాన్యఋతువు కాదు. ఆ వచ్చిన యప్సర సామాన్యాప్సరస కాదు; 'పరమాప్సరస' (వాల్మీకి)యైన మేనక. ముని సన్నిధిని నిత్యఋతు ప్రత్యక్షమై పదిను లోకోత్తరముగా మధుర శాంభవ్యములు నెరపిన నిత్యయౌవన మనుమ నామచ్చరవోలె తానును పదేండ్లు నిత్యప్రత్యగ్రముగా నిలచిపోయిన దా వసంతము. అందుచే నిట వసంతమున కప్సరసతోడి పోల్చి నాయత్తపరచు ఆ ఉపమావాచకము 'వోలె' శబ్దము సర్వథా రమణీయార్థ ప్రతిపాదకము.

అప్పుడే జలకమాడి వచ్చినది మేనక. అప్సరస! ఆ రాక—

ఆరొయు మందహాసకళి
తానన దీధితి గాంచుచున్నగా
ధేయుని చైత్రమార్గ వరి
ధీకృతి మోహన మోహనాంగరి

ఖాయత మానగోపన వి
కంపిత ముగ్ధతరాంగుళీ గృహీ
తాయత సిక్తచేలకలి
తాంచిత కాంచిపదాభిరామయై.'

అప్సరః పాత్ర ప్రవేశమన్న నట్లుండెడలెను! మూలమున స్నానప్రసక్తి మాత్రము గలదు.

అందమైన యామెని జలకమాడి నిలువునిపాద మార్ద్రవసనాంచితయై యుండునప్పుడు మొట్టమొదటగా రసికదృష్టి నాకర్షించునది యామె కాంచీదామ పదంబగు నితంబము. కాన స్నానమాడిన మేనక మేని కాంచీదామ పదమ్మును చుట్టుముట్టిన విశ్వామిత్రుని చూపుల పారవశ్యమున కట్టి సద్యఃస్ఫురణ గలిగించిరి. ఆ సమాసమామె కాంచీదామమువలెనే సుదీర్ఘముగా శబ్దసుందరముగా సాగినది. తదుపరి నోరజూపు నొయ్యారము నొలుకబోయుచు నాట్యహేల తెలుపు నటుప్రచు 'మత్స్యాంకలంగ' అనగా త్రిభంగిగా నిల్చిన ఆమె మనోహరభంగిమ సుకల్పితము. ఇక విశ్వామిత్రుని వాలకము—అతని మీసమునుండి దూసుకొని వచ్చిన రసికత్వము గడ్డముమీదుగా జొమ్ముగా ప్రవహించి హృదయములోపల జొచ్చి చూపుల ద్వారా అభివ్యక్తమైనది. అప్పుడు 'అప్పుడు మాయ రిద్దరును హృత్సదనంబు కవాటముల్ బలెన్'.

ఈ రూపకల్పనము లతిమాత్ర మనోజ్ఞములు; అప్పటి మేనామానుల మానరాగ మధురిమలను సహృదయులకు జారలిచ్చునవి అంతలో వారి చూపు లక్షవంతిములకు నవ్వులుగా పరిణమించినవి. పాపము! ముని (ఆ ముని కథకుడైన శతానందుని ప్రక్కనే యున్నాడు. అయినను 'త' ముని మనుటలో మర్మము ఆ వెనుకటి విశ్వామిత్రుని తీరువేరని స్ఫురింపజేయుటయే యగును.) 'ఓరకవానిపోరుమిదే! బిబ్బోక కేళిముల్ పిడుగు పెట్టుగునా?' అని యుత్తరీయము సవరించి యందుల కొడిగట్టినాడు. అదియొక వ్రతిబాగుల రసికత్వము. పరి వారు తడిరొమ్ములు పేదుడిపెదవన పేదుడుచుకొందునని పెనగులాడిరి. ఆ పెనగులాటలో 'చివరిదైన ఫలము తడి కౌగిలింతగా బరిణమించె.' అనంతరము వారి శృంగారానుభవములో మరియొక భంగిమ మానినియొడిలో మేనక—'ఎడల్ పొడిచిన చూపులై వలపు పుక్కిలులై' 'నీవునీ'వని హెచ్చరించుకొని 'భావజభావనమోహపథావధిగాత్యమే నాహమ్మను కొనుచు, ప్రణయార్ద్రవతిభావనా ప్రకోపముతో సుఖించుచుండిరి వారు. 'క్రిందాచు మీదాచు వారల కేళీ విగ్రహంబు పట్టిదుగదా రామా! జగన్మోహనా!' అన్నాడు శతానందుడు—బ్రహ్మచారి రామునితో! బ్రహ్మర్షి విశ్వామిత్రుని సమక్షమున! మహర్షి పరివర్తనమున! ఆ యున్నది రామశబ్దమును పునశ్చరణ చేయుకయే యనియుండుట విశేషము!

విశ్వామిత్రుడు మేనకకు దన పర్ణశాల చూపించి స్వాగతమిచ్చినాడు. అప్పుడు 'పచ్చని వింటి జోదు మన బంటయి పల్లవ హస్తుడై' ప్రవాహి దిగునని అభయమిచ్చినాడు. 'అంతటి గరుతుయున్నదో' తన కథ్యంతరము లేదన్నది సాహసురాలు! అతని నిత్యనైమిత్తిక కర్మములెల్ల మాటుపడినవి ఆమె కుపచారములు చేయుటలో సరిపోయినది. ఆమె కర్ఘ్యపాద్యములుగా మద్యాలక్తక సమర్పణము, ధూపార్చన, కొప్పులో పూలు ముడుచుట మున్నగు నుపచారములు చేయుటతో నాతనికి ప్రొద్దుపోవుచుండెడిది. కొప్పులో పూలు ముడుచుటకు కొంత సమయము కొని పారాణి రాచుట పాదసేవ సేయుటేటి రసికత్వమను నవభావులు కొందరంగీకరింపరు. అందులకు మా సమాధానము: కాళిదాసు సాక్ష్యము. తన ప్రియకాలికి పారాణి రాచునంతలో ఇంద్ర ప్రేరితుడై ఈశ్వరుని తపోభంగము చేయుటకై పోయి అనంగుడై పడియున్న మన్మథుని తలచి రతీదేవి 'తపమం కురు దక్షిణేతరం చరణం నిర్మిత రాగమేహి మే' యని పురామనుర స్మృతులు తక్కడాలు పెట్టి యేడ్చినదట. (కుమార సంభవమున.) అసలు ప్రియురాలి పాదమునకు పారాణి రాచునంత మాత్రముచేతనే అదియొక ప్రౌఢరసికత్వము గాదట! ఆ పారాణి రాచిన పాదముచే నొక తాపుతిన్న రసికుని జన్మమే చరితార్థమగునట! వాడే భగవంతుడగు మన్మథునకు కడు కూర్చువాడట!

'పాలత్తకేన నవపల్లవకోమలేన
పాదేన నూపురవతా మదనాలసేన
యస్తాడ్యతే దయితయా ప్రణయాపరాధాత్
సోంగీకృతో భగవతా మకరధ్వజేన.'

(అమరుకము)

మరియొక మెట్టుపైకి ప్రాకినాడు పారిజాతము తాతగారు. సత్యాపాదతాడనము నొక ప్రాభవ విశేషముగా పరిగణించినా డతనికంటె ఘనుడు మకరధ్వజుని కన్నతండ్రి. ఇది యంతయు నొక చమత్కారమైన రసికత్వ తత్త్వరహస్యము. చూడుడు :

విశ్వనాథవారి మేనకా విశ్వామిత్రము

'కోకిల కొమ్మలో గూసిన నీరచే
నన్ను బిల్చితి వంచు నవ్వుమాని
తుమ్మెద పాటలోన ఝుమ్మన నిదియేమి
మాటిలె మే యని మేలమాడు మాని'

ఇట్లు ప్రకృతి సర్వత్ర ప్రణయినీ మధురానుబంధ పులకితముగా గనుపట్టుచున్నది మానికి. అతడింక 'మానికౌను మమతచే వాచాల సార్వభౌముడయ్యె'నట. వాల్మీకి మాని పది యనుష్టుప్పులలో చెప్పిన గాథ నింతదూరము వ్యాకరించిన విశ్వనాథవారి కీమాట చెల్లనంగునేమో! కాని యీ ప్రణయానుబంధములు వ్యాకరింపబడిన తీరు జూడుడు. అది మధురాతిమధురము, మనోహరము.

'తన పాద మామె పాదము జతగా బెట్టి
యాస్మత్పదంబు మోటని వచించు'

ఇంకను ఆ ముని ముచ్చట లేమని చెప్పను! అతని రసిక ప్రతిభ వసంతుని వలె నవనవోన్మేషభాసుర మగుచున్నది. ఈ ముచ్చట చూడుడు:

'చెక్కిలి చెక్కిలి జేర్చి గడ్డము గ్రుచ్చు
కొన్నదా యని గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగు'

నట. ఇదియొక చిత్రమైన కుశలప్రశ్న. గడ్డము గ్రుచ్చుకొన్నదా యనుచునే మరియు గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగుటేమి? అని యనరాదు. ఆ పునరుక్త క్రియా సమాభిహార మడుగుటకు సంబంధించినది కాని గడ్డమునకు సంబంధించినది కాదని గ్రహింపవలయును. ఈ సందర్భము నీపఠించినవారి నాయకుడును కాని సత్యభామతో 'చెల్వగు నీ పద పల్లవంబు మత్తను పులకాగ్ర కంటక వితానము దాకిన నొచ్చునంచు నే ననియెద'నన్న సత్యభామా విధేయుని విన్నపముకంటె యీ కుశలప్రశ్నయే యుదాత్తముగా నున్నది. అతని పులకలు తాత్కాలికములు. నవోద్భిదములు! అసహజములు, హాస్యములు. ఇతని గడ్డమో! మరి!

అంతటి ఋషి ఏమంత లేలిక మానిసియైపోయినా డనిపింపవచ్చును. కాని యాతని చిలిపితనమును ప్రౌఢముగా సమర్థించినారు కవిగారు. 'కైలాసముపైని దేవుడును లాచిన కామినియుంగు గల్గుటి, ప్రాసముదత్తుడైన బసివాడును బోలె జరించు లేదా' యని.

ఇప్పటి యీ మేనకావిశ్వామిత్ర ప్రణయఘట్టమునకును సీతారాముల ప్రణయఘట్టమునకును కొంత బింబప్రతిబింబభావము గలదు. గురుశిష్యులిరువురును 'రాజితమైన మోహము నిరంతరులై' ప్రవర్తించిరి. గురువు ఋషియగుటవలన బర్ణశాలలో 'వెదురుగొట్టాల నింపిన యిప్పపువ్వుల్లు తెచ్చి యుద్భరసు' నందిచ్చెనివాడు. శిష్యుడు రాజపుత్రు డగుట వలన 'కనకపాత్రికల నింపిన యిరారసముల దెచ్చి మైథిలికి' నందిచ్చెడివాడు. ఇరువురును కోకిలకూతను సాహిత్యపియూషపూరితిగా భ్రమించినారు. ఇరువురును దమ కరచరణములతో ప్రియురాండ్ర కరచరణములను పరిపోల్చి వారి మార్దవమును గుర్తెరిగినవారు. (బాల కాండము—పుటలు 255, 256—367,68) గురువునకు దగిన శిష్యుడు రామచంద్రుడు! (మేనకకును సీతకును సంబంధము లేదు.) రామునకు మామూలు అస్త్రవిద్యయేకాదు మన్మథాస్త్రవిద్యనుగూడ అనుగ్రహించిన గౌరవము దక్కవలెనన్న మాట విశ్వనాథవారి విశ్వామిత్రునకు! ఆ మాట విశ్వనాథవారి శ్రీరామచంద్రుడే స్వయముగా సీతమ్మవారితో నిట్లు సెలవిచ్చినాడు.

'శ్రీమనోనాథు లీలావిశేష మెనసి
సీత యో స్వామి! యెందు నేర్చితని యడుగ
నేను నేర్చిన దేమున్నదే? నతాంగి
కౌశికుం డుపదేష్టయౌగాని దనుచు.'

(బా. కా. పుట 368)

ఇంత సాధన మెన్నడు చేసినాడో రామచంద్రుడు! కాగు శతానందునికేన నివియున్నాడు. ఏకసంథాగ్రాహి మహానుభావుడు!

అట్టి రామచంద్రుని కొరతవింటెట్టిన ఆ ఋషి డింకను సెట్టివాడనగా, అవసరింపుడు. ఒక్క పెట్ట పదేండ్లపాటు ఆరు ఋతువుల నొక్కటిగా ఆకట్టిన ఘటికుడు. ఆ 'మానిధియంబువలన' ఆగు ఋతువులు నాశ్రమమున వసంతమొక్క 'యభినయించు'చున్నవట. ఇదియొక మనోజ్ఞభావన. మరి ఆ అభినయ మెట్టిది? 'పూలతో లేతయెండల జాలుతోడ చివురుతో లేత వెన్నెల నవురుతోడ' కొనసాగినది. ఆ శియ్యారయొక్క ఊపులో నొక్క సమతాసుమము గోచరించి యవును ఆగు ఋతువు లొక్క సమంబ అవునవుననిపించుచున్నవి. వసంతమే యట్టిది. అది యొక్కటే వడ్రుతు స్వభావ గర్భితమును. ఆముని నిలుకడకు మేనక యునికియు ప్రబల కారణముగా వర్ణింపబడినది. యది మనోజ్ఞతరము. ఆమెది దేవమానము. ఆమె కదియొక లెక్క కాదు. అట్లు వసంతనిరంతరముగా సాగినది వారి ప్రణయము.

'ఈ మధుమాస మొక్క పదియేండ్లు సాగె' నన్న యీ పద్యపు పెత్తుగడ యెంతయు మనోహరము. కష్టకాలములో నిముసమేడై తోచునట్లు సుఖకాలములో జనులకు వత్సరములు దివసప్రాయములై తోచును. పదియేండ్లొక్క మధుమాసమువోలె గతించినవనగా అందు వారి సుఖానుభవాధిక్యస్ఫూర్తి సూచితము. ఈ సందర్భముచే మహర్షి వాల్మీకి 'అహోరాత్రాపదేశేన గతాః సంవత్సరా దశ' అని సూచించియున్నాడు. పదేండ్లొక్క యహోరాత్రమాత్రముగ గడచినవన్నమాట మరియు మనోహరము గదా!

అంతనొక నాడు మేనక గర్భిణియని గుర్తించి నాడు మౌని. అంతట 'గాధిజు కన్నులు విల్లు విరె'నట. అనగా తెలివిదేరె నాడనియు నంతకు ముందువాడు నిత్యకోపాగ్నిశీలుడైన యాతని నేత్రముల కిప్పుడీ మధురానుబంధము కారణముగా మంచి పరివర్తన గలిగి యాతని స్వభావమున కొక స్వచ్ఛత వచ్చినదనియు ఇంకను ఆ తెలివిలో అచ్చెరువుపాటు మొదలగు భావముల సంకేతామనియు నర్థమగును. 'ఒకనాడు ప్రాగ్వన నాశ్రమ పురస్థ నారికేళ ఫలయుంబులు లెక్క పెట్టి పదియేండ్లా బళి!' యన్నాడు. కొబ్బరిచెట్టుపై ఏటికొక ఫలయుగము మెత్తునట. అట్టి ఫలయుగములు లెక్కపెట్టి కొబ్బరిచెట్టు వయస్సుకొలుచుట మనవారికొక పరిపాటి. తెలుగువారి సంప్రదాయమిట చక్కగా ననుసంధింపబడినది. (ఇట్టి సందర్భము లితరత్ర పెక్కులు కలవు వీరి కావ్యమున) అంతట మౌనికి పశ్చాత్తాపము కల్గినది. 'విదిత్వప న్మునిసర్వః పశ్చాత్తాపేన దుఃఖితః' అని మూలము. అట్లు వాచ్యముచేయక పరిపరి విధముల నా పశ్చాత్తాప భావనను వ్యాఖ్యానించి తన పాత్రతో పఠితకు సానుభూతి కల్గునట్లు ప్రదర్శించినారు విశ్వనాథవారు.

'విప్రాః పశ్చాద్బుద్ధయః' అన్నారు పెద్దలు. అప్పటికి విప్రత్వ సముపార్జన వ్యాసంగమున నున్నాడు విశ్వామిత్రుడు. అందులకే మరల మరల వన్నె మారులా భోగతపస్సు. ఇక విప్రత్వము పొందుటకు తగిన యోగ్యత కొంత యేర్పడుచున్నదని సూచించుటకే ఆ పశ్చాత్తాపపరిస్థితి నంత పటువుగా చిత్రించినారనుకొందును విశ్వనాథవారు.

"అల్ల త్రిశంకు నాటిపగ
యంతయు దీర్చును నాకరాజితం
డెల్లతపంబువంగు ఘటి
యించును విఘ్నము స్వర్గగామికై
చెల్లును న్యాయమై యదియు
జేసిన మేనక కేమి తప్పు? తా
నల్ల సుపర్వరాజు వదు
పాజ్ఞల లోనిది యెంత చూచినన్"

ఇట్లు విస్పష్టముగా విశ్వామిత్రుని పరిస్థితి పరిణామము కార్యకారణసంబంధ పురస్సరము నొక చక్కని ఆరోహణావరోహణక్రమమున వెలార్చి యాతని హృదయ పరిణామము నానిముసముగా చూచి చూపిన కవి ప్రజ్ఞకదు ప్రశంసనీయము. ఆ చెప్పుట యెంత నిరాడంబర సుందరము! ఆ మామూలు మాటలలో ఎంత వాడిము! ఎంత శాంతికయున్నదని! 'ఎల్లయు దోసము నాదగు'నని నిర్ధారించుకొని నాడు మౌని. తన సంగతి సర్వము మునికి దెలిసిపోయినదని గ్రహించి నిలునిల్ల వణకుచు కన్నీరుగుట ప్రాంజలి వట్టి నిలుచున్న మేనకను జూచి 'ఒసీ యప్సర! నీవు నీకు వడదేలో తన్వి! నీ యందు నాదోసంబున్నది గర్భరూపముగ... శపించుదునె లేనాడు దోసానదా' అని అభయమిచ్చినాడు. ఆమె గర్భముతో తన కేమియు పట్టదన్నట్లుకాక కర్తవ్యము గూర్చి తగు నుపదేశమిచ్చినాడు వారుడు! మీదు మిక్కిలి తనకుం గడు మేలే పొనర్చినదని ఘనముగ ప్రశంసించినాడామెను. గతలించి పనికై కూలికి వచ్చినట్లయ్యును 'ఎవ్వదనో తులిచ్చిన నిను కల శపియింపవలయునే మధుమూర్తి!' అనియు, లౌకిక భోగతృప్తి కానిదే ఎంత తపస్సులు సిద్ధి పొందవనియు, ఆ తృప్తిపొందిన తన హృదయము నింక పట్టి కోకిల కూతియు ఆకర్షింపజాలదనియు, 'అసలు కోకిల యేమి నాకర్థమయ్యో' నీ కృపావేశమున జేసి నీరజాక్షి' యనియు తృప్తితో, కృతజ్ఞతతో, గుండె నిబ్బరముతో ఆత్మసాక్షాత్కారము పొందిన మహాయోగివోలె సుపన్యసించినాడు. ఇంక కొలదిలో ఆ స్థితి యవధిరేఖ నంటబోవుచున్నాడు. అప్పటినుండి ప్రతిపదము నతని హృదయమునందలి యొక్కొక్క మధుర స్పందనముగా మనకు గోచరించును. అతని లోని కోపము విసుగుగా, విసుగుదల యుపేక్షగా, ఉపేక్ష తృప్తిగా తృప్తి యౌదార్యముగా, ఔదార్య మూపదేశికతగా వివేకముగా ఉత్తమ మనస్వితగా పరిణమించిన క్రమము నతి నిశితదృష్టితో హృదయంగమముగా చిత్రించినారు కవిగారు.

విశ్వనాథవారి మేనకా విశ్వామిత్రము

ఒక్కొక్కచోటున విశ్వనాథవారి రామాయణము వాల్మీకమునకు భావపరమైన మహాభాష్యముగా భాసిల్లును. సరిగా నిప్పట్టున అట్లే యున్నది. మూలమున 'మేనకాం మధురవాక్యై ర్విసృజ్య' అని యున్న యొక్క పంక్తిలోని ఆ మధురవాక్యములను దానిలోని మాధుర్యము నుదాత్త భావాభిరాములగు నుపనిషత్సూక్తంబులంబోని వాక్యంబులలో నావిష్కరించిరి.

మరల మునిస్వాంతమును తపోభినివేశ మావేశించినది. తన లక్ష్య మాక్రమించినది. తక్షణము 'ఇంక ననుమతి యిచ్చిన నే దివస్సూక్తముల వేగిమెగి బ్రహ్మర్షి నగుదు'నన్నాడు స్వామి. అట్లామె ననుమతి వేడుటలో ఆ మునిస్వామి దెంత యౌదార్యము! ఈ కవిస్వామి దెంత యౌచిత్యము! విశ్వకర్మ రాజసభలో వందిమాగధులనే విశ్వామిత్రునిగూర్చి 'నీ ఘనశక్తుల్ విచిత్రములు, నీయొక మైత్రి కేలితగా!' ఇత్యాదిగా యితఃపూర్వము చేయించిన ప్రశంస నక్షరశః ఇట రుజూవుపఱచినారు కవిగారు.

మౌని సంభావణలో నెక్కిన మరియొక మెట్టు

'కోరి ప్రత్యక్ష మన్మథ గురువవైతి
కోరిక పరోక్ష వైరాగ్య గురువవైతి
లంజియా! యెంత క్రిందికి గుంజినావొ
యెంత పైకిని జను మార్గ మరసినావు.'

ఈ వాక్యములో మౌని సమాదరభావనయు నీ కావ్యపుష్టియు ప్రయోజనమును పరాకోటి ముట్టినవి. సహృదయ పాఠకుని కౌతుకము చరితార్థమైనది. పై ప్రణయఘట్టమునకంటె నీ పశ్చాత్తాప ఘట్టమే సుందరతరమనుట సత్యదూరము కాదేమో.

'మేనా! నేనును బద్ధవైగుణను సుమిత్త్ర బ్రహ్మర్షి మౌనితో' అనుటలో నొక పంతము పట్టితినికాని మేనా నిన్ను విడువ మనంటి ననుస్ఫూర్తి యున్నది. మరల 'మేనా! నవ్వకుము న్నే నాదు కథ మీ యప్సరః పాళితో గానీ చెప్పి' అనుచున్న మౌని విశ్వనాథవారి అక్షరావశపు టొరవులో మనకు మంచి స్మరణలో హాస్యమునకు నే దర్శన మిచ్చుచున్నాడు. ఇక తుది సాగనంపునప్పు డింద్రునితో తన మాటగా 'కామము కోసివేసితి నటంచా స్వామితో చెప్పవే' యన్నాడు. కోపము ప్రసక్తి తేకపోవుట కవి జాగరూకత గమనింపదగ్గది. అతని కంతవఱకు కామము పోయినదికాని కోప మింకను పూర్తిగా పోలేదు కనుకనే మేనకతో మౌని చెప్పిన చివరిమాట నమ్మక ఇంద్రు డీసారి రంభనంపగా తాయి కమ్మని శపించినాడు మౌని.

రసికధిషణా సర్వంకషయగు వారంభ ఈ రామాయణ కల్పవృక్షమున మేనక తిరిగివచ్చి పిమ్మట నిక తన వంతు వచ్చినదని యింద్రునకు ముదలవెట్టగా 'ఇది మేనకకును నీర్ష్యపదము లేమో యనియో'నట. గమనించితిరా కవి గడుసుదనము! ఆ యనురాగ మాప్రణయము మఱియ నిష్ఠమనుటకిదే ప్రబల ప్రమాణము. మఱియొక మాట. విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మర్షి పట్టభద్రుడైన యంత సర్వలోకమునకు నొక వింత చెలువము చైతన్యము వచ్చినట్లయినది. దేవదుందుభులు మెరసినవి. కిన్నరు లాడిరి పాడిరి. ఎందరెన్ని చేసినట్లు చెప్పినను అది చెప్పుటకాదు. ఆ చెప్పుట సార్థకము గాదు. 'అంత నృత్యాభిరామమూర్తియై.

అప్సరసయైన మేనక
తివ్వ మనుమూర్తి కౌశికీకేకలకా
వీప్సా కీర్తనంబాడెగ
కుప్సమాప్తజ్ఞనము భావ కూలంకషమున్.'

ఈ పద్యముతో నిది విశ్వామిత్రుని కథ కాదు మేనక కథయై పోవుచున్నది. తనతో పదివత్సరము లొక మధుమాసముగా మన్మథసామ్రాజ్యము నేకాతపవారణముగ నేలిన మహాభాగుడు, తన ఎడదలోతు లంటిన రసికావతంసుడు, తన ప్రియుడు, శిష్యుడు అతడు సాధించిన లోకోత్తర ఘనవిజయ సముత్సాహ సంరంభము తనదిగాక మఱి యెవరిది? — అనుకొన్నది మేనక. ఇచ్చటను అప్సరశ్శబ్దము వెనుకటి వసంతావిర్భావ ఘట్టమునందువలెనే అన్వర్థమైనది. ఆ శబ్దమునకు వాల్మీకి యిచ్చిన నిర్వచనమే గలదు:

'అప్సు నిర్మథనా దేవ
రసాత్తస్మాద్వరస్త్రియః,
ఉత్పేతు ర్మనుజశ్రేష్ఠ
తస్మా దప్సరసోఽభవన్.'

అందును ప్రకృతము మేనక గానవాహిని 'భావ కూలంకషము'గదా! మరయొక విశేషము: ఆ కౌశికి కోకిలధ్వని. కేక మయూరధ్వని. అనగా వసంత వర్షర్తు ప్రభావ ప్రత్యాహారమున మధ్యలో మౌని తపశ్శిల్ల గ్రీష్మము లుప్తమైనదని ధ్వని. ఇట కౌశికీకేకలు

కోకిలా మయూరములకు సంకేతములు. కోకిలగానమునకును, మయూరము నృత్యమునకును వాసికెక్కినవి. గానము రాగ ప్రధానము. నృత్యము భావాశ్రయము. ధాతువుతోపాటు మాతువును గలది కీర్తన. అనగా రాగ భావములకు సాహిత్య సౌహిత్యమును సంఘటించిన కళాకళ్యాణి మేనక.

ఈ కథపై కవికి ప్రత్యేకమైన మోజు కలదు. దీనికి ధంగ్యంతర సుందరముగా నొక ఫలశ్రుతిని గూడ రచించినారు వారు. ఆ కథవిని రాజర్షి జనకుడు బ్రహ్మర్షి విశ్వామిత్రుని కంజలిఘటించి సవిస్మితుని

'ఇంతగాంచి పదస్యులు నీ కుమార
యుగ్మకము వినుచుండె మహో నిధాన
మైన నీ కథా విస్తృతిగాని వినిన
వా నిరంతర మోదము జెప్పలేను స్వామి!'
'ఇవి రెండున్ గను చిత్రమైన యవి స్వా
మీ నాకునుం ద్వత్కథా
శ్రవణంబున్ రఘురామ చంద్రముఖ భా
స్వద్దర్శనంబున్ హృదం
త వికీర్ణంబయి లాగుచున్న యవి.'......

'స్వప్రశస్త కథా పరిపాటీశాఘు!' అని యుద్ఘాటించినాడు. ఏకాంతమ్మున శ్రీరామచంద్రుండు లక్ష్మణునితో

'ఈ ఋషులెవ్వరు చెప్పిన
పారకథా కథన మొక్క ఛాయనె నవచున్
వీరంతర్ద్రోపులు బహు
ధారాపిత సూక్ష్మతర కథాంశులు సుమ్మీ'

అన్నాడట. ఇది యింకొక గడుసుపోకడ. మొదటి సంగతి యొక కవి తన కావ్యమున కథలో కథగా ఆ కథను పాత్రముఖముగా వ్యాఖ్యాత మొనర్చుచున్నప్పు డాకథాగత కథాశ్రోత పొందిన యనుభూతిని సూచించు టదియొక శిల్పపు మెలకువ. జనకుని యనుభూతి ప్రసక్తి యాలమునందును నిందును గలదుగాని ప్రధాన శ్రోతయైన రాముని యనుభూతి విశేషమింగు వక్కాణింపబడినట్లు వాల్మీకమున లేదు. తన పూర్వాశ్రమగాథ తన సమక్షముననే చెప్పబడుచున్నపు డెట్టిదైన నేదో యొక యనుభూతి పొందక పోడు. అదికూడ కావ్యమున సూచితమైనచో నది యొక సొగసు. కాని విశ్వామిత్రుని యనుభూతి విశేష ప్రసక్తియందును నిందును గూడ లేదు. గంపెడ సంగతి! అసలీకథ మేనకదీకాదు, విశ్వామిత్రునిదీ కాదు. చెప్పినవాడు శతానందుడును గాదు. వాల్మీకమున నిట్లే యుండనులేదు. చెప్పినది విశ్వనాథవారు. దదివినది మనము. ఆ కథాకథన కౌశల మాఋషులది కాదు. విశ్వనాథవారిది. అట్లు పూర్వాపరసంఘటనలు పూసగ్రుచ్చినట్లు కథాసూత్రము లాగు నేర్పు, తన కథాశిల్పమును తానై సమీక్షించుకొనుచు నటనట ధంగ్యంతరముగా అభ్రశంస చేయు గడుసుదనము బహుముఖప్రజ్ఞా నిత్యులగు కవులకే కైవసమగు శిల్పముగాని యితరముకాదు. ఇంతకును రామాయణ సామ్రాజ్యమున విశ్వనాథవారి యేల్బడి తీరవేరు. కథ కమ్రపాతది ; శిల్పము సరికొత్తది.

రిక్తహస్తాలు

శ్రీ ప్రభల సత్యనారాయణమూర్తి

మస్తుగా త్రాగేసిన కండక్టర్ "రైట్... రైట్" అన్నాడు తోపివేసి వాడు హస్తంతో బలంగా చరుచుకుంటూ—తూలుతూ...

ఇంచుమించు అంతవరకూ పట్టించేసిన డ్రైవర్ బస్సు స్టార్టుచేశాడు.

ప్యాసింజర్లనుంచీ పన్నుని ఆటంకుండా బస్సు అమిత వేగంలో క్రిందకు దిగుతోంది. అటూ యిటూ ఉన్న అగాధాలను పరికించి ప్రయాణీకులు యావన్మందీ ప్రాణాలపై ఆశవదులుకున్నారు!!

* * *

అనుకూడదుగాని, అసలు బ్రహ్మదేవుడు ఏ ఉద్దేశంతో—ఏ క్షణంలో ఉండి రాఘవేంద్రాన్ని ఈ భూమ్మీదకు పంపించాడో! రాఘవేంద్రంకూడా పోని అని యిప్పుడైనా ప్రతిఘటించకుండా యింకా చూసుకుని ఈ లోకంలో మసలాలని ఆశిస్తున్నాడో!

ఆ అర్ధరాత్రి భోగం కొంపనుంచీ బయటపడి, యింటికి మళ్ళేసరికి కచ్చితంగా...మూడూ అయింది! ఆశ్చర్యం!! చడీ చప్పుడూ లేకుండా వినయవతే దిగి చక్కా వచ్చినట్లుగా యిల్లాలు తలుపు తీసేసరికి తనను తాను గిల్లి చూసుకున్నాడు...నాలుగు వేళ్ళతోనూ...యిది కలా నిజమా అని సందేహిస్తూ. అంత సులభంగా విశదమవలేదీ పరిస్థితి—

ఈ విధంగా ఆలస్యమైన ప్రతినిత్యం సందు మొగన తానుండగానే పసిగట్టి బుసలుకొట్టే వాచాల—ఈనాడిలా అయిపోయిందేమిటా సంప్రదాయ విరుద్ధంగా—అని ఆశ్చర్యపోతూ అలాగే నడవలో నిలబడి పోయాడు, చెప్పులు విడిచి. మరుక్షణంలో 'తన ఈ భార్య అమాంతంగా పరమభాగవతోత్తమురాలయి కూర్చోదుకదా కొంపతీసి' అనిన్నీ విచారించ సాగాడా రసికావతంసుడు!

తాపీగా వీధి తలుపులు బంధించింది రామాయమ్మ...రాఘవేంద్రం [illegible]. కిమ్మనకుండా కనుకొలకుల్లోనుంచీ అతగాడికేసి ఓ క్షణం పరికించి చూసి, గదిలోకి చక్కాపోయింది విసవిసా. ఏ భావానికీ ఆస్కారంలేని ఆ చూపుల్లో కోటి భావాలూ భాసించాయి రాఘవేంద్రానికి. కారణమైనా కనుక్కోకుండానే, అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ అర్ధాంగిని అనుసరించాడు.

తన వెంటే గదిలోకి చక్కా వచ్చేసిన ప్రాణేశ్వరుణ్ణి పట్టున చూసుకుంటూ, రెండే రెండంగల్లో పోయి గది తలుపులు బంధిస్తూనే ఛటుక్కున, గిర్రున వెనక్కు తిరిగింది రామాయమ్మ "మిమ్మల్నే—" అన్నది ఓ రంకె వేస్తూ.

త్రుళ్ళిపడ్డాడు రాఘవేంద్రం!

ఉరుమైనా లేకుండానే మెరుపు, కోటి అశని పాతాలొక్కుమ్మడిగా అతగాడి నడినెత్తిన వర్షించి నట్లయింది.

"ఎవర్నీ—" అంటూ యిల్లాలి కభిముఖంగా తిరిగాడు.

"వారినీ వీరినీ పిలవడానికేం ఖర్మం, ఎలుగెత్తి?...'

రాఘవేంద్రాని కర్థం కాలేదు..."చెట్టంత మొగుడూ అత్తగారూ సాయిబులా సరసన గుమాయించేస్తూంటేనూ—" అని రామాయమ్మ పూరించేదాకా. తీరా నిలబడి అంతా విన్నాక, ఆసాంతం అంతా అర్థం అయిందనుకున్నాక, తన వేపోసారి చూసుకుని...సిల్కు లాల్చీ వాసనలకు మురిసిపోయి, ఆ 'శ్రౌఫా'ను సమీపించకుండా ఉండలేకపోతున్నాడు.

"ఏమిటా పొగరుబోతు వేషాలు!" అల్లంత దూరానే నిలవేసింది, ఒకే ఒక్క ఉరుముతో తాళి కట్టిన పెనిమిటినే, రామాయమ్మ!! ఇంకా ఉపేక్షిస్తూ కూర్చుంటే కఠోరమైన తన నిర్ధారణ ఎక్కడ నీరుకారిపోతుందోనని సందేహిస్తూ, "ఒక్కమాట—" అంది, నొక్కి నొక్కి పలుకుతూ—ఆ నాలుగక్షరాల్నే, గుడ్లు రెండూ సాధ్యమైనంత పెద్దవిచేస్తూ.

"ఏమిటో అది—" సాగదీసుకుంటూ మరికొంచెం చనువు తీసుకోబోయాడు రాఘవేంద్రం. కాలకూట విషాన్ని చిలికి చిలికి నిలబడి అమృతం తీయగల ప్రజ్ఞ ఒక్కటే రాఘవేంద్రం సొత్తు.

"చెబుతున్నాను. అట్లా చూడండి—" రుద్రచండికలా గర్జించింది రామాయమ్మ, చేయెత్తి చూరు వైపు చూపిస్తూ.

అంతా తయారుచేసి సిద్ధంగా అమర్చి ఉంచిన ఉరిత్రాడు దక్షిణ వాయువులకు ఊయల లూగుతోంది.

సమ్మెటలో నిలబెట్టి నుదుటన మోదినట్లయింది రఘగాడికి.

రమణీయమైన సన్నివేశం అభినయింపబడుతోందని ఉబ్బి. తబ్బిబ్బైపోతూన్న రాఘవేంద్రం ఉలిక్కిపడుతూ వచ్చి నా స్వప్నంలో చక్కా మేల్కొన్నాను! ఆ రమణీయతను కోటి హస్తాలతో కౌగలించుకుంటూ కళ్ళు మూసినక్షణంలోనే దిగజారిపోయింది—

“రావుడూ—”అని అరిచాడు రఘువేంద్రం.

అగుపేశారది, అసలు వేయి నిలువుల లోతుగల నూతిలోనుంచి కొనవూపిరితో—ఓ పిశాచం ఉండేలాటి ఆర్తనాదంలా ప్రతిధ్వనించింది...ఆ స్వరం.

రామాయమ్మ వడ్డించి దోసిట కొంగును ఒక్కింత కొక్కెంపుగా బిగించుకుంటూ “ఏమి—” అంది, భీతావహమై పాలిపోతున్న పెనిమిటి ముఖంలో ముఖముంచుకూ.

నాలుగు క్షణాలు నిశ్శబ్దం.

మృత్యుదేవత రాకను ముందుగా స్వాగతాలు పలుకుతున్నట్లుంది, వారిద్దరి స్థితి సమన్వయించి చూస్తే.

తల్లడిల్లిపోతుంది రామాయమ్మ... కిటికీ కుండా చీకట్లో మినుకుమినుకుమంటూన్న నుడ్డినక్షత్రాలను లెక్కపెట్టేలా దృష్టంతా అటే కేంద్రీకరిస్తూ. లెక్క మరి ఎంత తేలిందో ఏమిటో లాగిన కొంగును లేని ఓపికతో తిరిగి బిగిస్తూ...

“అవును. ఒక్కటే నిర్ణయం. ఇక ఈ భూమ్మీద మీరో—నేనో ఒక్కరే బ్రతకాలి; అంతే! గుండెల మీద చేయి వేసుకుని కులపెద్దల ముఖాలు చూస్తూ చెప్పండి...మీరు బ్రతకడం ఎక్కువ అవసరమా, నేను బ్రతకడం ఎక్కువ అవసరమా?”

రాఘవేంద్రానికి ఈ మాటలలో సగం వినిపించి ఉంటాయేమో నిప్పులు కక్కుతూ ఆ చీకట్లో భీకరంగా ప్రజ్వలిస్తూన్న ఆ రెండు కళ్ళనూ చూసి కంపించిపోతూ విన్న విషయంలో ఏ కొంత మాత్రమో అర్థం చేసుకుని ఉంటాడు. ఉన్న తెలివి కూడా నీళ్ళు కారిపోయిందంతలోనే; మమ్మార్లా మందుడై చూస్తూ నిలబడిపోయాడు.

ఈ పిచ్చి ముఖభావంతో రామాయమ్మ కోపం రెచ్చిపోయింది! అయినా సంబాళించుకుంటూనే శక్తివంచన లేకుండా, ఆవేశంతో అనసాగింది—

“ఎన్ని చెడుతిరుగుళ్లు తిరిగినా, ఎన్ని పాపాలు మూటకట్టుకున్నా, పిల్లకాయల్ని మాత్రం యిగరేసి చంపకోవని చేతిలో చెయ్యేసి చెప్పండి. నిశ్చింతగా పోయి ఆ ఉచ్చులో నా మెడ బిగించుకుని చచ్చి ఊరుకుంటాను లేదా, ఏ కలవారి కాళ్ళో పట్టుకుని, నీళ్ళ బిందెలు మోసో, కూలిగాలు చేసో పిల్లల్ని నేను పోషిస్తాను...తినీతాగక్క నే మహాయోగ్యుల్ని మన్నించే రోజులు కావు గనక యిది, పోయి ‘రామా—కృష్ణా’ అనుకుంటూ, మీరే ఆ పని చేయండి!”

“రామ—దూ...” అదిరిపడి ఒక్క కేక పెట్టాడు రాఘవేంద్రం.

మహాశిలలో అణువైనా కరిగే సూచన లవుపించటంలేదు!

“రావుడూ లేడు...దేవుడూ లేడు! ఇదే అంతిమ నిర్ణయం. త్యాగాలు చేసిన పూర్వుల్ల పేర్లు చెప్పుకుని విఱ్ఱవీగే పురుషత్వం కదా...ఎట్లా మరి తేలేస్తారేం? అయిదు నిమిషాల్లో అంతా మరి తేలిపోవాల్సిందే.”

—పక్కా అయిదునిమిషాలు లెక్క తప్పకుండా గడిచి పోయాయి!

పుట్టాక ఆలోచించడం, అభిమాన పడటం, అన్న రెండు తత్వాలూ ఎరుగని రాఘవేంద్రం ఏ ఆలోచన చేశాడో, ఏ అభిమానాలకు పోయాడో...

అంతేనా అని రెట్టిస్తూన్నట్లుగా తలపంకించాడు. ప్రియురాలికోసం చక్రవర్తిత్వాన్ని కాలదన్ని గద్దె దిగి చక్కావస్తూన్న సామ్రాట్టులా—కుర్చీలోనుంచి లేచి నిలబడ్డాడు. తొణకలేదు... రామాయమ్మ బెణకనైనా లేదు!

అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ పోయి నులక మంచం ఎక్కి నిలబడి, మెడ రిక్కించి రామాయమ్మ ముఖంలోకి సగర్వంగా ఓ చూపు చూశాడు. చూస్తూనే ఉచ్చులో తలదూర్చి, అందుబాటు కని అమర్చిన నులక మంచాన్ని బలంకొద్దీ కాలితో వెనక్కు తన్నేశాడు!

“ఏమయ్యోర్నీ—” అన్న వెఱ్ఱికేకతో ఒకే ఒక్క అంగలో పోయి గుండెలకు హత్తుకుంది భర్తను, పాపం రామాయమ్మ! ఆ తరక్షణం ముగియకుండానే మంచం ముందుకు లాగి, మునివేళ్ళతో దానిమీదకు ఎగిరి నిలబడి, ఒణికే వేళ్ళతో ఎలాగో ఆ ఉచ్చు సడలించి, విజయగర్వంతో మిలమిలలాడుతూ తేజరిల్లిపోతూన్న పెనిమిటి ముఖాన్ని ముద్దులతో ముంచెత్తింది. “మీరా—మీరా...” అంటూ మాటి మాటికీ.

రామయమ్మను కౌగలిపట్టుకున్నాడు రాఘవేంద్రం.

పట్టు సడలించుకుంటూనే కస్సున లేచింది రామాయమ్మ.

రిక్తహస్తాలు

"చాల్లెండి మరి! సిగ్గూ లజ్జా లేకపోతే సరి... బొత్తిగా. లోకులు నిలవేసి పోతుస్తారనైనా వెరవద్దా? సంపాదన లేకపోనే సరేసరి... సిస్తులన్నా పొదుపు చేసుకోకపోతే ఎట్లా? అంతా ఈ రాత్రి ఆ రండల పాదాల చెంత కుప్పవేసి, పిల్లతో మరి తెల్లారి ఎట్లా వేగుదామనుకుంటున్నారూ?"

అంతటితో సరిపెట్టుకోకుండా, రసభంగం కావిస్తూ రామాయమ్మ కృపాగా నిత్యం ఉండే గొడవలనే తిరగతోడుతూంటే నవ్వొచ్చిందా సమయంలో, అతగాడికి.

నవ్వేశాడు, పకపకా.

విశ్వస్త్రమునుజేసి ద్రావకాలు కుమ్మరించినట్లయింది రామాయమ్మకు. "అంతకన్నా పోయి చావరాదూ—"... అతగాని బదులు తానే అభిమానపడుతూ వందరెట్లు, గ్రుక్క నీరు కుక్కుకుంది రామాయమ్మ.

"రావుడూ—" దీనంగా చూశాడు.

ఎదురు చెబుతాడనుకుంది కోపంతో కనీసం ఈ మాటకైనా. భర్తే జవాబు చెప్పక కిమ్మనకుండా తను కక్కిన విషాన్ని దిగమింగుతూ భరిస్తూండటం చూస్తూంటే రామాయమ్మ మనసును కోటి చీడపురుగులు తొలుచుకుతూన్నట్లవుతోంది!

"పైగా రావుడూట... గావుడూ! అసలు దాని సొమ్ము తింటున్నందుకే అభిమానపడి చావాలి. పై పెచ్చు ఆ ఎంగిలి కూడు మూటగట్టుకొని సాని కొంప లమ్మటా—జూదం కొంప లమ్మటా పడి తిరగడానికి... రామచంద్రా... పురుగుల్లో కూడా ఉండే వివేకయ్యా, ఈ మొగజాతిని!" అంటూనే రెండు చేతులూ ఎత్తి నెత్తి బాదుకుంది, పాపం.

గొల్లున నవ్వాడు, మళ్ళీని.

చురచురా చూసింది తలగాడికేసి, రామాయమ్మ నమిలి మింగేసేదానిలా.

రాఘవేంద్రం భాష్యం:

"అంత శక్తిమంతుడూ, మహిమాన్వితుడూ అయిన రామచంద్రుడికే ఆమాత్రం అభిమానం ఉండదంటావా, సాటి మొగజాతిమీద!"

"ఆ జన్మిచ్చినవాడికైనా ఉండాలి... ఈలాటి అసమర్థుల్ని భూమ్మీద పడేయరాదన్న జ్ఞానం..."

ముక్కూ మూతీ తుడుచుకుంటూ రామాయమ్మ పాపం యింకా ఏమేమో వాపోతూనే ఉంది. చీమ కుట్టినట్టయినా చలించకుండానే నిలువునా మంచం మీద వ్రాలి నిద్రాణంలోపడి గుర్రు పెట్టసాగాడు రాఘవేంద్రం.

దూసుకుంటూ వచ్చింది ఒక్క తీవ్రమైన నిట్టూర్పు, రామాయమ్మ గుండెల్ని.

గంపగయ్యాళి రామాయమ్మ అని తలపోస్తే నిజంగా పాపం మనకో ఒరిగే క్షేమమీ లేదు.

పూర్వాశ్రమంలో రామాయమ్మ పాటిలేని వినయవతి! తండ్రి వరసన ముప్పొద్దులా కూర్చుని రామాయణ భాగవతాదులు ఆసాంతం పఠించి జీర్ణించుకున్న విద్యావతి. ఆయా సమయాల్లోనే పతివ్రతా శిరోమణులంతా, అంతోయింతో తమతమ ప్రభావాల్ని ఆ లేతమనసుపై రుద్దేశారు.

వినయవతీ, సహనవతీ అన్న కీర్తిని సముపార్జించుకున్న రామాయమ్మకు ఏదో యింత నీడున్న మారాజును చూసి కట్టబెట్టేశాడు, రామయమ్మ తండ్రి.

ముళ్ళు పడ్డంతవు... మొగుడంటే మానవమాత్రుడేకాక మరేమిటో అని తలపోయసాగింది. ఆ 'ఏమిటో' అంతా అత్తింటికి తరలివచ్చాక 'ప్రత్యక్ష దైవం'గా పరిణమించింది. అంతే... పాపం, ఆ పిచ్చి కూన కాళ్ళు కడిగి బురద త్రాగడం మినహా అంతా చేసేసింది!

పరాత్పరుని పిలుపు విని అత్తా మామా సెలవు తీసుకున్నారు. వియోగభారంతో ఏ ఒక్కరూ క్రుంగి పోకుండా. ఒక్క మాసంలోనే.

'ప్రత్యక్ష దైవం' అసలు రంగు బయటపడింది. మరోమాసమైనా మళ్ళకుండానే వారసత్వమంతా వచ్చి ఓనాడు వీధరుగుమీద విశ్రమించింది.

'వ్యవహారాల'కని చెప్పి [illegible] మరకుండా బయటకు పోయిన రాఘవేంద్రం యింకా యింటికి తిరిగి రాలేదు.

అత్తా—మామా ఒక్కమాసంలోనే నిధనం పొందినందుకు కరుణాహృదయులు వీళ్ళంతా తమ్ము పరామర్శించడానికి వచ్చారనుకుంది పాపం, రామాయమ్మ.

"అబ్బే, కాదమ్మా—" అన్నట్లుగా ఉన్నాయి వాళ్ళ ముఖాలూ. "మరి—?" అనుకుంటూ ఎంతసేపో గడిపింది.

యుగాలే నిముషాలై పరువు లెత్తుతున్నాయా, లేక నిముషాలే యుగాల్లా వేధిస్తున్నాయా యిదమిత్థంగా తేల్చుకోలేకపోయింది. ఏమిటీ రాడూ... వీళ్ళెవరూ!

"సిగ్గులజ్జా లేకపోతే సరి పాడుమనుషులకి... ఒంటరిగా ఆడకూతురు యింట్లో మసలుతూంటే తిరుగునమ్మ అని అరుగులమీద కైవాయించడానికి!" అని పళ్ళు కొరుకుతూపోయి సంజదీపం వెలిగించి కళ్ళకద్దుకుంది.

చూస్తుని చూస్తుని వాళ్ళు సైతం పాపం విసిగి పోయారు.

"సరే. మేం మరి వస్తా మమ్మాయీ. అతగాడు రాగానే మరిచిపోకుండా, ఆ గుణాల సంగతి తేల్చుకునేటందుకు మేం వస్తామని చెప్పి పంపించు." అంటూ ఓ పెద్ద మనిషి లేచి నుంచున్నాడు. ఉసూరు మంటూ మిగిలినవాళ్ళుకూడా భారంగా శ్వాస విడుస్తూ అడుగులు దిగి అతని ననుసరించారు.

గు...ణా...ల సం...గ...తి !!!

—రామాయమ్మ స్థితి వర్ణించడానికి మరి చాలా పాండిత్యం కావాలి.

తడబడుతూ, తలుపు ఒకింత ఓరచేసుకుని, "ఇ...ఇ...ఏఏ గుణాల...సం...గ...తం...డీ??" అంది వణికే స్వరాన. కాళ్ళు స్వాధీనం తప్పిపోతున్నాయి ... పరపురుషులతో మాట్లాడినపాపాన పోలేదప్పుడు. పుట్టాక అసలు 'గుణం' అంటే ఫలానా అని ఎరుగనైనా ఎరుగదు పాపం!

ఎట్లాగో ఈ స్వరం యిందాకటి పెద్ద మనిషి చెవిలో దూరింది. ముందుకు వేస్తున్న వాళ్ళల్లా సావధానంగా వెనక్కు తిరిగి చూస్తూ..."ఆడవాళ్ళు, నీకెందుకమ్మా ఈ వ్యవహారాలు... మేమూ మేమూ చూసుకుంటాంలే—" అంటూ సెలవు తీసుకున్నాడు.

—అన్నట్టుగా అల్లాగే చూసుకున్నారు, వాళ్ళూ వాళ్ళూను. నాలుగైదు రోజులు గడిచిపోయాయి.

"మరేం చేద్దాం—" అన్నాడు రాఘవేంద్రం. తాపీగా ఆ తర్వాత.

"అంటే—" అంది అర్థంకాక, అయోమయంగా రామాయమ్మ.

ఈ నాలుగైదు రోజుల్లోనూ మునుపొచ్చిన ఆ సామీలనుగురించి తానైనా ఏమీ అడగలేదు రామాయమ్మ.

"అంతే మరి!" అన్నాడు రాఘవేంద్రం, అంతా విశదీకరించాక.

అంతా విశదీకరించాడు. ఒట్టుకు ఒక్క విషయం దాచలేదు !!

"అయ్యో నా బిడ్డలో..." అని గోడిస్తూ నిద్రిస్తున్న పసిపాపల్ని లేవదీసి గుండెలకు హత్తుకుంది గాఢంగా.

వదిలి వింతగా చూసింది భర్తవేపు, ఆ ఆవేశంలోనే. ఓ క్షణం.

ఒక్కక్షణం మాత్రమే. తరువాత క్షణంలోనే ఎవరో కోటి కంఠాలతో తన చెవుల్లో ఊదారు గాబోలు...'పతియే ప్రత్యక్ష దైవం !" అని.

"మీరే చెప్పండి—" అంటూ, తన క్షణికావేశాన్ని నిగ్రహించుకుని పశ్చాత్తాపంతో క్రుంగిపోయింది పాతాళానికి.

ప్రాణేశ్వరుడు నిరాధారంగా నిలబడి చేతులు దులుపుకోవటం చూస్తూండగానే లోకం తీరుతెన్నులు యథాతథంగా ఆమెకు అవగాహన కాసాగాయి. లోకం తాను అనుకుంటున్నట్లు—ఉగ్గూ పాలూ మారాలు లేకుండా పెరిగి బుద్ధిగా అణకువనే మంచి బాలుడిలా—సంచరించటం లేదు. ఇన్నాళ్ళుగా తనకు తెలిసిన లోకం కాదిది. తనకు తెలిసిన మనుషులు కారు వీళ్లు. ఆటపాటల పేరిట ఆస్తులు దోచుకుంటూగా లేకపోతే యింత అమానుషంగా! మహాపాపం ఒకటున్నదని వీళ్ళ పెద్దలెప్పుడూ వీళ్ళకు వర్ణించి చెప్పలేదా ?

రామాయమ్మ రామాయమ్మలా లేదు.

క్రమంగా అర్థం కాజొచ్చింది లోకం తప్పు కాదనీ, లోకం ఎప్పుడూ తన కృత్రిమ స్వభావాలతో అచంచలంగా యిలాగే ఉంటోందనీనీ. లోపమంతా చంచలస్వభావుడూ ముందుచూపు లేనివాడూ అయిన తన భర్తదేననీనీ.

ఈ వేదన అంతా రోజులు గడుస్తున్న కొద్దీ అగ్నిపర్వతంలా తనలో పేరుకుపోయింది. లోకంలో ఉన్న సహనాన్నే ఎరువు తెచ్చుకున్నట్లుగా కళ్ళు మూసుకుని అంతా భరిస్తూ వచ్చింది. కాలక్రమాన పసుపూ—కుంకం పేరు చెప్పి తన పుట్టింటివారు ముట్ట చెప్పిందికూడా కరగటం ప్రారంభించాక, ముందు జాగ్రత్తకోసమైనా తాను కొంచెం కఠినంగా నిలబడి అవసర పరిస్థితులు సంక్రమిస్తే తాత్కాలికంగా అవసరాలను సైతం అధిగమించాలని కఠోరంగా సంకల్పించుకుంది.

ఆ అవసరం రానేవచ్చిందీనాడు. తాను కూడా నీళ్లు కారిపోకుండా నిలబడి 'నీనా—నేనా' అని సవాలుచేసింది. అతీంద్రియమైన దివ్యప్రబోధాలను పసికూనల ముఖాలు చూసి పెనిమిటిని చూస్తూ, కిమ్మనకుండా పెనిమిటి 'నీ సంగతా...యింతేగదా... నేను చూసుకుంటాలే—' అన్న ధోరణిలో పడిపోవడానికి సంసిద్ధపడటంతో, త్రొక్కిఉంచిన సంస్కారం అంతా వెయ్యి ఏనుగుల బలంతో విజృంభించి భర్తను ప్రతిఘటించకుండేలా చేసింది.

భవిష్యత్తును బాగుపరచడానికి పైన భగవంతుడు లేడా ? అందుకోసం మూర్ఖురాలై క్రూరంగా తాను పెనిమిటినే బలిపెడుతుందా...భగవంతునిపైనే భారంవేసి నిద్రిస్తున్న రాఘవేంద్రానికి కోటి నమస్కారాలు చేసింది రామాయమ్మ! పాపం...!!

* * *

కండక్టర్ కంగారు పడుతున్నాడు. కొద్దిగా మత్తునుంచీ కోలుకుని, ముందు కూర్చున్న డ్రైవర్ ముఖకవళికలు ప్రయాణికులకు అవుపించటం లేదు. ప్రార్థించే ఆ దీనులపట్ల భగవంతుని దయ ఎంత పరిమాణంలో ప్రసరింపనున్నదో రానున్న క్షణాలే విశదం చేయాలి!

బిరుదనామధేయములు

శ్రీ విక్రాల శేషాచార్యులు

జయంతి తే సుకృతినో రససిద్ధాః కవీశ్వరాః,
నాస్తి యేషాం యశఃకాయే జరామరణజం భయం.

బిరుదములచేతనే పిలువఁబడెడు కవిపండితుల నెఱుఁగుటకుముందు కొంచెము ఆ బిరుదముల స్వరూపమును చర్చించుట సమంజసము. కాన తద్విషయము కొంచెము యత్నింతము.

ఆత్మజునకు జననీజనకులు బారసాలనాఁడు బంధుమిత్ర బృందము నెదుట హోమాదికార్యముల నెఱపి తమ పెద్దలయొక్కయో లేక యే యిష్టదైవము యొక్కయో గానున్న నిష్టమైన యొక నామమును బియ్యమునందు వ్రాసిపెట్టి యాతని యొక నామాంకితు నెట్లు జేతురో అట్లే విద్వాంసునకు గాని, కవికి గాని పండితులు సభయందు సారస్వతచర్చ యొనర్చి యుచితమైన యొక బిరుదమును 1ముద్రిత పత్రముమీఁద వ్రాసి యొసంగి యాతని నొక బిరుదాంచితునిఁ జేయుదురు. ఇది విద్వత్కవులకు విద్వత్కవుల సుహృత్తులైనవారు సలిపెడు ఒక నామకరణమని చెప్పదగు. నామకరణ మప్పుడు బంధువులు బిడ్డకు నాభరణాదులఁ జదివించునట్లు బిరుదప్రదానమునాఁడు పండితునకును సహృదయులు పండితపాలురు మొదలగువారెల్ల బహుమానముగ నొసంగెదరు. బిరుదములు విద్వాంసులయొక్క సామర్థ్యమునకు చిహ్నములు. ఎట్లన?

శ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులవారి పేరుకు ముందు తత్ గ్రంథములయందు "అవధాని శిరోమణి" బిరుదు ప్రత్యక్షమునం దాదిత్యునికన్న ముందుగ నరుణునివలె దృష్టమగుచుండు. శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులవారి కావ్యాంతములయందు "కింకవీంద్రఘటా పంచానన విద్వత్కవి బాలకళానిధి బాలసరస్వతీ శతావధాని" యను వారి బిరుదవాహిని కాశీ ప్రాంతమున గంగావాహిని వలెను దృష్టంబగుచుండు. మాతండ్రిగారు శ్రీ విక్రాల రామచంద్రాచార్యుల గారి పేరుతోటి "విద్యారణ్య పంచానన విద్యావాచస్పతి" యను వారి బిరుదద్వయము తద్గ్రంథమ్ముల శ్రీ మహావిష్ణుమూర్తితోటి తత్కర కమలములయందు శంఖచక్రములఁబలె పరిదృశ్యమానం బగుచుండు.

ఈ బిరుదములలో "విద్యారణ్యపంచానన", "కింకవీంద్రఘటాపంచానన", "అవధాని శిరోమణి" బిరుదములు మూఁడు పైఁజెప్పినవారికిఁ దప్ప మఱియెవరికిని లేమిఁ జూచి, రఘువంశమునందు—

హరిర్యథైకః పురుషోత్తమః స్మృతో
మహేశ్వరస్త్ర్యంబక ఏవ నాపరః,
తథా విదుర్మాం మునయః శతక్రతుం
ద్వితీయగామీ నహి శబ్ద ఏష నః.

అని రఘువుతో దేవేంద్రుఁడు పలికినమాట స్మరణమునకు వచ్చుచుండును.

సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ లోనైనవియు బిరుదప్రాయములే యైనను అవి కళాశాలలయందు నిర్ణీతములైన గ్రంథభాగములఁ జదివి వాటిలోఁ బరీక్షలయందు తీర్ణులయినవారికి తదధికారులచేత దేయములై యున్నవి.

భారతదేశము ఖండాంతరవాసుల పాలనమునకు లోనై యున్నకాలము మొదలుకొని కొన్ని బిరుదములు దొరతనమువారినుండి గడించఁదగినవైనవి. క్రీ. శ. 1887 వ సం॥మున జరిగిన విక్టోరియా జూబిలీ సందర్భమున ఇంగ్లీషు దొరతనమువారినుండి "మహామహోపాధ్యాయ" బిరుదము శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులయ్యవార్లంగారు మున్నగు నలుగురు భారతదేశ విద్వాంసులకు లబ్ధమైనది. (చూ. ఆంధ్రపత్రిక శుక్ల సంవత్సరపు ఉగాదిసంచిక పుట-270) కొన్ని ప్రసిద్ధములైన పరీక్షా సంస్థలచేత నొసంగఁబడునవిగ నున్నవి. అన్నింటిని వెనుక తెలిపెదను. "క్షితి మహారాష్ట్రభాషచేఁ జెప్పఁబడెను ధీకరోక్తులు బిరుదులై పెక్కుదనరు" అని బిరుదములనుగుఱించి అప్పకవీయము చతుర్థాశ్వాసమునందు చెప్పఁబడినది కాని విద్వత్కవుల కొసంగఁబడెడి బిరుదములు ప్రాయికముగ సంస్కృతభాషామయములుగనే యుంటున్నవి. ప్రతివాదిభయంకర, విద్వజ్జన కోలాహల, కవిసార్వభౌమ కవిరత్నాదులింతకుదాహరణములు.

బిరుదములను ప్రాచీనులు వాడుచుండిరి కాని "బిరుద" శబ్దమును మాత్రము తఱచుగ సంస్కృత

1. మహర్షులకు సదృశుఁడనియో (అభినవ వాల్మీకి.), పూర్వకవులకుఁ దుల్యుఁడనియో (అభినవ కాళిదాస.), లేక గొప్పవాఁడనియో, శ్రేష్ఠుండనియో (మహాకవి. కవిసింహ.) ఇత్యాద్యర్థముగల బిరుదములు.

గ్రంథకర్తలు వాడినట్లు కానరాదు. [2]సాహిత్య రత్నాకర[3] వాసంతికాపరిణయాది కతిపయ గ్రంథములలో మాత్రము కనిపించుచున్నది.

బిరుద శబ్దము ఏ భాష ? ఇది సంస్కృతశబ్దము కాదని తలంచి సంస్కృత విదులే కొందరు దీనికి సంస్కృతములో నేమి పేరు కలదని ప్రశ్నింతురు. అట్లు కాదు. ఇది సంస్కృతపదము. అట్లు పూర్వోక్త వాసంతికాపరిణయనాటకములో పంచమాంకమునం దొక శ్లోకముయొక్క అధోజ్ఞాపిక (ఫుట్‌నోట్) లో తన్ముద్రాపకులు (మైసూరు శ్రీ ధర్మాధికారిచక్రవర్తి అయ్యంగార్, విద్యాతరంగిణీ ముద్రాశాలాధ్యక్షులు) కేశవ నిఘంటువునుంచి ప్రమాణము వ్రాసియున్నారు. ఆ నాటక శ్లోకము, నిఘంటు శ్లోకమున్ను ఇవి :

సర్వస్వస్తి జపంతి యోగిపురుషా
గాయంత్యమీ శోభనం
గంధర్వాప్సరసం నటంతి పురత
స్స్వారాజ్యవారాంగనాః,
దివ్యా వందిజనా స్తువంతి బిరుదం
దీపోత్సవం పంక్తిశః
సూర్యా ద్వాదశ పాదయన్తి సుధయా
చంద్రో భువం సించతి."

"సపత్న విజయ ఖ్యాతి-చిహ్నం
బిరుదముచ్యతే."

అని. ఆంధ్రభాషార్ణవము 2 వ కాండ తృతీయ వర్గమునందు పవాడమున కర్థముగ నీశబ్ద మిత్యబడి యున్నది. "బిరుదము బిరుదనఁ బవాడ మనఁగను బరగు నభవ!" (ప. 193)

శ్రీ బ. సీతారామాచార్యులగారు శబ్దరత్నాకరమునందు - సంస్కృతము పుల్లింగమని వ్రాసియున్నారు. బిరుదమనునది దీని వైకృతము. (చూ. శబ్దరత్నాకరము) వాచస్పత్యమంతటి బృహదభిధానమ్మున వ్రాయమికిఁ గారణము చింత్యము.

బిరుదమునకు బదులు పూర్వము పదశబ్దము, నామశబ్దము, దానిపర్యాయములు వాడఁబడునట్లు బహుగ్రంథ పర్యాలోచనవలన తెలియుచున్నది. పద ప్రయోగమున కుదాహరణము—భవభూతి మహావీర చరిత్ర నాటకము ప్రథమాంకమున ప్రస్తావనయందు, "......తత్రకేచి త్తైత్తిరీయిణః......పవిత్రకీర్తేర్నీల కంఠస్యాఽఽత్మసంభవః శ్రీకంఠపద లాంఛనో భవభూతిర్నామ జాతూకర్ణీపుత్రః కవి......" ఇత్యాది. ఇచ్చట శ్రీకంఠ శబ్దమునకు "శ్రీర్భారతీ కంఠే యస్య స ఇతి పదభూషణోఽర్థాత్ శ్రీకంఠోపాధికః."

అని శ్రీ జీవానంద విద్యాసాగర భట్టాచార్య రచిత టీక. ఉత్తరరామచరిత్రమునం దాపదమునకే రామచంద్ర బుధేంద్ర విరచిత భావబోధినీవ్యాఖ్య: "శ్రీకంఠ పద లాంఛనః లాంఛనం పరిచాయకం చిహ్నం విశేషణ మితియావత్. శ్రీర్వాగ్దేవీ కంఠే యస్య శ్రీకంఠః శ్రీకంఠ ఇతిపదం లాంఛనమస్య శ్రీకంఠ పదలాంఛనః శ్రీకంఠ విశేషణక ఇత్యర్థః."

అనఁగా రెండుగ్రంథముల యందలి శ్రీకంఠ పదలాంఛన శబ్దమునకు శ్రీకంఠుఁడను పదము చిహ్నముగాఁగలవాఁడని తాత్పర్యము. శ్రీకంఠుఁడన శ్రీయన వాగ్దేవత సరస్వతి. ఆమె కంఠమునఁగలవాఁడని యర్థము.

నామశబ్దమును వాడుట కుదాహరణము — ప్రపన్నామృతము 84 వ అధ్యాయమున భగవద్రామానుజులవారికి భారతీదేవి భాష్యకార బిరుదము ననుగ్రహించిన ఘట్టము :

ఇత్యంగీకృత్య వాగ్దేవీ శ్రుత్యర్థం తేనభాషితం,
తస్యాఽకరోద్భాష్యకార ఇతి నామ ముదా తదా.

అని.

బిరుదమునకు పర్యాయ (బదులు) నామములు:- గుణ నామధేయమనియు ఉపనామమనియు ఉపాధియనియు మరియును పేర్లుగలవు. గుణనామధేయమునకు ఉదా: వేదాంత దేశికుని సంకల్ప సూర్యోదయ నాటకము 1 వ అంకము ప్రస్తావనలో—సూత్రధార వాక్యము—"కవితార్కిక సింహ ఇతి ప్రఖ్యాత గుణ సమాఖ్యః" అని. సమాఖ్యా నామధేయం ప్రఖ్యాతగుణ నామధేయః అని తద్వ్యాఖ్య ప్రభావళి. కవితార్కిక సింహః అని ప్రఖ్యాతమైన గుణనామధేయము గలవారని యర్థము. ఉపాధిశబ్దప్రయోగమున కుదా:-శ్రీమాన్ మాతంగ్రిగారి విద్యావాచస్పతి బిరుదపట్టాలో "నవద్వీప బుధైః ప్రీతై స్తద్గుణగ్రామదర్శనాత్, విద్యావాచస్పతీత్యాఖ్యోపాధి రస్మై ప్రదీయతే" అని. ఉపనామ పదప్రయోగమున కుదాహరణము:- పైదాని యందే, "న్యాయ పంచానన తర్కతీర్థోపనామక శ్రీ శశాంకభూషణ శిరోమణి శర్మభిః." అని. కనుక బిరుదము పదము గుణనామము ఉపనామము ఉపాధి విశేషణము అను నీ నాలుగు నేకార్థవాచకములు.

బిరుదార్హులు:—పాండిత్య పాటవము చే త పండితులకు వలెనే వితరణ వీర్యాదిగుణ ప్రకర్షముచేత ప్రశస్తులైన వారికిని బిరుదము లొసంగఁబడును.

---

2. వారాణసి ధర్మసూరి. 3. శ్రీవత్స శఠారి యతీశ్వరరచితములు.

బిరుదనామధేయులు

వితరణ ప్రకర్షమున కుదాహరణము: విశ్వదాత, దేశోద్ధారక, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులవారు. ఇందు తొలి రెండు బిరుదములు వితరణ విషయకములు. కళాప్రపూర్ణ పదము విద్యావిషయకమైనది. వీరియందు త్యాగ విద్యలు రెండును నెలకొనియున్నందున తత్సంబంధములకు సరియైన బిరుదములు విలసిల్లినవి.

బలాతిరేకమున కుదాహరణములు: అభినవ భారత భీమ, ఆంధ్ర కిశోరకంఠీరవ, జగదేకవీర, మల్ల మార్తాండ, మల్ల రాజతిలక, వీరజయ హనుమాన్ శ్రీ కోడిరామ మూర్తి నాయుడు గారు. ఇవి యన్నియు వారి వారి విజ్ఞాన దానశక్తి ప్రముఖ గుణసూచకములు!

బిరుదములు కొన్ని వారి వారి కవిత్వ పాండిత్యాదులం దిలకించి పండితులు సభలం బరీక్షించియు తత్సామర్థ్య సూచకముగాం గల్పించి యిచ్చునవిగ నున్నవి. కొన్ని నప్పుడప్పుడు క్రొత్తవియు నుదయించుచుం గలవు. ఇప్పటి కుదయించిన బిరుదపుంజములో కొన్నింటి నిటం జేర్కొనుచున్నాము. సమయోద్దండ కోలాహల, షడంగవేదజ్ఞ, శ్లేషయమక చక్రవర్తి, సంబుద్ధాగమ చక్రవర్తి, శాస్త్రవాచస్పతి, విద్యా వాచస్పతి, విద్యారణ్య పంచానన, విద్యార్ణవ, విద్యానాథ, విద్యానిధి, విద్వన్మణి, విద్యాలంకార, విద్యాసాగర, విమర్శకాగ్రేసర, విద్వత్కవి చక్రవర్తి, వాదికేసరి, బాలసరస్వతి, బాలకళానిధి, ప్రౌఢ సరస్వతి, పండితరాజ, ప్రతివాదిభయంకర, కవిసింహ, కవికుంజర, కవిసార్వభౌమ, కవిశేఖర, కవితిలక, కవిరత్న, కవిభూషణ, కవి వల్లభ, కవికంఠీరవ, కవిగండభేరుండ, మహాకవి, ఉపన్యాసభూషణ, అభినవపండితరాజ, అభినవభట్టబాణ, అభినవ కాళిదాస, అభినవవ్యాస, అభినవ వేదాంతాచార్య, అభినవనిగమాంతాచార్య, విద్యాసాగర, కవితార్కికసింహ, కవితార్కిక కంఠీరవ, కవివైద్యపురందర, కవిగణకసార్వభౌమ, అనుష్టుప్ చక్రవర్తి, సంబుద్ధాగమ చక్రవర్తి, కావ్యరత్న, వేదాంతరత్న, వేదాంతతీర్థ, వేదాంతవాచస్పతి, తర్కవాచస్పతి, విద్యాభూషణ, తర్కవాగీశ, తర్కవేదాంతభూషణ, బ్రహ్మతంత్రస్వతంత్ర, కావ్యవ్యాకరణతీర్థ, తర్కవ్యాకరణతీర్థ, కావ్యస్మృతితీర్థ, కావ్యతీర్థ, స్మృతి తీర్థ, తర్కతీర్థ, న్యాయరత్న, స్మృతిరత్న, దైవజ్ఞ రత్న, దైవజ్ఞ సింహ, దైవజ్ఞ వాచస్పతి, సాహిత్య సరస్వతి, వేదార్థవాచస్పతి, జ్యోతిషాయుర్వేద విద్వాన్, సాహిత్యాచార్య, వ్యాకరణాచార్య, సాహిత్యవిశారద, సాహిత్యశిరోమణి, వ్యాకరణ శిరోమణి, భిషగ్వర, ఆయుర్వేదాచార్య, ఆయుర్వేద భూషణ, మహామహోపాధ్యాయ, వైద్యరత్న, పండిత రత్న, భారతరత్న, కావ్యకంఠ, కళానిధి, కళా ప్రపూర్ణ, వ్యాఖ్యానవాచస్పతి, పండితసార్వభౌమ, పండితమార్తాండ— మొదలుగాం గలవి.

వివిధ సంస్థలచేతను నివ్వంబడు బిరుదములు కొన్ని :

సర్వతంత్ర స్వతంత్ర, సమయోద్దండ కోలాహల, సంబుద్ధాగమచక్రవర్తి, సాహిత్య సరస్వతి, షడంగవేదజ్ఞ, శాస్త్రవాచస్పతి, విద్యావాచస్పతి, విద్యారణ్యపంచానన, విద్యార్ణవ, విద్యానిధి, విద్యాసాగర, విద్యాలంకార, విద్యానాథ, విద్యాభూషణ, వైదికసార్వభౌమ, విద్వన్మణి, విద్వత్సింహ, వ్యాఖ్యాన వాచస్పతి, వేదార్థవాచస్పతి, వేదాంతవాచస్పతి, వేదాంతభూషణ, విద్వత్కవిచక్రవర్తి, వాదికేసరి, వైయాకరణ పంచానన, ప్రౌఢసరస్వతి, బాలసరస్వతి, బాలకళానిధి, బాలవాల్మీకి, ప్రతివాది భయంకర, పండితరాజ, పండితసార్వభౌమ, పండిత మార్తాండ, తర్కవాగీశ, తర్కవాచస్పతి, బ్రహ్మతంత్రస్వతంత్ర, కార్తాంతికాగ్రేసర, కళానిధి, కళాప్రపూర్ణ, కవికుంజర, కవితిలక, కవిరత్న, కవిశేఖర, కవిభూషణ, కవి వల్లభ, కవిసింహ, కవికంఠీరవ, కవిరాజ, కవిసార్వభౌమ, కవిచక్రవర్తి, కవిచూడామణి, కవిశిరోమణి, కవిసమ్రాట్, కవితాకోవిద, కవితాకళానిధి, కవితా చతురానన, చతుర్విధ కవితా చతురానన, మధురకవి, మహాకవి, మహాకవిశిరోమణి, బాలకవి, ప్రౌఢకవి, సరసకవి, చిత్రకవి, విశ్వకవి, మహాకవి, కవిరాజశిరోమణి, కవివైద్యపురందర, కవితార్కికసింహ, కవిగణకసార్వభౌమ, జ్యోతిషాయుర్వేద విద్వాన్, దైవజ్ఞవాచస్పతి, ఉపన్యాసభూషణ, తర్క వేదాంతభూషణ, సభాభూషణ, అభినవపండితరాజ, అభినవవ్యాస, అభినవవాల్మీకి, అభినవకాళిదాస, అభినవ వేదాంతాచార్య, అభినవనిగమాంతాచార్య, దైవజ్ఞ సింహ, దైవజ్ఞరత్న, దర్శనరత్న, సాహిత్యరత్న, కావ్య రత్న, వేదాంతరత్న, న్యాయరత్న, స్మృతిరత్న, పండిత రత్న, వైద్యరత్న, తర్కతీర్థ, కావ్యతీర్థ, స్మృతితీర్థ, తర్కవ్యాకరణతీర్థ, కావ్యవ్యాకరణతీర్థ, కావ్య స్మృతితీర్థ, సాహిత్యాచార్య, వ్యాకరణాచార్య, వేదాంతాచార్య, ఆయుర్వేదాచార్య, సాహిత్య శిరోమణి, వ్యాకరణశిరోమణి, సాహిత్యవిశారద, సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ, వ్యాకరణవిద్యాప్రవీణ, (ఉభయ) భాషాప్రవీణ, ఆయుర్వేదభూషణ, భిషగ్వర, మహోపాధ్యాయ, మహామహోపాధ్యాయ, విదగ్ధ చూడామణి, విమర్శకాగ్రేసర, విమర్శకశిరోమణి, శ్లేషయమకచక్రవర్తి, సుధీమణి మొదలైనవి.

బిరుదముల వాడికలోని విధము:— ఈ బిరుదములను గ్రంథములలో శ్లోకములయందుఁ గాక సర్గాద్యంతముల చివర నుపయోగించుటయందు మూఁడు విధములు కనుపించుచున్నవి. ఎట్లన? 1. పేరుకుముందు. 2. పేరుకు వెనుక. 3. పేరుకు నిరుప్రక్కలను. తొలి విధమున కుదాహరణము— ఇతి శ్రీపదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ మహామహోపాధ్యాయ కోలచల మల్లినాథసూరి విరచితాయాం సంజీవనీ సమాఖ్యాయాం రఘువంశ వ్యాఖ్యాయాం... సర్గః.— అని. ఇందులో మల్లినాథశబ్దము నిజనామము. కోలచలశబ్దము ఆంధ్రదేశ సంప్రదాయసిద్ధమైన ఇంటిపేరు. సూరిశబ్దము పండితశబ్దపర్యాయము. కాగా మిగిలిన రెండును బిరుదములు. 2. రెండవ రీతికి నుదాహరణము— ఇతి శ్రీతారానాథ తర్క వాచస్పతి భట్టాచార్య సంకలితే వాచస్పత్యే బృహదభిధానే..... శబ్దార్థ సంకలనం - అని. ఇచ్చట తారానాథ యనునది గ్రంథకర్తృనామము. వెనుకటి రెండు పదములు ఆయన బిరుదములు. 3. మూఁడవ విధమున కుదాహరణము— ఇతి శ్రీ కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు యాదవాభ్యుదయే మహాకావ్యే... సర్గః - అని. ఈ గద్యమునందు శ్రీమద్వేంకటనాథశబ్దము కవినామధేయము. దీనికి ముందటి రెండు వెనుకటిది యొక్కటియు బిరుదములు. ఇ య్యుదాహరణములలో మొదటి యుదాహృతింబట్టి తొలుత బిరుదములను వెనుక పేరునున్నా కలిపి ఒకటే సమాసముగఁ గూర్పంబడినది యనియు, రెండవ యుదాహృతింబట్టి మొదట పేరు దాని వెనుక బిరుదములును, గలిపి యొకటే సమాసముగ నుపయోగింపబడినది యనియు, మూఁడవ యుదాహరణముంబట్టి బిరుదమునకు బిరుదులు స్వనామమున్ను వేరు వేరుగ విభక్తులతోటి ప్రతిపాదితమైనవి యనియు, పేరు కిరుపార్శ్వములను బిరుదములు గలవనియు తెలియంగవలెను. కొందఱు ముందువెనుకల బిరుదములును మధ్యమున స్వనామము నునిచి సమస్తపదముగ వాడెదరు. ఎట్లన? శ్రీమాన్ మాతంగ్రి గారికి నవద్వీపములో ది ఆనరబులు జస్టిస్, సర్. అశుతోష్ ముఖర్జీ, సరస్వతీ, సంబుద్ధాగమ చక్రవర్తీ, శాస్త్ర వాచస్పతి, విద్యార్ణవ, కె. టి. వి; ఎఫ్. ఆర్. ఎం.ఎ వి. ఎల్; డి. ఎస్. సి; పి. హెచ్. డి; యఫ్. ఆర్. డియస్. యఫ్. ఆర్. యస్. ఇ. యఫ్. ఎ. యస్. బి; ఇత్యాది, వైస్‌ఛాన్సలర్ కలకత్తా యూనివర్సిటీ; ప్రెసిడెంటు, నవద్వీపవంగవిబుధజననీసభగారు మున్నుగాగల నవద్వీప వంగవిబుధ జననీసభలో నొసంగిన "విద్యావాచస్పతి" సర్టిఫికేటు పట్టా (ఇది ముద్రితమైనది) లో చేవ్రాలుచేసిన విద్వన్మహాశయులలో "మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ సీతారామశాస్త్ర్యాచార్య శిరోమణి శర్మభిః" అని యొక పండితరత్నము యొక్క హస్తలిపి.

ఇట్లు బిరుదముల సన్నివిధముల వాడుకొనినను ప్రాచీనాంధ్రులందఱు తమపేళ్లతోడ వాటిని ఆదిమధ్యాంతములలో నొకచోట పొందుపరచియే యున్నారు. ఇకను ప్రాక్తన విద్వత్కవీంద్రులలోఁ గొందరు చిన్ననాఁడు తండ్రి పెట్టినపేరు నెచ్చటను పేర్కొనకయే విద్వద్గతమైన బిరుదుచే గ్రంథములలో పేర్కొని యున్నారు. కావున వారిని యా బిరుదములతోనే మనము పిలుచుచున్నాము. ఇది గమనింపదగిన యంశము. వారట్లొనర్చుటకుఁ గారణము బిరుదముల యందలి మక్కువతో వాటితోనే (బిరుదములతోనే) తాము వ్యవహృతులు కావలయునని కానోవు. ఇట్టివారలలో నాగ్రగణ్యుఁడు కవిరాజపండితుఁడు. ఇకనుఁ గొందరు స్వనామాదికము గ్రంథములలో పలుఁ బేర్కొనినను అధ్యాయాదివ్యపదేశ గ్రంథాంశముల చివరయందును, గ్రంథసమాప్తియందును, గద్యములలో గుణనామధేయముగ బిరుదముచే వ్యవహరించిరి. అట్టి తవవారును బిరుదనామముతోనే పిలువబడుచున్నారు. ఇట్టివారిలో వ్యాసమహర్షి మొదటివాఁడు. మఱికొందఱు నిజనామములను బిరుదనామములను రెంటిని తమ కృతులయందు వాడియున్నను వారిని బిరుదములతోనే వ్యవహరించుచున్నారు. దీనికిఁ గారణము వారాయా శాస్త్రములయందుఁ గావించిన యసదృశమగు ప్రాచీన ప్రచారములే కారణము. వేదాంతదేశికు లట్టివారు. ఇట్లు ముత్తెఱంగులను బిరుదములచేతనే చెప్పఁబడుచుండెడు ప్రాక్తన పండిత కవిప్రకాండముల నామ సూచింగినంతవరకు వ్రాయబూనుచున్నాను.

వ్యాసుడు (వేదవ్యాసుడు)

ఇమ్మహర్షి యొక్క నామధేయము ద్వైపాయనుఁడు, కృష్ణద్వైపాయనుఁడు అని. ముందు ఒక్కటిగ నున్న అనంతమైన వేదమును కలియుగమునందు మానవులయొక్క ఆయుశ్శక్తినిఁ గాంచి కనికరముతో వారికిఁ జదువశక్యముగా విభజించినందున నీ నామధేయము గలిగినది. ఇందుకు మహాభారతము ఆదిపర్వము 63 వ అధ్యాయము:

ఏవం ద్వైపాయనో జజ్ఞే సత్యవత్యాం పరాశరాత్,
న్యస్తో ద్వీపే సయద్బాలస్తస్మాద్ద్వైపాయనః స్మృతః.
పాదాపసారిణం ధర్మం సతు విద్వాన్ యుగేయుగే,

బిరుద నామధేయములు

అయం శృత్యంత మర్త్యానాం యుగానుగ మహేశ్వర.
బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణానాం చ తథాఽనుగ్రహ
కాంక్షయా,

వివ్యాస వేదాన్ యస్మాత్ స తస్మాద్వ్యాస ఇతి స్మృతః.

అని. వ్యాసుఁడనినను వేదవ్యాసుఁడనినను వేదములను విభజించినవాఁడని యొక పేయర్థము. ఈయన 28 వ ద్వాపరమున (అనఁగా మొన్నటి ద్వాపరముననే) వేదవిభజన జరిపెను. ప్రతిద్వాపరాంతమునందు నొక్కొక్క మహర్షి నారాయణాంశమునఁ బుట్టి వేదములను విభజించునని పురాణములు ప్రతిపాదించుచున్నవి. ఇది వైవస్వత మన్వంతరమునందు 28 వ మహాయుగము. కాన మొన్నటి ద్వాపరము 28 వది. కాఁగా ఇంతకుముందు 27 ద్వాపరములు కడచినవి. కాన 27 మంది మహర్షులు వేదమును విభజించి వ్యాసశబ్దము నొందియున్నారు. వారు శ్రీవిష్ణుపురాణము 3వ అంశము 3 వ అధ్యాయమునందు ప్రతిపాదితులైయున్నారు. వ్యాసవిస్తరభీతిచేత శ్లోకములను వదలి వారి పేర్లు మాత్రము వ్రాసెదను. 1. స్వాయంభువుడు 2. ప్రజాపతి 3. ఉశనస్సు 4. బృహస్పతి 5. సవిత 6. మృత్యువు 7. ఇంద్రుఁడు 8. వశిష్ఠుఁడు 9. సారస్వతుఁడు 10. త్రిధాముఁడు 11. త్రివృషుఁడు 12. భరద్వాజుఁడు 13. అంతరిక్షుఁడు 14. వర్ణుఁడు 15. త్రయ్యారుణి 16. ధనంజయుఁడు 17. కృతంజయుఁడు 18. సంజయుడు 19. భరద్వాజుఁడు 20. గౌతముఁడు. 21. ఉత్తముడు. ఈయనకు నామాంతరము హర్యాత్మ. 22. వేనుఁడు. నామాంతరము వాజశ్రవుఁడు 23 సోమశుష్మాయనుఁడు. నామాంతరము తృణబిందువు. 24. ఋక్షుఁడు. నామాంతరము వాల్మీకి. 25. శక్తి 26. పరాశరుఁడు 27. జాతూకర్ణి అని. వీరిలో వసిష్ఠ శక్తి పరాశరులు వ్యాసుల వారికి వరుసగ ప్రపితామహ పితామహపితరులు. కనుక వ్యాసులును వారి పితృ పితామహ ప్రపితామహులును వంశక్రమముగ నిట్లు గొప్ప విద్యాధికారము నొందుట విశేషము.

మున్నిందఱుమునులు వ్యాసులుగ వచ్చియుండినను ప్రకృతచర్చ్యమానుఁడైన వ్యాసుఁడే (కృష్ణద్వైపాయనుఁడే) వ్యాస వేదవ్యాసశబ్దములచేత వ్యవహృతుండగుచున్నాఁడు. అందుకుఁ గారణము—పైవారు తమ గ్రంథములలోను, గ్రంథాంత గద్యములలోను, తమకు వ్యాసనామము నుగ్గడించుకొనమియు, మనకత్యంత చిరకాలమునాటి వారగుటయు, రెండవది ఇఁక నుఁ కృష్ణద్వైపాయనుఁడన్ననో మనకు సమీపకాలములోని వారు, తమ గ్రంథములలోపల స్వప్రథమనామ బిరుద నామములఁ జెప్పి, గద్యములలోను "ఇతిశ్రీ మహాభారతే శతసాహస్రికాయాం సంహితాయాం వైయాసిక్యాం...పర్వణి ... అధ్యాయః" అనియు, "ఇతిశ్రీమద్భాగవతే పారమహంస్యాం సంహితాయాం వైయాసిక్యాం ... స్కంధే ... మహాపురాణేఽష్టాదశసాహస్రికాయాం" అనియు తనను వ్యాసశబ్దముతోఁ జేర్కొనుటయు, నింకను మహాభారతమువంటి సిద్ధగ్రంథమును పురాణాది శాస్త్రములలో ననేక గ్రంథముల రచించుటయుఁ గారణములుగా నందరిచేతను వ్యాసవేదవ్యాసశబ్దములచేతనే చెప్పఁబడుచున్నారు. గ్రంథాంతగద్యములయందు తనను వ్యాసశబ్దముతోనే పేర్కొనినను గ్రంథప్రారంభములలోఁ దనజన్మవృత్తాంత ప్రథమనామములనుఁ దెలిపినందున అనేక వ్యాసస్థితి నెఱింగిన పండితులకు తన గ్రంథములఁ గుఱించియే వ్యాసుఁడొనర్చినదియను శంకోదయమునకు నవకాశములేని యట్లొనర్చెను. వీరియొక్క నామములు—వ్యాసః, వేదవ్యాసః, కృష్ణః, కృష్ణద్వైపాయనః, ద్వైపాయనః, బాదరాయణః, సాత్యవతేయః, పారాశర్యః అని కలవు. ఇన్ని పేర్లలోను ఈ మహానుభావుఁడు వేదవ్యాసపదపదముతోనే పిలుపఁబడుచున్నాడు. ఈ మహర్షి పరమేష్ఠి రచియించిన గ్రంథములు—18 మహాపురాణములు ఇవి బ్రాహ్మ పాద్మ భాగవత నారద గారుడ వైష్ణవ వారాహ వామన మాత్స్య కౌర్మ శైవ లైంగ స్కాంద బ్రహ్మాండ బ్రహ్మవైవర్త భవిష్య మార్కండేయ యాగ్నేయములు అనునవి—19. మహాభారతము 20. బ్రహ్మ (వేదాంత) సూత్రములు 21 వ్యాసశిక్ష 22 వ్యాససిద్ధాంతము 23 వ్యాసస్మృతి. ద్వాపరయుగ సంజాతులగు వీరు స్థిరజీవులని శాస్త్రములు నుడువుచున్నవి.

విద్వజ్జన కోలాహలుడు

ఈయన పేరు అక్కియాళ్వాను. శ్రీరామానుజుల పరమాచార్యులైన యామునాచార్యుల (ఆళవందార్) వారికి ప్రతివాదియై చివరకు వారి శిష్యుఁడైనవాఁడు చోళరాజ గురువు. యామునాచార్యుల జననము క్రీ. శ. 916 జూలై 16 ది. కాన ఈయనయు నాశతాబ్దిలోనివాఁడే యగును. చరిత్రముల వివరమ్ముల తెలుపు వితత్కృతిమైన గ్రంథ మెద్దియు కానరాదు.

[సశేషము]

అగుమంచి అబ్బురపు పాత్ర

శ్రీ ఆరుద్ర

ఆంధ్ర ప్రజానీకంలో అశేషప్రచారంగల కాటమరాజు కథకి ఈ అగుమంచికథ అనుబంధగాథ. ఇది ఇంతవరకు పుస్తకరూపంలో అముద్రితం. దీనిని శ్రీ వేటూరి ఆనందమూర్తిగారు పరిష్కరించగా, పండితుల పత్రిక 'పరిశోధన'లో వరుసగా మూడు సంచికలలో దాని సంపాదకులు ప్రచురించారు. వాళ్ళకి కృతజ్ఞతతో అసలు కథనీ, అనుబంధ గాథనీ సమన్వయపరచడానికి మొదట ప్రయత్నిస్తున్నాను.

అగుమంచి అన్నల చెల్లెలు. ఆమెని 'అక్కన్న' అనికూడా పిలిచేవారు. ఆమె ఆలమల్లురాజు మనుమరాలు. పెద్దిరాజు ముద్దులకూతురు. కాటమరాజుకి స్వయంగా కాకపోయినా, సవతిచెల్లెలు.

కాటమరాజు కథ గంభీరమైన సాగరమైతే, అగుమంచికథ అందులోని సుడిగుండంలాగ నిరంతర సంచలనంతో కూడుకొన్నది. సమరం సాగే సమయాల్లో సాధ్వి మనస్సులోని సంక్షోభానికి అగుమంచి కథ సంకేతం.

అగుమంచి మగనాలు. భర్తపేరు పుత్తమరాజు. అతడామె మేనత్తకొడుకే, మంచి పరాక్రమశాలి. అతని గురించి 'భట్టు రాయబారం'లో ఇలాగుంది:

"పుత్తమరాజు తా నుక్కు కంబమును
వయివాన దన్నెను వగి నొక్కవాడు
కక్కసపు వైరుల—కడుపులు చించి
చెనగిన పగవారి—చర్మము లొలుచు.
....
....
పుత్తమ రాజొకడు పోరిలో సిద్ధి
భూవరుడశమంత పోరిగొనజాలు."

అగుమంచి కొక్కటే కొడుకు. అతని పేరు పోచయ్య. పల్నాటియుద్ధంలోని బాలచంద్రుడిలాగ ఈ పోచయ్యకూడా సానుభూతి పాత్రమైన బాల పాత్ర. బాలచంద్రుణ్ణి ఎవరో దెప్పి పొడిచినందుకు యుద్ధానికెళ్ళి సంకులసమరం చేసినట్టే, ఈ పోచయ్య కూడా, వేరెవరో కాదు మేనమామ కాటమరాజే ఏనాడో దెప్పి పొడిచిన మాటలు జ్ఞప్తి తెచ్చుకొని, భీకరయుద్ధంచేసి పగవాళ్ళ తలలు కొట్టితెస్తాడు... ఈ బాలుడికి వివాహమైంది. మేనమామ అయితమ రాజు కూతుర్ని సిరిగిరినే ఇతడికిచ్చారు. ఈ సిరిగిరి రూపవు లందరిలోనూ చదువుకొన్నది. 'కోటిపాటి తాటివృక్షము తెచ్చే కథ'లో '...పార్శి... తెలుగు వరణంబును... చెలగి కన్నడమును జదివె నాగరము' అని ఛప్పన్న దేశీయభాషలు ఆమెకు వచ్చునని కవి చెప్తాడు.

వీళ్ళేకాక అగుమంచికి చాలామంది దగ్గర బంధువు లున్నారు. వాళ్ళగురించి పోనుపోను తెలియ చేయాలిగాని ఇప్పుడే చెప్పినందువల్ల, మందలో గోవుల్లాగ అందరూ కలిసిపోయి, విడిగా విస్పష్టంగా గుర్తించడానికి వీలుండదు.

అగుమంచి నిర్మొగమాటపు మనిషి. నిష్ఠూర మొచ్చినాసరే నిజం నిర్భయంగా చెప్పగలదు. అఘాయిత్యపు మాటలైనాసరే అంతరంగంలో అనుకొన్నది ఆమె బయటకు చెప్పగలదు.

అగుమంచి అసలు స్వభావం 'కోటిపాటి తాటి వృక్షం తెచ్చేకథ'లో మనకు కనబడుతుంది. నెల్లూరు సిద్ధిరాజులతో యుద్ధం తప్పదని నిశ్చయించుకొన్నాక కాటమరాజు కమ్మలు వ్రాయించి ధనకొండలో నున్న సవతితమ్ముడు అయితమ రాజుకి పంపించాడు. ఆ జాబుని ఆంతరంగికుల సముఖంలో అయితమ రాజు చదివించాడు. కొడుకుని కదనానికి కదలిరమ్మని కాటమరాజు కోరినందుకు అయితమ రాజు కన్నతల్లి సిరిదేవి మూర్ఛపోయింది. అప్పుడు అగుమంచి ఇలా అన్నది:

"కటకటా యో యమ్మ—కడుదైన్య పడుచు
నిటువలె మూర్ఛపో—నేటికి నీకు
పగగనఙ్గమునకు—బంపినీ కిపుడు
పరికింప నలనన్న—పగవాడు వాడొ
చేరాలి కొడుకును—వేగగ జూచి
మారుభూమికి నంప—మన సెట్టు నిలిచె
నీకన్న కొడుకైతె—నీవు అంపుదవ
యాకాటభూపాలు—నంపితి గాక
....
ఇతని బొమ్మవగనే—యటు మూర్ఛవచ్చె
నతని బొమ్మన నోరు—ఆడదే తల్లి!"

అగుమంచి అనిన ఈమాటలకు జవాబేమీ చెప్ప లేక, మూర్ఛ తెప్పరిల్లి సంగుల సిరిదేవి శివుణ్ణి తిట్టింది. అయితమరాజు దండు కదలి కాటమరాజుకి సహాయం వెళ్ళాడు. వెళ్ళేటప్పుడు అతడు:

అగుమంచి అబ్బురపు పాత్ర

"అన్నల చెల్లెల అగుమంచి వినరో !
యన్నమందకు మేము అరుగంగవలయు
నిది మొదల్ శివరాత్రి యిటువచ్చుదాక
బదిలముగ దనకొండ పాలించు నీవు"

—అని రాజ్యభారము ఆమె మీద పెట్టి పోయారు. ఆమె ఎలాగ పాలించిందో వివరించేదే అగుమంచి కథ. ఇది నూటిగా తేటగా సుందరంగా ఉంటూ, యుద్ధం జరిగేటప్పుడు రాణివాసంలోని ఆరాటాన్ని బాగా చిత్రిస్తుంది. తన బంధువులంతా యుద్ధంలో చిక్కుకున్నారే అన్న తపన, వాళ్ళ కేమవుతుందో అన్న బాధ అడుగడుగునా అగుమంచి పాత్రలో అగుమంచి కథలో మనకు కనబడుతుంది. బెంగ, భయం, నిరాశ, నిస్పృహ ఆమెని ఆవేశించినట్టు కనబడుతుంది.

"దిన దిన వార్తలు దినచరులచేత
ననువొంద పంపెద నక్కరో ! నీకు
బాలేటివార్తలు—పావురాలచేత
పైకంబె లేఖలు—వ్రాసి యంపుదును
నేనుండి శివరాత్రి—నెలమాన మెరిగి
మాన కేతుంతుగు—మహాము జంగాలు
వసియుల కన్నంబు—వసి దృష్టిగాను
దసియాక యంపింము—తగ వేడ్కతోను."

—అని చెప్పి అయితమరాజు యుద్ధానికెళ్ళారు. శివరాత్రి వచ్చింది, కాని మంపలో నున్న బంధువుల వార్తలు రానందున అగుమంచి మనస్సు మనస్సులో లేదు. అయినా అయితమరాజు చెప్పినట్టు ఆమె శివరాత్రి చేయించింది. ఏ లోపం రానివ్వకుండా మహము జంగాలకీ అయ్యాగాండ్లకీ సమారాధన చేయించడమే కాక తాను స్వయంగా, "...చెలువైన పచ్చళ్లు శాకపూరలును ప్రళయముగ వడ్డించె పణతి యగుమంచి!"

శివరాత్రినాడు దేవుణ్ణి పూజించడానికి గుళ్ళోకెళ్ళింది.

"'అన్నలు చేపడి యన్నార్తవతము
సమ్మతి నే జేయ సమకూడి వస్తి
నను గృపజూడు పన్నగరాజహార !'
యని వేడగా నంత నా లింగ మపుడు
తన రూపు తీరెల్ల దప్పె నా క్షణమె
రౌద్రని వస్త్రమై యేర్పడియుండె"

ఇది చూసి అగుమంచి భయపడింది. కలకండు డిప్పుడు కళ తప్పినందుకు ఫలితంగా

"రణరంగమందలి రక్తంబు పారి
యీ గంగ రేవున కెగదట్టుకున్నె."

—అని భావించింది. ఎక్కడి ఎరగడ్డపాడు ? ఎక్కడి దనకొండ. ఆప్తులు మరణించి, అక్కడి రక్తం ఇక్కడికి ఎగదట్టవచ్చుని ఆమె ఆరాటపడింది. ఈ సంగతి చుట్టూతా ఉన్నవాళ్ళకి దాచుకోకుండా చెప్పేసింది.

అడుగడుగునా అగుమంచికి దుశ్శకునాలే కనబడ్డాయి. తలంటు పోసుకోబోతే, ఆమె కోరకు తెస్తున్న తలనూనె ద్వారబంధం తగిలి చిందింది. స్నానమయ్యాక, అన్నలిచ్చిన చీరలు సొమ్ములు ధరించాలనుకొంది.

"ఆలోన నప్పుడు ఆ చీరనగలు
కళ మాసి వహించెడి కాన్పించె నంత."
"కలకంఠి యది చూచి కడు చిన్నబోయి
నా తల్లి వినవమ్మ నా యన్న లిడ్డ
సొమ్ములు చీరలు సొంపు తప్పినవి
యెరగడ్డపాడులో—నే మానో తల్లి
కానివార్తలు విన—గాంతుమో యేమొ !"

అని ఆమె బాధపడుతుంది. పేరుపేరు వరసన అన్నలు పెట్టిన నగలూ, చీరలూ ధరించి అవి కళ తప్పినందుకు అతనికి ఆపద తప్పదని భావిస్తుంది. (ఆ భావనలో ఎంతో కవిత్వం కూడా ఉంది) మచ్చుకు:

"వలభన్న యిచ్చిన పట్టంచుచీర
పట్టుపై వ్రాసిన ప్రతిమలకెల్ల
నిట్టె ప్రాణమువచ్చి యీ క్షణముననె
తోచక తమలోన దుఃఖించసాగె !"

'ఆహా!' అనిపించే అందమైన కల్పన. వెంటనే అగుమంచి యిలా అనుకొంది.

"నిర్జీవప్రతిమలు నేడు దుఃఖింప
దుర్జనవైరుల తునుమాడి చంప
బట్టావులన్నకు బల్లెలు నాటె
అటు ఘోరయుద్ధాన హతము కాబోలు !"

ఈ విధంగా భావించాక—

అన్నలిచ్చిన సొమ్ము లనువుగా వనుమ
వరుసగా పురుషుని వారాల సొమ్ము
లగుమంచి తాలిమి నలరంగ బెట్టె
పూలమాంజిష్ఠను పూని తా గట్టె
....
పుష్పమీసు చెల్లికి పూలమాంజిష్ఠ
పొంకమై యుండెను పులిగోరు రవిక
పిక్కటిలి యపుడు బిగువుగా నుండె
అరయంగ సొమ్ముల కటు కాంతి వచ్చె
మేనికి బంగారు మేలిమి హెచ్చె.

తనువల్లి కాంతికి తా వెరగంది
కన్నతల్లిని జూచి కలకల నవ్వి
"చూచితివే తల్లి చోద్యమ్ముకాని
పుట్టింటి వారిడ్డ భూషణాలేవి
యమరవాయెనుగాని అత్తవారిడ్డ
సొమ్ములే యమరెను శుభము కాబోలు !"

అని తలపోసింది. అన్నలిచ్చిన సొమ్ములు అమరనందుకు వాళ్ళకి ఆపద అని ఎలా భావించిందో అలాగే పురుషుడిచ్చిన సొమ్ములు అమరినా అతనికి ఆపద అనే భావించింది. అతనితో పాటు సహగమనం చేసి మోక్షము పొందే యోగమున్నందుకే 'శుభము కొలోలు!' అనుకొంది. 'ఇది నాకు మోక్షంబు ఇది నాకు జయము' అని బయటకు చెప్పేసింది. ఈ అమాయిత్వం మాటలకు అందరూ నొచ్చుకొన్నారు. ఆమెను చూసి

"ఇంతేసి పంతాలు యింతి యగుమంచి
పంతంబులేటికే భాంగవుల్ మీద?
మగియుండ నిటువంటి మాటలు నీకు
అవగాదు పాపము అన్నలమీద."

అని పిన్నలూ పెద్దలూ పలికారు. అగుమంచి తడుముకోకుండా

"పంకజ్ఞి యనుటయూ పంతాలు తల్లి!
జిగిదిప్పి సొమ్ములు చీరలుండంగ
సొగసుగ జెప్పితి మేమి నేరంబు!"

అంది. ఆమె అలంకరించుకొన్నాక అందరూ కులదేవత గంగను కొలవటకు వెళ్ళారు. గంగ గుడిలో దేవతని అలంకరించాక అగుమంచి

"పాలేటి కేగిన ప్రభువుల దలచి
పాలోవి అన్నల పోలికల్ జూచె
అన్నల పోలిక లటు చిన్నబోయి
వస్త్రదప్పము రక్త వర్ణమైయుండె".

అది జూసి అగుమంచి గంగను ప్రార్థించింది.

"సంటుగా పాలేట రాజుల శుభము
మాతోను జెప్పవే నాము గన్నతల్లి!"
"అక్కన్న వేసితే అప్పుడె గంగమ్మ
ఉక్కుబొమ్మవలె నుండెను గంగ."

అగుమంచి అది చూసి రకరకాల మొక్కులు మొక్కుకొంది. చల్లవారు చల్లగా వస్తే ముందు జడలిస్తానంది. చిట్టిమరది లెస్సగా ఉంటే పదివేల దివ్వెలు ఎత్తిస్తానంది. కొడుకు కులాసాగా ఉంటే కుంకుమబళ్లు తోలిస్తానంది. భర్త బాగుంటే బంగారు గుడి కట్టిస్తానంది. గోసంగి బీరన్న మేనత్తవారు చల్లగా ఉంటే గుంపం తొక్కుతానంది. ఇన్ని విధాలుగా మొక్కుకున్నా గంగ కనికరించలేదు. పైగా విపరీతాలు సంభవించాయి.

"అగుమంచి వేడగా నప్పుడె గంగమ్మ
మిరులంగ మేఘముల్ మెరసినట్లుండె
పటపటమని గుడి పగిలినట్లాయె
కటకట యేడ్చెను కన్నులపాప
జోటజోట కన్నీరు జోరున కురిసె
గడగడ వణికెను కంఠమాదిగను.
రత్నాలు చెదిరెను రత్నాలు రాలె
ముత్యాలు గజ్జెలు ముఠముఠలాడె
యొగుబమ్మ గంగను యుగ్రమైపోయె.
....
కుశికంధర క్రము కుపియంగసాగ
యొసమకంపను నీగు యేగులె పార
దస దడ మని గంగ తల్లడమందె
గుడిలోని గంగమ్మ గుడిరొప్పు పెరిగె!"

అడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పక గంగ ఇలా వైపరీత్యాలు సంభవింపచేస్తే అగుమంచి ఊరుకోలేదు. అందుకే దేవత అని లెక్క చేయకుండా—

'ఇప్పుడు గానిచే నీనాటిరాత్రి
కస్తూరిగంధి నా కలలోన వచ్చి
యొప్పుగ మేలును నోవరంగ కీడు
చెప్పవే అన్నల క్షేమంబు నాకు!' "

అని ఆజ్ఞాపించి మరీ కదిలింది. ఆమె చుట్టూతా ఉన్నవాళ్లు "...గంగను దూర నక్కన్న తగదు!" అని చెప్పినా వినలేదు. ఆమెకి భోజనం సయించలేదు. రాత్రి ఆమెకి గంగ కలలో కనబడింది. 'పల్లవులందగు వసుధపాలేట చెల్లిన వార్తలు కీర్తిత నెరిగి' చావు కబురు చల్లగా చెప్పి

"గోపాలు డెత్తెను కొండను దివికి
గోపాలుడే భువి గొబ్బున విడిచె!"

అని గంగ అగుమంచిని మేల్కొలిపింది. నిద్ర లేచి కలత చెప్పి కలలకి అర్థం చెప్పగలిగినది కాటమరాజు భార్య సిరగంగ ఒక్కర్తే అని అక్కడికి అగుమంచి అర్ధరాత్రివేళ వెళ్ళింది. ఆమె మాటలు విని తల్లి సైతం

"అబ్బురపు కూతురనుకొందు నిన్ను
గొబ్బున మృతికోక కూతుర నీవు"

అని విసుక్కుంది, కాని కోడళ్ళందర్నీ పిలిపించి కొలువు తీర్పించింది. అగుమంచి కల చెప్పింది. కాటమరాజు భార్య కల విప్పింది.

"కల జెప్ప కల విప్ప కడు తెల్లవార
నుదయాద్రి శిఖరాన నుదయించె వినుకు!"

కల చెప్పడం, కల విప్పడం ఇంత తేలికగా అయిపోలేదు. అగుమంచి నిరాశతో ఓపికలని వర్ణించింది. కాటమరాజు భార్య ఆశావాదంతో, దానికి శుభార్థం చెప్పింది. తరువాత ఏం జరిగిందో తెలుసుకోవాలని అందరికీ తహతహలాడుతుందిగాని దురదృష్టవశాత్తు యింతటితో ఇది అసంపూర్ణంగా అంతమైంది.

'సామ్రాజ్యపు దండయాత్రలో సామాన్యుని సాహసమెట్టిది?' అని ప్రశ్నించి ఆ దృక్పథంతో చరిత్రని అర్థం చేసుకొందామనే ఆధునికులకి ఈ అగుమంచి కథ చాలెడంత ముడిపదార్థం. యుద్ధకాలంలో స్త్రీ హృదయం ఎంత తల్లడిల్లుతుందో చిత్రించే యిటువంటి కావ్యం ఏదేశపు సాహిత్యంలోనైనా గర్వించతగ్గది. ఇటువంటి 'అబ్బురపు'పాత్ర చాలా అరుదుగా కనబడుతుంది.

కఠినోపనిషత్

శ్రీ దేవరకొండ బాలగంగాధరతిలక్

నిశలకొండచిలువలు వెలుతురు కుందేళ్లను మ్రింగి సంఘపు మర్రిచెట్టుకు చుట్టుకొని మత్తుగా నిద్రపోయే సమయాన,
మానవారణ్యంలోని పెద్దపులులు జరీకండువాలు, బిరుదాంకితమైన సువర్ణపతకాలు ధరించి సిటీలో సభావేదికమీద కథాకళీనృత్యం చేస్తున్న కాలాన,
సాయంవిహారార్థ మరిగే చక్కని చుక్కల మినుకుమినుకు వెలుగుల్లో చలి కాచుకునే పడుచువాళ్ల చప్పట్ల తప్పెట్లు మ్రోగే ముహూర్తాన,
అతగాడు ఒక్కడూ ఊపిరాడని గదిలో జిడ్డుతేరిన తనముఖాన్ని కన్నీళ్లతో టాయిలెట్ చేసుకుంటున్నాడు.

అర్ధరాత్రి థియేటర్లలో అర్ధనగ్న లాస్యానికి సెక్సీహాస్యానికి అమెరికన్ జాకెట్లు తొడిగిన బంగారపు పిచుకలు కిచకిచలాడినపుడు,
ఊరవతల సందులలో అంగళ్లలో విక్రయార్థం రంగేసిన రకరకాల మొహాల్ని పేరుస్తోన్నప్పుడు,
యుద్ధాల్ని సృష్టించే మహానాయకులు దేశాల సరిహద్దులలో నిలబడి ద్వేషాల శతఘ్నులు పేలుస్తోన్నప్పుడు,
అకాలమరణం పొందిన అనాథబాలుణ్ణి ఒడిలోపెట్టుకొని అతగాడు ఎర్రని కళ్లతో ఏమీ ఎరుగని దేవుణ్ణి ప్రశ్నిస్తున్నాడు.

వెలుగుని వెనక్కినెట్టుతూ రేపటిరోజుకి పదివేల సంవత్సరాలనాటి పాత ముఖాన్ని అతికేందుకు ఒక హాహా హూహూవు ప్రయత్నిస్తోన్న ప్రాతః కాలాన,
కాలాన్ని సాగదీసి సాగరాన్ని మథించి ఖగోళాల నావర్తించి అధునాతన భావుకులు స్వప్నభిక్షుకులు వర్తమాన శిరస్సుని వధించబోయే సమయాన,
గత భూతకాల ప్రసక్తిలేక గగన పాతాళాల మధ్య ఏటవాలుగా జారే విలాసులు తత్క్షణప్రయోజనసాధకులు చిరునవ్వులు చిందే విషమ సంధ్యవేళల,
అతగాడు మూడవ పరిమాణంలోని ఊహాలకి ఆకారం కల్పించలేక తికమక పడుతున్నాడు.

నెత్తుటిలో దొర్లుతూన్న చరిత్ర శిసువుకు బొడ్డుకు బదులు పొట్టనుకోసిన అవివేకపు మాతృసాన్యంవలె దేశాధినేతలు తెల్లబోయి నిల్చిన సమయాన,
కోరికకీ సంతృప్తికీ, మాటకీ ఆచరణకీ, మనిషికీ మనసుకీ మధ్య అగాధాలు నిలచి ఆవులించే క్షణాన,
అందాన్ని హత్యచేసి వికృతీ, ఆనందాన్ని చంపి అశ్రువూ జీవితపు మైదానం మీద ఒడంబడిక చేసుకొనిన రోజున,
అతగాడు పరీక్షనాళికలో ఎండిన నాగరికత గుండెని పరీక్షించి కొంచెం కొంచెం తన నెత్తురుతో తడుపుతున్నాడు.

చీలిన జీవితాల నెరదలలోంచి వచ్చే అస్పష్టపు ఆక్రందన ధ్వానాల, భయంకర రహస్యాలపైన నల్లని విస్మృతి వస్త్రాం కప్పేవేళ,
తూలిన తాగుబోతు, కూలిన యింటి నడికుప్ప, బ్రతుకు రైలుదారిలో ప్రాలిన మృత్యువు రెక్క ఒకే ఒక కాన్వాసు మీద ఆర్టిస్టులు చిత్రిస్తూన్న నిముషాన,
కష్టాల బాధల భయాల పర్వతశిఖరాలపైన నిలచిన కాంతూ నీహారాల ఆశా సూర్యుడు ప్రతిఫలింప ఏడురంగుల ఇంద్రధనస్సు లెక్కపెట్టి కోట్లకొలది జనులు ఎండమావుల పండుగలు చేసుకునే సమయాన,
అతగాడు తెగిన ఫిడేలు తీగల్ని కదలని గడియారపు గుండెల్ని చినిగిన స్వప్నపు నంచుల్ని రిపెయిర్ చేసే ప్రయత్నంలో నిమగ్నుడయాడు.

స్టెన్ గన్నులు, షెల్లుగ్సు, జెట్ విమానాలు, రాకెట్ల సమూహాలు ఒక్కొక్క యుద్ధంలో మనుషుల్ని చంపి నాగరికతను రక్షించే అద్భుత చారిత్రక ఘట్టాలలోన,
ఆస్తికులు నాస్తికులు మతాలు సిద్ధాంతాలు మనుషుల్ని మరచి పరమ సత్యాన్ని తరచి పైకితీసే ఆవేళపు మధ్యాహ్నపు ఎండలలోన,
నాలుగురోడ్ల కూడలిలో నిలబడి సౌఖ్యనగరానికి దారితెలియక, సైన్ పోస్టు మీది మిథ్యాలిపి డిసైఫర్ చెయ్యలేక జిగీషువుల జిజ్ఞాసువుల ముఖాలు వెలవెలబోతున్న సమయాన,
అతగాడు ఒక్కడూ ఊపిరాడని గదిలో ఉరిపోసుకు చనిపోయాడు.

మాధవవర్మ : అతని సంతతి

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

[గతసంచిక తరువాయి]

గజపతి వంశజులైన సూర్యవంశక్షత్రియులు కళింగోత్కలదేశములను పరిపాలించిన పూర్వగంగాన్వయుల సింహాసనము నాక్రమించుకొని క్రీ. శ. 1434-35 (శా. శ. 1356-57) నుండి కటకము రాజధానిగ ఓఢ్రదేశము నేలిరి. గజపతి రాజ్యస్థాపకుడు కపిలేశ్వర గజపతి (క్రీ. శ. 1434-35-1470). ఇతడు చాల పరాక్రమవంతుడు. రాజ్యమునకు వచ్చిన కొలది కాలములోనే ఇతడు కటకమునకు దిగువ ప్రాక్సముద్రతీరస్థ పశ్చిమదేశముపై దండెత్తి దానిని జయించెను. అనతికాలముననే సింహాచలము మొదలు కొండవీడు, అద్దంకి నగరముల వరకు గల సముద్రతీరస్థ ప్రాంతము కపిలేశ్వరగజపతి యాధికారము క్రిందికి వచ్చినది. కొండపల్లి, వినుకొండ, కొండవీడు, అద్దంకి మొదలైన దుర్గములు శాలివాహన శకము 1376 (క్రీ. శ. 1454) నాటికి గజపతుల పరిపాలనలో నుండెను.

గజపతి సైన్యములు ఈ దండయాత్రలోనే తెలంగాణములోని ఓగుగల్లును, రాయలసీమలోని శ్రీశైలప్రాంతమును గూడ జయించినవి. ప్రాయికముగ ఈ దండయాత్రా సందర్భముననే కపిలేశ్వర గజపతి మల్లికార్జునరాయలకాలమున విజయనగరమును ముట్టడించియుండును. గంగాధరుని గంగాదాస ప్రతాపవిలాసనాటకమును విశ్వసించినచో కపిలేశ్వర గజపతి పరాభూతుడైనట్లు ఎంచవలసియుండును. కపిలేశ్వరపౌత్రుడైన ప్రతాపరుద్రగజపతి తన యనంతవరము తామ్రశాసనమున మల్లికార్జునరాయలోడిపోయి కప్పము చెల్లించినట్లు తెలుపుచున్నాడు. ఇందేది నిజమో నిర్ధరింప వీలుపడదు. ఓగుగంటిలోని హంవీరదేవుని శాసనము శాలివాహన శకము 1381 నాటిది. కర్నూలు జిల్లాలోని గజపతుల శాసనములును శాలివాహన శకము 1382 నాటివే కానవచ్చును. అందుచేత గజపతుల యీ దండయాత్ర ఆ ప్రాంతముననే జరిగియుండును. ప్రాయికముగ ఉదయగిరి దుర్గముకూడ ఈ దండయాత్రయందే గజపతి కపిలేశ్వరునికి వశమైయుండును.

ఉదయగిరి గజపతులకు వశమైనపిదప కొద్దికాలమునకే హంవీరదేవుడు తన తనయుడు కపిలేశ్వరకుమార మహాపాత్రునికి కొంత సైన్యమునిచ్చి క్రీ. శ. 1460-61 (శా. శకము 1382-83) లో దక్షిణదేశ దిగ్విజయార్థము పంపెను. దక్షిణదేశముపై దండెత్తి వెళ్ళిన కపిలేశ్వరకుమార మహాపాత్రుని విజయధాటికి అడ్డమాకలు లేకపోయినవి. చంద్రగిరి, పడవీడు, కంచి, తిరువారూరు, తిరుచిరాపల్లి మొదలైన మహాదుర్గములన్నియు అనతికాలముననే అతని యాధికారము క్రిందికి వచ్చినవి. దక్షిణమండలములలో ఇతని శాసనములు శాలివాహన శకము 1386 నాటికి కానవచ్చినవి 5

కుమారకపిలేశ్వర మహాపాత్రుడు జయించిన సముద్రతీరస్థమైన యీ ప్రాక్కర్ణాట సామ్రాజ్యములోని చాలభాగము కర్ణాటాధీశ్వరుడైన మల్లికార్జునదేవ మహారాయల (క్రీ. శ 1446-1465) సామంతులైన సాళువ వంశజుల యాధికారముక్రిందనుండెను. వీరందరు ఒక్కటే కుటుంబములోనివారు; పరస్పర బంధుత్వాభిమానములు గలవారు; ఉదయగిరి, చంద్రగిరి దుర్గముల కనుకవైన సీమలలో చాలభాగము వీరి పరిపాలనక్రింద నుండెను. శకవర్షము 1382-88 ప్రాంతమున గజపతుల దక్షిణదేశ దండయాత్ర ఆరంభమైన కాలమునందు వీరందరు మహామండలేశ్వర బిరుదము వహించియుండుటయే గాక స్వతంత్రులుగ వ్యవహరింపజొచ్చిరి. వీరందరును గజపతి దండయాత్రలో పరాజయము నొందినవారే.

సాళువ సామంతులలో చంద్రగిరి దుర్గాధిపతియైన సాళువగుండరాజతనయుడు నరసింహరాయలొకడు. శాసనములందితడు సాళువగుండ నరసింగయ్యదేవ మహారాజని, సాళువ నరసింగయ్యదేవ మహా

రాజని వ్యవహరింపబడియున్నాడు; విజయనగరాధీశ్వరుడైన రెండవ దేవరాయ మహారాయలకాలము నుండి అతని కొలువులో చేరి మల్లికార్జునదేవ మహారాయలకాలమున అతనికి మంత్రియు, సైన్యాధీశుడునై పేరుప్రఖ్యాతులు గాంచినవాడు; సాళువవంశ రాజన్యులందరిలోకను శౌర్యపరాక్రమోపేతుడు. గజపతులను తరిమివైచి కర్ణాట సామ్రాజ్యమును శత్రుదుర్నిరీక్ష్యముగ జేయవలెనని యాతని కోరిక. కాని యాతని కోరిక కపిలేశ్వర గజపతి జీవించియుండినంత కాలము నెరవేరలేదు. క్రీ. శ. 1469-70 (శాలివాహన శకము 1391-92)లో కపిలేశ్వర గజపతి మృతినొందిన వెనుక కటకము సింహాసనమునకై అతని తనయులు హంవీరదేవ, పురుషోత్తమదేవులకు కలహము సంభవించినది. ఈ యవకాశమును గైకొని రాయసామంతులలో అగ్రగణ్యుడైన సాళువ నరసింహరాయలు క్రీ. శ. 1470 (శా. శ. 1392)లో ముందు చంద్రగిరి, ఉదయగిరి రాజ్యములను జయించి క్రమముగా కృష్ణానదివరకుగల సముద్రతీరస్థప్రాంతమును వశపరచుకొనెను. సోదర కలహములో విజయము నొందిన పురుషోత్తమగజపతి పితృసింహాసనము నధిష్ఠించునాటికి కృష్ణానదివరకుగల రాజ్యము మరల సాళువ నరసింహరాయల అధికారము క్రిందికి వచ్చినది.

పురుషోత్తమ గజపతి సింహాసన మెక్కిన కొంత కాలమునకు దక్షిణదిశను తాను నష్టపోయిన రాజ్యమును సంపాదించుకొనుటకై మరల కర్ణాట సామ్రాజ్యముపై దండెత్తెను. శా. శ. 1406 (క్రీ. శ. 1484) నాటికి వినుకొండ, కొండవీడు ప్రాంతము లాతని యధికారము క్రిందికి వచ్చినవి. పిదప నాతడు ఉదయగిరిపై దండెత్తి దానిని పట్టుకొనెను. ఉదయగిరి దుర్గ విజయము ప్రతాపరుద్రగజపతియొక్క సరస్వతీ విలాసమునందును, అనంతవరము తామ్రశాసనమునందును వర్ణితమైనది. పురుషోత్తమ గజపతి ఉదయగిరిని సాధించిన సందర్భమున కర్ణాటకుల కధిపతియైన నరసింహరాయలను బట్టుకొనెననియు, కాని యాతడు తనకు ప్రాణదానము చేయుమని ప్రార్థించినందున అతనిని విడిచిపెట్టెననియు సరస్వతీ విలాసము చెప్పుచున్నది. ఈ విషయమే అనంతవరతామ్ర శాసనమునం దిట్లున్నది:

యస్మిన్నిత్యతిరప్రతాపదహన
జ్వాలాయమానధ్వజ
స్తంభాబద్ధ కుటుంబ రక్తవసన
ప్రేక్షావిభిన్నద్విషే,
సంధాయాభయ యాచనాంజలి మహో
దత్యోదయాద్రిం భయా
దాత్మానం మముచే నృసింహనృపతిః
కర్ణాట దేశాధిపః.

ఉదయాద్రిని పురుషోత్తమగజపతి కొసంగి కర్ణాట దేశాధిపతియైన నృసింహనృపతి తాను విడుదల పొందినట్లు తెలియుచున్నది. పురుషోత్తమ గజపతికి పట్టుపడునాటికి నృసింహరాయలు కర్ణాట దేశాధిపతి యని చెప్పబడుట వలనను, నృసింహరాయలు విజయనగర సింహాసనమును క్రీ. శ. 1486 లో అధిష్ఠించినట్లు విజయనగర చరిత్రకారులు చెప్పుచుండుటవల్లను పురుషోత్తముని ఉదయగిరి దండయాత్ర ఆ ప్రాంతముననే జరిగి యుండవలెను. ఆ నాటినుండి కృష్ణదేవరాయలు తన పూర్వదేశ దండయాత్రలో తిరిగి ఉదయగిరి దుర్గమును జయించువరకు అది గజపతులయధీనమందే యుండెను. సాళువ నరసింహరాయలు కాని, అతని యనంతరము విజయనగరసింహాసనము నధిష్ఠించిన అతని తనయుడు ఇమ్మడి నరసింహరాయలు కాని, ఈ నరసింహరాయలకు మొదట సచివర్యము నెరపి పిదప అతనిని త్రోసిరాజని విజయనగర సింహాసనము నాక్రమించుకొన్న తుళువ నరసానాయకుని కుమారుడు వీర నరసింహరాయలు కాని ఉదయగిరిని మరల సంపాదింపజాలక పోయిరి. ఉదయగిరిని మరల సాధించిన ఖ్యాతి వీర నరసింహరాయల సోదరుడైన కృష్ణదేవరాయలకు దక్కినది.

పై నుడివిన రీతిని ఉదయగిరిని గజపతులు రెండు తడవలు- మొదటితడవ కపిలేశ్వర గజపతి కాలమునను, రెండవతడవ పురుషోత్తమ గజపతి కాలమునను- కైవసము చేసికొనిరి. రెండవతడవ పురుషోత్తమ గజపతి స్వయముగా వచ్చి దానిని సాధించుటయే కాక కర్ణాటాధిపతియైన సాళువ నరసింహరాయలను బందిపట్టి తుద కాదుర్గమును గజపతుల కిచ్చివేయు షరతుమీద నాతనిని విడుదలచేసెను. ఈ విషయముల నన్నిటిని గుర్తించుకొని పూర్వోదాహృతపద్యములకు కవిచరిత్రకారులు, విజయనగరసామ్రాజ్య వాఙ్మయ చరిత్రకారులు, కవితరంగిణీ కర్తలు చేసిన వ్యాఖ్యానము లెంతవరకు సమంజసములైనవో చూడవలసి యున్నది.

మాధవవర్మ: అతవి సంతతి

'మాధవ వర్మ ధూమ్రాంశ శేశ్వరవంశజలధి' కను సీసపద్యములో విశేషణప్రాయములైన నాలుగు చరణములును బసవరాజునకే యన్వయించునని, అందువలన ఉదయగిరి దుర్గమును భేదించినవాడును, 'గజపతి సురథాణి గడిదుర్గముల' కధ్యక్షుడుగా నుండినవాడును బసవరాజేయని ఇంతకుపూర్వ మీ విషయమునుగురించి వ్రాసినవారు, చెప్పియున్నారు. కాని యది సరియైనమాటగ దోచదు. నా యుద్దేశమున పూర్వోక్త విశేషణము లన్నియు తిమ్మరాజునకే వర్తించును. ఉదయశైలమును విభేదించినవాడును, 'గజపతి సురథాణిగడిదుర్గముల' కధ్యక్షుడైనవాడును తిమ్మరాజును కాని అతని తండ్రియగు బసవరాజు కాదు. ఇది మొదటి తిరుగ గజపతుల ఉదయగిరిదుర్గ విజయమునకు సంబంధించిన విషయము. కుమార వీర బసవరాజన్న కే తిమ్మరాయని కొడుకు పేరు. స్థానిక చరిత్రలలో నితడు వీరకుమార బసవరాజని వ్యవహృతుడైనాడు. పూర్వోక్త సీసపద్యమునందలి మొదటి నాలుగు పాదములందలి విశేషణము లన్నియు బసవరాజునకుగాక తిమ్మరాజునకే చెందవలెను. స్థానిక చరిత్రల సాయ మవసరము లేకయే ఈ విషయమును తిమ్మరాయల శాసనముల వలననే నిశ్చయింపవచ్చును. నెల్లూరు జిల్లా ఉదయగిరిలో తిమ్మరాయల శాసనములు క్రీ. శ. 1470 నాటివి కలవు. ఉదయగిరి దుర్గమును భేదించిన పిదప తిమ్మరాయడు ఆ దుర్గముమీద గోపాలకృష్ణునికి నగరు కట్టించి ఆ దేవుని అంగరంగ భోగాలకు, దీపారాధనకు భూదానాదికము చేసెను. ఈ విషయమును తెలుపునవే ఆ శాసనములు. ఈ దానధర్మములను తెలుపు శాసన మిట్లున్నది:

"శుభమస్తు॥ స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుదయశాలివాహనశక వరుషంబులు 1382 అగు నేంటి విక్రృతి సంవత్సర శ్రావణ శు 11 శ్రీ. రఘువంశీంరాజు బెజవాడ పాడిగడించిన మాధవవర్మ మనుమండు రణరంగభైరవ మల్లికావల్లభ సహకారంబాంధవ హాసబిరుదవర గండ డినంబరగిన కంటమరాజు వల్లభయ్య కుమారుండు తిమ్మరాయనింగారు వుదయగిరిమీంది మన్యానను గోపాలకృష్ణునికి నగరు కట్టించి ప్రతిష్ఠ సేయించిరి; యీ దేవునికి నైవేద్యానకున్ను దీపారాధనకున్ను దివానకు విత్యం చోదన ౧। పెసలు న= నెయ్యి న-॥ యీమరి యాదను సమర్పించిరి, యీ దేవునికి అంగరంగ వైభవాలకున్ అమర చెరువు వెనకను నడిమితూముకిందను కు 1000 యీ పట్టి కరిమడిని విశోహరి లేక చెల్లి అటుగాను ధారవోసి సమర్పించిరి. 8."

తిమ్మరాజుని రెండవశాసనము కూడ సరిగా ఆనాటిదే; అది కాళిశ్వేశ్వరదేవరకు నగరు కట్టించి ప్రతిష్ఠ సేయించి నైవేద్యానకు, దీపారాధనకు, అంగరంగ వైభవాలకు అతడు చేసిన దాన ధర్మాదికములను తెలుపును. 9. ఈ రెండు శాసనములలోను విక్రృతికి సరియైన శాలివాహనశకవత్సరము తప్పుగ నీయబడినది. అది 1392 (క్రీ. శ. 1470) కాని 1382 కాదు. ఈతని శాసనములు ఉదయగిరిలోనే కాక చిత్తూరుజిల్లా తిరుమలలోను, చెంగల్పట్టుజిల్లా కాంచీపురములోను కూడ కానవచ్చినవి. తిరుమలలోని ఇతని శాసనము శకవర్షము 1389 సర్వజిత్తు సంవత్సర తులామాసము నందలి బహుళ పాడ్యమి కృత్తికనాటిది 10. దీనికి సరియైన ఇంగ్లీషు తేది 13 అక్టోబరు 1467. ఇందితడు కంటమరాజు వల్లభరాయని కుమారుడు శ్రీ మన్మహా మండలేశ్వర, హాసబిరుదగండ తిమ్మయదేవ మహారాజనియు, సూర్యవంశమునందలి బెజవాడ పాడి నిల్పిన పినమాధవవర్మ వంశ్యుడనియు తెలుపబడినాడు. ఇతనితండ్రి వల్లభయదేవమహారాజు శాసనము కూడ తిరుమలలో గలదు. అది శకము 1390 సర్వధారి సింహమాసమునందలి శుద్ధ త్రయోదశి, తిరువోణం (శ్రవణ) నక్షత్రమునాటిది11. ఇందితనికి అంతెంబరగండ, గజపతి బిరుదములు కలవు. ఈ శాసనము ఉదయగిరి రాజ్యమున కణకువరియైన పొత్తపినాడులోని పరాంకలూరు గ్రామమును తిరువేంకటముడైయానుకు (తిరుపతిదేవునకు) సమర్పించినవిషయము తెలుపుటకు పుట్టినది. దీనికి సరియైన ఇంగ్లీషు తేది 1 ఆగస్టు 1468(నక్షత్రము పూర్వాషాఢ కాని శ్రవణము కాదు). కాంచీపురములోని తిమ్మరాయల శాసనము 12 శకము 1392 విక్రృతి సంవత్సరమునందలి మకర మాసమున అపరపక్ష అమావాస్య ఆదిత్యవారము (తిరువోణం) నాటిది. ఇందితడు విజయనగరాధీశ్వరుడైన విరూపాక్షదేవ మహారాయల సామంతుడుగ నున్నాడు; బెజవాడ పెదమాధవవర్మ వంశజుడుగ పేర్కొనబడినాడు. ఈ శాసనమునకు సరియైన ఇంగ్లీషు తేది 20 జనవరి 1471. ఆనాటికే వీరు పెదమాధవవర్మ వంశజులో పినమాధవవర్మ వంశజులో సరిగా గుర్తింపగుదురని స్థితి యేర్పడినది. విరూపాక్షరాయలు పృథివిరాజ్యము చేయుచుండగా తిమ్మరాజులు కాంచీపురమునందలి అరుళాళప్పెరుమాళ్లకు

చేసిన దానధర్మాదికము లిందు వివరింపబడినవి. ఈ శాసనము ననుసరించి చూడగా తిమ్మరాయలు విజయనగరాధీశ్వరుడైన విరూపాక్షదేవ మహారాయల సామంతుడే కాని గజపతి సామంతుడు కాడని తెలియుచున్నది. కాంచీపురములోని విరూపాక్షరాయల శాసనము [13] శకవర్షము 1389 సర్వజిత్తు, సింహబహుళ నవమి బుధవారము అశ్వినీ నక్షత్రము నాటిది (19 ఆగస్టు 1467) కానవచ్చుచుండుటచేత ఆ ప్రాంత మంతయు మరల విజయనగరాధీశ్వరుల వశమైన దనవచ్చును. శకవర్షము 1389 - 90 నుండి విజయనగరాధీశ్వరుల శాసనములు మరల చెంగల్పట్టు, ఉత్తరార్కాడు, దక్షిణార్కాడు మొదలగు దక్షిణ మండలములలో గాన్పించుటవలన విజయనగరాధిపతులును, వారి సామంతులును మరల క్రమముగా గజపతి సైన్యములను తరుముకొని దేశమును వశపరచుకొనుచుండినట్లు విశదమగుచున్నది. ఒక్క దక్షిణ మండలములే కాక సముద్ర తీరస్థములైన మండలములను క్రమముగా వారికి వశమైనవి. ఈ మండలములలో ప్రసిద్ధమైన యుదయగిరి దుర్గమును గజపతుల నోడించి వారిహస్తమునుండి తీసికొని విజయనగరాధీశుల కిచ్చినవాడు కంటమరాజు వల్లభయ కుమారుడు తిమ్మరాయడు. ఈ యుదయగిరిని కపిలేశ్వర గజపతి ఎప్పుడు స్వాధీనము చేసికొనెనో తెలియదు కాని శకవర్షము 1392 నాటి కది విజయనగరాధిపతులకు మరల కైవసమయినది. కపిలేశ్వర గజపతి చనిపోయిన వెంటనే సాళువ నరసింహ, తిమ్మభూపతులు దానిని గైకొనియుండవలెను. ఇదియేకాదు, సముద్రతీరస్థ ప్రాంతము కృష్ణానదివరకు, విజయనగరాధినేతల యధికారము క్రిందికి వచ్చి మరల దీనిని పురుషోత్తమగజపతి దండెత్తి వచ్చువరకు వారిక్రిందనే యుండెను.

తిమ్మరాయల కుమారుడు బసవ భూపాలుడు శకము 1392 (క్రీ. శ. 1470) తరువాతనే రాజ్యమునకు వచ్చియుండవలెను. తిమ్మరాయలు మాత్రమే కాక అతని పూర్వులందరును కర్ణాట సామ్రాజ్యాధిపతులను గొలిచి రాజ్యప్రాభవమును బడసినవారలే. వీరిది మొదట బెజవాడ వాస్తవ్యులైనను కాలక్రమమున వీరు రాయలసీమ కరిగి చాగలమఱ్ఱిసీమను పరిపాలించియున్నారు. తిమ్మరాయల జ్యేష్ఠసోదరుడు సింగభూపాలుని శాసనము [14] కర్నూలుజిల్లా శిరువెళ్ళ తాలూకా చాగలమఱ్ఱి గ్రామములోని చెన్నకేశ్వరాలయమున గానవచ్చినది. ఇది శాలివాహన శకము 1373 ప్రజోత్పత్తి, అనగా క్రీ. శ. 1451 నాటిది. సింగభూపాలు డీ శాసనమున తాను కంఠమరాజు సింగభూపాల పౌత్రుడనని, వల్లభరాయ పుత్రుడనని, విజయదేవరాయ పౌత్ర వీరప్రౌఢదేవరాయ పుత్ర మల్లికార్జునదేవరాయ కృపా కటాక్షైశ్వర్యధురంధరుడనని చెప్పుకొనియున్నాడు. ఇతడు తన నాయంకరములోని చాగలమఱ్ఱికి పశ్చిమమున నున్న చెన్నకేశ్వర దేవునికి తన తండ్రి వల్లభరాయునికి పుణ్యముగా గోపుర ప్రాకారాలు కట్టించి ఆ దేవుని అంగరంగ వైభవముల నిమిత్తము కొంత భూమిని దానమిచ్చినట్లు పూర్వోక్త శాసనము తెలుపుచున్నది. ఈ విషయము తిమ్మరాయని సవతి సోదరుడైన సాపరాజు కుమారుడు సింగరాజు బెజవాడ శాసనమువలనను (శా. శ. 1440) తెలుపబడినది. ఈ సింగభూపతి మల్లికార్జున రాయల సామంతుడు కాగా అతని సోదరుడు తిమ్మన్నపాలుడు మల్లికార్జున రాయలకు పిదప విజయనగర సామ్రాజ్యమును బరిపాలించిన విరూపాక్షరాయలకు సామంతుడై గణనకెక్కెను.

స్థానిక చరిత్రలవలన ఈ మాధవరస్య వంశ్యులను గురించి యింకను గొన్ని విశేషములు తెలియుచున్నవి. వల్లభరాయని తల్లి మాధవమ్మ. ఆమెపేర వల్లభరాయలు [15] శాలివాహన శకము 1349 ప్లవంగ సం॥న, అనగా క్రీ. శ. 1427 లో మాధవపురమను గ్రామమును గట్టించెను. మాధవరమను గ్రామ మొకటి కర్నూలు జిల్లా ద్రోణాచలము తాలూకాలో నున్నది. అదే యీ మాధవపురమేమో తెలియదు. అది యెట్లైనను వీరి నాయంకరము ఇప్పటి ద్రోణాచలము తాలూకాలో గూడ వ్యాపించినదని చెప్పవచ్చును. వల్లభరాయనామాంచితులు, సింగరాజ కుమారులు—బెజవాడ శాసనము ననుసరించి—యిరువు రున్నారు: పెదవల్లభరాజు, చినవల్లభరాజు. బెజవాడ శాసనము వలన వీరిదరికిగాని మాధవమ్మ యను భార్య యుండినట్లు తెలియదు. ఈమె పెదవల్లభరాయుని తృతీయ భార్యయో, చినవల్లభరాయుని భార్యయో తెలియరాదు.

కందమరాజు సంతతివారి నాయంకరము మన్నె ప్రాంతము. ఈ కారణముననేమో వీరికి మన్నెభార్గవు లని బిరుదము కలిగినది. మన్నెభార్గవ, సాళువబిరుదర గండ, రణరంగభైరవులను వీరిబిరుదాంకములు వీరి శాసనములలోను, దూబగుంట నారాయణకవి విరచితమైన పంచతంత్రములోను గూడ గానవచ్చుచున్నవి.

ఈ బిరుదములను మాత్రమే కాక నారాయణకవి 'తెల్ల దలాటాంక,' 'ఉగ్గియదళ మిండ'16 బిరుదములను గూడ తన కృతిపతియైన బసవరాజునకు తగిలించినాడు. ఈ రెండు బిరుదముల విశేషమును సరిగా బోధపడుట లేదు. బసవరాజు పితామహుడైన వల్లభరాజు చాగలమర్రిలో శాలివాహన శకము 1858, అనగా క్రీ. శ. 1486 లో ఒక కోట కట్టించినట్లు స్థానిక చరిత్రములు చెప్పుచున్నవి.17

సాళువ నరసింగరాయలు విజయనగరాధీశ్వరుడైన విరూపాక్షరాయల పక్షమున కర్ణాట సామ్రాజ్య సముద్ధరణమునకు పూనుకొని కపిలేశ్వరగజపతి మృతి నొందినవెంటనే గజపతు లాక్రమించుకొన్న కర్ణాట రాజ్యభాగమును జయింప బూనుకొన్న సందర్భమున నిదివరలో నుడివినట్లు, ఉదయశైలమును విభేదించిన వాడు తిమ్మభూపాలుడు. ఈ యుదయగిరి విజయము క్రీ. శ. 1470 ప్రాంతమున జరిగినది. ఈ ప్రాంతమును జయించిన యనంతరము తిమ్మరాయలును, అతని సోదరులు పాపరాజు, ప్రభాకర రాజులును, కడప మండలములోని పొత్తపి, నెల్లూరు మండలములోని ఆత్మకూరు ప్రాంతములను, తిమ్మరాయ కుమారుడైన బసవరాజు కర్నూలుజిల్లా చాగలమర్రి ప్రాంతమును రాయసామంతులై పరిపాలించిరి. కర్నూలు జిల్లా సిరువెళ్ళ తాలూకా మద్దూరు గ్రామము నెలుపలనున్న గణపతిదేవాలయము ముందరి యొక రాతిమీద శాలివాహనశకము 1420 కాళయుక్తి, అనగా క్రీ. శ. 1498 నాటిది బసవరాజు శాసన మొకటి యున్నది. మహామండలేశ్వర బసవయ దేవరాజు కాళయుక్తి సంవత్సర మాఘ శు 14 నాడు రాయలవారికి పుణ్యముగా పూలతోట వేసి గన్నేరు చెట్లు పెంచు నిమిత్తము కురునెన రాచినాయునికి, జంగం బసవయ్యకు కొంత భూమిని దానముగా నిచ్చి ఈ ధర్మశాసనమును 18 వ్రాయించెను. ఈ శాసన కాలమునాటికి ప్రాంతమున కేలికలు కర్ణాటాధీశ్వరులే. తిమ్మరాయని కుమారుడైన బసవరాజు కర్ణాటరాయ సామంతుడే కాని గజపతి సామంతుడు కాడనుట స్పష్టము. బసవరాజు పినతండ్రియైన పాపరాజు తనయుడు సింగయదేవమహారాజు కృష్ణదేవరాయ సామంతుడు. పురుషోత్తమ గజపతి మరల కృష్ణకు దక్షిణమున ఉదయగిరి వరకు గల దేశమును క్రీ. శ. 1485 ప్రాంతమున జయించినను రాయలసీమలోని కర్నూలు జిల్లా సిరువెళ్ళ ప్రాంత మతనికి వశము కాలేదు.

పూర్వోక్త విషయముల నన్నిటిని పర్యాలోచన లోనికి దీసికొనినచో 'మాధవవర్మ భూమండలేశ్వర వంశజుండికి నేరాజు చందమామ' అను సీసపద్యము లోని 'గజపతి సురధాణి గడి దుర్గముల కెల్ల నేరాజు వజ్రంబు బోరుతలుపు' అన్న పాఠము సరియైనది కాదని తోచుచున్నది. 'వజ్రంపు బోరుతలుపు' అను దానిలో 'బోరుతలుపు' అన్నది సవరించవలె ననుకొందును. ప్రబోధ చంద్రోదయము తాళపత్ర గ్రంథము లందలి పాఠమెట్లున్నదో చూపమన్న నా కవి లభ్యము కాలేదు. తాళపత్రగ్రంథములను పరిశీలించువారు ఈ సీసపద్యపాఠము పైనిచ్చినదానికి భిన్నముగ నున్నచో నాకు తెలిపిన కృతజ్ఞుడను.

ఇక నరసింహ నృపతి యెవరో విచారింప వలసి యున్నది. బసవరాజు కాలమున నలుగురు నరసింహ నృపతులు కర్ణాట సామ్రాజ్యమున గడు ప్రఖ్యాతులయినవారున్నారు. వీరిలో సాళువ నరసింహరాయ లొకడు; ఇతని కార్యకర్తయైన తుళువ నరసానాయకు డొకడు; ఇతడు శాసనములందును, గ్రంథములందును నరసింహ నృపతియనియే వ్యవహృతుడయ్యెను. సాళువ నరసింహరాయల కుమారుడు ఇమ్మడి నరసింహరాయ లొకడు; తుళువ నరసానాయకుని కుమారుడు వీర నరసింహరాయ లొకడు. ఇట్లు బసవరాజున కించుమించుగ సమకాలికులు నలుగురు కానవచ్చుచుండ 'శ్రీకరి కీర్తిగ' యను పద్యములోని నరసింహ నృపతి సాళువ నరసింహ నృపతియేయని రాయి గ్రుద్దినట్లు చెప్ప వీలులేదు. 'వశకర' యన్న వశపరచుకొన్న వాడని యర్థమైనను దవ నయవిద్యావైపుణ్యమున పై నలుపురిలో నెవరో యొకరి మనసు మెప్పించి యాతని వశవానిగ జేసికొనెననియు నర్థము చెప్ప వచ్చును. జీవగ్రాహముగ సాళువ నరసింహుని బట్టుకొనినట్లే చెప్ప నక్కరలేదు. ఇంతకు బసవరాజు రాయసామంతుడు కాని గజపతి సామంతుడు కాడు. నరసానాయకుడు శాలివాహన శకము 1425 (క్రీ. శ. 1503) లో మృతినొందెను. ఇతని మరణానంతరము కూడ ఇమ్మడి నరసింహరాయలు జీవించియేయుండెను. అందువలన శాలివాహనశకము 1420 (క్రీ. శ. 1498) నాటి బసవరాజు శాసనమునందు చెప్పబడిన రాయలు సాళువ నరసింహుని పుత్రుడైన ఇమ్మడి నరసింహరాయలు

కొనసాగెను. పిదప ఇమ్మడి నరసింహరాయలు రాజయి నను అధికారమంతయు తుళువ నరసానాయకునిదే. అప్పుడట 'శ్రీకరపీఠిని' యను పద్యములోని నరసింహనరపతి తుళువ నరసానాయకుడైన గావచ్చును.

కర్ణాటాధీశ్వర సామంతుడైన నాటినుంచి బసవరాజు వారిని భక్తి విశ్వాసములతో గొలుచుచు వారి సంగ్రామములలో పాల్గొని వారికి విజయములు చేకూర్చుచు వచ్చెను. ఇతడు పారసీకక్షితీంద్రుని బలముల నోడించినట్లు బెజవాడ శాసనములోని యీ క్రింది

యుద్ధే యే నాభిభూతః
 సకే బలయుతః పారశీకక్షితీంద్రో
 ప్యశ్వేష్క్షోణీభృతో య
 ద్విగదమనుపమం మల్లికావల్లభాది,
 దుర్గానుగ్రారివర్గా
 దపిచ జగృహీశే బాహువీర్యా దవార్య
 ద్దివ్యాశ్చర్యా యదీయా
 త్రిభువన భవనై స్తూయతే యస్య కీర్తిః.

అను శ్లోకమువలన దెలియుచున్నది. ఈ శ్లోకమున జెప్పిన పారశీకక్షితీంద్రుడు బహమనీసుల్తాను మహమూదుషా సామంతుడైన అదిల్ ఖానని తోచుచున్నది. నరసానాయకుడు తన చివరికాలములో విజయనగరసామ్రాజ్యముపై దండెత్తివచ్చిన మున్లాన్లమీదికి పోయి వారిని జయించినట్లు సంస్కృతాంధ్రకావ్యములవలన దెలియుచున్నది. నంది తిమ్మన తన పారిజాతాపహరణమున 'పారసీకునకు దుర్భర మానవశ్యంబుఁ దొలఁగించె మానదుర్గసీమ' యని నరసానాయకు నభివర్ణించెను. ఇమ్మడి నరసింహరాయల కార్యకర్తగ నుండిన నరసనాయకుడు పారసీకేంద్రుడు మిగుల్చిన మానదుర్గముకడ యుద్ధమున బరాజితుని గావించెనని పైనుడివిన పారిజాతాపహరణమువలననే కాక డిండిమకవి విరచితమైన అచ్యుతరాయాభ్యుదయమువలనను, తిరుమలాంబ విరచించిన వరదాంబికా పరిణయమువలనను గూడ దెలియుచున్నది. ఈ పారసీకేంద్రుడు అదిల్ ఖానని చరిత్రకారులు నిర్ణయించియున్నారు 19. బసవరాజు నరసనాయకుని సమకాలికుడగుటవలనను, ఇమ్మడి నరసింహరాయల సామంతుడగుటవల్లను ప్రాయికముగ నీ దండయాత్రలో నరసనాయకునివెంట బోయి

యుండవచ్చును. బసవరాజు పారసీకక్షితీంద్రు నోడించినది, ఈ దండయాత్రలోనే కావచ్చును.

ఈ పై విషయములవలన బసవరాజు శాలివాహనశకము 1420 అనగా క్రీ. శ. 1498 ప్రాంతమున ర్ణాటరాయ సామంతుడుగ రాజ్యమేలి యుండుటంచేత అతని మంత్రియు, ప్రబోధచంద్రోదయ కృతిపతియునైన గంగయామాత్యుడును, తత్కృతి కర్తలైన నందిమల్లయ్య, ఘంట సింగయ్యలును క్రీస్తుశకము పదునైదవశతాబ్దాంతమున నుండినట్లు నిశ్చయింపవచ్చును.

3. భారతి, సం. 12, పుట 426 మొదలు.

4. Ep. Coll., 30 of 1915; 277 of 1935–36.

5. Ibid; 51 and 92 of 1919.

6. Ibid; 226 of 1935–36.

7. ఆంధ్రపత్రిక శ్రీముఖ ఉగాదిసంచిక (1933).

8. N.D.I., U. 28. శాసనమున చెప్పిన తిథి వారములు ఆ మాసమునకు సరిపోలేదు.

9. Ibid; U. 29. ఇదియు నంతే.

10. T. D. I. Rep , p. 139; Ins. Vol II, Nos. 27 and 28, pp. 45–46; T. T. Nos, 7 and 7A.

11. Ibid; Ins. Vol. II, No. 35, p. 60; T.T. No. 159.

12. S.I.I., Vol. IV No. 862; Ep. Coll. 89 of 1890.

13. Ep. Coll; 618 of 1919.

14. Mack. MSS , 15–5–33, pp 223–24.

15. ఈ వల్లభరాయలు విజయనగరరాజుల, అనగా విజయభూపతి తనయుడైన రెండవదేవరాయల సామంతుడు. ఇతనికి బెజవాడపురవరాధీశ్వర, బెజవాడవాటి ప్రతిష్ఠాపనాచార్య బిరుదములు కలవు.

16. 'ఉభయదళి మిండ' యను దానికి మహమ్మదీయ సైన్యమును, ఒడ్డె సేనలను జయించినవాడని యర్థము చెప్పకొనవచ్చును.

17. స్థానికచరిత్రలప్రకారము ఇతడు శా.శ. 1372 ప్రమాదూతివరకు రాజ్యమేలెను.

18. Mack. MSS., 15–5–33, pp. 223–24.

19. Further Sources of Vijayanagara History, Vol. I, p. 175.

వార్తలు

తిరుపతిలో సంగీత కళాశాల

ఈ సంవత్సరం తిరుపతిలో సంగీత కళాశాల శంకుస్థాపనం యాజమాన్యాన ప్రారంభం కాగలదని దేవస్థానం నిర్వహణాధికారి శ్రీ సి. అన్నారావుగారు తెలిపారు.

గోదావరి డెల్టాలో సాగుకు అదనంగా నీరు

గోదావరి డెల్టాలో మూడులక్షల యాభైవేల ఎకరాలకు ఏటా నీరు అందజేయడానికి ఒక పథకం సిద్ధపరచబడింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ గనిమ్యబోర్డు సభ్యుడు శ్రీ ఎం. టి. రాజు స్పెషల్ చీఫ్ ఇంజనీరు శ్రీ వెంకటకృష్ణ అయ్యర్ గార్లు గోదావరి డెల్టా నీటిపారుదల సలహాదారులతో సమాలోచనలు జరిపిన ఫలితంగా ఈ పథకం తయారయింది. ఇంతవరకు ఏటా రెండు లక్షల 70 వేల యకరాలకు మాత్రం దాళ్వా పంటకు గోదావరి డెల్టాలో నీరు సరఫరా అయ్యేది.

రాజోలిబండ పెద్దకాల్వకు ప్రారంభోత్సవం

ఆంధ్రప్రదేశ్ పబ్లిక్ వర్క్స్ శాఖా మంత్రి శ్రీ జె. వి. నరసింగరావుగారు జులైలో ఉప్పల్ వద్ద రాజోలిబండ పెద్దకాలువకు—నీరు వదలడంద్వారా—ప్రారంభోత్సవం జరిపారు. ఈ కాల్వలకు 29 చిన్న కాలువలు ఉంటాయి. వీటిక్రింద 88 వేల యకరాల భూమి సాగవుతుంది.

తృతీయ ప్రణాళికలో సమాజ వికాసం

తృతీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సమాజవికాస కార్యక్రమ నిర్వహణకు దాదాపు 400 కోట్ల రూపాయలు వ్యయం కాగలదని అంచనా వేయబడిందని, తృతీయ ప్రణాళిక సమాప్తి వేళకు దేశంలోని గ్రామాలన్నిటిలోను ఈ వికాస కార్యక్రమం జరుగుతుందని, కేంద్రప్రభుత్వం సమాజాభివృద్ధి సహకారశాఖామంత్రి శ్రీ ఎస్. కె. డే తెలిపారు.

సంయుక్తమహారాష్ట్ర సమితి ఉద్యమం

ఇక నాలుగు నెలల్లోగా ద్విభాషా బొంబాయి రాష్ట్రాన్ని విడగొట్టి బొంబాయినగరం రాజధానిగా సంయుక్త మహారాష్ట్రం, మహాగుజరాత్ లను నెలకొల్పకపోతే వచ్చే నవంబర్ నుంచి రాష్ట్రవ్యాప్తంగా ఉద్యమం ప్రారంభించాలని సంయుక్త మహారాష్ట్ర సమితి నిర్ణయించింది.

కేరళంలో ప్రతిపక్షాల ఉద్యమం

కేరళంలో ప్రతిపక్షాల ఉద్యమం తీవ్రంగా సాగుతున్నది. ప్రధాని పండిట్ నెహ్రూ రాష్ట్రపతి రాజేంద్రప్రసాద్ తోను, దేశీయశాఖామంత్రి పండిట్ పంత్ తోను చర్చలు జరిపారు. భారతమంత్రివర్గంకూడా చర్చించింది. కేరళలో మరల ఎన్నికలు జరపాలని కాంగ్రెస్ అగ్రనాయకులు భావిస్తున్నారు. కాని, కేరళ ముఖ్యమంత్రి ఇది ఉద్యమమే కాదంటున్నారు. ఈ ఉద్యమంలో ఇంతవరకు 75 వేలమంది అరెస్టయ్యారు.

పాకిస్తాన్ ఋణం వసూలుకు చర్చలు

ఇండియా, పాకిస్తాన్ల మధ్య ఇంకా అపరిష్కృతంగా ఉన్న ఆర్థిక వ్యవహారాల పరిష్కారం కోసం ఉభయదేశాల ఆర్థికమంత్రులు జులై 31వ తేదీనుండి ఆగస్టు 4వ తేదీవరకు చర్చలు జరిపారు. దేశవిభజన సమయంలో పాకిస్తాన్ ఇండియాకు ఇవ్వవలసిన 800 కోట్లరూపాయల ఋణం విషయమై ప్రధానంగా చర్చలు జరిగాయి.

పాకిస్తాన్ రక్షణవ్యయం హెచ్చింపు

జులైనుంచి ప్రారంభమయ్యే ఆర్థిక సంవత్సరంలో పాకిస్తాన్ ప్రభుత్వం రక్షణశాఖ కోసం 86 కోట్లు రూపాయలు ఖర్చుపెడుతుంది. ఇది మొత్తం ఆయవ్యయపట్టికలో నూటికి 56 వంతులు.

అమెరికా – రష్యా

రష్యా—అమెరికాల మధ్య సన్నిహితత్వానికి కృషి జరుగుతున్నది. న్యూయార్కులో ఏర్పాటు చేయబడిన సోవియట్ పారిశ్రామిక ప్రదర్శనానికి సోవియట్ ఉపప్రధాని శ్రీ ఫ్రోల్ కొజ్లోవ్ ప్రారంభోత్సవం జరిపారు. మాస్కోలో ఏర్పాటు చేయబడిన అమెరికన్ ప్రదర్శనానికి అమెరికా ఉపాధ్యక్షుడు శ్రీ నిక్సన్ ప్రారంభోత్సవం జరిపారు.

ఇండోనీసియాలో చోదిత ప్రజాస్వామ్యం

ఇండోనీసియా అధ్యక్షుడు డాక్టర్ సుకర్నో ఇండోనీసియా రాజ్యాంగ పరిషత్తును రద్దుచేసి, 1945 నాటి రాజ్యాంగశాసనాన్ని తిరిగి అమలు పరచాడు. ఈ శాసనంక్రింద సుకర్నోకు దేశంలో "చోదిత ప్రజా స్వామ్యం" (గైడెడ్ డెమొక్రసీ) అమలుపరచే అధికారం సంక్రమించింది. ఆతడు ఇద్దరు సైనికాధికారులతో సహా పదిమందితో కూడిన మంత్రివర్గం ఏర్పాటుచేశాడు.

చంద్రోత్సవము: కేరళ మణిప్రవాళకావ్యము

శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు

సహ్యా పర్వతములలోని యొకభాగమును 'మరుత్తామల' యందురు. దీనిని సంస్కృతీకరించి 'మరతక పర్వత' మని తరువాతివారు వాడికొనిరి. 'మరుత్తామల' యనగా—మందుల కొండ యని యర్థము. హనుమంతుడు లంకకు సంజీవని పర్వతమును మోసికొని పోవుచున్నప్పుడు – దారి తప్పి – యొక శిఖర మచట బడెనట! దక్షిణాపథమున నిట్లు పడిన కొండలకు లెక్క లేదు. తమిళులు 'పొదిమలై' కూడ సంజీవనీ పర్వతములోని భాగమే యందురు. 'మరతక గిరి' శృంగమున నొక గంధర్వుడు తన ప్రేయసియైన కిన్నరితో క్రీడించుచుండెను. చల్లగా మలయవాయువులు వీచుచున్నవి. ఆ వాయువులతో గలిసి యొక నూత్న పరిమళము అననుభూతపూర్వము ప్రసరించెను. ఆ సుగంధము గలిగిన పుష్ప మేదో తెలిసికొని, దానిని తనకు దెచ్చియివ్వవలెనని కిన్నరి కోరినది, ద్రౌపది భీముని సౌగంధికమును గోరినట్లు! వెంటనే యామె కోర్కెను దీర్చుటకు గంధర్వుడు బయలుదేరెను. వాడా సువాసనల త్రోవలబట్టి "తృస్సివప్పేరూర్" నాడునందున్న 'చిత్రిలప్పళ్ళి'కి వచ్చినాడు. సువాసనలు వెడలుచున్న దా యూరినుండియే. అచట "మేదినీవెణ్ణిలావు" అను నొక వేశ్య గలదు. అనగా— "మేదినీ చంద్రిక" యని యర్థము. ఆమె చంద్రోత్సవము సేయుచున్నది. ఆ యుత్సవములో "అష్టగంధ" మను పేరుగల సుగంధద్రవ్యములు వాడెను. ఆ గంధములయు, దీపవర్తికలయు పరిమళమే "మరుత్తామల" వఱకు వ్యాపించి కిన్నరి కాకాంక్షలు రేపినది. గంధర్వుడచట నాలుదినము లున్నాడు. చంద్రోత్సవమును వాడు కన్నులారచూచి తిరిగి వచ్చి ప్రేయసికి వర్ణించి చెప్పెను. ఇది – యీకావ్యములోని యితివృత్తమున కుపోద్ఘాతము.

ఒకసారి శచీదేవి చంద్రోత్సవము చేసినది. ఆమె యొనర్చుచున్న యుత్సవమునకు "రివాజు" ప్రకారము అప్సరస లందరును వచ్చిరి. వారిలో మేనకయుగూడ నుండెను. మేనకపై పూర్ణచంద్రుని కన్నుపడినది. దేవవేశ్య చంద్రుని ప్రణయయాచ్ఞ నంగీకరించినది. వారిరువురును మఱుదినము పారిజాత వృక్షముల చల్లని నీడలలో గలసికొందమని[1] 'కటాక్ష తూలికాగ్రము'లతో వ్రాసికొని, సంకేత మేర్పఱచికొన్నారు. పూర్ణచంద్రుని యంకమున నున్న చంద్రిక కటాక్షమాత్ర సంసూచితమైన వారి పరస్పర ప్రణయమును గమనించెను. వారేర్పఱచికొన్న సంకేతముగూడ చంద్రికకు సంపూర్ణముగ నర్థమైనది. చాతుర్యవతియైన యామె కింకేమి గావలెను? ఆ సమయమునకు దానే సంకేతస్థలమున దయారైనది. మేనక యప్పటి కింకను రాలేదు. చంద్రిక తానే మేనక యనుకొనునట్లు చతుర్విధ శృంగారములతో సమయోచితముగ ప్రవర్తించెను. చంద్రుడు భ్రమపడెను. ఆ సంకేతమున చంద్రికా చంద్రుల ప్రణయకావ్యములోని యొకయాశ్వాసము రసభరితముగ ముగిసినది. ఇంతలో మేనక యచటికి వచ్చినది. చంద్రునకు జరగిన వాస్తవస్థితి యర్థమయ్యెను. అతడప్పుడు—

"కులయువతి పతాకే! వారయోషేవ నమ్రే
క్కమని, విగత శంకం నీద లిచ్చోరుమూలం
అవనియి లోరు నూత్రాం జేతు పోయ్ వారయోషా
సుఖవ మనుభవిచ్చీ డాకు ముచ్ఛాపవేగాత్"

అని శపించెను. "కులయువతి పతాక"గా నుండవలసిన యో చంద్రికా! నీవు విగత శంకవై వారయోషవలె మమ్ము మోసగించితివి. అందుచేత ప్రపంచమున వారయువతి వై జన్మించి, నూరువర్షములు జీవింపుము"అని పైదాని కర్థము. చేసిన పనికి చంద్రిక చాల పశ్చాత్తాపపడెను. ఆమె పూర్ణచంద్రునకు ప్రణమిల్లి అందరివలెనే తానును శాపమోక్షమును యాచించెను. మనదేవతలు శాపము లెంత సులభముగ నిత్తురో వాని విమోచనములు గూడ నంత సులభముగనే ప్రసాదింతురుగదా! చంద్రుడుమాత్ర మా కోవలోనివాడుగాక యెట్లు పోవును? అతడు వెంటనే—

"కులవిజయపతాకే! భూతలే పోయ్ పిఱన్నా
అని విరవోడు సెయ్ వూ పూర్ణచంద్రోత్సవం నీ
అతు నిరుపమ మస్మత్ప్రీణనం ఞాన్ వరున్నుం
దవిడె నియతం..."

కులవిజయ పతాకవైన యో చంద్రికా! నీవు భూతలమున జన్మించి, సకల సామగ్రితో చంద్రో

1. 'మిక్షియునయున్నుం తూలికాగ్రేణ'

త్సవము నొనర్పుము. ఆ యుత్సవము నాకు చాల ప్రీతికరమైనది. అచటికి నియతముగా నేనువత్తును." అని శాపవిమోచనమును వివరించెను. చంద్రిక చాల సంతోషపడెనట! 'చిత్రిలప్పళ్ళి'లో 'మతి' యను నొక వేశ్య యుండెను. వారాంగనల కుండదగిన సమస్త గుణములను పుంజుకొన్న మూర్తి యామె. 'మతి' యనగా—మళయాళములో 'ఇక చాలు' నని యర్థము. తల్లికి 'మతి' జన్మించినప్పుడు ఆమె మనస్సానంద దోహలమైనది. అప్పుడామె—"ప్రపంచమున నిక నాకే కొదువయు లేదు. ఉన్న యొక్క కొదువయు దీరిపోయినది. నాకింక 'చాలు' నన్న" దట! దానితో నా పుట్టినబిడ్డ పేరు 'మతి'యే యైపోయినది. ఆమెకును సంతానము లేదు. వరుస ననుసరించి 'మతి'గూడ తనకు దోచిన—యితరులు చెప్పిన—పుణ్యకార్యములను చేయనే చేసినది. ఒకసారి యామె మన్మథపూజ యొనర్చెను. ఆ దేవుని కామెకు దర్శన మివ్వక తప్పినది కాదు. నాడు దేవతలకును—మనుష్యులకున్న 'లేవా-దేవి' యటిది. వచ్చిన దేవుడు వెంటనే యామె కోర్కెను తీర్చి పోయియున్న బాగుండెడిది. అతడట్లెందుకు చేయును? కవి చేయనిచ్చునా? "నీవు పంచతారవ్రతమును చేయు"మని యాజ్ఞాపించినాడు. 'మతీదేవి' మన్మథుడు చెప్పిన మేరకు పంచతారవ్రతము ననుష్ఠించెను. అప్పుడుగూడ మన్మథుడు దర్శన మిచ్చినాడు. ఈసారి తానొకడే రాలేదు. చంద్రవసంతులను గూడ వెంటవేసికొని వచ్చినాడు. మతి గర్భమున చంద్రికాదేవి యుదయింపబోవుచున్నదని మన్మథుడెఱుకపఱచెను. చంద్రికా శాపవృత్తాంతము నామెకు సవిస్తరముగ వర్ణించి చెప్పినాడు. 'మతి' సంతోషముతో మిన్నందినది. చంద్రిక యామె గర్భమున ప్రవేశించినది. పుట్టిన బిడ్డకు 'మేదినీ చంద్రిక'యని నామకరణ మొనర్చి, మతి యల్లారుముద్దుగ పెంచినది. ఆ శిశువు పుట్టినప్పుడు—'నూరేండ్లు విశుద్ధమైన కీర్తితో నీమె జీవించు'నని యశరీరవాణి పలికినదట! మేదినీ చంద్రిక చంద్రుడు చెప్పినట్లు చంద్రోత్సవ మొనర్చెను. పూర్ణచంద్రుడు ప్రత్యక్షమైనాడు. అంతటితో నామె శాపము తీరలేదు. పాపము! రాకాసుధాంశుడిట్లు పలికెను.

"మదనమణి విళక్కాయ్ నీ విళఙ్ఙుక కస్యత్
ప్రణయిని! పునరాశాపాంత మస్మిన్ ప్రపంచే
కలిత కుతుకమిన్నే వారసీమంతినీ వా
మవకుడియ మణిప్రాణేశ్ పాక, నిన్ పాదపద్మం."

"మదనమణి దీపమైన చంద్రికా శాపాంతము వరకును నీవు భూలోకమునందే వసింపుము. వారసీమంతినుల కందరికిని నీ పాదపద్మము సుందరమైన శయ్యగా నుండుగాక!" ఎట్లైనను చంద్రికాదేవికి భూలోకమున నూరేండ్లు వసింపక తప్పలేదు. చంద్రోత్సవముతో నామెకు సిద్ధించిన లాభ మొక్కటే. కుముదబాంధవుని ప్రాణప్రియయైన రోహిణీదేవి యొక్క ముక్తాహారమును చంద్రిక మెడలో వేసినది. ఇది కావ్యములోని కథ.

మన కళాపూర్ణోదయములోని యేదో యొక చిన్నని ఛాయ యీ కావ్యమున గోచరించుచున్నది గదా! కాని— నూరన్నశక్తి వేరు. కల్పనాచాతుర్యములో నూరన్నకును—చంద్రోత్సవ కర్తకును సంబంధమే లేదు. ఏదో యల్పాల్పసాదృశ్య మున్నదని మాత్రమే చెప్పితిని. ఈ యిద్దరి కాలముగూడ నించుమించొకటే. 'చంద్రోత్సవ'కవి కొల్లవర్షము ఏడవ శతాబ్దముయొక్క యుత్తరార్ధమం దుండెను. అనగా—మన తళ్ళికోట యుద్ధమునకు సుమారు పదియేండ్లు ముందన్నమాట. జరిగిన పనిలో తప్పిదము చంద్రికదేనా? చంద్రున కేమి శిక్ష!—అను ప్రశ్న మనమా కవుల నడిగి లాభము లేదు. నాటి సామాజికాభిరుచి యట్టిది.

పేరునుబట్టియే 'చంద్రోత్సవ ప్రశస్తి'ని చెప్పుటకై యీ కావ్యము ప్రవృత్తమయ్యెనని మన మూహింపవచ్చును. "చంద్రికా మహోత్సవమనియు" "మేదినీ చంద్రికోత్సవ" మనియు దీనికి నామాంతరము లున్నవి. చంద్రికోత్సవములో 'ఐదు సంఖ్య'కు చాల ప్రాధాన్యమున్నది. ఆ పద్ధతి ననుసరించి కవి చంద్రోత్సవ కావ్యము నైదు భాగములుగ నొనర్చినాడు. మాలిని—వసంత తిలక—ద్రుతవిలంబితము—మొదలగు వృత్తములతో నీ కావ్యము సాగినది.

చంద్రోత్సవ కావ్యకవి యెవరను విషయము నేటికిని కేరళీయుల కొక ప్రశ్నయే. అట్లే యితని కాలవిషయముగూడ. కాని కొందరు సమకాలికులైన కవుల నితడు స్పృశించియుండుటచే రెండవ సమస్య కొంత సులభముగనే తీరిపోయినది. ఎట్లైనను ఇత డొక 'నంబూద్రి'యై యుండునని వారి యూహ.

ఈ కావ్యము 'మణిప్రవాళ' శైలియం దున్నది. ఈ కావ్యపద్ధతిని సృష్టించినవారు నంబూద్రీలే. వారికి 'సెంతమిళ్' భాషతో పొత్తు కుదురలేదు. తా మార్యావర్తమునుండి వచ్చినవారనియు, తమిళము ద్రావిడులభాషయనియు దానిపై వారి కొక తేలిక భావము. అందుచే నంబూద్రీలు కొంతకాలము దేశి భాషయందు గాక సంస్కృతమునందే రచనలు సాగించుచు వచ్చిరి. రాగరాగ 'పాటకజనము'తో వారి సాహిత్యమునకు సంబంధముపోయినది. ఈ ప్రమాదమును వారు గమనించిరి. సంస్కృతమును 'కొడుంద మిళము'ను జేర్చి గ్రంథరచన కారంభించినారు. అదియే కాలక్రమమున మణిప్రవాళ మను పేరును సంపాదించి కొన్నది. ఈ రచనాపద్ధతి 'లీలాతిలక' కారు డన్నట్లు—త్రైవర్ణికులలో వ్యాపించినది. నాయర్లు—అంతరాళులు—నంబూద్రీల స్త్రీలు—బాలకులు—మొదలగువారు మణిప్రవాళ రచనల నాదరింపదొడగిరి.

లీలా తిలకకారుడు "భాషా సంస్కృతయోగో మణిప్రవాళం" అని లక్షణమును చెప్పెను. భాష యనగా కేరళ మనియే యభిప్రాయము. యోగమనగా—సహృదయులు సమ్మతించుపద్ధతిలో – సంస్కృతముతో జేర్చుట. ఆంధ్ర భాషలో నీ పద్ధతి యుండనే యున్నది. తమిళమందును జైనులు, వైష్ణవులు, మొదలైనవారు తెలుగులో వలెనే సంస్కృతమును యథేచ్ఛగవాడుట కారంభించిరి. కాని, వీనికి 'మణిప్రవాళ' మను పేరు కుదురదు. విభక్త్యంతములైన సంస్కృతపదములతో భాషాపదములను జేర్చినప్పుడే యా పేరు సిద్ధించుచున్నది. మణియను పదముచేత 'భాష'యు ప్రవాళమనుటచే సంస్కృతమును ఈ సమాసమం దన్వయింపబడినవి. కాని, మణిప్రవాళమందు వాడు సంస్కృతపదములు సుప్రసిద్ధములై, సుకుమారములై భాషాపదము లను భ్రమగొల్పుచుండవలెను. 'దేశి'పదము గూడ కేవలము నైఘంటుకము గాక—సర్వ సామాన్యముగ వాడునదైయుండవలెను. ఇట్లు రచించిన మణిప్రవాళశైలి—భాషా కావ్యమువలెనే—సామాన్యులలో వ్యాపించి పోవునని వారియూహ. 'లీలా తిలక' కారుడు మణిప్రవాళమును తొమ్మిదిరీతుల వివరించి తెల్పినాడు. పద్యమే గాక గద్యమును గూడ మణిప్రవాళమున వ్రాయవచ్చును. 'లీలాతిలక' కారుని యభిప్రాయము ననుసరించి సంస్కృత శబ్దములకంటెను భాషాపదములే యెక్కువగానుండవలెను. "సందర్భ సంస్కృతీకృతాచ" అనునొక సూత్రమునుగూడ నాతడు వ్రాసినాడు. దీనినిబట్టి— "కొంకణా"—"తొణ్ణురక్షా"—"పొక్కాం చక్రే"—ఇత్యాది పదములును ప్రయోగార్హములైనవి. "పాడిభిః"—"వెన్ మాలి కాడు" మొదలైనవి గూడ మణిప్రవాళమున చోటుగల్పించికొనెను. సంస్కృతమును సహింపని తమిళులలో నీ శైలి ప్రచారమునకు రాలేదు. కోయంబత్తూరు నివాసియైన 'కళమూర్ విశ్వనాథ'కవి—తమిళమున మణిప్రవాళమును సృష్టించుటకు ప్రయత్నించినాడు. అతని 'కీచకవధ' లోనిదీ క్రింది పద్యము:

2"ముత్తుక్కళాలు మిహానల్ ప్పవళంకళాలు
మొత్తుక్కలర్తు, తమిషాలపి సంస్కృతేన,
యత్తిక్కులుం ధవళు హారలతేవబద్ధా
పుత్తిక్కు మత్కృతిరియం సుదృశాం విభూషా"

ఈపద్యమున ద్వితీయాక్షర ప్రాసయున్నది. మళయాళమున నీ నియమము లేదు. తమిళకవి "సుదృశాం విభూషా" అని వాడుట చాల యర్థవంతము. ఆ శైలి నాదరించినది ముఖ్యముగా స్త్రీలే. సాయాహ్నసమయములలో వారు సాహిత్యచర్చలు చేసికొనెడివారట! వానిలో ముఖ్య విషయములు మణిప్రవాళ కావ్యములే! స్త్రీలుగూడ కొందరు మణిప్రవాళమున కావ్యములు వ్రాసినారు. ముఖ్యముగ నాప్రసానమున కాలంబన విభావములు వారె! మళయాళములో "మణి ప్రవాళము" క్రీస్తుశకము 8వ శతాబ్దమునుండి యారంభమైన దనవచ్చును. మళయాళ సాహిత్యమున కిది మధ్యయుగము.

చంద్రోత్సవమువంటి రచనాసౌష్ఠవముగల కావ్యము మణిప్రవాళములో మరియొక్కటి లేదు. అచుంబితములైన భావముల కాతడు పుట్టినిల్లు. అక్కడక్కడ "భారత చరిత్రము" ననుసరించెనని కొందరందురు. కాని, యీ వాదమునకు పెద్ద బలములేదు. కవి చాల విశాలభావములు గలవాడుగ గన్పించును. 'పూనం నంబూద్రి'— 'శంకరకవి' మొదలైన సమ

---

2. "సంస్కృతముతో జేరిన తమిళము—ప్రవాళములతో గూడుకొన్న ముత్యములవంటిది. ఆ రచన, బద్ధమైన హారలతవలె, కామినీకంఠసీమల శోభింపజేయును"

(తమిళకవి-ద్రావిడమును మణులతో గాక, ముత్యములతో బోల్చెను.)

చంద్రోత్సవము: కేరళ మణిప్రవాళకావ్యము

కాళిదుల నాతడు, ఎంతయో గౌరవముతో చూచెను. అక్కడక్కడ తన వినయమునుగూడ ప్రక టించుకొన్నాడు. కాని యావినయము తన శక్తి లేమిగని అంగప్రాయము మాత్రము గాదు. ఒక చోట కవి యిట్లన్నాడు.

"చరిత మమృతహృద్యం మేదినీ చంద్రికాయా
భువి నిరుపమ ముస్కత్ ప్రాతిథం నిర్వివాదం
3అరుకేషు మతివృత్తిం పూర్ణచంద్రోత్సవం న
4న్నొరుకు సుకృతిపాకం నిర్ణయం కర్ణభాజాం"

మణిప్రవాళశైలిని గూర్చి కవి యభిప్రాయ మిట్టిది—

"మధుర మధురభాషా సంస్కృతాన్యోన్య సమ్మే
ళన సురభిలయాస్కత్ కావ్యవాణీ విధూత్యా
5తెళియుక పరమిన్నుం మేదనీ చంద్రికా తేన్
6పాషియు మొరుకలంబక్ మాలకొండెన్న పోలే.

కావ్యారంభములో తన కిష్టమైన కవుల నందరిని నంబూద్రి వర్ణించినాడు. వానిలో వ్యాస వాల్మీకులు, కాళిదాస భారవులు, బాణ మురారులు గలరు. కాళిదాసును చంద్రోత్సవ కర్త యిట్లు స్మరించెను.

"స్వనిభిరమృత బిందుస్యందిభిః ప్రీణయంతీ
సహృదయ మభిరామై రన్వితా భావభేదైః
సరసముచిత శయ్యా మాశ్రితా విశ్వలోకం
సుఖయతి సుకుమారా కాళిదాసస్యవాణీ!

పై శ్లోకము సంస్కృతమైనను పదముల సౌకుమార్యముతో మణిప్రవాళ రచనయే యనిపించు నంత సుందరముగ నున్నది.

సామాన్యముగ నందరు కవులవలెనే 'చంద్రోత్సవ' కర్తకును స్వదేశాభిమాన మెక్కువ. దానితో నాతడు కేరళమును చిత్రచిత్రముగ వర్ణించినాడు. భారతదేశమునందలి యితర రాష్ట్రములకు 'చేరము'ను గూర్చి తెలిసినదానికంటె—పదింతలు తెలియనిది. వారు సృష్టించిన సంస్కృత సాహిత్యమునుగూర్చి గూడ యితరుల కెక్కువ తెలియదు. పూర్వకాలమున నైనను కొంత మెరుగగా నుండెను. నేడు మరియు నన్యాయమైనది. అతడు కేరళములోని కొన్ని క్షేత్రములను వర్ణించినాడు. ఆ వర్ణనముతోబాటు రసికమైన యాతని హృదయమునుగూడ కొంత చవిచూతము గాక! 'చేర'మందు వాన లెక్కువ. ప్రకృతి సంపాదించి యొసగిన యొక మహాభాగ్యము వారికి మలయ పర్వతము. ఆ దేశములోని వానలను కవి యిట్లు వర్ణించును.

"సకలఫలసమృద్ధ్యై కేరళానాం, ప్రతాపం
7పెరియ, పరశురామ స్యాజ్ఞయా యత్ర నిత్యం
8కనివొడు మమ9కాలం పార్త్10పార్తర్ఘకానాం
జననిముల11 కొడుప్పానెన్న పోలే వరున్ను.

పరశురాముని యాజ్ఞతో నచ్చట మాటిమాటికిని వర్షాశ్రీ విజృంభించునట! ఆమె దయచె సకల ఫలసమృద్ధులును గలుగును. తల్లి శిశువుల యాకలి గమనించి పాలొసగునట్లు—వర్షాదేవి తన యవసరముల దీర్చుచున్నదని కవి యుత్ప్రేక్షించుచున్నాడు. అనంత క్షేత్రము నిట్లు వర్ణించెను.

"విబుధపురపురంధ్రీ పాణి పద్మార్పితాంభో
రుహ మధురమరంద క్లిన్న పర్యంతభాగం
సుకృత సులభమో12రో సుందరీ మందహాస
ద్యుతి శిశిర మనంతక్షేత్ర మాభాతి యస్మిన్."

—పై శ్లోకమున 'ఒరో' అను నొక్క శబ్దము తప్ప—తక్కినదంతయు సంస్కృతమే. భాషాపదములనే మణిప్రవాళమున నెక్కువగ వాడవలెనని 'లీలాతిలక' కారు డేర్పరచిన నియమము. కాని యది కాలక్రమమున నంతరించిపోయినది. లలితమైన సంస్కృతమునే మణిప్రవాళ కవులు విరివిగా వాడిరి. ఈ సంస్కృతమును గమనించిన రసికులు లీలాతిలకము పండించుకొన్న లాలిత్యము మణిప్రవాళశైలీ ఫలమే యనుట గమనింపక పోరని తలతును.

'తృచ్ఛంబరము' ఒక కృష్ణక్షేత్రము. అది కవి కిట్లు భాసించినది.

"హరిమురళి నినాదం కోమళం కేట్ట 13జస్రం
14నురియు మఖిల పాషాణాంబు జంబాలితాంతం
ఉచితమమృత మష్టాం గోకులానంద హుంభా
రవముఖరిత హర్మ్యం చెమ్మరం భాతి యస్మిన్."

హరిమురళీ నినాదములనో పాషాణములు కరగి యానీటితో తత్ప్రదేశ మంతయు జంబాలితమైనదట! పదలాలిత్య మీ కావ్యమున నెక్కడ పట్టినను

---

3. అందముగల. 4. ఒకటిగా చేరి. 5. తెలియుడు. 6. తేనెలు గురియు నొక కదంబపు దండవలె. 7. పెరిగిన 8. ప్రీతిలో 9. వానకాలము 10. చూచి చూచి. 11. స్తన్యము నిచ్చుటకువలె వచ్చును. 12. ఒక్కొక్క.
13. విని. 14. కరగునట్టి.

కనుపించును. దీనిలోనే గాదు. మణి ప్రవాళశైలికే యది యొక లక్షణము. మేదినీచంద్రిక తల్లియైన మతి సంస్కృత సాహిత్యమును చక్కగా జదువు కొన్నది.15 ఆమె శాకుంతలమును, మాళవికాగ్ని మిత్రమును, అద్భుత బంధహృద్యమైన కాదంబరిని, భావ మధురమైన మణిప్రవాళమును నేర్చెనట! ఆమె కథ మాలావాహిని యొకతె యున్నది. అది గూడ 'దేశీకవిత్వములలో మేటి' యనుచున్నాడు. తల్లి వలెనే మేదినీ చంద్రికయు మణి ప్రవాళమందును, తక్కిన దేశికవితలలోను నిష్ణాతురాలు.16 వీనిని చదివి నపుడు రాజులన్న "భాషకృతి చెప్ప వలదు లప్పదు ముఖులు" అనాట వ్యాపియమును తెలుపుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది?

తెలుగు వారమగు మనకు క్రొత్త లనిపించు కొన్ని యపూర్వమైన యలంకారములు—వస్తువులు, వక్రోక్తి విశేషములు, మలయాళ కవులలో దండిగా గన్పించును. ఏ భాషలోనైన నది స్వభావమే గదా! సంస్కృత ప్రసిద్ధములైన కావ్య విశేషములు గూడ నొక భాషలో ప్రసిద్ధమైనవి మరియొక దానికి క్రొత్తగా నుండును. అట్టివాని నీక్రింద కొన్ని చూపుదును. 'మతీదేవి' 'వాతావఘూత నవకుంకుమ వల్లరి' వలె నున్నదట! ఈ యుపమానము సంస్కృత కవులకు కావచ్చును. తెలుగులో నిది ప్రసిద్ధికి రాలేదు. అట్లే, యామె కేశపాశము 'తిమిర శ్రీ వల్లరీ పల్లవాభము' అనునది గూడ. అలిక తిలము 'శశికాంతిర్దలాభ'మట. శశికాంతిర్దలాభమగు—'కళిదాసు' చిఱునగవు మాత్రమే మనకు బరిచితము. ఆవిడ అఱచేతు లెఱ్ఱగా నున్నవి. అవి బింబఫల గర్వము నణచునట!17 కోకిల రుతములు రతినాథ చాప క్రేంకారము లనుచున్నాడు. మేదినీ చంద్రిక కాంతిప్రభాపటల కర్పూరితాంగ వల్లియట! భట్టబాణుని కవిత్వము 'భారతీ బాహువల్లీ ముఖరితమణివీణ'యట! మేదినీ చంద్రిక యొక్క నాసిక మన్మథునికేత నుపయోగపడు బంగారు కాళాంజివలె నున్నది.18 ఇట్టి నూత్నము లైన వస్తువు లెన్నియైనను చూపవచ్చును. కొన్ని యలంకారములు తెలుగువారివివలెనే యుండును. అనగా సంప్రదాయ సిద్ధములన్నమాట! ఈ క్రింది వట్టివి.

"తుషారధామా నిశి నిర్మలాని
మరందవాచాం వదనాని పశ్యన్
మణిస్థలీషు ప్రతిమాచ్ఛలేన
పాద ప్రణామం వితనోతి యస్మిన్".

ఇది సంధ్యాకాలవర్ణనము:

"అపరజలధిమీతే హంత! దంతీ కణక్కె
దివస కరక రాళీ పాటలాభూన్మనోజ్ఞా
కపిల్ నకుబిల్ విళఙ్గుం విద్రుమ శ్రీ సుయూథా
వలి, విబుధి విలక్షే ప్రాక్షే నిల్క్కున్న పోలే!"

పశ్చిమ సముద్రముపై సూర్యబింబము నిలిచి నది. అతని కిరణములు కెందీగలవలె నెఱ్ఱగా నైనవి. సముద్ర మధ్యమునను్న ప్రవాళవల్లరుల కాంతులాకాశమునకు మిట్టించిన ట్లున్నవట! వికళ దమృతమై క్రొత్తగా యుదయించిన చంద్రబింబము మేదినీ చంద్రికయొక్క 'పూర్ణసౌభాగ్యదీక్షా కలశము'వలె నున్నదని కవియుత్ప్రేక్ష. కాని ప్రబంధ కవిత్వమును రుచిచూచిన తెలుగువారియెదుట నివి యన్నియు నుప్పిగంతులు. కల్పనా ప్రపంచమున నాంధ్రప్రబంధ కవులు పోయిన పోకలు సంస్కృత కవులే పోలే దట! మరి యితరు లేమి లెక్క? కాని యీ యలంకారములలో నా దేశి సంప్రదాయమును బట్టి, మనకు క్రొత్తవనిపించు కొన్ని భావములుగూడ నుండకపోవు. ఈ క్రింది యుత్ప్రేక్షాలంకార మట్టిది.

"చరమశిఖరిపీఠే పాటలం నారికేళం
ద్యుమణి ఫలముకూపం వెచ్చు19 విచ్ఛిన్నధారం
జగతికు20గుతి తిర్పీట్టు21 డివాన్ చూడో22షిప్పా
నఖిలభువనభాజా మం23తిమాం మంత్రవాదీ."

మధ్యాహ్నపు టెండలలో జనులు తపించి పోయినారు. జ్వరము వచ్చినట్లైనది. దానిని బోగొట్టు

---

15. శాకుంతళం తదను మాళవికాగ్ని మిత్రం
కాదంబరీ చరిత మద్భుత బంధహృద్యం.
కుట్టుం మరంద మొళి వైకిన కూడుదారా
కుత్రాన భావమధురంచ మణిప్రవాళం.

16. భాషావిశేష మొదుప త్తడవుంపడిచ్చా
శయ్యాండివే కుసుమ సాయక కేతుమాలా.

17. 'బింబోకడంబ
ప్రతిమనమతియుద్ధం కై తలం బద్ధలీలం.

18. 'రతిసహచర పొన్నిన్ కేళికాళాంజనాసా.'

19. ఉంచి, 20. బలితో, 21. తృప్తిపఱచెను.
22. ఉష్ణమును తగ్గించుటకు 23. సంధ్య యనెడు.

టకు సాయంకాలమును మంత్రవాది పూనుకొన్నాడు. పశ్చిమ పర్వతమును పీఠముపై సూర్యబింబమును పెంకొనుంచి యరుణాయమానమైన సంధ్యాకాంతియను వసంతమును దిగగుడిచి వేసినాడట! సూర్యబింబమును నారికేళముతో బోల్చుట మన కొక వింత. అల్లే సంధ్యాదేవి పురుషు డగుటయు.

శ్రీ మంగలసౌధమందు మేదినీ చంద్రిక చెలికత్తెలతో చంద్రోత్సవమెట్లు చేయవలెనని విచారమును సాగించినది. ఆమె చెలికత్తెల పేర్లు చాల వింతయైనవి. 'మానవీమేనక', 'మారచేమంతిక', 'కనకావలి', 'తెన్నాతివి', 'ఉణ్ణనీలి' మొదలైనవి. ఈ 'యుణ్ణనీలి' ఆకాలమున నొక ప్రసిద్ధురాలైన నాయిక. ఈమెను గూర్చి "ఉణ్ణినీలీ సందేశ"మను నొక కావ్యమే యున్నది. మానవీమేనక ఆ కొలువున కూర్చున్న 'తోజ'ను కవి యిట్లు వర్ణించెను:

"అధోపధానే పునరంకసంస్థే
విచిత్రవర్ణే వినివేశితేన
కరేణ నానా భరణోజ్జ్వలేన
24మరచ్చు దంతాంబర మంబు జాక్షీ.
"తాంబూల వీటీం శిశికల్ప కప్పూ
రామి దినీం దాతు మనుప్రవృత్తాం
ఆప్తాం వధూటీ 25మరికే నివర్ణాం
నివార్యకై 26కొంపెలసేన గూఢం
"మనోభిరామేణ మృగుస్మితేన
హీరాంబురాశిం పునరుత్థయంతీ
అభ్యామనవీ మేనకా మాననియ
ముపాదదే వాక్యం మనర్ఘశీలా"

—'మారచేమంతిక' వాక్యములు "మనోజ్ఞవర్ణములై" "సువిచిత్ర బంధములై" యుండెను. "నిరస్తదోషములు", "సగుణార్థ పుష్టము"లైన యాపలుకులు మహాకవి వాక్కులవలె సుప్రసన్నములుగా నున్నవని కవి యిచ్చిన 'తాకీదు'. చంద్రోత్సవము శాస్త్రవిహితము కాదనియు కవు లొనర్చిన కల్పనమాత్రమేనని కొందరందురు. ఈ వాక్య మంత యాదరణీయముగ దోచుటలేదు. సంస్కృతగ్రంథములయందే గాక ద్రావిడ గ్రంథములయందును దీని విషయ మక్కడక్కడ వర్ణింపబడినది. 'శిలప్పదిగారము'లో చంద్రోత్సవము వర్ణితమైనది. కామ వసంతోత్సవములుగూడ పేర్కొనబడినవి. మన్మథోత్సవము ఫాల్గుణమునను, వసంతోత్సవము చైత్రమాసమునందును, చేయుదురు. చంద్రోత్సవము కేరళ్కాలములో సాధారణముగ కార్తికమాసమున నొనర్తురు. ముద్రారాక్షసమందు "అహో! శరత్సమయ సంభృతశోభానాం దిశా మతిరమణీయతా" అని చంద్రగుప్తుడు శరత్తును వర్ణించి, కౌముదీ మహోత్సవము నొనర్పవలెనని యాజ్ఞాపించును. దానిని చాణక్యుడు నిరుపును.

"సాకం స్త్రీభి గృహం తే వర మభిలషితం
పార్వణం పౌరముఖ్యాః"

అనెడు ముద్రారాక్షస శ్లోకమునకు డుండిరాజు యిట్లు వ్యాఖ్యాన మొనర్చెను.

"ప్వ్రాణి కార్తిక్యాం పౌర్ణమాస్యాం భవం క్రీడా విధిం." "కౌముదీ కార్తికోత్సవః సతు కార్తిక పూర్ణిమాయాం కర్తవ్యః." అని త్రికాండశేష వ్యాఖ్య. మల్లినాథుసూమాత్ర మిదియొక దీపోత్సవ విశేషమని చెప్పెను. పై వ్యాఖ్యలనుబట్టి కౌముదీ మహోత్సవమే చంద్రికోత్సవమని మనము తీర్మానింపవచ్చును. ఈ కావ్యమందును, చంద్రోత్సవము శరత్కాలమందే చేయబడినది. కవి శరత్కాలము నిట్లు వర్ణించినాడు.

"అథ నిలా27వు మణి28ఙ్ఞ మలాంబరా
నళినమెన్న 29 ముపాయన ధారిణీ
శర దసేవత మేదిని వెణ్ణిలా 30
విని మనోభవ మోహన పింఛికా."

పూర్వకాలమున చంద్రోత్సవమును స్త్రీ పురుషు లిద్దరును నొనర్చుచువారు. క్రమముగా విది స్త్రీలకు మాత్రమే చెందిన వేడుకయైనది.

మేదినీ చంద్రిక తమ చంద్రోత్సవమున కాచార్యుడుగా "వరకప్పళ్ళి నంబూద్రి" నెన్నుకొన్నదట! అతని మాటలనుబట్టి మనకు మరికొన్ని చంద్రోత్సవ విశేషములు తెలియును. అవి యీ క్రిందివి.

"శరత్కాలమందలి శుక్లపక్ష యేకాదశి మొదలు పున్నమవరకును చంద్రోత్సవము నొనర్పవలెను. కామదేవుని యైదు బాణములతో చంద్రుని పూజింపవలెను. ఉత్సవ దినములకు వరుసగా నా శరముల పేరు పెట్టవలెను. ప్రతిదినమును రాత్రులలో నైదుసారులు చంద్రునకు పుష్పాంజలిని సమర్పింపవలెను! విరుప్పరి గలుగల మేడలో నీ వ్రతము ననుష్ఠింపవలెను. మొదటి

24. అర్థగించి. 25. సమీపమున. 26. చలితో. 27. చంద్రుడు 28. ధరించి 29. అనెడు 30. మేదినీచంద్రికను.

దినమున మొదటి యుప్పరిగలో పూజ బ్రారంభించి, క్రమముగా నైదవ దినమున నైదవ యుప్పరిగలో పూజను ముగింపవలెనట! దీపములు మొదలైనవిగూడ నైదైదు రకములుగ నుంచవలెనని నంబూద్రి యాజ్ఞ. ఈ తంత్రము "ప్రయోగసారా" దిగ్రంథములో నున్నదట! 'మారచేమంతిక' చంద్రోత్సవమును గూర్చి కొన్ని విశేషములు చెప్పుచున్నది. ఆమె వాక్యము లివి. "స్త్రీలు చంద్రోత్సవము చేయవలెను. రాజుల కింద్రోత్సవము విధి విహితము. ఈ రెంటికిని ఫలము లోకోత్తరత్వము. వీనిని నిష్ఠతో నిర్వహించినవారు "చంద్రార్క వత్ జగతియైన త్రిలోకి"ని పాలింతురు. ఇదియొక యుత్ప్రేక్ష. ఇంద్రోత్సవమువలన వసుధాధిపులకు బ్రహ్మాండమైన సంసారభోగములు లభించును. స్త్రీలకు సౌభాగ్యమే ఫలము. ఇంద్రోత్సవము మను ప్రణీతము. రెండవది ముని ప్రణీతము. మారచేమంతిక తన సిద్ధాంతము నిట్లు తేల్చివేసినది.

"వేశాంగనా వృత్తి రియం విశీర్ణా
విరాజతే సంప్రతి కేరళేషు."

మేదినీ చంద్రిక యొనర్చిన యుత్సవములకు స్వయముగా—"కంపెన్ కోదరాజు" వచ్చినాడు. అంతమాత్రమే గాదు. పదునెనిమిది సంఘములకు చెందిన పండితులు వచ్చిరట వీరిలో నారూసంఘములవారు. వైయ్యాకరణులు. తక్కిన యారుసంఘములవారు ప్రాభాకరులు. మిగిలినవారు భాట్టులు. కొన్ని నాడుల నుండి యావ్వనమునకు, రూపమునకు పేరుమోసిన యువతులుగూడ నరుదెంచిరి. వీరేగాక శృంగార రసమున వంటవేసిన నాయికలను కొందరిని నామ నిర్దేశములతో కవి పేర్కొనెను. వారితోపాటు కొందరు కవులును వచ్చిరి. "కేనాపి కేరళ వధూహృదయారవింద బాలాతపేన కవినా కలితోపదానా"అని కవి యొకతెను వర్ణించెను. ఈ శ్లోకమున సూచింపబడినవాడు శంకర కవి.

"మధురమధురభాషా పద్యకోలాహలం కోం31
దులక భిలమలిక్కుం వల్కదీంద్రానుయాతా"

పై చరణమున చంద్రోత్సవ కారుడు వేరొకతెను వర్ణించెను. ఇందు సూచింపబడినవాడు పూవం నంబూద్రి. ఇంతమాత్రమే గాదు. ఇంకను చిన్న పెద్ద కవులెందరో వచ్చిరట! వారు పూజావసానమందు చక్కని పరిమళముగల భాషాపద్యబంధములతో రాకాసుధాంశుని పొగడిరి. ఆ పొగడ్తలు రోమోద్గమమును గలిగించుచుండెనట! ఆంధ్ర కవుల కంటెను మలయాళ కవులు శృంగార రసపోషణలో నూరాకు లెక్కువ చదివినవారు. జీవితములలోకూడ నంతే. కొన్ని రచనలు వినుట కసహ్యముగనున్నను గొన్నిట వారు జూపిన ప్రతిభ యనన్యసామాన్యమైనది.

తాను వర్ణింపబోవు కథకు దగినట్లుగా కవి శశిశిరస్సునందున్న చంద్రరేఖను వర్ణించుచు కావ్యము నారంభించినాడు. అట్లే కడపట నిఖిల భువనసాక్షియైన బాలశీతాంశుమాళిని స్మరించెను. శివార్పణ మొనర్చుట శైవాచార సంపన్నుడైన నంబూద్రి కెంతయును దగినదిగదా!

చంద్రోత్సవ కావ్యములోని కొన్ని మరచిపోదమన్నను మరపునకురాని శ్లోకము లున్నవి. అట్టివానిలో నీ క్రింది దొకటి:

"లోకత్రయీ విజయ దీక్షిత మారవీర
సామ్రాజ్యమంగల మణిధ్వజవైజయంతీ
వత్సా రుగోద విధురాంగలతా చిరేణ
శ్రీమన్ముకుంద మురళీ మధురస్వరేణ!"

పనసన్ని వేళమెంతో కోమలముగా నున్నది. చంద్రోత్సవ కారుని ముఖ్యముగ గనుపడున దీ సుగుణమే! కాని, మేదిని చంద్రిక యేశృ "శ్రీమన్ముకుందమురళీ మధురస్వర" మనునప్పుడు మాత్రము మనకు నవ్వు రాకతప్పదు. నవోఢయైన పార్వతీదేవి కవిచే నిట్లు వర్ణితమైనది.

"పరమశివముఖాంభోజాతలోకే నవీనే
మిషితి లవనమ్రం, విస్మయ శ్రీకపర్దే
పులకి శశికలాయా ముత్ప్రకంపం భుజంగే
జయతి తిరుమిషిత్తెల్లద్రి రాజాత్మజాయాః."

మలయాళభాషలో చంద్రోత్సవ మొక యపూర్వమైన కావ్యము. తెలుగువారమగు మనకు దాని యితివృత్తమెంత క్రొత్తదో యాపదలాలిత్యముగూడ నంత యపూర్వమైనది. ఆ కావ్యము చదివినవా డెవ్వడును దానిని "బాగున్న"దని చెప్పక మానలేదు.

---

81. భాషాపద్య కోలాహలముతో ప్రపంచము నూగించెదునట్టి.

నేటి సాహిత్య విమర్శ

జ్వలతి చలితేంధనోఽగ్నిః
విప్రకృతః పన్నగః ఫణాం కురుతే,
ప్రాయః స్వం మహిమానం
క్షోభాత్ ప్రతిపద్యతే హి జనః.

కొరువులు కదిలిస్తే అగ్ని భగ్గుమంటుంది. పొడిస్తే పాము పడగ విప్పుతుంది. కలవరం పుట్టిస్తే మానవుడు స్వస్వభావాన్ని చిక్కబట్టుకుంటాడు — అన్నాడు కాళిదాసు; ప్రకరణాంతరంలో. ఈ సూక్తిని మనం సాహిత్యరంగానికి సమన్వయించుకుందాం, ప్రస్తుతం.

ఆత్మవిమర్శలాగే ప్రతి విమర్శా అవసరం. సానబట్టితే కాని వజ్రపుట్టుకు కదా మరి? అందులోను వ్యష్టి సమష్టుల భూతభవిష్యద్వర్తమానాలతో పెనవేసుకొన్న సాహిత్యానికి విమర్శ పరామర్శాలు మరీ అవసరాలు. మానవుడు ఏవేవో కలలు కంటాడు, ఊహిస్తాడు. వాటిని మొదట సాహిత్యంలో సాక్షాత్కరింపజేసుకుంటాడు; వాటి సాధ్యాసాధ్యతల విచక్షణ లేకనే జీవితంలోను వాటిని సాధించడానికి పూనుకుంటాడు; కొంత సాధిస్తాడు; మిగిలింది సాహిత్యంలో మిగుల్చుకుంటాడు. మరలా కలలూ, కలం, కార్యదీక్ష — ఈ శృంఖలిక నిరంతరం. కనుక సాహిత్యరంగంలో విమర్శ విధాయకమన్నది చర్విత చర్వణం.

విమర్శనమంటే గుణదోషాల సాకల్య సమీక్షే కాని, గుమ్మెత్తిపోయడం కాదు. అప్పుడే అది సద్విమర్శ అవుతుంది. కాని మన విమర్శదృష్టి గతాన్ని చొచ్చుకుపోయినంత తీవ్రంగా వర్తమానంలో చొరదు. సమకాల విషయంలో ఏవో జంకు గొంకులూ, దాక్షిణ్యదూషితబుద్ధులూ బయలుదేరుతాయి. అందుకోసమే "ఏకతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరే కదా!" అన్నారు చేమకూర వెంకటకవి.

కాని, నిజానికి సమకాలిక విమర్శ ఉద్ధృతంగా ఉండక తప్పదేమో! ప్రతి యుగానికీ కొన్ని స్థిరమైన సంప్రదాయాలు ఏర్పడి ఉంటాయి. ఏదైనా గ్రంథం వెలువడితే అది విమర్శకు యోగ్యమా, కాదా అన్న ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది. కాదన్నప్పుడు ఉపేక్షితమై కాలగర్భంలో లీనమౌతుంది. యోగ్యమన్నప్పుడు ఆ రచన కొంత వ్యక్తిత్వం కలదై ఉండక తప్పదు. ఆ వ్యక్తిత్వం కళాత్మకంగా ఉంటుందనడం చెప్పనక్కరలేదు. అది సమకాలిక సంప్రదాయాలకు, అభిరుచులకూ అనుగుణంగా—సమ్మ సరిగా—ఉండడం కష్టం. కొంచెం ముందూ వెనుకలుగా ఉంటుంది. కనుక విమర్శకునికి సంతృప్తి కలిగించకపోవచ్చు; అతని మనఃప్రవృత్తి భిన్నమైనప్పుడు సంతృప్తిని కలిగించనూవచ్చు. ఏ దృష్టితో చూచినా, పొగడ్త అయినా, తెగడ్తయినా తీవ్రంగా ఉండడం—సహజం. విమర్శకుడు వెనుక చూపు కలిగిన సమకాలిక సంప్రదాయవాది అయితే అభినివేశంతో ప్రశంసిస్తాడు; కొంత ముందుచూపు కలవాడైతే తీవ్రంగా అభిశంసిస్తాడు.

విదేశాల్లో సమకాలిక విమర్శ తీవ్రంగాను, నిష్పాక్షికంగాను, ఒకప్పుడు ప్రమాదకరంగానూ ఉంటుంది. మూడు నాలుగు దశాబ్దాల క్రితం సుప్రసిద్ధ మనస్తత్వశాస్త్రజ్ఞులు ఫ్రాయిడ్, ఎల్లిస్‌లకు జరిగిన ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు పరికిస్తే చాలు సమకాలిక విమర్శ ఎంత తీవ్రమో తెలుస్తుంది. కీట్స్ 'బ్లాక్ ఉడ్స్' పత్రికలో తన రచనలపై వెలువడిన విమర్శలకు గుండె పగిలి అకాల కాలధర్మం చెందాడంటారు. వర్డ్స్ వర్త్ మహాకవి ఎంతో తీవ్ర విమర్శకు తట్టుకోవలసి వచ్చింది.

విదేశాలవరకు ఎందుకు? మనదేశంలోని ప్రాచీన విమర్శ సంప్రదాయం ఎంత తీవ్రమైంది! దానికి నిలువదొక్కుకోగల రచనే నిలుస్తుంది కొంతకాలమూ, కలకాలమూను. సమకాలపు అభిరుచులకు సరిపడేవాటి విషయంలో స్థాలీపులాకన్యాయం పర్యాప్తమౌతుంది కాని, కొంచెం ముందూ వెనుకగా ఉన్న రచన విషయంలో సముద్రమథనం తప్పని సరి.

మన విమర్శన పద్ధతికి నికషం వ్యాఖ్యానపద్ధతి. మహావ్యాఖ్యాత మల్లినాథసూరి చప్పున మనకు జ్ఞాపకం వస్తాడు వ్యాఖ్యానం అనగానే.

"పదచ్ఛేదః పదార్థోక్తిః
విగ్రహో వాక్యయోజనా,

ఆక్షేపస్య సమాధానం
వ్యాఖ్యానం పంచలక్షణం"

అన్న నిర్వచనంలో సంగ్రహీతమైంది మన విమర్శ మంతా. దీనిలో వ్యాఖ్యాత వివిధ శాస్త్రాది పాండిత్యం వ్యక్తమైంది. మల్లినాథుని వ్యాఖ్యానం చూస్తూ ఉంటే మూలకారుడే మరల ఆ రూపంలో అవతరించి వ్యాఖ్యానిస్తున్నాడా?—అన్నట్టు ఉంటుంది, ఒకొకప్పుడు.

అలంకారికుల విమర్శపద్ధతి మనమందరికీ తెలిసిందే. దాని పర్యవసానమే భామహాలంకారం మొదలు అలంకారమణిహారం దాక ఉన్న వివిధ చర్చా గ్రంథాలు.

రాజాస్థానాల సంగతి మరింత రంజకం. ఆ ఆస్థానాలలో దిగ్గజాల వంటివారు—కొన్ని పుష్కరాలపాటు శాస్త్రాలు అవలోడించినవారు—ఉండేవారు. సాహిత్య గోష్ఠులకు, శాస్త్రవాక్యార్థాలకు అధ్యక్షతవహించే రాజుకో, అభిమానికో అన్ని విషయాలూ ఎంతో కొంత తెలిసి, గుణదోష వివేకం ఉండేది. ప్రతిదాన్నీ 'స్తనశల్య' పరీక్ష చేసేవారు పండితులు. ఒక శ్లోకం చదివితే దాని అన్వయాకాంక్షలు మొదలు, అంతరార్థాల వరకూ చర్చ హోరాహోరీగా సాగేది. ఒకొకప్పుడు కొంటె సమాధానాలు, కుంటి ప్రశ్నలూ చెలరేగేవి.

రాయలవారి ఆస్థానంలో జరిగినట్టు చెప్పే కథలు కొన్ని మనం విన్నవే. రామరాజభూషణుడు వసుచరిత్రను ఆస్థానంలో చదివి వినిపించడానికి ఉపక్రమించి "శ్రీ భూపుత్రి వివాహవేళ" అని ప్రారంభించగా, రామలింగడు లేచి 'శ్రీభూ' అని ఫూత్కారంతో చదివి దీపం ఆర్పివేసి, ప్రారంభంలో అనిష్టసూచకాక్షరాలు పడ్డాయని ఆక్షేపించాడట. అలాగే పెద్దన "ఇంతలు కన్నులుండ తెరువెవ్వరి వేడెదు భూసురేంద్ర" అని చదివినప్పుడు "ఇంతలు అంటే ఎంతలు?" అని ఆక్షేపించి చిటికపట్టి, చూపుడు వ్రేలిని కొంచెం ముందుకు పోనిచ్చి "ఇంతలా?" అని ప్రశ్నించాడట. పెద్దన చేరెడు పట్టి చూపుతూ "ఇంతలు" అన్నాడట. ఇలా వివిధాలుగా సాగేవి విమర్శలు.

ఇక పండిత పరిషత్తుల సంగతి వేరుగా వివరించనక్కరలేదు. వాక్యార్థ ధోరణి అతి తీవ్రంగా, యుద్ధోన్మాదంగా, సంహారకాండగా ఉండేది. కాని, అదంతా వాదంవరకే, వైయక్తికంగా రాగద్వేషాలు లేవు. రచన, శాస్త్రవిషయం క్షుణ్ణంగా చర్చితమై నిగ్గుదేరాలన్నదే పరిషత్తు పరమార్థం. వాదతీవ్రతలో వైయక్తిక దూషణ తిరస్కారాలుకూడా లేకపోలేదు క్వచిత్తుగా. పరస్పరం శపించుకోవడం, న్యాయస్థానాలకు ఎక్కడం కూడా కద్దు. అయినా, అదంతా పాండిత్య ప్రకర్ష ప్రఖ్యాపనకే; వ్యక్తిగత సాఖ్య దాక్షిణ్యాల ప్రసక్తితో కాదు.

రచయిత తన రచనను చదివి వినిపించడం, ఎవరో ఒకరు ఆక్షేపించడం, మరొకరు సమాధానం చెప్పడం, దానిపై మరొకరి కోటి, దానిని ఇంకొకరు పూర్వపక్షం చేయడం, రచయిత అభిప్రాయం తెలుసుకోవడం, సిద్ధాంతీకరించడం—ఇలాటి ప్రాచీన సంప్రదాయాన్ని ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు చాలకాలం పాటించేవారు.

మన ప్రాచీన సాహిత్య పత్రిక "అముద్రిత గ్రంథ చింతామణి" సాగించిన సమకాలిక విమర్శలు కూడా నిష్పాక్షికంగానూ, ధీరోత్తంగానూ ఉండేవి. "ఈ నరమాంస విక్రయము మను కన్యాశుల్కము ముఖ్యముగ నింగ్లీషు వాసన తెలియని వారిలో నిప్పుడు జరుగుచున్నది. దాని నాపవలయునని గ్రంథకర్తగారి యుద్దేశము. అట్టివారికి స్పష్టముగ దెలియుటకై గ్రామ్యోక్తు లిందు జేర్పబడినందులకై మేము మోదించితిమి. ఇట్టి గ్రంథములకు సలక్షణము గ్రాంథికభాష నిరుపయోగము గాన 'శశిరేఖ' యభిప్రాయముతో, మే మేకీభవింపము గాని యింగ్లీషుపదములు విశేషముగ జేర్చినందులకై మాత్రము కొంచె మాలోచించుచున్నారము. గ్రంథకర్త యభిప్రాయానుసారముగ నీ కాలమువందలి తెలుగు సంభాషణలలో నింగ్లీషు పదములు జేరుచున్న వనుట నిజమే. అయిన నందరకు వాడుకగా నుండు సైన్సు కాలిజ, మిటీక్ లేవన్...అనువట్టి సర్వసాధారణ పదములవలె గాక సింప్లిసిటీ, లవ్ సిగ్నల్స్, ఇన్సిన్సిరిటీ, కంపారిజన్, డ్రెడ్‌ఫుల్లీ ఇన్ లవ్—లోనగు నపూర్వపదము లింగిలీషు రానివారి కెట్లు బోధపడునో తెలియదు. సర్వసాధారణమగు సంభాషణ కావందున గ్రంథకర్త గారి యుద్దేశమునకు భంగము కలిగినదని సంశయించుచున్నారము. నాటకరంగమున నిట్టిమాట లుచ్చరించుటయు నందులకై లోకము నవ్వుటయు నొక ముఖ్యోద్దేశము కాదుగదా! అర్థము గానివా డెడి బధిర కంథా

నేటి సాహిత్య విమర్శ

రావమే గాని వేరు గాదు...ఇంగ్లీషు పదములలో వాడుకలో నుండువానిని ప్రయోగించినచో వా భాషా జ్ఞానము లేని వారికి దెలియునని మా వాదము గాని, వాని బొత్తుగా ప్రయోగింప గూడదని కాదు. ప్రాకృతము నకు ఛాయ వ్రాసినట్టుగ నట్టి వాడుకలేని యింగ్లీషు మాటలకు నొక తెలుగర్థముగల ఛాయ సంపూర్ణముగ నున్నను గొంత మేలని తోచెడి. అది నాటక రంగము నకు నిష్ప్రయోజనమైనను జనులకు గ్రంథము జదువునపు డుపయోగపడునని నమ్ముచున్నాము..." (1899 మార్చి సం-10, సంచి-8) అని ఈపత్రిక గురుజాడవారి కన్యాశుల్కాన్ని విమర్శించింది.

"నలచరిత్రమును దమ యిష్టానుసారముగ గొంత మార్చి, మరికొంత జేర్చి యిందు వ్రాసియున్నారు. పీఠికలో వ్రాయబడిన విధముగ నేది యెట్లున్నను నల దమయంతులకు బరస్పరానురాగము గలిగించిన హంస ప్రచార మిందు లేకుండుట కథకు లోపము గలిగించు చున్నదని మా యాశయము. సంస్కృతాంధ్ర నైషధ గ్రంథములయందును హంస ప్రస్తావ మున్నది గదా! ఇట్లెవరికి వారిష్టానుసారముగ క్రొత్త క్రొత్త యుక్తుల గల్పించి వ్రాసినచో గొంతకాలమునకు నలుని చరిత్రలో ననేక భేదములగపడి వాస్తవము మరుగు పడు చున్నది. ఇంకను గొన్ని నూతన కల్పనలు వ్రాయబడి యున్నవి. మూలానుసరణముగ వ్రాయవలయునని మా యిష్టము. అప్పుడెట్టి శంకయుం బుట్టదు గదా!" (1895 మే. సం-8, సంచి-5.) అని చిత్రనళీయాన్ని విమర్శించింది. విమర్శ ఎంత ఉదాత్తంగాను, సంయమ సంయుతంగాను ఉందో పాఠకులకు విదితమే.

కవులు తమ కావ్యం ప్రజల సొమ్ము అనుకున్నప్పుడు, విమర్శకుడు తన విధి సంఘసేవ అనుకున్నప్పుడు, ఈలాంటి సద్విమర్శ సాధ్యం. అప్పుడు సంయమం, సహృదయత వాటంతట అవే అగుపడుతాయి. అయితే, కవి తన రచన ప్రజలదనుకోడం, విమర్శకుడు తన పని సంఘసేవ అనుకోడం—ఈ రెంటికీ యౌగపద్యం కూడా అవసరం. ఈ రెండిటిలో ఏ ఒక్కటి ఉన్నా ప్రయోజనం విపరీతమే. కవి తన రచన—తన సృష్టి కనుక—గొప్పదనుకుని మురిసిపోతాడు. అందువల్ల ఏలాటి విమర్శనూ సహించలేడు. ఈ అసహనం చూచి విమర్శకుడు మరీ మరీ రెచ్చగొడుతాడు. కనుక విమర్శ అభివృద్ధికి—వాదోపవాదాల ఆర్పాటి ఎలాంటిదైనా సుఖాంతమైన—సహనం మూలబంధం కావాలి.

ఈ సహనం మనలో ఇతరజాతుల అభ్యుదయం చూచైనా అభివృద్ధి కావలసింది; స్వాతంత్ర్యానంతరం, పొంగి పొర్లవలసింది; పరాయి పాలనవల్ల కలిగిన అసహనం, అసంతృప్తి కూకటివేళ్ళతో కూలిపోయాయి గనుక. కాని ఎందుకో అలా జరుగలేదు. పరాయివాడు ఏలుతూ ఉన్నప్పుడే మనలో మనం సహనంతో మెలిగేవారమేమో నన్న అభిప్రాయమూ పాతుకుంటూంది కొన్ని రంగాల పరిణామ విపర్యాసం చూస్తే. స్వాతంత్ర్య సముపార్జనతో సమసిపోవలసిన కులమత తత్త్వం—విశృంఖలత కారణంగానో ఏమో మరింత సత్తువ చేకూర్చుకుని సాహిత్యరంగంలో తిష్ఠ వేసింది. పదవులు, ప్రాపకాలు, ఎన్నో దాక్షిణ్యాలు—వీటితో విలువలుకట్టే విచిత్ర పరిస్థితులు ఏర్పడ్డాయి. సహన సురభిలమైన కవిహృదయమూ, చిత్తశుద్ధి చిందులాడే విమర్శకుని మనస్సూ ఈ విపరీత పరిస్థితిలో తమస్థాయిని నిలుపుకోడం ఎలా? రాజకీయ రంగంలోని కుక్కమూతి పిందెలు సాహిత్యరంగంలోను పుట్టుకు వచ్చినప్పుడు, దానిలోని ముఠా మనస్సు ఇక్కడా ముందుకు వచ్చినప్పుడు సద్విమర్శ—విమర్శ వికాసం—ఎలా సాధ్యం? వక్తలోను, స్వీకర్తలోను సహృదయతతోపాటు సంయమం అవసరమని ఇదివరకే గుర్తించాము. ఇప్పటి విద్యావిధానం అలాటి నిస్పృహశక్తిని కాని, సంయమాన్ని కాని, మనస్సును కాని పెంచిందా—అంటే మీనమేషాలు లెక్కపెట్టవలసిందే. కనుకనే విమర్శకుని దృష్టి కామిలా దూషితం కావడం, రచయిత దృష్టి అహంపూరితం కావడం సంభవించింది.

సద్విమర్శ రావడానికి కావ్యం—చిన్నదైనా, పెద్దదైనా—విశిష్టత ఉండాలి. దానికొక ప్రతీక స్థాయి ఏర్పడాలి. దాన్ని గుర్తించడానికి కొంతకాలం పడుతుంది. ఇప్పుడు వస్తున్న రచనలలో చాలవాటిలో సాంఘిక దృష్టితో పరిశీలించినా, తాత్త్వికదృష్టితో తరచినా పరిణతి చాలదు; కనుక పండిత విమర్శకుల దృష్టికి ఆగడం లేదు; ఆగేవి కొన్ని ఉన్నా, వాటి రచయితలు విమర్శనను సహించరు.

కొందరు స్వాతంత్ర్యోద్యమం పుణ్యమా అని ప్రబోధకావ్యాలు వ్రాసి పెద్దవారయారు. వారిని కళాదృష్టితో కాని, విషయైక దృష్టితో గాని విమర్శించడం సాధ్యం కావడం లేదు. అలాగే కొన్ని కవితా ప్రస్థానాలకు మూర్ధాభిషిక్తులై ముడుచుకు

కూర్చున్నవారూ ఉన్నారు. వర్తమాన స్థితిగతుల్లో ఆ ప్రస్థానాలనుగాని, కవిత్వాన్నిగాని, సూటిగా, సునిశితంగా విమర్శించడం విద్వేషం కోరి తెచ్చుకోడమే; పగ పెంచుకోడమే. అలాంటప్పుడు విమర్శకుడు రచయితతోనో, రచయితృవర్గం (ముఠా)తోనో సామానాధికరణ్యం గల అంశాలే ఏరుకొని శ్వేతాంబర సంయములలాగా చూచి చూచి, తడివి తడివి అంగలు వేయవలసి వస్తుంది; వేస్తున్నారు. "ఇదేమిటండీ మీరు పరోక్షంలో అలా అన్నారు; ప్రత్యక్షంలో ఇలా అంటున్నారు. అంతరంగంలో అలా అన్నారు; బహిరంగంలో ఇలా అంటున్నారు!" అని ప్రశ్నిస్తే, "ఎవరికి కావాలండీ గిల్లి కజ్జాలు వారితో! కొరివితో తల గోక్కుంటారా?" అని ఎదురు ప్రశ్నలు వేస్తారు. "మరి మీ చిత్తశుద్ధి, నిష్పాక్షికబుద్ధి, రససిద్ధి ఏమయాయండీ?" అని అంటే, "అనుకూలపరిస్థితి, సహనంతో వినేవాడూ ఉన్నప్పుడు అవన్నీని. కానప్పుడు నా నోసటనే పొద్దు పొడిచిందా? నా తోపాటు సంఘం—కనీసం ఆ రచయితా—పెరగనివ్వండి. నేను నోరు తెరవక పోతే శబ్దజాలమే నశించిపోదు కదా?" అంటాడు.

ఈ వైరస్యానికి కారణమేమిటి? మన మనస్సు—ముఖ్యంగా రచయితల మనస్సు పెరగకపోవడమే. ప్రతివారూ, పరవారిని విమర్శించినప్పుడు సంబర పడుతారుగాని తమవరకు వస్తే గింజుకుంటారు; రుంజుకుంటారు.

అబ్బ! నవీనుల్లో విమర్శాసహనం, స్తోత్రప్రియత్వం మితిమీరిపోయాయంటే అతిశయోక్తి కాదు. నేడు నేల నాలుగు చెరగులూ ఏకమౌతున్నాయి; వివిధ సంస్కృతుల సమ్మేళనం కారణాన. నవీనులలో ఆ సంస్కృతి సమ్మేళన దీధితులు ప్రసరించనే ప్రసరించాయి. ఆ వెలుగుతో తమ లోవెలుగును వారు మిళాయించడం లేదు. అనధికార దర్పాలకు పూనుకుంటారు. అర్హులెవరైనా ఆక్షేపిస్తే కస్సుమంటారు; అర్హతా, అంతరంగ పారిశుద్ధ్యం సంతరించుకొనడానికి మారు. వ్యక్తిగత పరాభవంగా గ్రహించి కసి పెంచుకుని, మనసులోనే కుమిలికుమిలి వసి అవుతారు. తమ కంత భవితవ్య ముంది కదా? మనస్సు పాదులో సామరస్యపు నీరుతో సహనపు నాగును పెంచుకోవద్దూ!

ఈ పరిస్థితులలో ఎవరు పూర్వులలాగ 'వజ్రాయుధం' ఎత్తుతారు? ఎవరు 'ఉదయిని'తో జ్ఞానం ఉదయింపజేస్తారు? ఎవరు 'పరశువు'తో ప్రత్యక్షమౌతారు? ఎవరు 'చింతామణి'తో దోషాంకురాలు నివారిస్తారు? కనుకనే చిత్తశుద్ధి శూన్యమై పోతూంది రచయితల్లో.

మరి అయితే, రాబోయే విమర్శలు ఎలా ఉంటాయి? ఎలా రూపు దిద్దుకుంటాయి? వ్యంగ్య ప్రధానంగా, ఉత్ప్రాస రచనల రూపంగా వస్తాయేమో! ఈ పద్ధతి అభిలషణీయం కాదు. మనకు నేటికీ ఒరవడి పడమటి గడ్డే గదా? అక్కడి ఉత్తమ స్థాయి సాహిత్య పత్రికలు తిరగవేస్తే తెలుస్తుంది; విమర్శలు ఎంత వీరవిహారం చేస్తాయో? సాహిత్యంలో అభిప్రాయభేదాలు వైయక్తిక స్నేహగౌరవాలకు అడ్డు రావనే సత్యం ఎలా వెదజల్లుతూ ఉంటాయో?

సంఘంలో అలాటి స్థితిని—సహృదయ సుందరమైనస్థితిని, సహనబంధురమైనస్థితిని—కల్పించడానికి, తద్వారా సాహిత్యంలో అలాటి ఉన్నతిని సృష్టించడానికి మన మందరం పాటుపడవద్దూ? మనం ప్రతిదానికీ పంచవర్ష ప్రణాళికలు సిద్ధపరుచుకుంటున్నాము. విమర్శ వికాసానికీ ఒక పంచవర్ష ప్రణాళికనో, పంచదశవర్ష ప్రణాళికనో సిద్ధపరచుకుందామా?

ప్రతిరంగంలోను విమర్శ అభివృద్ధికి చిహ్నం కదా!

"హేమ్నః సంలక్ష్యతే హ్యగ్నౌ
విశుద్ధిః శ్యామికాపి వా."

తా. రా.

వేశ్యాకులం యెందుకోసం పుట్టింది?

శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఇదొక జిజ్ఞాస యిప్పుడు.

కులాల యేర్పాటెప్పుడు జరిగిందో ఆ కాలం విషయమై నవీనుల సిద్ధాంతమే వొప్పుకున్నా కొన్ని వేల సంవత్సరాలుగా ఆ వేశ్యాకులంవారికే కలగని జిజ్ఞాస యిది.

"నీకు మాత్రం యెందుకూ?" అంటే, ప్రాతిపదికలు తెలుసుకోడానికెవరికేమి అభ్యంతరమూ?

ధార్మిక విప్లవమున్నూ ప్రారంభం అయిపోయింది గదా, సత్యం తెలుసుకోడం యెవరికయినా అగత్యమే కదా?

కాకపోయినా, మూసిపెట్టుకుంటే లాభం లేదు. మన మహర్షులు నిర్ణయించిన ధర్మప్రణాళిక శిథిలశిథిలం అయిపోయే వుందిప్పుడు.

నవశక్తి సంఘటించుకుని, ప్రపంచంలో — సకల జాతుల మధ్యనా, "నేనున్నా" నంటూ మళ్ళీ మనజాతి మహామేరువులాగ నిలబడగలగాలంటే, మనకు ధర్మనిర్ణయం మళ్ళీ జరగవలసిన్నీ వుంది. సందేహం లేదు.

ఇప్పుడు శిథిలావస్థలో వున్న మన ధార్మిక సూత్రాలు ఇలాగే యింతక్రితం ధర్మవిప్లవం తటస్థించినప్పుడు అప్పటి పెద్దలు చేసిన సవరణలు కాని స్వయంభువులు కావు.

ఎంత దృఢంగా నిబంధించిన ధర్మాలయినా, అలసులయిన జనుల అనాదర తిరస్కారాలతో కాలక్రమాన శిథిలం అవుతాయి; తప్పదు.

సకలమతాల్లోనూ వున్నదే యిది.

అందుచేతనే "ధర్మానికి గ్లాని సంభవించినప్పుడు-అధర్మమున్నూ పెచ్చుపెరిగినప్పుడున్నూ నే నవతరిస్తా" నని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పవలసివచ్చింది.

సామయాచారికాలయిన ధర్మాలు వ్యాఖ్యానం చెయ్యడానికి ఆపస్తంబుడున్నూ పూనుకోవలసి వచ్చింది.

అయితే జాతిమొత్తానికి అజ్ఞానమూ, దానితోడు కేవల భౌతికదృష్టీ, పులిమీద పుట్రలాగ పరధర్మవ్యామోహమూ ప్రబలివున్న దివాళిది.

మన కొత్త రాజ్యాంగం — మనవారే రూపకల్పన చేసిన రాజనీతి, భావదాస్యం వదులుకోడానికి బదులు, మతప్రాధాన్యం పనికిరాదని తిరస్కరించి అసంస్కృతమానసిక ప్రవృత్తులకు స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యాలిచ్చేసింది కూడా.

దీంతో, సంప్రదాయం లెక్కకురాకుండా పోయింది.

లౌకికదృష్టి అంతరించింది.

ఆధ్యాత్మికతకు నిలవనీడే లేకుండాపోయింది.

ఇంతే కాదు, జాతీయత అంటూ వొక కొత్త పద్ధతి ప్రారంభం అయింది, విజాతీయత పునాదిగా.

కాగా "ప్రతీకులమూ వొక విశిష్టధర్మం నిర్వర్తించడానికే పుట్టిం" దంటే యెవరికీ సమ్మతం కావడం లేదిప్పుడు.

"వ్యభిచారంకూడా వొక విశిష్టధర్మమేనా?" అన్న యెదురువాదం కూడా బయలుదేరింది, బహూ కటువుగా.

ఈ విషయమై వేశ్యాకులంవారికి కలిగివున్న అసంతృప్తి అంతా యింతా కాదిప్పుడు.

అవును మరి, ఒకరు నిర్ణయించిన కులధర్మం పురస్కరించుకుని, తమలాగే సత్యం గుర్తించలేని యితరులతో కలిసిమెలిసి నడుచుకోడంలో నిరసనభావమూ, తిరస్కారవాక్కులూ పడుతున్నది వారు.

నిజానికి, విద్యలకు విలువవుండినా లేకపోయినా, పోనీ అంటే ఆ విద్యలంటినా అంటకపోయినా జాతిరత్నాలవంటి ఆ కులం ఆడపిల్లలను పడుపువృత్తిలో దింపడమేగా యిప్పుడు జరుగుతున్నది?

బతికివుండగా, ఆ పిల్లలకు, మగవాళ్లు కావడానికి మరి అవకాశాలు లేవుగా?

ఇంతేకవడదుతోం దిప్పుడెవరికయినా.

మనదేశంలోకంటేకూడా వ్యభిచారం ఘోరాతిఘోరంగానే వుండినా, ఇతర దేశాలలో — ముఖ్యంగా యితరఖండాల్లో యెవరూ వ్యభిచారం కులవృత్తిగా అవలంబించడం లేదు.

ఇదన్నీ వ్యగ్రత కలిగిస్తోంది, అందరికీ.

అయితే, ఆ యితరదేశాల్లోనూ, ఆ యితర ఖండాల్లోనూ కులాల యేర్పాట్లూ, వర్ణవ్యవస్థా వున్నాయా మరి?

ఇదివరికీ అక్కర్లేదు.

సత్యం తెలుసుకుందామన్న ఆస్థా కనపడదు, తరతరాలుగా పూర్వు లవలంబించిన ధర్మం అన్న సంప్రదాయగౌరవభావనయూ కనపడదు. సాంఘికాలయిన నిమ్నోన్నతాలు ప్రపంచం అంతటా వుండనే వున్నాయన్న జ్ఞానమూ లేదు మొత్తంమీద.

పూర్వుల నిర్ణయాలు నిర్దాక్షిణ్యంగా తూర్పార బట్టడమూ, సవ్యమైన దృక్పథం సాధించుకోకుండా దిద్దుబాటు ప్రారంభించడమూ—ఇదొక ఫాషనయి పోయిందిప్పుడు.

జాతీయమైన సంస్కారమూ, వైయక్తికమైన జ్ఞానమూ విసంవాదాలు కావడంవల్ల వచ్చిన పుట్టిమునక యిది.

"కులాలన్నీ వుండాలి, ఏ కులాని కాకులం విన కటి ప్రాకారాలన్నీ గట్టిపరచుకోవాలి, కులనర్మాలు మాత్రం మార్చుకోవాలి"—ఇదీ యిప్పుడెన్నో కులాల వారి చూపు.

ఇలాంటి చూపుతో, చిరసంచితమైన సంప్రదాయమూ, నాగరకతకు వికసమైన కులనర్మమూ మార్చుకోవాలని, యివాళ, వేశ్యాకులంవారు తీవ్ర ప్రయత్నాలు సాగించుకుంటున్నారు.

కులంపేరు మార్చుకోవాలనికూడా వారు ప్రయత్నిస్తున్నారు.

"ఇదివరకే పడుపువృత్తిలో దిగివుండిన యువతులు తమ గంధర్వులతో 'స్థిరీకరణం' చేసుకోవాలి" అని ప్రచారమూ ఆచరణాకూడా జరుగుతున్నాయి.

ఇందుకోసం, వారు, సంగీతమూ నృత్యమూ అభినయమూ, ఇలాంటి తమ కులవిద్యలనే—లలితకళలనే ద్వేషించుకుంటున్నారు.

విడిచిపెట్టేసుకుంటున్నారు కూడా.

మిక్కిలీ దయనీయమైన స్థితి యిది.

"నటులనూ గాయకులనూ పంక్తిబాహ్యు లని నిర్దేశించిన వైదికధర్మం మా తాతగారి ముల్లె" అంటూ విప్రవీగే వైదికబ్రాహ్మలే పోటాపోటీలుపడి యీ విద్యలు సాధించుకుంటున్నప్పుడు — విందుసభల్లో ప్రదర్శనాలున్నూ సాగిస్తున్నప్పుడు—వోహో అని పించుకోడానికన్నీ తాపత్రయ పడుతున్నప్పుడు—వేశ్యాకులంవారిలా సాహసించడం వింతగానే వుంది.

అయితే, యిందుకు మూలమైన కారణం మాత్రం మిక్కిలీ బలీయమైనది. కాదనడానికి వీల్లేదు.

అదేమిటంటే?

ఆ కులానికి చెందిన పురుషుల్లో—స్త్రీలలో కూడా ఇంగ్లీషువిద్య బాగా వ్యాపించివుం దిప్పుడు.

ఇంకా యింకా వ్యాపిస్తూనూ వుంది.

వారి విద్యత్తికూడా ఉన్నతోన్నతశిఖరాలే అందుకుంటోంది.

ఆశ్చర్య మేమిటి?

అవకాశాలే వుండాలి గాని శ్రద్ధచేస్తే విద్యలు రానివా రెవరుమాత్రం వున్నారూ పృథివిమీద.

లలితకళలే కులవిద్యలు కదా, ఆ కులంవారికి ప్రతిభాప్రాగల్భ్యాలకు లోటెలావస్తుందీ?

కాగా,—పెద్దపెద్ద వుద్యోగాలు చేస్తూ, వారిలో అనేకులు విలక్షణా లయిన ఆదరగౌరవాలందుకుంటున్నారు.

స్వతంత్రవృత్తుల్లోనూ బాగా రాణిస్తున్నారు.

దీంతో, వారి దృక్పథం పూర్తిగా మారి పోయింది.

ఈస్థితిలో, వ్యభిచారం తమ కులధర్మం అయి వుండడం వారు సహించలేకపోవడంలో వింత యేమిటీ?

తప్పు మాత్రం యేం వుందీ?

పైగా,—

చదువులు నేర్చి మంచి మంచి—గొప్ప గొప్ప పదవులు నిర్వహించుకుంటున్నవారే కాక, నృత్యగానాభినయాల్లో పేరుమోసిన ఆ కులస్త్రీలున్నూ నేటి సభల్లో గజ్జె కట్టడానికి రోతపడుతున్నారు.

ఆ రోత, వారికన్నీ కులవిద్యలయెడల వైముఖ్యం కలిగిస్తోంది.

సంఘసంస్కారంయెడల అభిముఖ్యమున్నూ బలపరుస్తోంది.

దీనికి సాయం, ఆ కులంవారి ప్రయత్నా లెవరూ ప్రతిఘటించడంలేదు.

బలపరుస్తున్నారుకూడా వివేకవంతులయినవారు.

కాకేం, సంస్కారం గలవా రెవరూ కూడా వ్యభిచారం ప్రోత్సహించరేరుగా?

వేశ్యాకులం యెందుకోసం పుట్టింది?

అంచేత, వారి ప్రయత్నాలు ఫలోన్ముఖాలవుతున్నాయి.

ఫలసిద్ధినీ పొందుతున్నాయి.

శాసనసభల్లోనే వారి కనుకూలనిర్ణయాలు జరిగిపోతున్నాయి.

ఈ పునాదులమీద, ఆ కులంలో, వివాహితల సంఖ్య నూటికి నూరుపాళ్లూ అయిపోతోంది, శరవేగాన.

కొద్దికాలంలోనే—మన కళ్లయెదటే—భోగం మేళాలు, అదృశ్యం అయిపోతాయి.

వేశ్య అనే మాట నిఘంటుశేషం అయిపోతుంది.

వీరసంస్కర్తలు బయలుదేరి, జాతీయసంస్కారం యేమిటో ముక్కూ మొగమూ యెరగని శాసనసభ్యులున్నూ పూనుకుని నిఘంటువుల్లోనుంచిన్నీ ఆమాట తీయించివెయ్యడానికి పూనుకోవచ్చు, పరధర్మంవారి ప్రోద్బలప్రోత్సాహాలతో.

ఏతావతా,—

ఈ సంస్కారదృష్టి వేశ్యాకులంవారికి స్వయంభువా?

కాదు కాదు, పరోపదిష్టం.

అగ్రకులాలకు చెందిన ఆంగ్లవిద్యావిశారదులు కలిగించారు వారికది!

వారి కుపదేశించడానికి ముందు, ఆ అగ్రకులాలకు చెందిన ఆంగ్లవిద్యావిశారదులు వేశ్యలను—ముఖ్యంగా, మేజువాణీలను తామే బహిష్కరించసాగారు.

ఈవిధంగా అగ్రకులాలవారి ప్రవృత్తి యిలా మారాకే వేశ్యాకులంవారిలో సంచలనం ప్రారంభం అయింది.

దీనికి సాయం, ఈ వుపదేశాలతో పాటు ఆ కులంవారిలో అప్పటికే ప్రవేశించిందింగ్లీషు.

వారి దృక్పథమున్నూ పూర్తిగా మారేట్టు చేసిందది.

ధర్మమే,—మంచివున్నది అవగాహన కావడమూ, అది ఆదరణకు రావడమూ మంచిదే.

అది బలపరచడమున్నూ అందరికీ ధర్మమే.

కాని, ఆదిలో, వేశ్యలకూ, వేశ్యాకులం స్వాములకూ లేని వైముఖ్యం ఆ అగ్రకులాలవారి కెందుకు పుట్టుకవచ్చింది?

వారి కులధర్మం సుస్థితిలో వుందా?

వారి నడత మాత్రం బాగుందా మరి?

ఉన్నదల్లా యేమిటంటే?

ఇంగ్లీషే మార్చింది అగ్రకులాలవారిని మొదట.

బానిసప్రవృత్తికి తోడు, పెద్దలయినవారు, ఆ యింగ్లీషు చదివినవారికి తగు జాతీయసంస్కారం అలవర్చకపోవడంవల్ల—వారి నడత యెప్పటికప్పుడు సరిదిద్దుతూ వుండకపోవడంవల్ల—వారిని గాలికి విడిచిపెట్టడంవల్ల—నే వారిని ఇంగ్లీషు మార్చగలిగింది.

అయితే, నే నింగ్లీషుని నిందించడం లేదు.

ప్రపంచం అంతా నమ్ముకుని వున్న భాష అది.

ప్రపంచం అంతా వొకచోటికి తెస్తున్న భాష అది.

ప్రపంచంలో వుండుకున్న సకల సంస్కారసామగ్రీ గర్భీకరించుకుని వున్న వాఙ్మయం దానిది.

అన్నివిధాలా సమగ్రం అనిపించుకోతగ్గ భాష అది.

పైగా, మన కధికారభాష అది నేడున్నూ.

ఎలాంటివాళ్ల మీదా కూడా తన ముద్ర వేసుకోగలశక్తి కల భాష కూడా అది.

నిజం చెప్పుకోవలసివస్తే, మనలో, పశువులయివున్నవారిని మనుష్యులుగానూ, మనుష్యులే అయివున్నవారిని పశువులుగానూ, మార్చిన భాష అది.

ఆంగ్లేయులయినా తమ క్కావలసిన గుమాస్తాలనూ, పనివారినీ, తయారుచేసుకోడానికి మాత్రమే వుద్దేశించి దాన్నొక హద్దులోనే వుంచారు మొదట.

మనవాళ్ళే సర్వానికీ అదే కావాలన్నారు.

అదే చేసుకున్నారు.

కాని అంటే, విద్యాభ్యాసం జరగవలసినచోటు వొక్క పాఠశాలే అనుకున్నారు కూడా మనవారు.

ఈ వెసులుబాటు చూసుకుని దృఢంగావున్న భాష కనక, అది తన విశ్వరూపం చూపించింది మనకి.

ఆ యింగ్లీషు నేర్చిన మన అగ్రకులాలవారు, మన సాహిత్యంలో ప్రవేశం లేక మన కళల పరిజ్ఞానమున్నూ లేక—మన కావ్యాదర్శాలు అనుభూతాలు కాక—కనీసం "మనం ఆంగ్లేయులం కాము, తద్భిన్నులం" అన్న ప్రాతిపదికజ్ఞానం అయినా లేక, ఆంగ్లేయుల మానసికప్రవృత్తికి అలవడ్డారు.

ఉదగ్రప్రాబల్యంతో యిక్కడ రాచరికం అనుభవించే ఆంగ్లేయులను చూసి, ఇంగ్లండులో కూడా

ఆంగ్లేయు లందరూ అలాగే వుంటా రనుకున్నారు వారు.

దాంతో, వారి కా యింగ్లీషు సంఘం ఆదర్శం అయిపోయింది.

వంటనే వారికి జుగుప్స బయలుదేరింది, నలి చవులుమరిగినవాడికి స్వపత్నిమీద వెగటుపుట్టేట్టు.

మనసంఘం కుళ్ళి కంపెత్తిపోతున్నట్టున్నూ కనపడింది, దానియెదుట.

వెంటనే అది దిద్దితీర్చాలన్న సంకల్పమున్నూ కలిగిపోయిందా వరవడిని బట్టి.

"ప్రపంచకం యెక్కడ చూసినా, మనదేశంలో తప్ప, మరెక్కడా కూడా, వ్యభిచారంకోసం అంటూ వొక కులం లేదు, కేటాయింపుగా. అలాంటిది, మన దేశంలో—ముఖ్యంగా మన సంఘంలో వుండడం మన కవమానకరం" – ఇదీ వారి ధోరణి.

"పాశ్చాత్యదేశాల్లో యిలాంటి వొక తెగ అంటూ లేకపోతే లేకపోయింది, పోనీ, యీ తెగవారి వృత్తి అవలంబించే వారున్నారా లేరా? వ్యభిచారం కట్టుదిట్టంగా నిర్వహించుకోడానికి వారికోసం పెద్ద పెద్ద సంస్థలే యేర్పడివున్నాయా లేదా? ఆ వ్యభిచార సంస్థలకు వారి రాజ్యాంగంలో యెన్నెన్నో వ్యవస్థలున్నూ యేర్పడివున్నాయా లేదా? మరి, అదేమిటి?" అని పర్యాలోచించుకోలేదు వారు.

అసలీ జిజ్ఞాసే కలగలేదు వారికి.

"ఆ సంస్థల్లో చేరి, వ్యభిచారం నిరాఘాటంగా సాగించుకుని, కొందరు పడుచులు కొన్నాళ్ళకు పెళ్ళిళ్ళకు సిద్ధపడతారే, వారిని పెళ్లి చేసుకోడం యెవరికీ తప్పు కాదే, అప్పుడు ఆ పడుచులకూ తక్కిన యిల్లాళ్ళకూ సంఘంలో గౌరవమూ మర్యాదలూ సమంగానే జరుగుతాయే, అది బాగుందా మరి?" అనయినా వారు చూసుకోలేదు.

"ఏ సంఘం అయినా, యితరసంఘాలవారికన్నీ నిర్దుష్టంగానూ సర్వాంగసుందరంగానూ కనపడేది పృథివిమీద ఎక్కడయినా వుంటుందా అసలు?" అని కూడా వారు చర్చించుకోలేదు.

వారిది వొక్కటే చూపు.

ఒక్కటే నిశ్చయమున్నూ.

"ఇది—మన సంఘంలో పడుపువృత్తికి ప్రత్యేకంగా వొక కులం యేర్పడి వుండడం అనేది అసభ్యతకు గుర్తు. అభివృద్ధికి వేరుపురుగు. పడుప్రవృత్తికి పర్యాయం. మానవత్వానికే ప్రతికూలం"

"కనక, దిద్దవలసిందే."

"ఇలాంటి ఉద్రేకంతో బయలుదేరిందీ వుద్యమం."

ఇలాంటి పరప్రత్యయనేయబుద్ధితో ప్రారంభం అయిందీ ప్రచారమున్నూ.

అయినా, సంతోషమే.

ఇది యెక్కడ, యెంచేత, యెలా ప్రారంభం అయినా, దేశంలో వ్యభిచారం అనేది లేకుండా చేస్తే, అథవా తగ్గించేస్తే, మనుష్యబుద్ధికి ఘనమైన విజయం అంతకంటే మరొకటి లేదు కనక, అందుకు మొదటి ప్రశంస వాది.

వేశ్యాకులంలో గార్హస్థ్యం ప్రబలితే, వ్యభిచారం—పడుప్రవృత్తి నిశ్శేషం అయితే, అందుకున్నూ మొదటి ధన్యవాదం వాది.

"అయితే, యీ చర్చ అంతా యెందుకూ మరి?"

అంటే?

"వేశ్యాకులానికి వ్యభిచారమే నిర్దిష్టమూ ఉద్దిష్టమూ అయిన ధర్మం కాకపోతే ఆ కులం యెందుకోసం పుట్టింది?"

ఇదిగో, యిదీ నా జిజ్ఞాస.

ఇది తెలుసుకుందామని యీ ప్రయత్నం.

అయితే, యింతదూరం వచ్చినా యిది యిలాగే వుండిపోయింది అమంబితంగా.

"అంత విచారణ యెందుకూ? చూపరాదూ?" అంటే, చూస్తే, నిజంగా మంచిస్థితిలో వున్న కులమే కాదు, వర్ణం మాత్రం యేమి వుందీ మనలో?

సత్యానికి దూరం అయి, సభ్యతకు వెలిఅయి, ధర్మానికి తప్పిపోయి, హాస్యాస్పదం కూడా అయిపోయి, లజ్జాస్పదం కాకుండా వున్నదేం వుందీ మనలో?

"నిజమే" అని ఒప్పుకుంటే చాలదు, అందుక్కారణం?

ఈ సంగతి యోచించేవారు కనపడరు.

వొకటి ఘనత వరించుకుంటూ, గుడ్డిగా, యింకా యింకా కిందికి దిగిపోయేవారే అందరూ.

ఏం?

ఎందుకిలా జరుగుతోంది?

వేశ్యాకులం యెందుకోసం పుట్టిందీ ?

మన ధర్మానికి—మన వర్ణాశ్రమాచారాలకు రాజా వలంబనం లేదు.

మనకు స్వధర్మనిరతీ లేదు.

శాస్త్రమే కాని, శాస్త్ర లేని సంఘం అయిపోయింది మనది.

ఒకు గాలిలో పెట్టిన దీపమున్నూ అయిపోయింది.

కాగా,—

"పూర్వు లేర్పరిచిన కుంధర్మాలు మంచివా చెడ్డవా ?" అన్న విచారణదాకా వెళ్ళవక్కరలేదు, యథాతథంగా ఆచరణలో లేవని యిప్పు డెక్కడా.

అనేక కారణాలవల్ల—అనేకవిధాల ఖిలాలున్నూ అయిపోయా యవి.

ఇది బహిరంగ రహస్యం.

పోతే, అంతరంగరహస్యం కూడా వొకటుం దిక్కడ.

అది "యివి యిలా అయిపోయాయే" అన్న ఆవేదన లేకపోవడం యెవరికీ.

పండితులకు—ధర్మపథులం అని చెప్పుకునేవారి కూడా అది లేకపోవడం.

పైపెచ్చు.—

పామరుల్లో కంటే, పండితుల్లో నే— శిష్టులం అని చెప్పుకునేవారిలో నే పంక్తిబాహ్యు లెక్కువగా వుండడమున్నూ.

కాని, పూర్వు లేర్పరిచిన వేర్పరిచినట్టూ లేక, నవనాగరకత కనుగుణంగానూ లేకపోతే, దుక్షంభరులైనవారు చూసీచూడనట్టూరుకున్నా, ధర్మచింతగలవా రూరుకోలేరు.

కనక, సాహసించి, వారిలో కొందరు దిద్దుబాటు ప్రారంభించారు తమ అనర్హత గుర్తించుకోకుండా.

అంతమాత్రంతో తృప్తిపడలేక, మరికొందరు, అంతకంటే ఘనులు, అపునాదిమీద అంతకంటేనూ సాహసించి తిరుగుబాటే ప్రారంభించారు.

ఎవరినీ, ఎందుకూ గూడా, ఏమనగలవారూ కూడా లేకపోయారు.

ఇది గుర్తించి, జనులు, యెవరి కెప్పటి కలా వీలయితే అలా ప్రవర్తించసాగారు.

ఇలాగ యిది ధర్మవిప్లవం అయిందే గాని సంస్కారపరాయణు లాశించినట్టు ధర్మసంస్కారం కాలేకపోయింది.

ధర్మనిర్ణయం అసలే కాలేకపోయింది.

ఇది యింతటితో ఆగలేదు.

"మనపూర్వులు: అజ్ఞానులు—మూర్ఖులు—సభ్యత యెరగనివారు—అపవిత్రమనుష్యులు" అని నిందించడం ప్రారంభించారు సంస్కారపరాయణులు.

అదయినా స్వబుద్ధితో కాదు, పరోపదేశంతో.

ఇంతకంటే దౌర్భాగ్యం మరేమి వుందీ ?

ఏమంటే ?

కాలదైర్ఘ్యంతో పతితావస్థకు జారిపోయివుండిన యిప్పటి సంఘం చూసి—యిప్పటి జనుల నడవడి చూసి. "పూర్వుల యేర్పాట్లిలాగే వున్నా" యను కోడం వివేకమా ?

నిరసించడమున్నూ తగునా ?

వాటి నిజస్వరూపం తెలుసుకోవద్దూ, నచ్చినా నచ్చకేపోయినా ?

వాటి అంతర్యం తెలుసుకోవద్దూ, యిష్టమయినా కాకపోయినా?

ఇదేమీ లేదు.

ఒట్టి అనుకానువాదం చెయ్యడం, యెంతెంత పెద్దలున్నూ.

తమ తాహతూ, తమ యోగ్యతా తెలుసుకోకుండా వేశ్యాకులం వ్యభిచారంకోసం పుట్టిందనడం దౌర్జన్యం.

మన పూర్వులను చెంపపెట్టది.

అలా అనేవారి మౌఢ్యానికీ మూర్ఖ్యానికీ మాయని గుర్తు.

నిజం గ్రహించగలిగితే, వేశ్యాకులం మిక్కిలీ గణనీయమైనది.

ఎందుచేతనంటే?

దానికి కేటాయింపయిన ధర్మం, నాగరకతకు నికషం.

ప్రతిభకు పరమావధి.

ఆచార్యత్వానికి విశిష్టమైన నిదర్శనం.

ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే, సంగీతమూ, నృత్యమూ, అభినయమూ—వీటికి పట్టుగొమ్మ ఆ ధర్మం.

బానిసబుద్ధికి ఆకలి లిప్పుడు మోటుగా కనపడవచ్చు కాని ప్రపంచం అంతటా వాటి కెంతో పూజ్యత వుంది.

ప్రోత్సాహం వుంది.

పోషణ వుంది.

ఆదరగౌరవా లున్నాయి.

జపానులో, చైనాలో, రష్యాలో, జర్మనీలో, ఫ్రాన్సులో, అస్ట్రేలియాలో, ఇటలీలో, గ్రీసులో,

అమెరికాలో, కెనడాలో—ఇప్పటికీ మన కేది వరవడో ఆ బ్రిటనులో కూడా వాటికి అగ్రపీఠం భుక్తం అవుతోంది.

ఆ దేశాల సభ్యజాతులవారే కాదు, ఏనాదులు—చెంచులు—కోయలు—నీగ్రోలు—ఎస్కిమోలున్నూ నెత్తిమీద పెట్టుకుంటున్నారు వాటిని.

స్త్రీలకు—అంతఃపురాల్లో కూడా బురకాలు తగిలించే వుంచే నిత్యశంకితులు కూడా వాటియెడల ప్రత్యేక శ్రద్ధాసక్తులు చూపిస్తున్నారు.

వాటిలో అలాంటి మహిమ వుంది.

అలాంటి సత్తా వుంది.

అలాంటి జీవం వుంది.

అలాంటి సభ్యత వుంది.

అవి కళల్లో లలితాలు.

లలితాలంటే చాలదు, లలితలలితాలు.

అయితే?

ఆధారాధేయాలకు పొందిక వుండాలి.

కనక?

ఆ కళలు నేర్చుకోడానికీ ప్రదర్శించడానికీ స్త్రీలకే అర్హత.

ఇంతే కాదు, అవి మగవాళ్ళ కుపాదేయాలు కావు.

మన మహర్షులిలా నిర్ణయించారు.

పరిస్థితులు నిశితంగా పరిశీలించే—బాగా ఆలోచించే—దూరదృష్టితోనే వారిలా నిర్ధారణ చేశారు.

అంచేత, ఆ విద్యలకోసం, మన సంఘంలో కొందరు స్త్రీలు అవివాహితలుగా వుండిపోవలసి వచ్చింది.

అయితే, యిందులోనూ గట్టిచిక్కే వచ్చింది.

బతికివుండినంతకాలమూ స్త్రీ అవివాహితగా వుండిపోడానికి మన సంఘం సుతరామూ వొప్పదు.

ఒక్క పురుషులకే వుంది ఆ హక్కు యావత్తూ.

స్త్రీ పెళ్ళిచేసుకుతీరాలి.

కామతృప్తి ఇక్కడ ప్రధానం కాదు.

నిసర్గతత్త్వలవంటి బిడ్డలను కని జాతిని బలపరచడానికి స్త్రీ పెళ్లి చేసుకుతీరాలి.

ఒక పురుషునకు గార్హస్థ్యం నిర్వహించుకునే అర్హత సిద్ధించడానికిన్నీ స్త్రీ పెళ్లి చేసుకుతీరాలి.

పెళ్లి చేసుకోని స్త్రీ పతితురాలు.

ఆమె తాకరానిది.

చెప్పరానిది.

చూడరానిది.

వినరానిది.

స్మరించరానిదిన్నీ.

అవివాహితకి కర్మభూమిలో స్థానం లేదు.

కాగా,—

ఇలాగ యీవిధిసూత్రానికీ విధాయకసూత్రానికీ విసంవాదం యేర్పడింది.

అతిబలీయాలైన యీసూత్రాలు వొకటిలాగ యేటికీడిస్తే వొకటి కోటికి లాగింది.

కాదంటే, రెండూ జవదాటరానివే అయిపోయాయి.

రెండూ శిరోధార్యాలూ అయిపోయాయి.

మరి గతి?

కులధర్మాలు నిర్ధారణచేసిన మహర్షుల కిదొక గడ్డుసమస్య అయిపోయింది.

అయితే అయిందని, యిప్పుడు మనలాగ, వారప్పుడు, అటు ధర్మమూ వుల్లంఘించలేకపోయారు—ఇటు—విద్యలూ చంపుకోలేకపోయారు.

ధర్మమే.

వేత్తృతకు నికషమైన ధర్మనిర్ణయం అది.

సభ్యతకు పరమావధి అయిన కృత్యవిభాగం అది.

విద్యలంటే, బుద్ధికీ ప్రతిభకూ పరమావధులు కదా, బుద్ధివుండినవారెవరైనా అవి చంపుకుంటారా?

ధర్మం అంటే, మానవజాతికి దైవత్వం ప్రతిపాదించే కీలకం కదా, మనుష్యులైనవారెవరైనా అది మాత్రం వదులుకుంటారా?

మన సంస్కర్తల కాదర్శభూతులైన పాశ్చాత్యులనే చూడండి, పోనీ.

వాళ్లలో, వందలువందలుగా స్త్రీ పురుషులు, జంటలుజంటలుగా కలిసి రాత్రికి రాత్రంతా నృత్యం చేస్తారు.

కలిసి అంటే, వొక స్త్రీతో మరొక స్త్రీ, వొక పురుషునితో మరొక పురుషుడూ కాదు, వొక పురుషునితో వొక స్త్రీ, వొక స్త్రీతో వొక పురుషుడూనూ ఆ కలియడం.

చెట్టాపట్టాలు వేసుకొని—వొకరినొకరు కౌగిలించుకుని మరీ చేస్తారు వారా నృత్యం.

అలా చెయ్యడంలో అతివ్యాప్తి అవ్యాప్తి కలక్కుండా చాలాచాలా నిబంధనలు చేసుకున్నారు వారు, చాలా నిక్కచ్చిగా.

ఎలాంటివారూ కూడా, వొకమాటు తనతో నృత్యం చేసిన స్త్రీతో ఆపురుషుడూ, పురుషునితో

వేశ్యాకులం యెందుకోసం పుట్టింది?

ఆ స్త్రీ, ఆ రాత్రి మరోమాటు నృత్యం చెయ్యకూడదు.

ఎవడిపెళ్లాంతో వాడసలే నృత్యం చెయ్యగూడదు.

అంటే—వారొకరాత్రి నృత్యం ఏర్పాటుచేసుకున్నారంటే ప్రతీ స్త్రీ, తన భర్తకళ్ల యెదుటే వొకడితరవాత మరొకణ్ణిగా పరపురుషులనే కౌగిలించుకుని నృత్యం చేస్తుంది.

పురుషుడున్నూ తన భార్య చూస్తూ వుండగానే, మరొకళ్ల భార్యలను కౌగిలించుకుని నృత్యం చేస్తారు.

రాజుకీ రాణికీ కూడా మినహాయింపుల్లేవిక్కడ.

మరో విశేషం కూడా వుందిక్కడ.

భార్యాభర్తలు కలిసే వెళ్ళాలని లేదు నృత్యానికి.

పెళ్లికాని కన్యలూ, భర్తల్లేనివారూ కూడా, నృత్యం చెయ్యవచ్చు.

అయినా, వారు నృత్యవిద్యను దంపుకోలేదు.

దంపుకోలేదని కాదు, దంపుకోలేకపోయారు.

తప్పనిసరిగా కాకుండా, మిక్కిలి ప్రీతిగా వారా విద్యను ఆరాధించుకుంటారు.

శ్రద్ధగా నేర్చుకుంటారది.

అందులో చాతుర్యం సంపాదించుకోడం జీవిత పరమావధిగా భావించుకుంటారు.

అది నేర్చుకోనివాళ్లకు వారిలో ఆదరగౌరవాలుండవు.

పెళ్ళికాదు.

అన్నమే పుట్టదు.

తరుచుగా నృత్యం యేర్పాటు చేసుకుంటారు వారు, ఏ సంవత్సరానికొకమాటో కాదు.

నృత్యం యేర్పాటయిందంటే. స్త్రీ పురుషుడూ కూడా చక్కగా అలంకరించుకుని ఉత్సాహతరంగాలమీద తేలిపోతూ వెళతారు హాలుకి.

ఏం?

జీవనమాధుర్యం గుర్తించుకున్నవారు వారు.

జీవనమాధుర్యం అనుభవించగలవారు వారు.

జీవనమాధుర్యం విడిచిపెట్టలేనివారు వారు.

కనక?

లలితమూ, నాగరకతకు నికషమూ అయిన నృత్యవిద్యకోసం తమ సంఘాచారాలే అలా సరిదిద్దుకున్నారు వారు.

మన మహర్షులు చేసిందీ యింతే గుర్తించుకోగలిగితే.

వర్ణాశ్రమాచారాల యిరుసుమీద తిరుగుతోంది మన జాతీయత.

ఈ భిన్నసూత్రాలకు సమన్వయం సాధించుకోవలసిన పరిస్థితులేర్పడగా, మన జాతీయతకనుగుణంగా విశేషవిధులు కల్పించుకుని నృత్యాభినయాలకోసం వొక కులమే కల్పించారు వారు.

ఆ కులమే వేశ్యాకులం.

దీంతో, అటు వైవాహికధర్మసూత్రమూ నిర్బంధం అయింది, యిటు భరతవిద్యా అప్రతిహతం అయింది.

అయితే, యీసందర్భంలో యితర్ల దృక్పథం మంచిదా, మన దృక్పథం మంచిదా?

స్పష్టంగా—నిక్కచ్చిగా చెప్పాలంటే, యిందులో వొకటే మాత్రమే మంచిది.

కేవలం మంచిది మాత్రమే కాదు, బహూ మంచిది.

రెండోది మిక్కిలీ చెడ్డది కూడాను.

అయితే, ఆ చెడ్డ దేది?

వారి దృష్టిలో మనది.

మరి, మన దృష్టిలో?

ఇదిగో, యిక్కడ, బానిసప్రవృత్తి చూపించుకుంటున్నారు మనవాళ్ళు నిర్లజ్జంగా.

ధార్మికమైన సత్తా నాశనం చేసుకోడంవల్ల వచ్చిన పాట్లివి.

హేతువాదానికి సిద్ధపడతారే మనవారు, పాశ్చాత్యులు, నేను నాది అన్న అహంకార మమకారాలు విడిచిపెట్టుకున్నారా?

మరి, మనవాళ్ళెందుకు విడిచిపెట్టుకోవాలి?

పాశ్చాత్యుల దేశాలు బహూశీతలాలు.

వారు తమ సాంఘికజీవితం అందుకనుగుణంగా సరిదిద్దుకున్నారు.

వారి చిత్తవృత్తులున్నూ అందుకనుగుణంగానే తయారయినాయి.

మన పరిస్థితులు వారికర్థం కావు.

మన ఆచారాలు వారికి నచ్చవు.

నచ్చినా వారవి అవలంబించరు.

అవలంబించి బతకనూ లేరు.

మరి, మనం మాత్రం యెందుకవలంబించాలి వారి ఆచారాలు?

అవలంబించి బత్కాలమా మనం మాత్రం?

కాని, వేశ్యలు వ్యభిచరిస్తారు కనక. వారు మేజువాణీ చేస్తే ఆ సభలో కూచోడాని కిష్టపడని మన సంస్కర్తలు, తమ సజాతీయుల్లో యితరుల భార్యల నాలింగనం చేసుకుని నృత్యం చేస్తారా?

గట్టిగా నిలదీస్తే వారందుకు సిద్ధపడినే వచ్చు, మరి, తమ భార్యలను మరొకళ్ల పరిరంభాలకంపిస్తారా, నృత్యంకోసమే?

విద్యల స్వరూపమూ, తెలియదు వారికి.

విద్యల అంతర్యమూ, అవగాహన కాదు వారికి.

విద్యల పరమార్థమూ, గోచరం కాదు వారికి,

విద్యల అనుభవమూ, అందినే అందదు వారికి.

అదిగో, వారూ మన కిప్పుడు ఉపదేష్టలు.

వారూ, మన కిప్పుడు నాయకులు.

వారూ, మన కిప్పుడు శాస్త్రులు.

జటిలాలైన కొన్ని కారణసంబంధాలంటి పరప్రత్యయనేయబుద్ధుల కందవు.

కానీ, సభ్యతకు నికషాలయిన యీ లలితకళల కాలంబనం కావడంవల్ల వేశ్యాకులానికి లభించినది, అధమాధమస్థితి కాదు. అధమస్థితిన్నీ కాదు, విశేషించి మహోన్నతస్థితి.

ఇందువల్ల, వేశ్యలకు, దేవస్థానాల్లో నిరుపమానమైన పదవి లభించింది.

వేశ్యలు దేవదాసీ లయినారు.

స్వర్గంలో—మహేంద్రసభలో అప్సరసలు అగ్రతాంబూలం పొందితే, యీ భూలోకంలో, రాజాస్థానాల్లో, ఈ వేశ్యలు అగ్రతాంబూలం సంపాదించుకున్నారు.

గార్హస్థ్యజీవితానికి అంతరువులూ, సోపానాలూ అయిన శుభకార్యాల్లో, యీ వేశ్యలూ, మంగళదేవతలున్నూ అయినారు.

అప్పుడూ యిప్పుడూ కూడా—యిక్కడా మరెక్కడా కూడా మంత్రవతుగా మాత్రమే జరిగిపోడంలేదు, వివాహాలు.

వైదికమంత్రాలకంటే లౌకికతంత్రమే యెక్కువ వివాహాల్లో, యే మతంలో నైనా.

వైదికమంత్రాలు వివాహసిద్ధికి మాత్రమే—దాంపత్యనిర్ధారణకు మాత్రమే—లౌకికతంత్రం, గార్హస్థ్యం ఉత్సాహోల్లాసాలతో రసబంధురం కావడానికి, ప్రవృత్తిమార్గం సుగమం కావడానికిన్ని.

ఆ లౌకికతంత్రానికి కొలికిపూస భోగంమేళం.

పెళ్లి చేసుకోడం, వధూవరులకు, సర్వమూ విడిచి, సన్యసించడాని క్కాదు, సర్వప్రజాసంపత్తి సాధించుకోడానికి.

పెళ్లిళ్లలో భోగంమేళాలు పెట్టడమున్ను, పెళ్లికి వచ్చిన పురుషులను తప్పుదారికి మళ్లించడాని క్కాదు, సర్వప్రజాసంపత్తి సాధించుకోడానికి దీక్షాకంకణం కట్టివున్న వధూవరులకు ఉదాత్తలలితశృంగారవీథులు పరిచయం చెయ్యడానికి.

ఈ విశిష్టత వుండడంవల్లనే యెంతెంతలేసి మహామహులూ కూడా దినంటే దినంటూ నిండుసభల్లో వేశ్యలను పెట్టుకుంటూవుంటారు; గాని యెంత అందగత్తె అయినా, లోపాయికారీగా తమకు ప్రియురాలైనా అయినా కులటను పెట్టుకుని అలా కూచోగలరా?

లలితలలితాలైన నృత్యాభినయాల మాధుర్యం అనుభవిస్తూ, వాటికి జంగమమూర్తు లయిన వేశ్యలను నెత్తిమీద పెట్టుకోడం కాదూ అది?

ఈ రహస్యం అవగాహన అయి వుండడం వల్లనే,—

గుణశీలురు శిష్టరక్షకరూపంగా మన ప్రభువు లేకచ్ఛత్రపరాక్రమంగా ప్రజాపాలనం చేసినంత కాలమూ,—

కవుల నారాధించారు, జనులు.

గాయకుల నాదరించారు.

శిల్పులను గౌరవించారు.

వేశ్యలనూ సత్కరించారు, ఆ అంతస్థులోనే.

నాటి మనవారు, ఇలాగ లలితకళలు వికసింపజేసుకుని, మానవత్వంలోనే దేవతల అంతస్థు అందుకున్నారు సులభంగా.

కాగా,—

కవిత్వం లేకపోతే—గానం లేకపోతే—చిత్రకళ లేకపోతే—శిల్పం లేకపోతే—నృత్యాభినయాలున్నూ లేకపోతే, మానవసమాజం కాదది, పశువుల మంద.

ఇంగ్లీషు చదవడంవల్ల యెక్కువ కొవ్వెక్కిన యీ పరిజ్ఞానం, మనలో చాలామందికి వెర్రితలలు వేసింది.

ఇంతకీ,—

లలితకళలు నేర్చిన వేశ్య అంటే, మన మహాత్ముల భావన మిక్కిలి ఉదాత్తమైనది.

ముఖ్యంగా, వేశ్య సభలో వొక నృత్యభంగిమ చూపిస్తోం దంటే,—

వేశ్యాకులం యెందుకోసం పుట్టిందీ?

రమ్యాతిరమ్యమైన చిత్రకళ అంకితం అయి వుంటుం దామెలో.

మహితమహితమైన శిల్పం మూర్తీభవించి వుంటుం దామెలో.

లలితలలితమైన గానం ఆలపితం అవుతూ వుంటుం దామెలో.

మధురమధురమైన కవిత్వం ధ్వనిస్తూ వుంటుం దామెలో.

అప్పు డామె వేశ్య కాదు.

మానవి కాదు.

సాక్షాత్తుగా సరస్వతే ఆమె.

బుద్ధివున్నవాడికి కవికీ—మనిషి అయినవాడికి కవికీ మరో భావన కలగ దామెయెడల.

వేశ్యానిజస్వరూపం అదిగో, అది.

వేశ్యకు మన మహర్షులు నిర్దేశించిన అంతస్థున్నూ అది.

మన పూర్వులు—మన సంఘాచారాలు దిద్దితీర్చిన మన మహర్షులు, వేశ్యాకులానికి నిర్దేశించిన విశిష్టసర్వస్వం యీవిధంగా కళావేత్త్రులై, కళాప్రదర్శనమూ, కళాజీవికా, కళామయతా మాత్రమే గాని వ్యభిచారం యెంతమాత్రమూ కాదు.

వినండి.

వ్యభిచారం అంటే యేమి అసలు?

కామతృప్తి ప్రాణికోటి కంతకూ విధివిహితమే.

చలిచీమ మొదలు బ్రహ్మపర్యంతమూ రకంలో భిన్నమే గాని, రాశిలో వొకటే యీ విషయమై.

అంచేత, స్త్రీకీ పురుషుడికీ కూడా కామోద్రేకం నిషిద్ధం కాదు.

నాలుగు పురుషార్థాల్లోనూ వొకటి, కామం.

క్రమోత్తరంగా చూస్తే, ధర్మార్థకామాల్లో కామం ఉత్తమం కూడా.

అది మోక్షానికి చివరి మెట్టు.

లేక వెనక మెట్టు.

అయితే, భార్యాభర్తలయివున్నవారికే ఉపాదేయం అది.

పెళ్లికాని యువకుడూ, పెళ్ళికాని యువతీ దాని వూసే యెత్తుకోగూడదు.

ఎత్తుకోడం, గార్హస్థ్యానికే విఘాతమే కాదది, మిక్కిలి గర్హ్యమున్నూ.

అదీ వ్యభిచారం.

మన మహర్షులు బహువిధాల నిషేధించా రది.

ఆ వివరాలన్నీ శాస్త్రాలు విశదపరుస్తాయి.

మన సారస్వతం అంతా వివరిస్తుంది.

అది—వ్యభిచారం సంఘవ్యవస్థకు చీడపురుగు.

సభ్యతకు లోకముక్క.

పగలకు—ద్వేషాలకు—కసికి—కలహాలకు—కల్లోలాలకు—హత్యలకు—యుద్ధాలకున్నూ మూలం.

మానవజాతి మనుగడకే అపాయకరం.

ఏ దేశంవారిలోనూ, యే ఖండంవారిలోనూ యే మతంవారిలోనూ, యే సంఘంవారిలోనూ కూడా, సభ్యత వుంది, యీసిద్ధాంతమూ వుందన్నమాటే.

ముఖ్యంగా, మన సంఘంలో, దొడ్డిదారిన ప్రవేశమే కాని దానికి స్థానం లేదు.

ఆదరగౌరవాల్లేవు.

దానికో వ్యవస్థ లేదు.

రాజ్యాంగంలో రక్షణలు లేవు.

పరోక్షంలో యేమయినా, ప్రత్యక్షంలో, జారులూ కులటలూ కూడా మంచిది కాదనే అంటారది.

దుమ్మెత్తిపోస్తారు.

ముఖ్యంగా, కులటలు, తమ దౌర్భాగ్యదశన్నూ గర్హించుకుంటారు, కుమిలిపోతూ.

కాగా,—

మనలో యెవరూ కూడా వ్యభిచారం సమర్థించలేరు.

ప్రతిఘటిస్తారు కూడా, సర్వవిధాలా.

అయినా, స్త్రీ చూపు పరపురుషుడిమీద పడిందా, మంగళసూత్రం అడ్డుకోలే దది.

ఆభిజాత్యం మళ్లించలేదు.

భర్త పిడికిలి భయపెట్టలేదు.

అత్తమామల కాపలా ఆటంకపెట్టలేదు.

బంధువుల ఆడిపోతలు నిషేధించలేవు.

రాజ్యాంగంవారి చతురంగబలాలున్నూ అభ్యంతరపెట్టలేవు.

అలాగే,—పురుషులకున్నూ బుద్ధి చలించిందా, శాస్త్రాలు నిషేధించలేవు.

వేదాలు ప్రతిఘటించలేవు.

చివరికి, మృత్యువున్నూ యేమీ చెయ్యలేదు.

పోనీ అంటే, కామప్రవృత్తి విషయమై సృష్ట్యాదినుంచీ వుంది మతిచాంచల్యం, స్త్రీపురుషులకు.

ఇది ప్రపంచం అంతటా వుంది.

ఆ వుంచడంలోనూ మళ్ళీ సభ్యజాతుల్లోకే యెక్కువగా వుంది.

దాపరికం అక్కర్లేదు, మనలోనూ వుంది.

భార్యాభర్తలయినవారికే వినియోగపడాలని కామప్రవృత్తికి నిధినూత్రాలే గాని, నిధాయక సూత్రాలేవు

దీని కంతం అంటూ లేదు.

మానవసంఘం వుండినంతకాలమూ వుంటుంది.

అప్రతిహతంగానూ సాగిపోతుంది.

అడ్డకట్టలు వేస్తే, కొత్తదారులు తొక్కుతుందే గాని ఆగిపోదెంతమాత్రమూ.

పురుషుడింట్లో వద్దాడా, చాటునా మాటునా మాత్రమే నిందించి వూరుకుంటుంది సంఘం.

స్త్రీని మాత్రం నేలబెట్టి రాసేస్తుంది.

సంప్రదాయ సాంకర్యభయంకంటె బలమైన వేవున్నా యందుకు కారణాలు చాలా; కాని మొత్తం మీద, స్త్రీకి పురుషునికీ కూడా ప్రకృతిధర్మం అయిపోయింది వ్యభిచారం

ఇందులో కూడా వొక విశేషం.

వేదాలు విప్పండి, శాస్త్రాలు తెరవండి, స్త్రీల శీలం కాపాడ్డానికి ఇప్పుడున్నన్ని కట్టుబాట్లు లేవు, వెనక వెనక.

స్త్రీల కప్పుడున్నంత స్వేచ్ఛ యిప్పుడు లేదు, మనలో.

ఎందుకు చెప్పానంటే?

కామప్రవృత్తి తీర్చుకోవాలంటే, పురుషులకు పరస్త్రీలూ, స్త్రీలకు పరపురుషులూ అతిసులభంగా చిక్కేవారా రోజుల్లో.

అందుకోసం—వ్యభిచారంకోసం వొక కులం యేర్పాటు చెయ్యవలసిన అగత్యం లేనేలే దప్పుడు.

కావచ్చు ననుకుందాం.

అయితే, వేశ్యలు నృత్యాభినయాలతో మనికట్టు కుంటున్నారా?

వ్యభిచరించడం లేదూ?

లేకేం?

వేశ్యలూ వ్యభిచరిస్తున్నారు.

వివాహం పేరిట, పురుషులకు కొంగున ముడివేసుకునివుండిన సంసారిణులే కొందరు విచ్చలవిడిగా వ్యభిచరిస్తున్నప్పుడు, నిత్యకన్యలు వేశ్యలు వ్యభిచరించడంలో వింత యేముందీ?

అంటే, వేశ్యలకు భర్తల్లేరు కనక—ఉండడానికి వీలు లేదు కనక—వారి శరీరాలు ఇతరుల కరిగిపోనివనిన్నీ కావు కనక—వ్యభిచారం వేశ్యలకు దైహికధర్మమే; కాని కులధర్మం కాదు.

బాగా పరిశీలించగలవా రుంటే, సంసారిణుల్లో వ్యభిచరించేవా రుండినట్టే, వేశ్యల్లో శుద్ధపతివ్రతలూ కనపడతారు, తప్పకుండా.

ఇంకో రహస్యమున్నూ వుంది

నా శాస్త్రమనుకు చెబుతున్నాను వినండి.

అతనికి ప్రాచీనులూ అర్వాచీనులూ అయిన వారూ కూడా ఘోషిస్తున్నా రాలకించండి.

కళలు నేర్చారా?

స్త్రీలు శీలం నిలుపుకోలేరు.

పురుషులున్నూ శీలభ్రష్టులు కాకుండా వుండలేరు.

ఎక్కడయినా దీని కపవాద(మినహాయింపు)లు ఉండవని కాదు, మొత్తాని కిది తిరుగులేని సిద్ధాంతం.

ఏమంటే?

కళలన్నవి, సామాన్యాలయినా లలితాలయినా హార్దికాలు గాని, మానసికాలు కావు.

హృదయం స్నిగ్ధం కాని, రూక్షం కాదు,

అది స్పందనశీలమున్నూ కాని, నల్లరాతిలాగ నిశ్చలం కాదు.

మధురమైన భావం తోచిందా—మంజులమైన నాదం వినబడిందా—రమ్యమైన రూపం కనబడిందా—స్పందించేస్తుంది, అప్రయత్నంగా అది.

మొత్తానికి మానవమాత్రుల విషయం యిది.

వారిలో కళాప్రవీణులయినవారి సంగతి వేరు.

వారి హృదయం రసజగత్తులోనే తాండవం చేస్తూ వుంటుం దెప్పుడూ.

వారి ప్రపంచం వేరు.

వారి మార్గం వేరు.

వారి ఆశ వేరు.

వారి అనుభవాలు వేరు.

వారి జీవనసరళి వేరు.

వారి జీవితపరమావధిన్నీ వేరే, సర్వాత్మనా.

ఎందుచేత నంటే?

సత్యనిష్ఠ వారిది.

సౌందర్యదిదృక్షు వారిది.

రసతృష్ణ వారిది.

యాతనాబహుళమైన యీ సంసారం రసమయం చెయ్యడమే వారి పరాకాష్ఠ.

కళలే ఇది సాధించగలవు.

కళలోనే వారికి అస్తిత్వం.

కళలోనే వారికి ప్రవృత్తి.

కళలోనే వారికి ముక్తిన్నీ.

ఇక్కడ ఒక వింత సంగతి యేమిటంటే?

వేశ్యాకులం యెందుకోసం పుట్టింది?

కామతంత్రమున్నూ వొక కళే కావటం.

సామాన్యమైనది కాదు మరీ. మన సంస్కర్తల కాదర్శభూతులైన ఆంగ్లేయులున్నూ ఆరాధించే కళ అది.

ఏవొక కళ అయినా నేర్చివుండినవారికే అందులో ప్రవేశార్హత.

అసలు కళావేత్తలయినవారి కామమే పురుషార్థాల్లో చేరుతుంది.

తక్కినవారిది లాంపట్యం.

ఒట్టి పశుప్రవృత్తిన్ని.

అన్ని సంఘాల్లోనూ, అన్ని మతాల్లోనూ, అన్ని దేశాల్లోనూ వేత్తలయినవారందరూ అంగీకరించే శుద్ధ సత్యం యిది.

కాగా,—

అటు కళావేత్తృతా ఇటు తారుణ్యమూ కారణంగా వేశ్యలకున్నూ పురుషవాంఛ పుట్టవచ్చు, తప్పనిసరిగా.

ఇక తరవాతి సంగతా?

ధనికులయిన తక్కిన కులాల యువకుల దాస్యత.

వారంతా శ్రీరామచంద్రులు కారు.

రావణులే వున్నారు వారిలో చాలామంది.

రావణుణ్ణి మించినవారున్నూ వున్నారేమో.

విలాసవతి అయిందా — కనీసం చక్కనిదయిందా — మొగమెత్తి పరపురుషుణ్ణి చూసిన మగవాలినే బతకనివ్వరు వారు.

స్త్రీల నాకర్షించడానికి వారు కనబరచని విలాసాల్లేవు.

వారు పన్నని యుక్తుల్లేవు.

వారు తొక్కని పెడదారుల్లేవు.

వారు చెయ్యని కుట్రల్లేవు.

వారూహించని ద్రోహాల్లేవు.

వారు పట్టని కాళ్ళు లేవు

వారు సిద్ధపడని నైచ్యం లేదు.

వారు పాల్పడని పాపాల్లేవు.

వారు కరవని గడ్డి లేదు.

విద్య అక్కరలేదు వారికి.

ప్రేమ అక్కరలేదు వారికి.

కులం అక్కరలేదు వారికి.

ప్రాణం కూడా అక్కర్లేదు వారికి.

స్త్రీ శరీరం మాత్రమే కావాలి వారికి.

వేశ్యఅంటే నల్లేరుమీద బండినడకే వారికి.

కాక,—

వేశ్యల్లో ధనతృష్ణా వుండవచ్చు, కొంచెమో గొప్పో.

విరుచుకుపడే యీ ధనికయువకులను జీవచ్ఛవాలు చేసి పారేద్దామన్న కసీ వుండవచ్చు, కొందరికయినా.

ఏమయినా వేశ్యలకు పురుషసాంగత్యం అనివార్యం కావడం అసహజం కాదు.

కాని అది కులధర్మం మాత్రం కాదంత మాత్రమూ.

మన మహర్షులలాంటి దుష్టనిర్ణయం యెందులోనూ చెయ్యలేదు.

నిజంగా వేశ్యాకులం స్తవనీయం.

గణనీయం.

ఆదరణీయమున్ను.

మన సంస్కర్తలు జాతీయ సంస్కారదూరులు కనక యీసత్యం గుర్తించలేకపోయారు.

అంతేకాదు.

మనలో కొత్త దురాచారాలే ప్రవేశపెట్టారు వారనొచ్చు. వేశ్యాకులంలో సానులసంఖ్య తగ్గిపోయింది. మగవాళ్ళసంఖ్య బాగా పెరిగిపోయింది. చాలా సంతోషమే.

కాని, సంసారిణుల్లో అతి దారుణంగా పెరిగిపోయిందే వ్యభిచారం, దాని కేమి విరుగుళ్ళు కల్పించారూ యీ సంస్కర్తలు?

అదొక ఫేషనుగా తయారయిపోయిందే, దాని కిన్ని యేమి చెబుతారూ?

"సంస్కర్త" అంటే సరిదిద్దేవాడని అర్థం.

కాని మనధర్మం ప్రాతిపదిక లేమిటో మన సంస్కర్తలకు తెలియవు.

మన ధర్మానికి మన మహర్షులు రూపు దిద్దిన స్వస్వరూపం యేమిటో వారికి తెలియదు.

మన ధర్మం తనకుతాను ప్రవర్తిల్లిన తీరు తెన్నులున్నూ వారికి తెలియవు.

అదెందుకు చెడిందో వారికి తెలియదు.

ఎలా చెడిందోకూడా వారికి తెలియదు.

జర్జరితాలైన పురాణాలు పురాణాల్లాగే వుంచి పైపై నిర్మాణాల్లో మార్పులూ, కూర్పులూ, చేర్పులూ చేస్తే, చివరి కవి యెలా పరిణమిస్తాయో వారు గుర్తించలేదు.

ఇంకోటి కూడా వుందిక్కడ.

తను సంస్కారం పూర్తిగా విడిచిపెట్టలేదు వారిని.

ఖండాంతరాలనుంచి దిగుమతి అయిన సంస్కారం వొంటబట్టలేదు వారికి, కావలసినంత.

దీనికి సాయం, మన ధర్మానికి "ఏ"మని అడిగే రక్షణ కూడా లేకపోయింది.

ఈ స్థితిలో, పరప్రభువుల శాసనాధికారం అండగా, విజాతీయుల అంగబలం ఆధారంగా మన ధర్మం దిద్దడానికి పూనుకున్నారు వారు.

ఇప్పటికీ యిదేస్థితి మనలో.

అపాయకరమైన సన్నివేశం యిది.

లజ్జావహమైన పరిస్థితి యిది.

ఏఖండంలో నయినా, యేదేశంలోనయినా, యేమతంవారిలోనయినా—సాంఘిక వ్యవస్థ లెన్ని రకాలుగానూ వుండినా, ఎలాంటి సందర్భాల్లోనూ కూడా ధర్మనిర్ణయమూ, ధర్మసంస్కారమూ చెయ్యడాని కొక్క మహర్షులకే అధికారం.

ఇతరుల్లో—యితరభావల్లో అలాంటివారి పేర్లు మరోవిధంగావుంటే వుండవచ్చు, మనలో—మన జాతీయభావలో మహర్షు లన్నదే వారికి నిర్దేశం.

రాగద్వేషరహితులు కనక—స్వపరభేదభావం వుండడానికి అవకాశం లేనివారు కనక—సమష్టిక్షేమమే సాధించేవారుగనూ కనకనే వారికా అధికారం.

ఇంగ్లీషు చదివినా, వేదశాస్త్రాలే చదివినా గృహస్థు అయిఫండినవాడికి మహర్షులు నిర్ణయించిన ధర్మం ఆచరించడానికి మాత్రమే అధికారం.

కాని, మన కిప్పుడలాంటి మహర్షు లేకపోవడం మన దురదృష్టం.

ఇంగ్లీషు నేర్చినవాని సంగతి యేమయినా, సనాతనవిద్యలు నేర్చి, సనాతనధర్మపరాయణులం అని చెప్పుకుంటూ, సనాతనధర్మం భ్రష్టం అయిపోతోందని గోలపెట్టే వైదికుల్లో నయినా అందుకు తగ్గ సత్తా వుండినవారు లేకపోవడం మరీ దురదృష్టం.

ఏకులాని కాకులంవారే—ఏకాలకున్నా ఆకాల వారే సంఘానికి కర్తృత్వం వహిస్తున్నా రిప్పుడు.

దీనివల్ల ఘర్షణ యేర్పడుతుంది.

జాతి యేకత భంగపడిపోతుంది, దీంతో.

ధర్మం భ్రష్టం కావడంతోపాటు మన కొక కొత్త ముప్పిది.

మన కొక్కటే మార్గం యిప్పుడు.

వర్ణాశ్రమపద్ధతి అవలంబించి నడుచుకోవడమూ, అంతా వొకటే అయిపోవడమూ ?

ఏమయినా వొకటే నాకు.

నలుగురితోపాటు వాణ్ణే నేను.

అయితే, కులధర్మాలు మార్చుకోవడమూ, సవరించుకోవడమూ పెట్టుకుంటే, వర్ణాల పద్ధతీ, కులాల పద్ధతీ వొప్పుకోవడమే అవుతుంది, తెలుసుకోగలిగితే.

ఈ వర్ణాలకూ యీ కులాలకూ సామరస్యం కలిగిస్తూ జాతిని వొక్క తాటిమీద నడిపే ప్రాజాపత్యం వొక్కరి కివ్వడానికిన్నీ అంగీకరించడమే అవుతుంది.

కాదంటారా?

వర్ణాలూ కులాలూ—ఈ ప్రశ్నతే వదులుకుందాం.

వర్ణాశ్రమధర్మమూ, కులధర్మమూ అన్న వలయాలు పోయి, అప్పుడు జాతిధర్మం వొక్కటే రూపంగుతుంది.

వ్యక్తులకు స్వాతంత్ర్యమూ పారతంత్ర్యమూ కూడా సమానమే అవుతా యప్పుడు.

మరి, ప్రకృతం.

ఏమయినా, వేశ్యాకులంవారు తమ కులధర్మం మాత్రమే మార్చుకుని, తాము తాముగానే వుండిపోతామంటారా ?

ఎవ రడ్డుకుంటారూ ?

ఎవ రడ్డుకోగలరూ ?

అడ్డుకోవలసిన అగత్యం మాత్రం యెవరికీ ?

కాని, వొక్కటి మాత్రం చెబుతాను.

కులధర్మం మార్చుకుని కులంమట్టుకి అట్టేపెట్టుకోవడం అపాయకరం.

రకం మారుతుందే గాని, వెనకటికి మనమహర్షులు చేసిందే యిది.

కులాలమధ్యల తారతమ్యవిచారం అప్పుడూ వుండనే వుండిపోతుంది.

కులాలను పురస్కరించుకుని మనలో కొందరిప్పుడు ప్రబలం చేస్తున్న స్పర్ధలూ, ద్వేషాలూ, అనుమానాలూ, ఆరోపణలూ, పగలూ, కల్లోలాలూ అప్పుడున్నూ వుండనే వుండిపోతాయి.

ముందు నినదలూ, హెచ్చుతగ్గులూ తప్పనివే అయిపోతాయి.

పైగా, సంఘంలో అత్యవసరాలయిన కొన్ని పనులు జరగడాని కవకాశాలు లేక కల్లోలం యేర్పడుతుంది.

జాతి అంతా గందరగోళం అయిపోతుంది.

దేశం ఛిన్నాభిన్నం అయిపోతుంది.

అభివృద్ధి నిరోధకులు విజృంభిస్తారు.

పగలు మీద పడతారు.

హాహాకారం, సర్వమూ సర్వనాశం అయిపోతుంది.

అయినా సరే అంటారా ?

అయితే సరే.

కలగూరగంప

కల్కశబ్దవిచారం

తపో నకల్కో ధ్యయనం నకల్కః
స్వాభావికో వేదవిధి ర్నకల్కః,
ప్రసహ్య విత్తాహరణం న కల్కః
తా న్యేవ భావోపహతాని కల్కః.

భారతం 1-1-210.

'భావోపహితాని కల్కః' అని మైథిలీపాఠం. తపస్సుమాత్రమే కల్కం కాదు. శాస్త్రాధ్యయనం మాత్రమే కల్కం కాదు. సహజమైన (సంప్రదాయ సిద్ధమైన) వేదవిహిత కర్మలు కల్కం కాదు. అంతా ఇచ్చివేయడం కల్కం కాదు. ఇవన్నీ సమీచీన భావంతో కూడితేనే కల్కమౌతుంది.

ఇక్కడ 'కల్కః' అనే పదం సిద్ధి అనే అర్థంలో ప్రయుక్తమైంది. కల్కమంటే హరించేది (పాపాన్ని) అని అర్థం. ఆయుర్వేదంలో కల్కమంటే ఒక ఔషధప్రక్రియ—నూరిచేసిన ముద్ద. 'కల్'ధాతువునుంచి పుట్టిందీ పదం. దీనికి సిద్ధింపు, పూర్ణము అనే అర్థాలూ ఉన్నాయి.

అనాదిగా రూపొందిన భారతీయ సంస్కృతిలో 'ధర్మ'మంటే ఏమిటో ఈ శ్లోకంలోని ఉదాత్త భావం తెలుపుతున్నది. కల్కశబ్దం ఆకాలంలో ఆచారవ్యవహారాలను, తత్త్వవిద్యను తెలుపడానికి తరచు ప్రయోగించేవారేమో! తర్వాత క్రమంగా ఈ నిర్దిష్టార్థం పోయి ఉంటుంది.

దశావతారాలలో కడపటిది కల్క్యవతారం. ఈ కల్కిపదం వ్యుత్పత్తి కూడా 'కల్'ధాతువునుంచే. ఈ కల్కిపదానికి ఇంతవరకూ ఎవరూ సరైన అర్థం చెప్పడంలేదు. పై శ్లోకంలోని కల్కశబ్దం ఈ కల్కి పదాన్ని సరిగా అర్థంచేసుకోవడానికి తోడ్పడగలదని భావిస్తున్నాను. కల్కి అంటే కల్కం పొందినవాడు- కల్కం సాధించినవాడు.

ఈ శ్లోకంలోని భావమే భారతంలో మరికొన్ని చోట్లా చెప్పబడింది :—

"ఇజ్యా ధ్యయన దానాని
తపః సత్యం క్షమా దమః,
అలోభ ఇతి మార్గోయం
ధర్మ స్యాష్టవిధః స్మృతః.
తత్ర పూర్వః చతుర్వర్గః
పితృయానపథే స్థితః,
కర్తవ్య మితి యత్కార్యం
నాభిమానా త్సమాచరేత్ .
ఉత్తరో దేవయానస్తు
సద్భి రాచరిత స్సదా,
అష్టాంగే నైవ మార్గేణ
విశుద్ధాత్మా సమాచరేత్."

అరణ్య. 2-71, 72, 73.

"యజ్ఞో దాన మధ్యయనం తపశ్చ
చత్వా ర్యేతా న్యన్వయేతాని సద్భిః,
దమ స్సత్య మార్జవ మానృశంస్యం
చత్వా ర్యేతా న్యన్వవయంతి సంతః."

ఉద్యోగ. 35-48.

"వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సు చైవ
దానేషు య త్పుణ్యఫలం ప్రదిష్టం,
అత్యేతి త త్సర్వ మిదం విదిత్వా
యోగీ పరం స్థాన ముపైతి చాద్యం."

భీష్మపర్వ-30-28, భగవద్గీత. 8-28.

"యస్య వాఙ్మనసీ గుప్తే
సమ్యక్ప్రణిహితే సదా,
వేదా స్తపశ్చ త్యాగశ్చ
స ఇదం సర్వ మాప్నుయాత్."

శాంతి 288-24. భీష్మ 33-48.

భారతంలో ఆదిపర్వంలో ఈ కల్కశబ్దం ప్రయోగించిన సందర్భాన్ని బట్టి, దీని అర్థం సిద్ధి అయి ఉంటుందనడం స్పష్టం.

ఆదిపర్వం శ్లోకంలోని భావాన్నే మనువూ చెప్పినట్లు తోస్తుంది. ఈ రెండు శ్లోకాలను పోల్చి చూడండి:

"వేదా స్త్యాగశ్చ యజ్ఞశ్చ
నియమాశ్చ తపాంసిచ,
న విప్రదుష్టభావస్య
సిద్ధిం గచ్ఛంతి కర్హిచిత్." 2-97.

మనువు భారత శ్లోకభావాన్నే ప్రకారాంతరేణ చెప్పాడనడం స్పష్టం. కనుక కల్కమంటే సిద్ధి అన్న అర్థమే సహేతుకమని తోస్తుంది.

కల్క పదానికి ఈ అర్థంలో మరెక్కడైనా ప్రయోగాలు లభిస్తే భారతీయ సంస్కృతి ప్రధాన సిద్ధాంత పరిణామగతిని తెలుసుకొనడానికి తోడ్పడుతుంది.

(బరోడా యూనివర్సిటీ ఓరియంటల్ ఇన్స్టిట్యూట్ జర్నల్‌లో శ్రీ ఉపేంద్రరాయి జె. సండేసర వ్రాసిన వ్యాసం నుంచి.)

భుజ్‌లో లభించిన అపూర్వ కాంస్య విగ్రహం

భుజ్ (కచ్) లోని ఫెర్గూసన్ మ్యూజియంలో ఉన్న భిన్నమైన విగ్రహాలను ఇటీవల పరిశీలించగా, ఒక అపూర్వ బౌద్ధవిగ్రహం కంచుది కనిపించింది. ఈ విగ్రహం పాదపీఠంపైని ఉన్న బ్రాహ్మీశాసనాన్నిబట్టి ఇది 7వ శతాబ్ద ప్రారంభంది అయి ఉంటుందని తోస్తుంది.

ఈ విగ్రహం ఎత్తు - పాదపీఠం ఎత్తు మూడంగుళాలతో సహా - ఎనిమిది అంగుళాలు. బుద్ధమూర్తి సమభంగముద్రలో నిలబడి ఉన్నట్టు చెక్కి ఉంది. చుట్టూ దీర్ఘ వృత్తాకారంగా ఉన్న ప్రభావళిలో వామభాగం విరిగిపోయింది. బుద్ధుడు పద్మపీఠంపై నిలబడి ఉన్నారు. కుడిచేతిలో అభయముద్ర, ఎడమచేత పద్మం పట్టుకొని ఉన్నట్టు చెక్కబడి ఉంటుందేమో! కాని ఎడమచేయి విరిగిపోయింది. ముఖంపై సహజమైన మందహాసం, దివ్యభావన తాండవమాడుతున్నాయి.

ఈ విగ్రహం నేపాల్ రాజధాని ఖాట్మండూలోని మచ్ఛందర్ వాహాల్ లో ఉన్న అవలోకితేశ్వరుని 108 రూపాలలో ఒకదానిని పోలుతున్నది.

ఈ విగ్రహం అదలకేతు అవలోకితేశ్వర విగ్రహాన్ని కూడా పోలి ఉంది. (అదలకేతు స్వరూపం కుడిచేత్తో అభయముద్ర, ఎడమచేత్తో పిండపాత్ర.) ఈ విగ్రహం ఎడమచేయి విరిగింది గనుక దానిలో ఏమున్నదీ చెప్పలేము. అయినా, ఇది అవలోకితేశ్వరుని అవతారాలలో ఒకటి కావచ్చు.

పాద పీఠంపైన ఉన్న శాసనంలో ఎదుట ఉన్న పంక్తి ఇలా ఉంది:

(1) [దే] య ధర్మోయం నాగసింహ భిక్షోః
తస్య భిక్షునికా సమూః

ఎడమవైపు పంక్తి ఇలా ఉంది:

(2) మాతృభిః...త దవస్య [కీ] ర్తిః స్థా[పి] తా.

ఈ విగ్రహం నాగసింహ భిక్షువు తన తల్లి దేవకీర్తి జ్ఞాపకార్థం స్థాపించాడు. ఈమె భిక్షుణులలో చేరింది. అని ఈ రెండు పంక్తుల అర్థం కావచ్చు.

హుయాన్ త్సాంగ్ భారతయాత్ర చేసినప్పుడు వలభీపురం రాజధానిగా పశ్చిమ భాగాన్ని మైత్రక వంశరాజులు పాలించేవారు. అప్పుడు పశ్చిమ భారతావనిలో బౌద్ధం వ్యాపించింది. ఈ విగ్రహం ఆ కాలంది అయిఉంటుందని తోస్తుంది. హుయాన్ త్సాంగ్ క్రీస్తుశకం 641 లో వలభీపట్టణానికి వచ్చాడు.

ఈ విగ్రహ నిర్మాణం శైలిలో బరోడా దగ్గరి అకోటా విగ్రహ సముదాయంలో లభించిన జైనవిగ్రహాలను, వలభీపురంలో లభించిన కాంస్యవిగ్రహాలను పోలి ఉంది.

(బరోడా ఓరియంటల్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ జర్నల్ సంపుటి 8, సంచిక 8 లోని శ్రీ ఎం. ఆర్. మజుమ్దార్ వ్యాసంనుంచి.)

శ్రీ రాయల గయ శాసనము

శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప

పై శీర్షిక క్రింద 1959 ఫిబ్రవరి "భారతి"లో డాక్టర్ నేలటూరి వెంకట రమణయ్యగారు వ్రాసిన వ్యాసము చదివితిని. శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మగారు 'ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక'లో వ్రాసిన వ్యాసముపై డాక్టరు నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు విమర్శాత్మకముగ వ్యాఖ్యానముచేసి శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవారు గయాక్షేత్రమున కవి ముక్కుతిమ్మనచే వేయించిన శాసనము అతని దిగ్విజయమును సూచించుచున్నదనియు, శ్రీ శర్మగారు వ్రాసినట్లు ఆ శాసనము ముక్కుతిమ్మన రాయలవారి పరముగ గయాశ్రాద్ధాదికములను చేయించినట్లు సూచించదనియు విమర్శించి సిద్ధాంతీకరించియున్నారు.

నేను ఈ జూన్‌నెల 1, 2 తేదీలు స్వంతపని మీద ఉదకమండలము పోయియుండి అప్పటి ఇండియా ప్రభుత్వమువారి ఎపిగ్రాఫిస్టు ఆఫీసును సందర్శించితిని. అప్పటి శాసన ప్రదర్శనశాలలో ఎపిగ్రాఫిస్టు డాక్టర్ డి. సి. సర్కార్ గారు ఇటీవల గయాక్షేత్రమున సేకరించిన శ్రీ కృష్ణదేవరాయల శాసనముతోపాటు ఒకటవ కాకతీయ ప్రతాపరుద్ర (I), మూడవ హొయసళ నరసింహ (III), విజయనగర

అచ్యుతరాయలు—వీరుకూడా గయాక్షేత్రమున వేయించిన శాసనములను సేకరించి తెచ్చి వాని పూర్తిపాఠములను ప్రదర్శించియున్నారు. వాని వివరములను "ఎపిగ్రాఫికా ఇండికా"లో ఫోటో బ్లాకులతో పాటు ప్రచురించుచున్నామని డాక్టరు సర్కారు గారు నాతో చెప్పిరి. అదే ఆఫీసులోనే తెలుగు సంస్కృతభాషల అసిస్టెంటుగా పని చేయుచున్న శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మ గారితోకూడా పై శాసనముల విషయమై చర్చించితిని.

పై శాసనములను, వాని పాఠములను పరికించినచో ఆయా రాజులు వారి ప్రతినిధులను ఆచారప్రకారము పంపించి గయాక్షేత్రమున శ్రాద్ధాదికములను చేయించిన పిమ్మట వేయించిన శాసనములనియే తెలియుచున్నవి. డాక్టర్ వేటూరి వారన్నట్లు కృష్ణదేవరాయల గయాశాసనము ఆ సార్వభౌముని విజయమునే చాటినటయిన పైని దెల్పిన కాకతి ప్రతాపరుద్రుడు, హొయసళ నరసింహుడు, అచ్యుతరాయలు కూడా గయను జయించినట్లే భావించవలెనుకదా!

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలుగానీ మరి పైని దెల్పిన రాజులుగాని దాదాపు గయవరకు విజయయాత్రలు చేసినట్లు ప్రసిద్ధ చరిత్రకారు లెవ్వరును వ్రాయలేదు. కనీసము డాక్టరు వేటూరి వారున్ను, ప్రొఫెసర్ కె. ఎ. నీలకంఠశాస్త్రి గారున్ను వ్రాసిన విజయనగర చరిత్రలోకూడ కృష్ణదేవరాయలు దాదాపు గయదాకు పోయిన సూచనలే లేవు. కాబట్టి శ్రీ కృష్ణదేవరాయల తరపున ముక్కు తిమ్మన వేయించిన శాసనము ఆ సార్వభౌముని విజయము నెంత మాత్రమును చాటుటలేదు. అది కేవలము శ్రాద్ధాది కర్మలను వాడుక ప్రకారము చేయించుటను చాటును. రాజమర్యాదలను సూచించునట్లు అందలి వాక్యములు పదములు రచియింపబడినవే కాని అవి విజయమును చాటునట్టు తోపదని నా అభిప్రాయము.

(శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మగారి వ్యాసముకూడా ఈ సంచికలోనే ప్రచురితమైనది —సంపాదకుడు.)

పల్లవులు

శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి

ఏప్రిలు నెల భారతిలో పల్లవుల నైజమును నిర్ణయించడానికి పల్లవశిల్పము ఇచ్చే సాక్ష్యాన్ని గురించి చెపుతూ మూడు వింత శిల్పాలను పేర్కొన్నాను. ఒకటి గంగావతరణ చిత్రములో జటామకుటధారి అరచేతిలో (నిల్పిన) లేడిబొమ్మవంటి పాత్ర. రెండు: పల్లవసింహముల రింగుల జూలు (ఆ సింహాల తలలు గుండ్రముగా ఉండడముకూడా విచిత్రమే). మూడు: గణేశరథముమీది రాజు తలకుఉన్న కొమ్ముల కిరీటము. మేనెల భారతిలో శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావుగారు నా 'సాహసాలను' విమర్శిస్తూ ఫోటోలుకూడా ఏవో యిచ్చారు. వారు సందేహనివృత్తికోసము మహాబలిపురము వెళ్ళి చూచివచ్చినారట కూడాను. అయితే నేను మహాబలిపురమును ఇన్నిమారులు చూచానని వాదించబోను.

నాది ఒకటే మనవి. తక్కిన ఫోటోలు ఏవేవో ఇవ్వడముకంటె నేను పేర్కొన్న మూడు ఉదాహరణల ఫోటోలూ—వివిధ కోణాలలో తీసినవి—ఇచ్చేస్తే చదువరులే నిర్ణయించుకుంటారు. వారు తీసివుంటారు ఆ ఫోటోలు. అవి దయచేసి ప్రచురించవలసిందని కోరుతున్నాను. వస్త్రాన్ని లంబముగా పట్టుకుని పించడమూ, అరచేతిలో నిలబెట్టడమూ, పించే వస్త్రము దిగువన లావుగానూ పైకి పోనుపోనూ సన్నముగానూ వుండడమూ, పై పిడికిలి పైనవున్న వస్త్రముకూడా సన్నముగా కొసదేరడమూ నే నెరుగను. నిండుశిల్పములో "రేకులను" మొదటలో లావుగానూ పోను పోనూ సన్నముగానూ చెక్కడమూ ఎరగను. గణేశరథముమీద తలనూ, వారు ఇచ్చిన అహిచ్ఛత్రపు బొమ్మనూకూడా చేర్చియిస్తే పాఠకులు కొంచెము చూస్తారు కొమ్ములేవో, రేకులేవో. అలాగే అమరావతి సింహానికి పక్కన పల్లవ సింహమునూ ఇమ్మని కోరుతున్నాను.

పల్లవులు అశ్వత్థామ వంశమువారని ఒక వాదము. అయితే వారి పేరులు 'వర్మ' లెట్లు? గౌతమీపుత్రుని తల్లి పల్లవులను యవనశకాది విదేశీయులతో చేర్చినదే. ఆమెకు వారు ఈ దేశమువారని తెలియదా? "పల్లవుల"ను పేరునకు అన్వయమెట్లు?...ఇలాంటి సందేహాలు చాలా వున్నాయి. వీటికితోడు పల్లవ విగ్రహాల నెత్తిన దొరటోపీలాటి బరువు కిరీటమూ, పల్లవులు శాతవాహనులూ, ఇక్ష్వాకులూవలె పాలరాతితో కాక సేనపురాతిని మలచడమూ, పల్లవనాగినుల కర్ణాభరణ అసామరస్యమూ వీరు ఆంధ్రజాతివారు కాదేమో ననిపిస్తుంది. నేను పేర్కొన్న శిల్పాలు కూడా విచిత్రములే నా దృష్టికి; వారు కాదన్నారు. దయచేసి బొమ్మలివ్వండి. నా దగ్గర బొమ్మలు లేవు. నేను మద్రాసుకు చేరువగా లేను.

మోటిఫ్ భావనాంకురం ఎలా అయ్యాని?

సంస్కృతంలో ఒక సామెత వుంది. "నీవీమోచన వేళాయాం, వస్త్రయాల్యవిచారకాః" అని. ఇప్పుడు "భావనాంకురం" తగాదా అచ్చు పైసామెతలో వలెగా సాగుతోంది. ఇటువంటి తగాదాలో

వేలు పెట్టి, ఒకటి రెండు మాటలు, ప్రాధాన్యమున్న భాగం నాకు కల్గిపేం, అదృష్టమో, దురదృష్టమో తెలియకుండా వుంది.

ఫ్రెంచిభాషలోని Motif ఇంగ్లీషులో Motive అయిందని అంటున్నారు. నిజానికి ఈ రెండు మాటలు Motivum, Motivus, Motus, అనే లాటిను శబ్దాల్లోంచి ఉద్భవించాయి. Motivum అంటే Moving cause అని అర్థం. Motivus అంటే Serving to move అని అర్థం. Motus అంటే moved అని అర్థం. ఈ మాటల్లోంచి Motif ను సాధించి ఫ్రెంచి లాక్షణికులు దానికి ఇతివృత్తం లేక ఇతివస్తుకము అని (a subject or a theme for development or treatment), విశిష్ట లక్షణ లక్షితమైన చిత్రకవిశేషముని (a distinctive figure in a design), ప్రధాన ప్రత్యయము లేక లక్షణము అని (a dominent idea or feature) అర్థాలు చెప్పుకున్నారు. కాని శ్రీ అ మంచర్ల గోపాలరావుగారు—వారు శిల్పశాస్త్ర పారంగతులు—Motif ను "భావనాంకురం" అని తర్జుమా చేస్తూ లంటున్నారు. అందుకుగాను Sheldon Cheney గార్ని కూడా ఈ అర్థవాదంలోకి దిగ్లించుకువచ్చి, ఆయన అన్న Motivating fragments కు భావనాంకురాలని తర్జుమా చేస్తే అర్థం కుదురుతుందంటున్నారు.

అయితే సంస్కృతంలో "భావన" "అంకురం" అన్న మాటలను ఇక్కడ వాడితే, ఆ Cheney చెప్పిన అర్థం వస్తుందా? భావన అనే శబ్దానికి ఎన్నో అర్థాలు వున్నాయి. ఊహ, కల్పన, తలపు, ఆలోచన, మననము—మొదలైనవి. ఇందులో ఏ మాటకు గాని Motive అనే ఇంగ్లీషు పదంలో వున్న అర్థానికి దగ్గరగా పోయేది లేదు. 'అంకురం' అంటే మొలక, నీరు, రక్తం, మొదలైన అర్థాలు వున్నాయి. అంతేగాని "Fragments" అని Cheney అన్న మాటకు అర్థం చెప్పే శక్తి దానికి లేదు. Fragment అంటే శకలం అని కదా అర్థం? అది అంకురం అని ఎట్లా అవుతుంది? అదీ కాక సంస్కృతంలో సంధులు, సమాసాల గోల కొంత వుంది. భావన, అంకురం అనే రెండు మాటలు కలసి, సవర్ణ దీర్ఘ సంధిగా భావనాంకురం అనే మాట ఏర్పడింది. అర్థం చెప్పుకునే నిమిత్తం దాన్ని ఏ తత్పురుష సమాసంగానో, రూపక సమాసంగానో, బహువ్రీహిగానో చేసుకోవాలి. తత్పురుషం అయితే భావన యొక్క అంకురం అని అర్థం కుదురుతుంది. రూపకం అయితే భావన అనే అంకురం అవుతుంది. ఇట్లా చెప్పుకుంటే గోపాలరావుగారు తమ మనస్సులో Motif కు పెట్టుకున్న అర్థం కుదరదు. భావననుంచి అంకురించింది — అని చెప్పుకుని సరిపెట్టుకుందామంటే పొసగదు. ఎందుచేతనంటే అప్పుడు భావనాంకురాన్ని భావనాంకురితము చేయవలసివుంటుంది. ఇంతకీ "భావనకు సమీతము పూర్వమైన ప్రకృతియందలి చిత్రకారుని ఆకర్షించి, అతని మనస్సునకు పాత్రమైన బీజరూపము" అనే అర్థాన్ని ఇచ్చేశక్తి, ఈ భావనాంకురాన్ని, ఏ విధంగా మార్చి ఏ విధంగా అర్థం చెప్పుకున్నా, దీనికి లభించడంలేదు అందువల్ల "భావనాంకురం" అనే మాట Motif కు సరియైన తర్జుమా కాదని తేలుతోంది.

తమ యీ భావనాంకురం వాదాన్ని వివరిస్తూ గోపాలరావుగారు "శూన్యతా బీజతో" మంత్రం తెచ్చిపెట్టుకున్నారు. ఇది బౌద్ధుల మంత్రయానశాఖకు సంబంధించిన శ్లోకం. వైదికులు దేవతా మూలశక్తిని శూన్యం అనరు. శూన్యంలోంచి బీజాలు, బింబాలు, బిందువులు, న్యాసాలు, విన్యాసాలు వచ్చేది బౌద్ధులకి; వైదికులకు సర్వ అధిష్ఠానమూ బ్రహ్మ పదార్థం. అగ్నిరసం; రసో వై సః; ఇవి ఈ దేశంలో రెండు సంప్రదాయాలు. ఇది తెలియకపోవడం మనస్సుయొక్క అవిశదస్థితిని చెబుతుంది. పైగా ఈ దేశంలో ఏ అలంకారికుడూ, ఏ లక్షణవేత్తా కవిని గాని, శిల్పిని గాని యోగి అనలేదు; ఋషి అన్నారు. "నానృషిః కురుతే కావ్యం" కవి, శిల్పి ఒకే తెగవాళ్లు గనుక, ప్రతిభచేత జీవించేవాళ్లు గనుక, ద్రష్టలుగనుక, క్రాంతిదర్శులు గనుక, ఋషులైనారు. యోగులు ఒక మెట్టు తక్కువ వాళ్లు. వాళ్ళు వట్టి సాధకులు.

ఒక శిల్పి శిల్పించాలన్నా, కవి కావ్యం చెప్పాలన్నా, ఒక వాగ్గేయకారుడు ఒక కృతిని, కీర్తనను, పదాన్ని రచించాలన్నా వస్తువు వుండాలి. వస్తువు శూన్యంలోంచి పుట్టదు. జగత్తు దానికి ఆధారం. జగత్తునుంచి ఆ వస్తువును గ్రహించినవాడై శిల్పి దాన్ని ఒక ఉద్దేశం పెట్టుకుని శిల్పిస్తాడు. ఒక అభిప్రాయం పట్టుకు రచనసాగిస్తాడు. ఆ అభిప్రాయాన్ని ఉద్దేశాన్ని Motive అంటారు. వస్తువులేని చోట Motive వుండదు. అవి ఆధారాధేయభావం కలిగినటువంటివి. ఉదాహరణకు: బుద్ధుణ్ణి వెయ్యాలని ఒక శిల్పి అనుకున్నాడు. బౌద్ధ శిల్ప ప్రారంభ దశలో బుద్ధుణ్ణి బొమ్మగా వేసేవాళ్ళు కారు. తన నిర్వాణం తర్వాత తనను ఆరాధించవద్దని హీనమైన (కర్మకాండ లేని) యానమే తనదని, కనుక శిల్పాలు, పూజలు మానవలసిందని బుద్ధుడు ఉపదేశించాడు మరి? అక్కడ బుద్ధుడు వున్నాడని సూచించడం ఎట్లా? అందుకు శిల్పులు కొన్ని పద్ధతులు పెట్టుకున్నారు. బుద్ధుని బొమ్మ వుండవలసినచోట ఏమీ వెయ్యకుండా, పైన యత్తులను, చతుర్మహారాజులను, బ్రహ్మ మొదలైన

కలగూరగంప

దేవతలను వేసేవాళ్ళు. ఇది అంతా చూచి అక్కడ ఖాళీగా వున్న చోట బుద్ధుడు వున్నాడని మనం అనుకోవాలి. తర్వాత బుద్ధుని పాదాలస్థానంలో అరవిచ్చిన కమలం, పిదప పాదపీఠం తర్వాత పాదాలు మాత్రం వేయడం, బోధివృక్షం వెయ్యడం, బోధిక్రింద పడగవిప్పిన ముచిలిందసర్పాన్ని వెయ్యడం మొదలు పెట్టారు. ఇదంతా ఎందుకంటే, శిల్పి వస్తువుగా గ్రహించింది బుద్ధుణ్ణి. ఆ బుద్ధుణ్ణి బొమ్మగా వేసేందుకు, ఆ తొలి తొలి రోజుల్లో వీలులేదు గనుక, ఇటువంటి భావ సామగ్రిచేత, బుద్ధుడు అక్కడ వున్నట్లు అవభాసింపచేస్తున్నాడు. అట్లా చేస్తున్నా డన్న విషయంలో వున్న సంప్రదాయం తెలిస్తేగాని, ఈ శ్లోకార్థం తెలియదు. ఇట్లా ఈ సంగతిని తెలియ జెప్పడానికి శిల్పి పెట్టుకున్న సర్వసామగ్రికలిసి, సమాహారంగా Motive అవుతోంది. బౌద్ధులలో "సేకం" అని ఒక తంతు వుంది. ఆ "సేకం" ఎందుకు జరుగుతుందో, ఎట్లా జరుగుతుందో చెప్పడానికి గ్రంథాలు వున్నాయి. "సేకోద్దేశం" వాటిల్లో ఒకటి దానిమీద ఒక టీకవుంది. దానిపేరు సేకోద్దేశం టీక. ఇప్పుడు Motive అనే మాటకు "ఉద్దేశం" అన్నది సరియైన తర్జుమా అవుతుం దేమోనని నామతం. లేదా "కల్పనాధాతువు" అనవచ్చు. "కల్పనా ధాతువు" అనే మాటలో గోపాలరావుగారు భావించిన "అతని మననమునకు పాత్రమైన బీజ రూపము" అనే అర్థం కొంతవరకు సిద్ధం అవుతుంది. ప్రధాన భావన, మూలభావన, అనేవి కూడా కొంత వరకు ఆ అర్థాన్ని ధ్వనింపజేస్తాయి. అంతే గాని 'భావనాంకురం' అనే మాటకు ఎన్నివిధాలుగా చూచినా, ఆ అర్థం సాధ్యం. అదీగాక గోపాలరావు గారు Motif కు దయచేయించిన అర్థం ఈ భావ నాంకురంవల్ల ప్రతీతంకాదు.

అసలు ఈపారిభాషిక పదాలు ఎట్లా పుడతాయి? ఒక లాక్షణికుడు ఒక విషయాన్ని. ఒక సంగతిని, ఒక అర్థాన్ని చెప్పదలచుకొని, ఆ అర్థాన్ని ఇచ్చేమాటలను, సాధ్యమైతే లోకంలో వాడుకలో వున్నదాన్ని, లేక పోతే, ఆ అర్థాన్ని ఇచ్చే ధాతువును చూచుకొని, అందులోంచి, తనకు కావలసిన మాటను సృష్టించు కుంటాడు. సర్వశాస్త్రాలలో ఇది ఇట్లాగే జరుగు తుంది. ప్రాచ్య దేశాలలో నేమి, పాశ్చాత్యదేశాలలో నేమి, లాక్షణికులు, శాస్త్రవేత్తలు అంతా ఇట్లాగే చేశారు. ఒక లాక్షణికుడు, ఒక శాస్త్రవేత్త, ఒక మాటకు ఒక అర్థాన్ని కుదిర్చి, దాన్ని, అందుకోసం ప్రయోగించగా, తర్వాతివారు, దాన్ని గ్రహించి, అదే అర్థంలో ఉపయోగించుకుంటారు. ఆ మాటకు వున్న ఆ అర్థం సమగ్రం కాదని తోచినప్పుడు, తమకు కావలసిన అర్థాన్ని అందులో వివక్షచేసి వాడుకుం టారు. ఇది మనం చూస్తున్న ఆచారం. ఇట్లా ఈ ఆచారం పెరిగి, ఇది నాటకపరిభాష, ఇది శిల్పపరిభాష, ఇది శాస్త్ర పరిభాష అని ఏర్పడతాయి. ఇప్పుడు Motive అన్నమాట వున్నదనుకోండి, ఇది సర్వశాస్త్రంలో కూడా వస్తుంది. అక్కడ కూడా, ఈ మాటకు హెచ్చు తగ్గులతో, ఇతరత్రా, దానికి వున్న అర్థంతోనే వున్నట్టే కన్పిస్తుంది. పైగా కవికి, శిల్పికి, అంతగా తేడా చెప్పుకోవలసిన అవసరం లేదు గనుక వారి తాలూకు పరిభాషల్లో కూడా అట్టే తేడాను పాటించుకోవలసిన అవసరంలేదు. అందు చేతనే ఈ Motif అనేమాటకు అర్థం వ్రాయవలసివచ్చిన చోట పాశ్చాత్య నిఘంటుకారు లందరూ, In art, literature and Music, అని చెప్పి, దానికి వున్న అర్థాన్ని వివరిస్తూ వుంటారు. మన దేశంలో చూస్తే, మన ఆలంకారికులు, వేదాంత పరిభాషనే, దాదాపుగా తమ పరిభాషగా మార్చుకున్నట్లు కన్పిస్తుంది. ఇప్పుడు Spantaneous అనే మాట వున్నది. ఈ మాట ఇంగ్లీషులో ఏ అర్థంలో వున్నదో, అదే రక మైన అర్థాన్ని ప్రతీయమానం చెయ్యడానికి ఆనంద వర్ధనుడు 'అవశం' అన్నమాటను వాడి వున్నాడు. ఇప్పుడు మనం spantaneous అన్న దాన్ని తర్జుమా చేయవలసి వచ్చినప్పుడు ఈ 'అవశా'న్ని తెచ్చుకొని వాడుకుంటే తప్పులేదు. అట్లాగే, ఇతర శబ్దాల విష యంలో కూడాను.

"భావనకు సయితము పూర్వమైన ప్రకృతియం దలి చిత్రకారుని ఆకర్షించి, అతని మననమునకు పాత్ర మైన బీజరూపము" (గోపాలరావుగారి మాటలు) Motif గనుక, దాన్ని బీజభావన అంటే భావనాం కురంకన్నా బాగుంటుంది. లేదా మూలబీజము, మూల సంకల్పము అనుకోవచ్చు. అప్పుడు Cheney గారి Motivating Fragments కు కూడా మంచి తర్జుమా కుదురుతుంది బీజ భావనా శకలములు అని చేసుకోవచ్చు. Motivating, Motive, అనే మాటల్లో అర్థతాదాత్మ్యం ఉన్నది గనుక, Motivating Fagments చోదనాబీజ శకలము, లేకపోతే చోదనాబీజ భావనాశకలములు అని తర్జుమా చేసుకో వచ్చు. ఇదిభావన అన్నదాన్ని వదిలి పెట్టుకో కూడదను కుంటే మాట. వదిలిపెట్టుకునే పక్షంలో బీజంలో పరి పెట్టుకోవచ్చు. లేదా ఆదిపురుషుడు అన్న పద్ధతిలో ఆది భావన, ఆదిబీజము అని ఈ motif ను తెచ్చుకో వచ్చు. అంతేగాని భావనాంకురం అనుకుంటే, బల వంతంచేత తప్ప, ఇంకోవిధంగా దానికి ఆ అర్థం పుట్టదు.

హా. శి.

గ్రంథవిమర్శనము

రవీంద్ర గీతాంజలి

[శ్రీ 'చలం'. మైత్రీగ్రంథమాల—విజయవాడ-2.]

రవీంద్రునికి నోబెల్ బహూకృతి సంపాదించిన సంకలనం ఆంగ్ల గీతాంజలి. వంగభాషలోని ఖేయా, నైవేద్య, గీతికా సంపుటాలలోని గేయాలు కొన్ని గద్యపద్యాలుగా అనువదించి రవీంద్రుడే ఆంగ్ల గీతాంజలి రూపొందించాడు.

భారతీయ భాషలలో పరమేశ్వర పరమైన కృతులు కోకొల్లలు. అయితే రవీంద్రుడు తన రచనలలో ఆ సంప్రదాయ మార్గాలేవీ అనుసరించలేదు. గీతాంజలిలో మన కట్టెదుట సాక్షాత్కరించే జగదీశ్వరుడు 'పురాణ' భగవానుడు కాడు. ఆయా ప్రాచీనావతారాల ప్రసక్తిగాని రాక్షస సంహారాది లీలలుగాని ఆంగ్ల గీతాంజలిలో గోచరించవు. అయితే రవీంద్రుని గీతికలన్నీ కేవల కవితామయమైన చల్లని సెలయేళ్ళుగా మన హృదయాలలో ప్రతిధ్వనిస్తాయి. ఇవి చదువుతూంటే మనలో కవితా మహేంద్రజాల మేదో జరిగినంత మహానందానుభూతి కలుగుతుంది. రవీంద్రకవి ఈశ్వర సాక్షాత్కారం పొందిన మహాతపశ్శాలి కాకపోవచ్చును. కాని అటువంటి తపోధనులు పాడిన పాటలకన్న గీతాంజలి గేయాలే మన కెంతో సన్నిహితంగా ఆత్మీయంగా వినిపిస్తాయి.

'గీతాంజలిని అర్థం చేసుకోడానికి ముఖ్యమైన అభ్యంతరాలు అద్వైత వేదాంతము, సైన్సు' అని తమ పీఠికలో పేర్కొంటున్నారు శ్రీ చలం గారు. అద్వైత వేదాంత ప్రవక్త శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు 'సౌందర్యలహరి' వంటి భక్తికృతు లెన్నో రచించారు. నిజానికి అద్వైతవేదాంత దృక్పథమే పరిపూర్ణభక్తిని ప్రేరేపించగలదేమో! శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస వంటివారి జీవనలీలలు దీనికి తార్కాణాలు. ఇలాగే నిశితమైన శాస్త్రీయదృక్పథంకూడా భక్తిభావానికి ప్రతిబంధకం కానక్కర లేదు. గొప్ప శాస్త్రవేత్తలు కొందరు పరమేశ్వర విశ్వాసంకల మనీషులు. కాని ఇటువంటి సునిశితమైన శాస్త్రీయ దృక్పథంఅవలంబించగల ధీరులు చాలా అరుదుగా కనిపిస్తారు.

శ్రీ చలంగారి దొక బలమైన వ్యక్తిత్వముద్రగల గద్యరచన. పూర్వపు రోజుల్లో చలంగారిమీద దుమ్మెత్తిపోసే ఘరానా మనుషులే ఆయన రచన లెక్కువగా చదివేవారు. శ్రీ చలం నిశితమయిన నిజాయితీతో 'పెద్దమనుషు'లందరు కలిసి కట్టుకున్న సంఘాని కెదురు తిరిగిన మహావ్యక్తి. సాహిత్యంలోను జీవితంలోను సత్యాన్వేషణ సాగించిన అచంచల విప్లవ శూరులు. సామాన్యంగా వ్యావహారిక రచనలో అందరు పాటించే వ్యాకరణ నియమాలుకూడా ఆయన పాటించరు.

అయినా ఆయన గీతాంజలి మొదలుపెడితే ముగించేదాకా విడిచిపెట్టలేము.

"శిశువు కళ్ళపైన తాకిపోయే నిద్ర ఎక్కడ నించి వొస్తోందో ఎవరికయినా తెలుసా?

కరిగిపోయే శరన్మేఘాంచలాన్ని అర్ధ చంద్రరేఖా నవనవల కిరణ మొక్కటి తాకినదట!

ఆతుషారస్నాత ప్రభాత స్వప్నంలో ఈ చిరునవ్వు ప్రథమ జననమని వదంతి. నిద్రించే శిశువు పెదవులపై దోబూచులాడే ఆ చిరునవ్వుకి!

శిశువు శరీరంపైన మెరిసే మధురమైన మృదుస్నిగ్ధనవ్యత ఇంతకాలం ఎక్కడ దాక్కొనిఉందో తెలుసా?

అవును తల్లి బాల్యదశలో మాటరాని అర్థంకాని లేతప్రేమావ్యక్తతలో ఆమె హృదయాన్ని ఆవరించి నిద్రపోతోవుంది శిశువు దేహంపైన వికసించిన మధురస్నిగ్ధ కోమలత్వం."

శ్రీ చలంగారి అనువాదాని కొక పీఠిక రచించారు. ఈ రోజుల్లో కవితావగాహనలో బయలుదేరే సమస్యలన్నీ వారిందులో కూలంకషంగా చర్చించారు. మనిషికీ మనిషికీ మధ్య తీవ్రమైన అభిప్రాయభేదాలు ఆవేగాలు ప్రబలుతున్న ఈనాడు ఎలాంటి కవిత మీదయినా వైరస్యం కలగవచ్చును.

ఈ గ్రంథం చివర చేర్చిన 'అనుశీలన'లో సుప్రసిద్ధ కళావిమర్శకులు శ్రీ సంజీవదేవ్ టాగూరు వంశీయులనుగురించి, రవీంద్రుని రచనలను గురించి చక్కని సమీక్ష చేశారు.

"శాస్త్రి"

గ్రంథ విమర్శనము

మహారాణా బాప్పా

నవల. గుజరాతీ మూలం—శ్రీ దేశాయి. అనువాదం—శ్రీ భండారు సదాశివరావు. పుటలు—202 వెల—మూడు రూపాయలు. ప్రకాశకులు—భారతి—సాహితి, డాబాతోట, విశాఖపట్టణం—4.

కాలచక్ర నేమిక్రమాన్ననుసరించి సమాజంలో మార్పులువస్తూ ఉంటవి. ఎప్పటికప్పుడు అవి కొత్తగా కనుపించవచ్చు. తదనుగుణంగా తమ జీవితాలు రూపొందించుకొనడానికి సమాజంలోనివారు ప్రయత్నిస్తూ ఉండడము కద్దు.

ఒకనాడు పతనోన్ముఖమై ఉన్న హిందూసమాజ వ్యవస్థ అరబ్బుల తాకిడికి కూకటివేళ్ళతో కదిలినది. సామాజిక వ్యవస్థ పటిష్ఠమైనది కావచ్చు. ఎప్పటికప్పుడు బలం వృద్ధిచేసుకొంటూ ఉండడం తగు పోషణ అవసరం. లేకపోతే సమాజం క్రమంగా కృశించి జీర్ణించి అంతరించడం తప్పదు. బహిష్కారణాలు దానికితోడు అవుతవి. ఇది ఆ నాటి హిందూ సమాజానికి పూర్తిగా వర్తిస్తుంది.

నాడు మధ్య ఆసియా మహమ్మదీయుల దాడి నుంచి భారతజాతిని, సంస్కృతి ధర్మాలను రక్షించడానికి కంకణం కట్టుకొని, మహాప్రవాహాన్ని ఎదుర్కొడ్డి చెలియలికట్టగా నిలిచిన మహాపురుషుడే మహారాణా బాప్పా. బాప్పా జీవితం కృషి సఫలమైనది లేనిది చరిత్ర ఏ నాడో నిర్ణయించి ఉన్నది. అలాంటి మహాపురుషుల గాథలు చదువుకొనడం అవసరం. కనుకనే బాప్పా గాథ తెలుగువారికి అందచేసిన ప్రకాశకులు అభినందనీయులు.

బాప్పా మేవాడు రాజ్యస్థాపకుడు. దాని రాజధానిఅయిన చితాడ్ దుర్గానికి ప్రాచీన నామధేయం చిత్రకూటం. దీనిని పాండవమధ్యముడైన భీముడు నిర్మించాడనే ఐతిహ్యం వుంది. తర్వాత ఇది చిత్రాంగ్—అనే వ్యవహారం పొందింది. 7 వ శతాబ్దంవరకు దీనిని 'మోరి' వంశ రాజులు పాలించేవారు. "మోరి" అన్నది మౌర్యశబ్ద తద్భవముట.

ఈ దుర్గం క్రీ. శ. 784 లో బాప్పా హస్తగతమైంది. 1567 వరకు మేవాడుకు రాజధానిగా ఉంది. తర్వాత మేవాడ్‌కు ఉదయపురం రాజధాని అయింది. చితాడ్ దుర్గం 1808 లో అల్లావుద్దీన్‌ఖిల్జీ వశమైంది. దీనిని 1851 లో మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లక్, 1584 లో బహాదూర్ షా (గుజరాత్), 1567 లో అక్బర్ ముట్టడించారు.

ఈ నవల ఇతివృత్తం సంగ్రహంగా ఇది: రాజస్థానంలోని ఇడారుదుర్గం అధిపతి మహేంద్ర నరపతి ఆటవికులైన భిల్లుల కోపానికి ఆహుతి అయినాడు. మహేంద్రుని కుమారుడు పసివాడు. అతన్ని కూడా హతమార్చి రాజవంశాన్ని రూపుమాపాలని భిల్లనాయకుడు కూడా సంకల్పించాడు. ఇడారుదుర్గ ధర్మాధికారి, మహేంద్రుని ఆప్తమిత్రుడు అయిన పరాశర సుశర్మ ఆ బాలుని తీసుకొని తన గ్రామానికి వెడలిపోయాడు. భిల్లనాయకుడు దూడా చేతుల్లో పడకుండా కాపాడి కన్నబిడ్డవలె పెంచాడు. అతడే భోజుడు. పరాశరుని లక్ష్యం భారతజాతిరక్షణ, భారతీయ ధర్మసంస్థాపనము. దానికి భోజుని సాధనం చేసుకొన్నాడా తపస్వి. భోజుడే బాప్పాగా ప్రసిద్ధి చెందాడు. మహారాణా మానసింహు అనంతరం మేవాడ్ సంస్థానానికి ఆధిపత్యం వహించాడు. మహమ్మదీయుల దాడి ప్రతిఘటించి దేశాన్ని రక్షించ పూనుకొన్నాడు. కడపట సర్వసంగ పరిత్యాగంచేసి ఏకలింగేశ్వరుని సన్నిధిని ధాత్రికి దేహం విసర్జించినాడా రాజయోగి.

ధర్మ సంరక్షణార్థం వైరాగులనే కదన రంగంలో దింపిన మహాయోగి పరాశరుడు, భర్త ఏర్పరచుకొన్న ఉత్తమ లక్ష్యసిద్ధికి జీవితాన్ని అర్పణ చేసిన ఇల్లాలు శ్రీలేఖ భోజునికి తల్లిదండ్రులయినారు. ఆయా పాత్రల చిత్రణం మహోదాత్తమైన ఫక్కీలో ఉన్నది. రచనా విధానం విశిష్టమైనది.

రాజ్యాన్ని భగవద్దత్తంచేసి ప్రధాన సేవకులుగా రాజ్యరక్షణ భారం వహించి శక్తి సామర్థ్యాలు ఉడుగకమునుపే సర్వమూ పరిత్యజించి విరాగులై, భగవద్ధ్యానంతో తపోనిష్ఠలో జీవితాలు సఫలం చేసుకొన్న మేవాడ్ రాజవంశం వారికి బాప్పామూల పురుషుడు. వారు చరిత్రలో బాప్పారావులుగా ప్రసిద్ధి చెందారు. ఏకలింగేశ్వరుని సన్నిధిని రాజ్యరక్షణ భారం వహించే సంప్రదాయం బాప్పారావులకు విధించినది కూడా ఆ మహాపురుషుడే. బాప్పా జీవితం నిజంగా ధన్యమైనది.

భారతజాతి విశిష్టమైన జీవిత విధానానికి అంకితమైనది. ఉత్కృష్టమైన ధర్మ మార్గానికి కట్టుబడినది ఈ జాతికి ఒక మతం లేదు అన్ని మతాలూ ముక్తి సాధనకు అనువైనవే; అనుసరణీయాలే. కనుకనే భారత జాతికి మతంపట్ల ఆవేశం లేదు. ఒకరిని తమలో చేర్చుకోవాలనే పట్టుదల లేదు. వైదికధర్మం ఈ నాటికీ నిలిచి ఉండడానికి కూడా అదే కారణం.

మార్గాలు భిన్నమైనా గమ్యం ఒకటేనని ఉద్గ్రంథాలతో చెప్పుకొనే భారతీయులు ఆవేశకావేష్య

లకు లోనుకారు. కనుకనే ఇతర మతాలవారి దాడులకు గురికావడం, తాత్కాలికంగా దాసులు కావడం తటస్థించినవి. ఈలాంటి విపత్తులు సంభవించిన సందర్భాలలో మాత్రమే భారతీయులు కత్తిపట్టారు. అహింస బలవంతుల ఆయుధం. బలహీనులకు హింసా మార్గమే శరణ్యంకావచ్చు. హింస సర్వదా వర్జనీయం కాదు. శిష్ట రక్షకుడు అయిన భగవానుడు దుష్ట శిక్షకుడు. కరుణామూర్తి అయిన శంకరుడు విలయ కారకుడు. హింసాహింసల సమన్వయమే శంకరుని మూర్తి. కనుకనే సర్వ రక్షణార్థం కృపాణం ధరించిన బాప్పాకు ఏకలింగేశ్వరుడు ఆరాధ్య దైవమైనాడు.

సుప్రసిద్ధమైన బాప్పా జీవితగాథ భారతజాతి ఐకత్వాన్ని కూడా చాటుతున్నది. ప్రతిఒక్కరు విధిగా చదువదగినది ఈ నవల.

అనువాదం హృదయంగమంగా ఉన్నది. అచ్చుతప్పులు ఉన్నా మలిముద్రణంలో వాటిని సవరించుకోవడం జరుగుతుందని ఆశించవచ్చు.

ఒక్కమాట. మూల గ్రంథ రచయిత గురించిన వివరాలు పాఠకులకు అందజేయడం సముచితంగా ఉండేది. కనీసం రచయిత పూర్తిపేర్లు అయినా ఇచ్చిఉంటే బాగా ఉండేది. మూలం ప్రసిద్ధమైనది. హిందీ మున్నగు భాషలలోనికి ఇదివరకే అనువదించడం జరిగినది. కేవలం అనువాదమేనని చెప్పకోవడంవల్ల అనువాదకుల ఘనతకు భంగం వాటిల్లదు. ఈలాంటి నవలను అనువదిస్తూ 'కథాంశాన్ని ఉపయోగించుకొని స్వేచ్ఛా పద్ధతిలో రచించబడిన'దని చెప్పకోవడం సబబుకాదు. —కొనురాజు.

అభినవాంధ్ర కాదంబరి

[రచయిత : విద్వత్కవిభూషణ, విద్వాన్ శ్రీ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ. పుటలు : 48. వెల : 1-50. ప్రాప్తిస్థానము : ఉమయరంజనీ పబ్లిషర్స్, 68, సామి పిళ్ళైవీధి, చూళై, మదరాసు-7.]

బాణకృతమైన కాదంబరీ గద్యకావ్యం సుప్రసిద్ధమైంది. దాని కెంతటి ప్రశస్తి ఉందో తెలియడానికి దాని ననుసరించి సంస్కృతంలో వెలువడిన గద్యపద్య సంగ్రహాలను పరిశీలిస్తే స్పష్టమౌతుంది. బాణుని శైలి "ఓజస్సమాసభూయస్త్వ మేత ద్గద్యస్య జీవితం" అనే లక్షణ నిర్వచనానికే కారణమైంది. "బాణోచ్ఛిష్ట మిదం జగత్"అని, కాదంబరీ రసజ్ఞానా మాహారోపి న రోచతే" అని మొదలుగా పెక్కు ఆభాణకాలే ఏర్పడ్డాయి. ఇట్టి ప్రశస్తిగన్న కాదంబరీ కథ దీర్ఘసమాస జటిలవర్ణనమయంగాను, శ్లిష్టాన్వయ భూయిష్ఠంగాను ఉండడంవల్ల కథామాత్రావగతికి సంగ్రహాలు అవసరమైనవి. ఆ విధంగా పుట్టిన పిల్లకాలువలలో అభినవ కాదంబరి ఒక్కటి.

దీనిని రచించినవాడు ధుంఢిరాజకవి. ఈ ధుంఢిరాజకవి

"నత్వా శ్రీ జగదంబాం
పింగలకులశోభ ధుంఢిరాజాఖ్యః,
ఇచ్ఛ ద్బాణకవేర్గాం
అభినవ కాదంబరీం దోగ్ధుం"

అని మంగళ మాచరించాడని, గ్రంథాంతంలో

"ఇత్థం త్వభినవ పూర్వా
పింగలకులదేవ ధుంఢిరాజేన,
కాదంబరీ విరచితా
విదుషాం ప్రీత్యై సదా భూయాత్."

అని చెప్పకున్నాడని అనువాదకులు పీఠికలో తెలిపారు. అభినవ కాదంబరీ కర్త ధుంఢిరాజ వ్యాసయజ్వ అని, లక్ష్మణ పుత్రుడని, ఇతడు 1718 ప్రాంతంలో ముద్రారాక్షస నాటకానికి టిప్పణి వ్రాశాడని, శహాజీ విలాసమనే సంగీత గ్రంథ మొకటి రచించాడని సంస్కృత సాహిత్య చరిత్రకారులు తెలుపుతున్నారు. ఈ ఇద్దరూ ఒక్కరే కావచ్చు. "పింగల కులశోభ ధుంఢిరాజాఖ్యః" అని చెప్పకోడంచేత "ధుంఢిరాజు ఆంధ్రుడని చెప్పక తప్పదు. దాక్షిణాత్యులలో దక్కిన తెగలవారికంటె తెలుగువారే గృహనామముల కెక్కుడు ప్రాధాన్య మిచ్చువారు" అని అనువాదకులు అన్నారు. కాని ఇంటిపేరుకు ప్రాధాన్య మివ్వడం మహారాష్ట్రులలోను ఉన్నది. పింగళి గృహనామం అన్నికులాలలోను ఉన్నది (పింగళి వెంకటరామా రెడ్డి). మహారాష్ట్రుల లోను పింగళి గృహనామం కలవారున్నారు (మోరో పంత్ పింగళే). ఈతడు శహాజీ విలాసం రచించడం, ధుంఢి నామధేయం మహారాష్ట్రులలో ప్రచురం కావడం మొదలయిన కారణాలనుబట్టి ఇతడు తంజావూరు మహారాష్ట్ర రాజాస్థాని అయిన మహారాష్ట్రుడయి ఉంటాడేమో ననిపిస్తుంది. శహాజీ 1712 లో ఉన్న తంజావూరు రాజు.

ఇక బాణకవి మూలగ్రంథానికి గద్యపద్యాత్మకాలైన ఆంధ్రానువాదాలు అసంఖ్యాకాలు. కాని ఈ అభినవ కాదంబరి నెవరూ అనువదించలేదు. తమ బహుళ గ్రంథకర్తృత్వంతో ప్రఖ్యాతులైన శ్రీ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మగారు దీనిని తెనుగు చేశారు. ధుంఢి